EDUCAȚIA ȘI ÎNVĂȚĂMÂNTUL EXTRAȘCOLAR: PERSPECTIVE AXIOLOGICE ȘI METODOLOGICE PENTRU CULTURA PĂCII

CULEGERE DE ARTICOLE ȘTIINȚIFICE
Conferință științifică cu participare internațională în domeniul învățământului extrașcolar
Ediția a IV-a

EDUCATION AND EXTRACURRICULAR LEARNING: AXIOLOGICAL AND METHODOLOGICAL PERSPECTIVES FOR A CULTURE OF PEACE

The scientific conference with international participation in the field of extracurricular education

Chișinău, 2026

CZU 37.0:374(082)=135.1=111
E 19

Coordonare instituțională:
Ludmila BOTNAR, director, Centrul Republican pentru Copii și Tineret ARTICO

Coordonatori ai culegerii:
Laura TUGAREV, doctor, conferențiar universitar
Liliana POȘȚAN, doctor, conferențiar universitar

https://doi.org/10.59295/eie2026

Recenzenți:
Sergiu TRONCIU, doctor, conferențiar universitar, Universitatea Tehnică a Moldovei
Mariana TACU, doctor, conferențiar universitar, Universitatea de Stat din Moldova
Andrei PERCIUN, doctor, lector universitar, Universitatea de Stat din Moldova

Redactor:
Ecaterina DELEU, doctor, lector universitar, Universitatea de Stat din Moldova

DESCRIEREA CIP A CAMEREI NAȚIONALE A CĂRȚII

"Educația și învățământul extrașcolar: perspective axiologice și metodologice pentru cultura păcii", conferință științifică (4; 2026; Chișinău). Educaţia și învăţământul extrașcolar: perspective axiologice și metodologice pentru cultura păcii: Conferinţă ştiinţifică cu participare internaţională în domeniul învăţământului extrașcolar, Ediţia a 4-a: Culegere de articole ştiinţifice = Education and extracurricular learning: axiological and methodological perspectives for a cultural of peace: The scientific conference with international participation in the field of extracurricular education / coordonare instituţională: Ludmila Botnar; coordonatori ai culegerii: Laura Tugarev, Liliana Poștan. – Chișinău: Editura USM, 2026. – 270 p.: imagini color, tab.

Antetit.: Centrul Republican pentru Copii și Tineret ARTICO [et al.]. – Texte : lb. rom., engl. – Rez.: lb. rom., engl. – Ref. bibliogr. la sfârșitul art. – 30 ex.

ISBN 978-9975-77-523-6.

Text : nemediat.

37.0:374(082)=135.1=111

E 19

ISBN 978-9975-77-523-6

© USM, 2026

COMITETUL ȘTIINȚIFIC:

BOTNAR Ludmila	Directoare a Centrului Republican pentru Copii și Tineret ARTICO
GUȚU Vladimir	Doctor habilitat, profesor universitar, Universitatea de Stat din Moldova
BLÂNDUL Valentin Cosmin	Doctor, profesor universitar, Universitatea din Oradea, România, președinte al Asociației pentru Educație și Formare „TopFormalis”
TEOSA Valentina	Doctor habilitat, profesor universitar, Universitatea de Stat din Moldova, coordonator național al Proiectului Erasmus PeaceEdu
GORAŞ-POSTICĂ Viorica	Doctor habilitat, profesor universitar, Universitatea de Stat din Moldova, Centrul Educațional PRO DIDACTICA
ȘEVCIUC Maia	Doctor, profesor universitar, decan al Facultății Psihologie, Științe ale Educației, Sociologie și Asistență Socială, Universitatea de Stat din Moldova
BULICANU Victoria	Doctor, conferențiar universitar, decan al Facultății Jurnalism și Științe ale Comunicării, Universitatea de Stat din Moldova
GARȘTEA Nina	Doctor, conferențiar universitar, decan al Facultății Științe ale Educației, Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău
BEZEDE Rima	Director executiv al Centrului Educațional PRO DIDACTICA, Chișinău
STRATAN Victoria	Doctor, conferențiar universitar, Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău
RUSNAC Ludmila	Doctor, conferențiar universitar, prodecan al Facultății de Jurnalism și Științe ale Comunicării, Universitatea de Stat din Moldova
KLIMSKI Marcin	Doctor, Institutul de Pedagogie, Universitatea Cardinal Stefan Wyszynski din Varșovia
KLIMSKA Agnieszka	Doctor, Institutul de Pedagogie, Universitatea Cardinal Stefan Wyszynski din Varșovia

KAPONDA Tendai	Doctor, conferențiar universitar, Universitatea Normală Centrală din China
NEACȘU Mihaela-Gabriela	Doctor, conferențiar universitar, Universitatea Națională de Știință și Tehnologie POLITEHNICA București, Centrul Universitar Pitești, Facultatea de Științe ale Educației, Științe Sociale și Psihologie
POȘȚAN Liliana	Doctor, conferențiar universitar, Universitatea de Stat din Moldova
TUGAREV Laura	Doctor, conferențiar universitar, șef al Departamentului Teoria și Practica Jurnalismului, Universitatea de Stat din Moldova
TACU Mariana	Doctor, conferențiar universitar, Universitatea de Stat din Moldova
TOACĂ Mariana	Doctor, conferențiar universitar, șefa Departamentului Studii, Universitatea de Stat din Moldova
ANTOCI Arina	Doctor, conferențiar universitar, Universitatea Tehnică a Moldovei
MUNTEANU Tamara	Doctor, conferențiar universitar, Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău
APOPEI Alla	Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, România
IDDAGODA Anuradha	Doctor, University of Sri Jayewardenepura, Sri Lanka
NICOLAESCU Irina	Doctor, lector universitar, coordonator Centrul CEPO FRIȘPA, Universitatea de Stat din Moldova
BADER Simona	Doctor, conferențiar universitar, Universitatea de Vest din Timișoara
VID Ioana	Doctor, lector universitar, Universitatea de Vest din Timișoara, România
FILIMON BENEA Ana-Maria	Doctor, lector universitar, Universitatea de Vest din Timișoara, România
TRONCIU Sergiu	Doctor, conferențiar universitar, Universitatea Tehnică a Moldovei
POPA Georgiana Alina	Lector, Universitatea „Apollonia” din Iaşi, România

COMITETUL ORGANIZATORIC:

PETRUȘCA Stela	Directoare adjunctă a Centrului Republican pentru Copii și Tineret ARTICO
ȚURCANU Neli	Metodistă superioară, Centrul Republican pentru Copii și Tineret ARTICO
CRECIUN Violina	Șefa secției Comunicare și Relații Internaționale, Centrul Republican pentru Copii și Tineret ARTICO
DOINA Ina	Contabilă-șefă, Centrul Republican pentru Copii și Tineret ARTICO
GRIȚCO Oxana	Regizoare-șefă, secția Programe de agrement, Centrul Republican pentru Copii și Tineret ARTICO
VÎRLAN Andrei	Specialist principal în tehnologii informaționale și comunicaționale, Centrul Republican pentru Copii și Tineret ARTICO
LIPCEAN Vasile	Regizor tehnic, Centrul Republican pentru Copii și Tineret ARTICO
CHEREGI Mihaela	Profesoară, Colegiul Tehnic „Traian Vuia” din Oradea, membră a Asociației pentru Educație și Formare „Top-Formalis” din Oradea
GUȚU Vitalie	Drd., lector, Universitatea de Stat din Moldova, conducător de cerc, Centrul Republican pentru Copii și Tineret ARTICO

INFORMAȚII GENERALE:

ORGANIZATOR PRINCIPAL AL CONFERINȚEI

- Centrul Republican pentru Copii și Tineret ARTICO

PARTENERI

- Ministerul Educației și Cercetării al Republicii Moldova
- Facultatea Jurnalism și Științe ale Comunicării a Universității de Stat din Moldova
- Facultatea Științe ale Educației a Universității Pedagogice de Stat „Ion Creangă” din Chișinău
- Facultatea Psihologie, Științe ale Educației, Sociologie și Asistență Socială a Universității de Stat din Moldova
- Asociația pentru Educație și Formare „TopFormalis”, Oradea, România _
- Centrul Educațional PRO DIDACTICA, Chișinău, Republica Moldova
- Academia „Educație fără frontiere”, Chișinău, Republica Moldova
- Proiectul Erasmus+ PeaceEdu – *Curriculum Reform to promote education for peace in Ukraine, Georgia and Moldova*

SCOP:

Conferința își propune să valorifice potențialul educației extrașcolare în formarea culturii păcii, prin promovarea valorilor axiologice și a abordărilor metodologice inovatoare, facilitând schimbul de experiență și bune practici între specialiști din diverse domenii educaționale.

Centrul Republican pentru Copii și Tineret ARTICO

Bd. Ștefan cel Mare și Sfânt, 169, Chișinău, Republica Moldova
E-mail: metodica@artico.md, Web: http://artico.md/resurse/
Eveniment înregistrat pe: https://conferinte.stiu.md/event_page/1568

RECENZIE

Există culegeri care adună texte. Și există culegeri care construiesc un cadru de gândire. Volumul ***„Educația și învățământul extrașcolar: perspective axiologice și metodologice pentru cultura păcii”*** aparține, fără îndoială, celei de-a doua categorii.

Este o sinteză a unei conferințe, dar mai degrabă o radiografie a unui moment educațional în care societatea caută din nou sensuri, iar educația extrașcolară devine spațiul cel mai viu în care acestea pot fi testate.

Primul lucru care merită subliniat este felul în care volumul reușește să transforme „pacea” dintr-un concept abstract într-un instrument de lucru. De exemplu, articolul semnat de Liliana Poștan, *„Simboluri ale păcii în educație: perspective semiotice și evolutive în învățarea pe tot parcursul vieții”* propune o lectură extrem de actuală a culturii vizuale: de la porumbelul clasic la grafica urbană și arta digitală.

Această trecere nu este doar simbolică, ea arată că educația pentru pace nu mai funcționează în registrul manualului, ci în cel al imaginilor, al mediului vizual, al comunicării contemporane. Ca arhitect, nu pot să nu observ această apropiere de spațiul construit și de estetica cotidianului.

În același timp, contribuțiile incluse nu rămân la nivel de reflecție. Textele care discută integrarea educației pentru pace în politici și practici educaționale aduc o dimensiune pragmatică clară: lipsa finanțării, deficitul de specialiști și nevoia de coordonare instituțională sunt identificate direct, fără cosmetizare.

Această onestitate face ca volumul să fie util, nu doar inspirator.

Un alt punct important este articolul semnat de Viorica Goraș-Postică, *„Evoluția curriculară a problematicii educației pentru pace în contextul Republicii Moldova”*, care aduce o perspectivă sistemică. Nu mai vorbim despre inițiative izolate, ci despre o evoluție curriculară, despre o construcție în timp.

Această abordare este esențială: pacea nu se predă punctual, ea se construiește curricular, strat cu strat, exact ca într-un proiect de arhitectură.

Ceea ce mi se pare însă cel mai valoros în această culegere este faptul că educația extrașcolară nu este tratată ca un *„supliment”,* ci ca un laborator. Un spațiu în care elevul nu mai este doar receptor, ci participant.

Recomandările finale ale volumului sunt foarte clare în acest sens: integrarea educației nonformale în curriculum, dezvoltarea programelor pentru profesori, utilizarea platformelor digitale și extinderea activităților prin artă, sport și voluntariat.

Aceste direcții nu sunt teoretice – ele sunt perfect aplicabile și, mai important, necesare.

Se simte, de asemenea, o deschidere reală spre interdisciplinaritate. Volumul conectează educația cu sociologia, cu studiile media, cu cultura vizuală și chiar cu politicile publice. Referințele la autori precum John Paul Lederach, Robert Putnam sau documentele UNESCO nu sunt decorative, ci fundamentează un discurs coerent despre comunitate, coeziune și responsabilitate socială.

Dintr-o perspectivă personală, ceea ce apreciez cel mai mult este caracterul *„trăit”* al acestor texte. Nu este o culegere despre educație în sens abstract. Este o culegere despre oameni, despre contexte reale, despre încercări și limite.

Se simte implicarea directă a autorilor în procesul educațional, fie că vorbim despre ARTICO, despre universități sau despre proiecte internaționale precum „PeaceEdu”.

Dacă ar fi să formulez o observație critică, aceasta ar ține de nevoia unor studii de caz mai aprofundate, exemple concrete, măsurabile, care să arate impactul pe termen lung al acestor inițiative. Dar aceasta nu este o lipsă, ci mai degrabă o direcție de dezvoltare pentru edițiile viitoare.

În concluzie, această culegere vorbește despre cultura păcii, ea conturează și construiește prin discurs, metodă și exemple. Este un volum care confirmă că educația extrașcolară nu mai este periferică, ci devine un spațiu central de formare a societății contemporane.

Și, poate cel mai important, este o lucrare care ne amintește un lucru simplu: ***pacea nu este un rezultat. Este un proces educațional continuu.***

Sergiu TRONCIU, dr., conf. univ.
Facultatea Urbanism și Arhitectură,
Universitatea Tehnică a Moldovei

RECENZIE

Culegerea de articole ***„Educația și învățământul extrașcolar: perspective axiologice și metodologice pentru cultura păcii”*** se înscrie într-un registru științific de înaltă relevanță, configurând un spațiu de reflecție profundă asupra rolului educației extrașcolare în arhitectura valorică a societății contemporane. Elaborată în contextul lucrărilor *celei de-a IV-a ediții a conferinței științifice cu participare internațională*, această culegere depășește caracterul circumstanțial al unui eveniment academic, afirmându-se ca un demers coerent de sistematizare conceptuală și metodologică a unui domeniu aflat într-un proces continuu de redefinire.

Din punct de vedere al arhitecturii tematice, volumul impresionează prin coerență și amplitudine. Contribuțiile reunite acoperă un spectru analitic extins: de la evoluția curriculară a educației pentru pace în cadrul politicilor educaționale naționale și internaționale, la formarea culturii păcii la tânăra generație prin învățământul formal, nonformal și extrașcolar; de la tehnici metacognitive moderne în educația adulților, la strategii de dezvoltare a abilităților de rezolvare a conflictelor în clasele primare; de la rolul proiectelor artistice interdisciplinare în cultivarea valorilor păcii, la analiza semiotică a simbolurilor păcii în materialele didactice.

O dimensiune distinctă o reprezintă articolele dedicate transformărilor paradigmatice ale jurnalismului digital, utilizării inteligenței artificiale în presa din Republica Moldova, formării jurnalistice duale și democratizării discursului public prin podcasturi, contribuții care lărgesc în mod notabil cadrul de referință al volumului, conectând educația axiologică la dinamica ecosistemelor mediatice contemporane.

În acest cadru, pacea este conceptualizată ca expresie a unei culturi a dialogului, a toleranței și a responsabilității, fiind susținută prin activități care cultivă cooperarea, reflecția critică și deschiderea interculturală. Astfel, se conturează o pedagogie a păcii fundamentată pe experiență, participare și internalizare valorică, în care actul educațional depășește transmiterea de cunoștințe și devine proces de modelare a conștiinței civice și etice.

Actualitatea volumului este incontestabilă. Într-un context global marcat de instabilitate, fragmentare socială și redefiniri identitare, educația pentru pace capătă o funcție strategică, fiind corelată cu democrația, drepturile omului, incluziunea și dezvoltarea durabilă. Culegerea reflectă această dinamică prin raportarea constantă la evoluțiile curriculare recente și la imperativele societății contemporane, demonstrând necesitatea unei

educații flexibile, deschise și ancorate în realitățile sociale. Intersectarea constantă a dimensiunii locale (realitățile socio-educaționale ale Republicii Moldova) cu cea globală (cadrul normativ ONU, UNESCO, Agenda 2030, proiectul Erasmus+ PeaceEdu) conferă lucrărilor o integrare teoretică solidă și o aplicabilitate practică demonstrabilă.

Acest produs editorial se remarcă prin diversitatea registrelor pedagogice pe care le valorifică. Cultura păcii este explorată prin intermediul artei, al patrimoniului, al proiectelor interdisciplinare și al activităților comunitare, ceea ce conferă demersului educațional o dimensiune holistică și profund umanistă. Astfel, formarea valorilor nu este tratată ca un proces abstract, ci ca o experiență trăită, mediată prin creație, dialog și implicare socială. Contribuțiile reunite în această culegere reflectă expertiza unor cadre didactice, cercetători și practicieni din domeniul educației, implicați activ în procese de formare, cercetare și dezvoltare curriculară, atât la nivel național, cât și internațional.

Din perspectivă științifică, volumul se remarcă prin echilibrul dintre rigoarea conceptuală și deschiderea spre aplicabilitate, oferind repere solide pentru cercetare, dar și instrumente utile pentru practicieni. Acesta contribuie la consolidarea unui cadru epistemologic al educației pentru pace și, totodată, la configurarea unor direcții de acțiune menite să susțină transformarea educației extrașcolare într-un factor activ de coeziune socială.

În ansamblu, această culegere reprezintă o contribuție semnificativă la dezvoltarea discursului pedagogic contemporan, reafirmând rolul educației în edificarea unei societăți bazate pe valori, dialog și solidaritate. Prin complexitatea ideilor, coerența demersului și relevanța temelor abordate, lucrarea se impune ca un reper academic și un instrument de reflecție pentru toți cei preocupați de viitorul educației și de cultivarea unei *autentice culturi a păcii*.

Mariana TACU, dr., conf. univ.
Facultatea de Jurnalism și Științe ale Comunicării,
Universitatea de Stat din Moldova

RECENZIE

la culegerea de articole științifice
Educația și învățământul extrașcolar: perspective axiologice și metodologice pentru cultura păcii

Culegerea de articole științifice apărută în contextul desfășurării Conferinței cu participare internațională privind educația și învățământul extrașcolar se prezintă ca o lucrare construită din voci complementare și vin din varii domenii, ceea ce reprezintă o dovadă pentru susținerea caracterului interdisciplinar al evenimentului științific. Aceasta nu reprezintă o simplă colecție de comunicări, ci o înlănțuire de contribuții care se susțin reciproc și dezbat în jurul unei preocupări esențiale: cum poate educația nonformală să completeze și să întărească educația formală, și invers. În prezentul pe care îl trăim, caracterizat de transformări rapide ale paradigmelor educaționale și de o presiune constantă a noilor standarde, o asemenea culegere plasează în centrul atenției ceea ce am numit odinioară fenomenele invizibile ale educației: procesele care se desfășoară în afara clasei, dar care modelează profund formarea individului.

Culegerea surprinde această complexitate. Nu găsim aici o simplă diversitate tematică, ci o construcție intelectuală coerentă, în care temele sunt ordonate după o logică progresivă. Volumul parcurge traiectul de la rolul familiei în educația nonformală, la implementarea proiectelor educaționale transnaționale, de la efemeritatea conținutului digital la impactul inteligenței artificiale în formarea competențelor. Fiecare secțiune pregătește terenul pentru următoarea, ceea ce conferă întregului o consistență de care au nevoie cititorii din diferite categorii de public, precum ar fi cercetători, practicieni care lucrează în instituții extrașcolare sau factori de decizie.

Substanța teoretică a lucrării corespunde standardelor unei publicații academice. Autorii au mobilizat un corpus bibliografic consistent, selectând sursele după criterii de relevanță și actualizare. Am observat o orientare marcată către valorile contemporane, incluziune, echitate, participare activă, dar care nu cad în patosul retoricii educaționale tipice. Acestea sunt tratate ca directive de acțiune, nu ca declarații *trendy*. De pildă, articolele dedicate educației prin artă vizuală, rolului fotografiei ca instrument formativ sau storytellingului video nu aplică formula *învăț-ceva-frumos-și-gata*, ci explorează mecanismele prin care aceste practici construiesc autonomie și gândire critică.

Un merit aparte al volumului îl constituie revalorizarea rolului familiei. Într-o perioadă în care discursul educațional tinde să transfere responsabilitatea către instituții și platforme digitale, culegerea readuce familia în prim-plan, nu ca simpli asistenți ai școlii, ci ca instituție autonomă de educație nonformală. Articolele dedicate acestui subiect arată cum familia poate deveni un spațiu coerent de învățare, în care valorile sunt transmise prin experiență cotidiană, dialog și model personal. Această perspectivă este importantă pentru Republica Moldova, unde instituțiile extrașcolare converg adesea cu nevoile familiale.

Culegerea abordează cu responsabilitate și provocările educației digitale. Problema volatilității conținutului digital, care este o temă ce traversează o parte semnificativă a volumului, este tratată nu ca o simplă observație despre rețelele sociale, ci ca o provocare pedagogică de fond. Cum se poate educa pentru gândire profundă când mediul digital promovează fragmentarea? Cum integrăm inteligența artificială fără ca aceasta să redefinească în totalitate procesul educativ? Aceste întrebări nu primesc răspunsuri ușoare, dar sunt formulate cu precizie și explorare riguroasă.

O observație esențială ține de faptul că lucrarea demonstrează o convergență de tip formal-nonformal, care nu este o opțiune pedagogică, ci o necesitate. Articolele care abordează parteneriatul *eTwinning*, proiectele inter-instituționale și rețelele transnaționale de învățare arată că sinergiile educaționale se construiesc prin dialog, nu prin juxtapunere. Instituțiile educaționale care reușesc sunt acelea care acceptă că educația nonformală nu le este subordonată, ci că există în registrul propriu, cu metode și obiective legitime.

Din punct de vedere structural, volumul conține toate componentele unui reper solid pentru cercetare și practică. Articolele sunt bine documentate, studiile de caz sunt relevante și aplicabile, iar referințele bibliografice sunt actualizate. Totuși, un aspect care merită atenție vizează bibliografiile ce ar fi beneficiat de o uniformizare, în special a ordinii elementelor și a formatului. Deși nu este o problemă critică, coerența formală ajută la profesionalismul unei publicații academice.

Cu toate acestea, culegerea se impune ca o resursă valoroasă. Ea nu este doar o colecție de articole, ci un instrument de lucru pentru toți cei interesați să înțeleagă și să dezvolte educația nonformală. Este utilă pentru formatorii care lucrează în instituții extrașcolare, pentru cercetătorii care doresc să-și aprofundeze competențele în domeniu și pentru factorii de decizie care elaborează politici educaționale.

Un aspect forte ține de promovarea ideii că educația nonformală nu se reduce la o simplă completare a celei formale. În schimb, educația nonformală se prezintă ca o dimensiune autonomă, cu propriile obiective, metode și forme de evaluare. Aceasta este o deplasare conceptuală importantă, care ar trebui să influențeze politicile educaționale la nivel național.

În concluzie, culegerea corespunde cerințelor unui reper academic contemporan. Ea reunește perspective locale și internaționale, integrează cercetare și practică, abordează o temă actuală cu rigoare și sensibilitate față de realitatea educațională din Republica Moldova și nu numai. Recomand publicarea acestei lucrări, asigurat că va găsi auditoriu receptiv în mediul academic și profesional.

Andrei PERCIUN, dr., lector univ.
Facultatea de Jurnalism și Științe ale Comunicării,
Universitatea de Stat din Moldova

CUPRINS

Viorica GORAȘ-POSTICĂ
EVOLUȚIA CURRICULARĂ A PROBLEMATICII EDUCAȚIEI PENTRU PACE ÎN CONTEXTUL REPUBLICII MOLDOVA.....17

Nadejda OVCERENCO
EDUCAȚIA PENTRU VIITOR DIN PERSPECTIVA FORMĂRII CULTURII PĂCII LA TÂNĂRA GENERAȚIE.....29

Mariana TACU, Victoria BULICANU
TENDINȚE ÎN EDUCAȚIA JURNALISTICĂ DUALĂ ÎN ERA TEHNOLOGIILOR EMERGENTE: DE LA „ÎNVĂȚARE PRIN GÂNDIRE” ȘI „ÎNVĂȚARE PRIN PRACTICĂ” LA „ÎNVĂȚARE CU IA” 37

Valentin Cosmin BLÂNDUL, Mihaela Claudia CHEREGI
TEHNICI DE ÎNVĂȚARE MODERNE UTILIZATE ÎN EDUCAȚIA NONFORMALĂ A ADULȚILOR.....46

Victoria STRATAN
INTERGENERATIONAL SOLIDARITY IN EDUCATION: INSTITUTIONAL LEADERSHIP AND PEDAGOGICAL INNOVATION.....56

Ludmila BOTNAR
CULTIVAREA VALORILOR PĂCII PRIN ACTIVITĂȚI EXTRAȘCOLARE LA CENTRUL PENTRU COPII ȘI TINERET ARTICO 69

Arina ANTOCI, Stanislav COVALSCHI
EDUCAȚIA CONȘTIINȚEI CRITICE, ÎNTRE ÎNVĂȚAREA FORMALĂ ȘI CEA NONFORMALĂ.....77

Natalia CARABET
ROLUL EDUCATORULUI - PURTĂTOR DE VALORI ÎN EDUCAȚIA PENTRU PACE A COPIILOR 87

Ebrima BARRY
FUNDING, EVALUATION, AND SUSTAINABILITY IN EXTRACURRICULAR PEACE EDUCATION.....94

Lourenco Moreno DANIA
THE ROLE OF NGOS, PUBLIC AUTHORITIES, AND EDUCATIONAL INSTITUTIONS IN SUPPORTING EXTRACURRICULAR INITIATIVES 101

Liliana POȘȚAN
SIMBOLURI ALE PĂCII ÎN EDUCAȚIE: PERSPECTIVE SEMIOTICE ȘI EVOLUTIVE ÎN ÎNVĂȚAREA PE TOT PARCURSUL VIEȚII 112

Laura TUGAREV
VALENȚE ALE CREATIVITĂȚII ÎN PRODUCȚIA MULTIMEDIA 122

Ludmila RUSNAC
PARADIGMATIC TRANSFORMATIONS AND VULNERABILITIES OF JOURNALISM IN THE DIGITAL SPACE 131

Vitalie GUȚU
MODELE CONCEPTUALE PRIVIND DEZVOLTAREA ABILITĂȚILOR DE COMUNICARE LA COPII ȘI TINERI PRIN INTERMEDIUL ATELIERELOR DE TELEVIZIUNE 138

Violeta STRATAN ILBASMIȘ
PODCASTURILE ȘI DEMOCRATIZAREA DISCURSULUI PUBLIC: ÎNTRE LIBERTATEA DE EXPRIMARE ȘI MECANISME EMERGENTE DE CONTROL - STUDIU COMPARATIV AL SUA, REPUBLICII TURCIA ȘI REPUBLICII MOLDOVA 146

Ecaterina DELEU, Maria-Emilia HÎNCU
UTILIZAREA INTELIGENȚEI ARTIFICIALE ÎN PRESA DIN REPUBLICA MOLDOVA: EXPERIENȚE ȘI RISCURI 160

Georgiana POPA
FUNDAMENTE TEORETICE ALE AUTOREGLEMENTĂRII ÎN MASS-MEDIA 174

Ludmila ARMANU
EDUCAȚIA TIMPURIE – FUNDAMENT AL CULTURII PĂCII PRIN FORMAREA VALORILOR MORALE ȘI SOCIALE 184

Tatiana SLACFENCO
EDUCAȚIA PRIN ACTIVITĂȚI EXTRACURRICULARE LA CLASELE PRIMARE 193

Tatiana COJOCARU
DIPLOMAȚIA CULTURALĂ - VALOAREA DIALOGULUI ȘI RESPECTULUI RECIPROC 201

Cristina CEBANU
INTELIGENȚA ARTIFICIALĂ ÎN SLUJBA PROFESORULUI: INSTRUMENT SAU ÎNLOCUITOR? 208

Veronica JOSAN-ADOMNIȚA
PICTURA PE LEMN: INSTRUMENT METODOLOGIC PENTRU EDIFICAREA CULTURII PĂCII ÎN MEDIUL EXTRAȘCOLAR 213

Neli ȚURCANU
PACE GRAVATĂ ÎN METAL: CUM IA NAȘTERE O MONEDĂ COMEMORATIVĂ ȘI PUTEREA EI SIMBOLICĂ 220

Adela SLĂNINĂ
PROIECTELE EDUCAȚIONALE EXTRAȘCOLARE CA METODE INOVATOARE DE EDUCAȚIE AXIOLOGICĂ 231

Oxana COROLEAC
DEZVOLTAREA CULTURII PĂCII ÎN ÎNVĂȚĂMÂNTUL EXTRAȘCOLAR PRIN PROIECTE ARTISTICE INTERDISCIPLINARE E-TWINNING 237

Margareta CEBOTARI, Rodica PANAGUȚA
ACTIVITĂȚILE NONFORMALE - CHEIA SPRE DESCIFRAREA VALORILOR NAȚIONALE ȘI EUROPENE 243

Aurelia ATANASOV, Nadejda SCOBIOALĂ
IMPACTUL PROIECTULUI „PATRIMONIUL CULTURAL NAȚIONAL CA RESURSĂ DE DEZVOLTARE DURABILĂ” – RĂDĂCINI CULTURALE ȘI ORIZONTURI EDUCATIVE 252

Felicia CERNAT
STRATEGII DE DEZVOLTARE A ABILITĂȚILOR DE REZOLVARE A CONFLICTELOR ÎN CLASELE PRIMARE 261

REZOLUȚIA 267

EVOLUȚIA CURRICULARĂ A PROBLEMATICII EDUCAȚIEI PENTRU PACE ÎN CONTEXTUL REPUBLICII MOLDOVA

THE CURRICULAR EVOLUTION OF PEACE EDUCATION ISSUES IN THE CONTEXT OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA

CZU: 37.016:37.015.31:172.4(478) **https://doi.org/10.59295/eie2026.01**

Viorica GORAȘ-POSTICĂ,
dr. hab., prof. univ.,
Universitatea de Stat din Moldova
ORCID: 0000-0001-9096-621X
E-mail: *viorica.goras@usm.md*

Rezumat. *Articolul prezintă mai multe aspecte legate de analiza evoluției educației pentru pace în dezvoltarea curriculară, în contextul Republicii Moldova. Studiul are un caracter calitativ, având ca instrumente de bază analiza documentelor de politici educaționale, la nivel global și național, urmată de examinarea curriculumurilor opționale, ca produse ale unor proiecte educaționale importante. Abordarea analitică curriculară include studii de caz specifice, bazate pe problematica educației pentru pace, reflectată în diferite componente ale produselor curriculare selectate din propria experiență de implicare. Aceste reflecții pot fi utile atât pentru conștientizarea importanței promovării unei culturi a păcii în actul educațional, cât și pentru oferirea unor repere axiologice în procesul actual de reformă curriculară. Astfel, sunt evidențiate preocupările factorilor de decizie, ale teoreticienilor și practicienilor implicați în promovarea valorilor general-umane și democratice prin discursuri pedagogice formale și nonformale, pe o perioadă de peste 20 de ani. Întrucât educația pentru pace reprezintă o urgență la nivel local, regional și internațional, determinată de agravarea situației geopolitice, intensificarea și extinderea reglementărilor politice și de acțiune pot contribui la sporirea funcționalității și relevanței actului educațional, cu impact durabil la nivel interpersonal, instituțional și social.*

Cuvinte-cheie: *curriculum, dezvoltare curriculară, noile educații, educație pentru pace, toleranță, valori, dialog și educație interculturală.*

Summary. *The article presents several aspects related to the analysis of the evolution of peace education in curricular development in the context of the Republic of Moldova. The study is qualitative in nature, having as basic instruments the study of educational policy documents, at global and national levels, followed by the analysis of optional curricula, as products of important educational projects. The analytical curricular approach includes specific case studies based on the issue of peace education, reflected in different components of the curricular pieces selected from one's own experience of involvement. These reflections can be useful both for raising awareness of the importance of promoting a culture of peace in the educational act, but can*

also provide axiological benchmarks for the current curricular reform. Thus, the concerns of policy makers, theorists and practitioners involved in promoting general-human and democratic values through formal and non-formal pedagogical discourses, over a period of over 20 years, are highlighted. Just as peace education is a local, regional and international urgency, caused by the worsening geopolitical situation, the intensification and expansion of political and action regulations can contribute to increasing the functionality and relevance of the educational act, with lasting impact at the interpersonal, institutional and social levels.

Keywords: *curriculum, curriculum development, new educations, education for peace, tolerance, values, dialogue and intercultural education.*

Introducere

Educația pentru pace joacă un rol esențial în formarea copiilor, elevilor și tinerilor, deoarece această perioadă este decisivă pentru dezvoltarea valorilor, atitudinilor și comportamentelor sociale. La vârstele date, beneficiarii educației sunt mai deschiși pentru învățare și interiorizează cu ușurință modele de relaționare, bazate pe respect și cooperare. În acest sens, educația pentru pace contribuie, în primul rând, la dezvoltarea competențelor socioemoționale, prin care învață să își recunoască și să-și gestioneze emoțiile, să manifeste empatie față de ceilalți și să comunice non-violent. Aceste abilități îi ajută să rezolve conflictele pașnic și să construiască relații armonioase cu colegii. De asemenea, educația pentru pace promovează respectul pentru diversitate**.** Educabilii învață să accepte diferențele de cultură, limbă, religie sau opinie, dezvoltând toleranța și deschiderea față de „celălalt". Astfel, se pun bazele unei societăți incluzive și echitabile. Acest tip din paleta „noilor educații" facilitează formarea spiritului civic**,** inclusiv prin încurajarea cooperării, respectarea unor reguli comune, dar și asumarea responsabilității, înțelegând importanța contribuției personale la binele grupului. Nu în ultimul rând, educația pentru pace are un impact pe termen lung asupra societății [Cf. 7]. Copiii și tinerii, care cresc într-un mediu educațional orientat spre pace și bună înțelegere/vecinătate, au șanse mai mari să devină adulți responsabili, capabili să prevină violența și să promoveze dialogul și solidaritatea.

În calitate de componentă esențială a educației contemporane, educația pentru pace poate fi integrată eficient și multidimensional în curriculumul școlar atât explicit, cât și transversal, scopul acesteia fiind formarea copiilor, elevilor și studenților ca cetățeni responsabili, capabili să gestioneze conflictele pașnic, să respecte diversitatea și să contribuie la o societate democratică și incluzivă. Similar tuturor noilor educații, educația pentru pace poate fi inclusă/abordată de manieră cross-curriculară în toate ariile curriculare**.** Discipline precum Limba și literatura, Istoria, Educația civică/socială, Geografia sau Religia oferă contexte naturale pentru abordarea temelor legate de nonviolență, drepturile omului, toleranță, dialog intercultural și cooperare. Prin texte literare, studii de caz, dezbateri și activități de grup, elevii pot analiza situații de conflict și soluții pașnice. Educația pen-

tru pace poate fi integrată/se recomandă (Cf. CRCN, 2025) și prin discipline sau module opționale**,** ateliere tematice și activități inter- și transdiciplinare, proiecte educaționale. Acestea pot aborda subiecte precum medierea conflictelor, educația emoțională, cultura păcii, prevenirea bullyingului și comunicarea nonviolentă, adaptate vârstei elevilor. Un rol important îi revine și curriculumului ascuns**,** reflectat în cultura organizațională și climatul școlar, relațiile dintre profesori și elevi, regulile școlii și stilul de management al clasei. Un mediu educațional bazat pe respect, cooperare și participare activă consolidează valorile păcii dincolo de conținuturile formale. Încadrarea educației pentru pace se realizează și prin activități extrașcolare**:** proiecte comunitare, parteneriate cu ONG-uri, zile tematice, campanii de voluntariat sau schimburi interculturale. Aceste experiențe practice oferă elevilor oportunitatea de a aplica valorile păcii în contexte reale. Așadar, educația pentru pace nu trebuie privită ca o disciplină izolată, ci ca o dimensiune integratoare a curriculumului școlar, care contribuie la dezvoltarea competențelor-cheie, la prevenirea violenței și la formarea unei culturi a păcii în școală, comunitate și în societate.

Aspecte metodologice calitative

Cercetarea pentru studiul în cauză poartă un caracter calitativ, având ca instrumente de bază studierea documentelor de politici educaționale, care funcționează, la moment, la nivel global și național, urmată de analiza unor proiecte educaționale. Acest demers curricular se bazează pe propria experiență de dezvoltare curriculară, desfășurată în diverse proiecte naționale și internaționale, în cadrul Ministerului Educației, dar și al Centrului Educațional PRO DIDACTICA. Pornind de la aceste documente, recurgem la analiza diacronică și hermeneutică sumară a componentelor curriculare și la studii de caz specifice. Abordarea pieselor curriculare, din perspectiva promovării educației pentru pace, poate fi utilă pentru conștientizarea importanței acesteia și a necesității de prezență obligatorie în discursul pedagogic formal și nonformal.

Rezultate și discuții

Educația pentru pace este recunoscută la nivel global ca un pilon fundamental pentru prevenirea conflictelor, promovarea drepturilor omului și construirea unor societăți durabile. Numeroase documente internaționale subliniază rolul educației în cultivarea valorilor păcii, toleranței și cooperării între popoare. Un document de referință este Carta Organizației Națiunilor Unite (1945)**,** care afirmă în preambul angajamentul statelor de a „salva generațiile viitoare de flagelul războiului” și evidențiază rolul educației în promovarea păcii și securității internaționale. Pe această bază, ONU a dezvoltat politici și programe dedicate educației pentru pace**.** Declarația Universală a Drepturilor Omului (1948)**,** în articolul 26, stipulează că educația trebuie să urmărească „întărirea respectului pentru drepturile omului și libertățile fundamentale” și să promoveze „înțelegerea, toleranța și

prietenia între toate națiunile”. Acest articol oferă un cadru clar pentru integrarea educației pentru pace în sistemele educaționale. Un rol esențial îl are UNESCO**,** care promovează conceptul de „cultură a păcii”. Declarația și Programul de Acțiune privind Cultura Păcii (1999) subliniază importanța educației ca mijloc principal de prevenire a violenței și de promovare a valorilor democratice, dialogului și respectului pentru diversitate. De asemenea**,** Convenția ONU privind Drepturile Copilului (1989) prevede că educația copilului trebuie să fie orientată spre dezvoltarea respectului pentru drepturile omului, pentru valorile naționale și pentru pace, în spiritul înțelegerii și solidarității internaționale. Un alt reper important este Agenda 2030 pentru Dezvoltare Durabilă**,** în special Obiectivul de Dezvoltare Durabilă 4 (Educație de calitate)**,** care promovează educația incluzivă și echitabilă și subliniază, prin *ținta 4.7,* necesitatea educației pentru cetățenie globală, pace, drepturile omului și dezvoltare durabilă. Așadar, documentele internaționale oferă un cadru normativ solid pentru promovarea educației pentru pace la nivel global, evidențiind educația ca instrument-cheie pentru formarea unor cetățeni responsabili și pentru construirea unei culturi a păcii, a dialogului și a cooperării între state și comunități.

Dintre documentele normative naționale, menționăm importanța crucială a *Strategiei de dezvoltare Educația 2030*, care, printre cele 9 provocări de bază cu care se confruntă sistemul educațional semnalează pe cele generate de războiul din Ucraina, care implică revizuirea cadrului valoric, accentul fiind pus pe educație pentru pace, democrație, libertățile omului și ale popoarelor. În același context, se evidențiază declinul accentuat al populației școlare, însoțit de amplificarea problemelor privind accesul la educație, în primul rând, a copiilor, elevilor, studenților din mediile vulnerabile; tendința modestă în evoluția indicatorilor de participare școlară (la testări naționale și internaționale), promovarea incluziunii și integrării socioemoționale a celor ce învață, promovarea egalității de gen, educației pentru sustenabilitate, democrație, interculturalitate, multilingvism, pentru pace și cetățenie activă. Astfel, obiectivul general 2 al prezentei Strategii reclamă: Asigurarea accesului la educație de calitate pentru toți pe întreg parcursul vieții (ODD-4), iar printre direcțiile prioritare de acțiune regăsim extinderea educației pentru democrație, pace și cetățenie activă, a educației interculturale și multilingve, a educației pentru sănătate și protecția mediului (competențe ”verzi”) [11, p. 24].

Codul Educației din Republica Moldova, încă din prima versiune, 2014, stipulează în art. 75 (perpetuat întocmai în toate celelalte 9 actualizări) – „Învățământul superior este un factor-cheie pentru dezvoltarea culturală, economică și socială a societății bazate tot mai mult pe cunoaștere și un promotor al drepturilor omului, dezvoltării durabile, democrației, *păcii* și justiției”, în versiunile 2023-2025, s-a adăugat și *principiul nonviolenței* (art. 7, punctul *r*) [10].

Cadrul de referință al Curriculumului universitar (2015) propune centrarea pe valori ca exigență prioritară în elaborarea curricula universitare [1, p. 56], iar pentru

indicatorul de evaluare - orientarea valorică a cursului/ seminarului în cadrul unității de învățare corespunde cadrului axiologic şi intercultural, se oferă descriptori, precum - promovează cu tact valorile naționale, europene, general-umane (fără a impune studenților punctul său de vedere); acceptă diversitatea culturală a acestora etc. [Ibidem, p. 119].

Cadrul de referință al Curriculumului Național (2017) include printre competențele transversale - *cetățenia responsabilă*, care, printre altele, reglementează (pentru edificarea acesteia la elevi) utilizarea unor strategii de rezolvare a conflictelor; demonstrarea responsabilității globale, a înțelegerii și aprecierii pentru culturile diverse [2, p. 25], iar pentru elevii de liceu, la atributul *Persoanele angajate civic și responsabile* - „manifestă înțelegere, respect și toleranță pentru diversitatea culturală, etnică și confesională” [Ibidem, p. 40]. Astfel, printr-o parcurgere sumară, constatăm abordarea indirectă a educației pentru pace, absența cuvintelor - *pace, pașnic, nonviolență* în document și doar o singură dată – cuvântul *toleranță.* Nu este deloc surprinzător, pentru noi, or aceasta nu figura printre prioritățile educaționale naționale și chiar internaționale regionale.

Cadrul de referință al Curriculumului Național (2025), la capitolul *Valori general-umane,* include *pacea*: menținerea armoniei între oameni și națiuni, soluționarea disputelor prin dialog și înțelegere, promovând stabilitatea și coexistența pașnică [3, p. 11], iar în lista noilor educații actualizate, în mod evident, se numără și educația pentru pace [3, p. 32], urmată de recomandări pentru abordare la nivel de discipline obligatorii, opționale, modular, tematic, infuzional.

Curriculumul de Limbă și literatură română pentru gimnaziu, la principiile de selectare a textelor literare pentru studiu și lectură oferă deschideri în special spre realizarea educației pentru valori, educației pentru cetățenie, educației pentru democrație, educației personale și sociale, educației globale, educației pentru dezvoltare, educației pentru mediu/ecologie, educației pentru pace și toleranță, educației pentru toți și pentru fiecare, educației pentru comunicare și mass-media, educației pentru viața de familie [6, p. 66].

Curriculumul de Limbă şi literatură rămână pentru liceu reclamă de la elevii de liceu „manifestarea toleranței, a echității de gen și a șanselor egale” [7, p. 89]; la capitolul relaționare interpersonală – necesitatea cultivării deprinderii de –„încredere și empatie în relație cu ceilalți; toleranță în relație cu opiniile și comportamentul celorlalți etc.” [7, p. 113]; a atitudinilor fundamentale (respectul valorilor, asumarea responsabilității, toleranța, exersarea drepturilor și îndatoririlor)” [Ibidem, p. 114].

Dintre *Curricula opționale* în uz, care promovează toleranța, cultura păcii și a nonviolenței, buna înțelegere și vecinătate, argumentăm secvențial, prin câteva exemple:

Tabel 1. Promovarea culturii păcii prin disciplinele opționale [Apud 4]

Învățământ primar	Gimnaziu	Liceu
Cultura bunei vecinătăți – română și rusă Competența specifică - Formarea abilităților de dialogare și negociere, de rezolvare a disputelor și a situațiilor de conflict, în conformitate cu principiile democratice și principiile culturii păcii. Teme /„călătorii” relevante promovării educației pentru pace și bună vecinătate: *Clasa I. Eu, familia mea și vecinii*: Eu și vecinii mei; să construim relații cu cei ce ne înconjoară; Limba maternă, limba de stat, limba vecinilor noștri; Republica Moldova pe harta Europei; Diversitatea culturilor și religiilor; Valorile sacre ale familiei mele etc. *Clasa a II- a Baștina mea:* Deși suntem diferiți, avem multe în comun; Să cunoaștem Moldova prin diversitatea ei culturală; Familia mea și legea ospitalității; Secretele comunicării etc. *Clasa a III-a – Trăim, muncim și ne odihnim împreună:* Ce înseamnă prieten, prietenie, dragoste; Prieten și inamic. Colaborare eficientă; Valorile care ne unesc; În dialog cu vecinul. Vocabularul ospitalității. *Clasa a IV-a – Țara mea-mândria mea!:* Țara mea și lumea-ntreagă. Pacea și armonia; Valorile bunei vecinătăți; Suntem gazde primitoare.	**Educație pentru toleranță** – elaborat și pilotat ca program de formare pentru diriginți, în baza Auxiliarului didactic „Educație pentru toleranță”, din 2015 - actualizat și recomandat ca disciplină opțională. Noile educații, promovate cu insistență în ultimul timp, inclusiv grație inițiativei UNESCO, includ și educația pentru toleranță ca prioritate, paralel cu educația pentru pace și democrație și educația pentru drepturile omului. Aceste componente ale educației axiologice au ca scop cunoașterea și respectarea valorilor fundamentale ale societății democratice, dezvoltarea conduitei participative la viața socială, cultivarea păcii și a toleranței etc. (pag. 3). *Competențe specifice*: diagnosticarea comportamentului și a atitudinilor din perspectiva toleranței; manifestarea spiritului toleranței și al culturii păcii; practicarea toleranței în relațiile cotidiene dintre copii, profesori și părinți; *Modulul:* Toleranță și egalitate. Cultura păcii.	**Să ne cunoaștem mai bine**. *Educație interculturală pentru înțelegerea alterității prin intermediul literaturii etniilor conlocuitoare în Republica Moldova (română, ucraineană, rusă, găgăuză și bulgară) Obiectivele educației interculturale*, promovate ca etape dezvoltarea competenței interculturale: creșterea eficienței relațiilor interculturale, mărirea gradului de deschidere, de toleranță, de acceptare a celuilalt care este „diferit”; pregătirea ființei umane pentru a trăi diversitatea ca un fapt cotidian, a-l considera natural și, evident, a-l putea repera și explica; educarea atitudinii față de diversitate pentru a nu o percepe și trăi ca o amenințare sau un șoc, ci ca sursă de interes și dezvoltare; exersarea capacității de relaționare, reciproc avantajoasă, în cadrul diversității umane (pag. 5) *Conținuturi recomandate*: Probleme psihologice ale educării / promovării toleranței interetnice / ale educației pentru alteritate etc. (pag. 8); *Literatura română:* Capitolul I. Cu rădăcini de milenii pe acest pământ; Capitolul 5. Țară cu pâine pe masă pentru fiecare; *Literatura ucraineană* - Capitolul II. Unaţi este, una, ţara ta natală; *Literatura rusă*: Capitolul 1. Moldova este patria mea; Capitolul 4 Caracterul rusesc; *Literatură găgăuză:* Literatura populară – expresie a spiritualității etnice; *Literatura bulgară:* Capitolul 1 Înțelepciunea veacurilor; Capitolul 2 Semănătorii de lumină etc.

O oră pentru lectură Competențe culturale, interculturale (de a recepta și de a crea valori); competența de receptare a literaturii/culturii naționale și a culturilor europene; Competența de receptare și angajare, în comunicarea orală și scrisă, a anumitor valori interculturale. Teme, texte relevante: Darul invizibil de Paulo Coelho. Bambusul chinezesc; La Praga de Paulo Coelho; Educația la perși de Xenofon; Ginghis Han și șoimul său etc.	**Educație pentru dezvoltarea comunității** Competențe specifice: Determinarea particularităților unei comunități prospere; Crearea în cadrul comunității a unor relații bazate pe dialog, atitudini deschise și comportament empatic; Soluționarea participativă și cooperantă a problemelor comunității; Promovarea în comunitate a valorilor naționale și general-umane, inclusiv a celor democratice.	**Integrare europeană pentru tine** Laitmotivul valoric – *Pacea*, se regăsește în 15 paragrafe/ secvențe informative; Modulul *Unitatea în diversitate a Europei* cu temele: *Valorile comune ale Europei și europenilor ; Europa multiculturală și unitatea culturală ; Europa multiconfesională și toleranța religioasă; Europa multilingvă* (pag. 7); secvențe de conținut: *Ideea unei Europe caracterizată de pace, cultură, universalitate și prosperitate”* (pag. 19); *Probleme actuale ți perspective ale spațiului european;* „A face Europa înseamnă a construi pacea…” (pag. 121) etc.
Tainele comunicării [9] Printre *principiile specifice* predării-învățării disciplinei: Educația prin ți pentru valori (pag.6); *Orientări pentru formarea de valori și atitudini-constituente ale competențelor*: comunicare asertivă; spirit de inițiativă și responsabilitate; toleranță în convingeri și atitudini; respect față de valorile naționale și general-umane etc. [pag.7]; *Tematică module* (cl. a IV-a): Pomul comunicării. Școala – casa cu suflet de lumină ; Comunicarea eficientă. Limba îmi sfințește neamul ; Scrisoarea. Avem o țară sfântă ; Toleranța în comunicare. Învață de la toate etc. (pag.11).	**Citind, învăț să fiu** *Competențe interpersonale, civice, morale:* recunoașterea și gestionarea propriilor emoții; cooperarea cu, raportarea la și empatizarea cu ceilalți; manifestarea compasiunii și a toleranței față de ceilalți; manifestarea respectului pentru drepturile proprii și ale celorlalți, indiferent de etnia, limba, cultura, religia, genul, vârsta, originea sau statutul social și cultural al acestora. *Unitatea de conținut:* Învăț să comunic cu ceilalți. Toleranță și alteritate (pag. 5) etc.	**Educație pentru echitate de gen și șanse egale** Din palmaresul noilor educații, prezintă relevanță de gen, în primul rând „Educație pentru bună înțelegere, pace și cooperare, care promovează formarea aptitudinilor și atitudinilor civice de abordare a problemelor sociale prin dialog și participare activă.” (pag.7) Procesul declanșat stimulează trecerea de la demersuri specifice și înguste la demersuri globale inter- și transdisciplinare, ce permit abordarea profundă și personalizată a unor probleme sociale care cer soluții concrete: pacea, democrația, justiția socială, dezvoltarea, echitatea, mediul, alimentația, sănătatea, protejarea copiilor și a tinerilor etc. Toleranța e o virtute care face ca pacea să fie posibilă și care contribuie la înlocuirea culturii războiului cu o cultură a păcii” (pp.8-9).

Sursă: elaborată de autoare

Tabel 2. CE PRO DIDACTICA. Proiecte de dezvoltare curriculară, care au promovat cultura păcii și a bunei înțelegeri, toleranța și solidaritatea [Apud 12]

Denumirea proiectului	Perioade de implementare	Finanțatori și parteneri-cheie	Rezultate calitative principale/ produse curriculare
Toleranță și integrare socială. Informare și formare	2003-2005	Fundația Soros-Moldova	Programe de formare pentru cadrele didactice Traducerea cărții de referință „Toleranța- calea spre pace” de B.A. Reardon, ARC, 2004; auxiliar didactic „Educație pentru toleranță”, 2005; Curriculum la disciplina opțională, recomandat de MEC, 2015 etc.
Educație pentru alteritate. Curs opțional de educație pentru toleranță și alteritate prin intermediul literaturii etniilor conlocuitoare (licee, colegii și universități)	2003-2005	Fundația Soros-Moldova Guvernul Statelor Unite ale Americii	Curriculum pentru disciplina opțională elaborat și pilotat; volumul cu același titlu editat în limbile română și rusă și donat în liceele și universitățile din întreaga țară; programe de formare pentru cadrele didactice elaborate și implementate; cercetări aplicative desfășurate și studii publicate inclusiv în revista *Didactica Pro...* etc.
Promovarea toleranței și înțelegerea diversității. Instrumente de lucru pentru profesorii-filologi	2005-2006	Consiliului Europei, Confidence-Building Measures	Programe de formare pentru formatori și cadre didactice competențe dezvoltate la profesori pentru promovarea toleranței, înțelegerea diversității și depășirea stereotipurilor; suporturi de curs ample; seturi de materiale didactice suplimentare la tema „Rezolvarea și aplanarea conflictelor”
Educație pentru echitate de gen și șanse egale Educație pentru antidiscriminare de gen și șanse egale	2006-2009 2016	Fundația Soros-Moldova	Curriculum pentru disciplina opțională; programe de formare pentru cadrele didactice; cercetării și studii publicate inclusiv în revista „Didactica Pro...” etc.; resurse deschise - https://drive.google.com/drive/folders/1-WYWh-VskIPIPFkKlqRtStaIBmdiEDCfv

Educație pentru integrare europeană Lecții europene 1 și 2	2006 – 2009 2016	Fundația Soros-Moldova Ministerul Afacerilor Externe al Lituaniei	Programe de formare pentru profesori și elaborare de materiale; Practicum pentru elevi; ghid metodologic pentru cadrele didactice „Integrare europeană pentru tine”; module noi, broșură cu activități extrașcolară ”Integrare europeană pentru tine, tinere” etc.
Școala de vară „Pacea este în mâinile noastre”	2008	UNESCO Moldova	Profesori formați în domeniu; bune practici pentru educarea păcii promovate și însușite
Educație interculturală pe ambele maluri ale Nistrului Dialog intercultural	2013-2015	Uniunea Europeană, prin intermediul programului PNUD-Moldova „Susținerea măsurilor de promovare a încrederii; Institutul Suedez pentru Pace și Arbitraj *Parteneri* (pe parcursul a 10 ani de activitate): Centrul de Integrare și Dezvoltare din Ucraina (cu sediul la Simferopol, din 2014 - la Kiev) Centrul de Inovații Educaționale și Programe Sociale din regiunea transnistreană, Tiraspol CNTM – Fundația pentru Copii „Pestalozzi” din Elveția	Set de materiale didactice experimentale în limbile română și rusă pentru disciplina opțională *Cultura bunei vecinătăți* pentru copiii de vârstă preșcolară și școlară (clasa I); programe de formare pentru cadrele didactice; schimb de experiență etc. Auxiliarul didactic „Competența interculturală”
Sporirea rolului educației în vederea consolidării încrederii și a coeziunii sociale în societățile multiculturale	2016	Fundația Soros-Moldova Centrul pentru Inițiative Educaționale (Letonia) și Asociația de Tineret „Republica deschisă” (Estonia)	Vizita de studiu în Letonia și Estonia; programe pentru schimb de experiență în educația bilingvă și multilingvă; publicații și recomandări pentru factorii de decizie, pentru practicieni

Educație pentru pace prin promovarea culturii bunei vecinătăți în clasele primare	2016-2017	Rețeaua internațională de edificare a păcii – GPPAC (Parteneriate Globale pentru Prevenirea Conflictelor Armate) The Black See Trust for Regional Cooperation Academia *Folke Bernadotte* din Suedia, Institutul Suedez pentru Pace și Arbitraj	Curriculumul de clasa a II-a și Caietul elevului, cu genericul *Baștina mea;* programe de formare pentru cadrele didactice; curriculumul *Cultura bunei vecinătăți*, în limbile română și rusă; Caietul elevului pentru clasa a III-a *Muncim, învățăm și ne odihnim împreună; Ziua Păcii* – inițiată și celebrată în școlile partenere, ca zi a încetării focului și a nonviolenței etc.
Educație pentru pace prin promovarea culturii bunei vecinătăți în clasele primare	2018	GPPAC, Ministerul Educației și Cercetării	Set de materiale didactice în limbile română și rusă pentru disciplina opțională Cultura bunei vecinătăți pentru elevii clasei a IV-a – *Tara mea mândria mea;* programe de formare pentru cadrele didactice etc.
Extinderea implementării disciplinei opționale „Cultura bunei vecinătăți” în școlile din Republica Moldova	2019-2020	Ministerul Educației și Cercetării, Direcțiile Generale Educație, Tineret și Sport Comrat, Bălți, Chișinău, Ialoveni, Șoldănești, Căușeni, Dubăsari, Anenii Noi, Râșcani; administrația școlilor ș.a.	Ghid metodologic „Cultura bunei vecinătăți” în limbile română și rusă editat și diseminat. Noi instituții de pe ambele maluri ale Nistrului implicate în proiect.
Actualizarea disciplinei opționale „Cultura bunei vecinătăți”, Studiu de evaluare a rezultatelor implementării „Cultura bunei vecinătăți”	2021-2023	GPPAC Experți independenți	Caiete actualizate; alte resurse educaționale deschise elaborate (materiale didactice suplimentare audio si video, proiecte didactice, scenarii de activități extrașcolare etc.) https://drive.google.com/ elevi; programe de formare pentru cadrele didactice etc. Raport de evaluare; sumar executiv; recomandări pentru asigurarea durabilității proiectului la nivel de sistem.

Promovarea și dezvoltarea educației interculturale în formarea inițială a cadrelor didactice	Faza 1 – 2018 -2020; faza 2 – 2021 -2023	Fundația pentru copii „Pestalozzi” din Elveția *Parteneri:* Universitatea de Stat din Moldova, Universitatea de Stat „A. Russo” din Bălți, Universitatea de Stat din Comrat, Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău, Universitatea de Stat din Tiraspol, Universitatea de Stat „Gr. Țamblac” din Taraclia, Universitatea de Stat „B. P. Hașdeu” din Cahul	Resurse umane formate în domeniul predării EIC la viitoarele cadre didactice; Curricula pentru specialitățile *Științele Educației* (programele de master și licență); Ghiduri metodologice, suporturi de curs, culegeri de instrumente de evaluare a competenței interculturale; Practicum-uri pentru stagiile de practică; Curs recunoscut și recomandat de MEC pentru predare obligatorie în toată țara; Centre didactice de resurse în EIC în fiecare universitate dotate și inaugurate; pagină web cu resurse info. și bune practici dezvoltată și disponibilă cu acces deschis - https://eic.prodidactica.md/

Sursă: elaborată de autoare

Astfel, exemplele din organizatorii grafici de mai sus argumentează în mod relevant, după noi, rezultatele istorice ale eforturilor actorilor educaționali din țară și ale parteneriilor de dezvoltare pentru promovarea culturii păcii și oferirea unui cadru funcțional de acțiune, cu caracter de bune practici, la nivel de sistem.

Concluzii

Necesitatea de asigurare a continuității și coerenței schimbărilor inițiate în proiectele analizate se impun a fi axate pe promovarea valorilor general-umane, inclusiv prin: fortificarea și dezvoltarea practicilor deja existente și funcționale în sistem; revizuirea/actualizarea periodică a Curricula de bază și a celor opționale din perspectiva educației pentru pace și a noilor educații actualizate; elaborarea altor materiale didactice suport, inclusiv în format digital, a unor resurse educaționale deschise; convertirea și actualizarea manualelor, a Caietelor elevului, a altor auxiliare didactice existente în resurse digitale etc.; activizarea colaborării *MEC-societate civilă, cu alți finanțatori/parteneri de dezvoltare* cu viitoarele echipe de la elaborarea noilor generații de curricula și manuale; re-animarea unor parteneriate durabile consistente sectorul public și asociativ în vederea instituționalizării extinse a schimbărilor din perspectiva culturii păcii și a dialogului intercultural etc.

Bibliografie:

1. *Cadrul de referință al Curriculumului universitar* [online]. Chișinău: CEP USM, 2015. Citat: 08.01.2025. Disponibil: https://usm.md/wp-content/uploads/Anexa-3.5.4-Cadrul-de-referinta-a-cirriculumului-universitar.pdf.
2. *Cadrul de referință al Curriculumului Național* [online]. Chișinău: Ministerul Educației și Cercetării din Republica Moldova, 2017. Citat: 07.01.2025. Disponibil: *https://mecc.gov.md/sites/default/ files/cadrul_de_referinta_final_rom_tipar.pdf*.
3. *Cadrul de referință al Curriculumului Național*. Chișinău: Ministerul Educației și Cercetării din Republica Moldova, 2025 [online]. Citat: 03.01.2026. Disponibil: *https://mec.gov.md /sites/default/files/crcn_aprobat.pdf.*
4. Centrul Educațional PRO DIDACTICA. *Curricula opționale*. [online]. Citat: 07.08.2026. Disponibil la: https://prodidactica.md/curricula-optionale/
5. *Curriculum național. Limba și literatura română. Clasele 5-9*. Curriculum disciplinar. Ghid de implementare. Ministerul Educației, Culturii și Cercetării al Republicii Moldova; coordonatori: Guțu Vl., Guțu I. [et al.]. Chișinău: Lyceum, 2020. 176 p.
6. *Curriculum național. Limba și literatura română Clasele X-XII*. Curriculum disciplinar. Ghid de implementare. Chișinău: Ministerul Educației și Cercetării din Republica Moldova, 2020 [online]. Citat: 07.08.2026. Disponibil la: https://www.mecc.gov.md/sites/ default/files/limba_si_lit._rom_nat_liceu.pdf
7. GORAȘ-POSTICĂ V. *Education role of women in peace education. Global and local approaches*. În vol.: *Fifth International Conference on CIEA in Adult Education: Education for values: continuity and context*, 25-27 aprilie, 2018 - Iași, Chișinău - 27-28 aprilie, 2018. pp.159-166. ISBN 978-88-87729-48-1. [online]. Citat: 05.01.2026. Disponibil: https://cradall.org/sites/default/files / iasi_chisinau-hinzen_0.pdf
8. GORAȘ-POSTICĂ V. (coord.) Cultura bunei vecinătăți. Curriculum opțional. Caietul elevului. Clasele I-IV. [online]. Citat: 07.08.2026. Disponibil: https://prodidactica.md/wp-content/uploads/2017/10/Curriculum_CBV_RO.pdf; https://drive.google.com/drive/folders/1Q9nb4X6IySXXztqdog7TWu9ObetLRx5_
9. MARIN M. (coord.) *Curriculum la disciplina opțională „Tainele comunicării*”, clasele I-IV. Chișinău : Ministerul Educației și Cercetării, 2015 [online]. Citat: 08.01.2026. Disponibil: https://mecc.gov.md/sites/ default/files/tainele_comunicarii_1.pdf.
10. MINISTERUL EDUCAȚIEI ȘI CERCETĂRII AL REPUBLICII MOLDOVA. Codul Educației al Republicii Moldova. [online]. Citat: 07.08.2026. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/ get Results?doc_id= 133296&lang=ro#.
11. MINISTERUL EDUCAȚIEI ȘI CERCETĂRII AL REPUBLICII MOLDOVA. *Strategia de dezvoltare Educația 2030*. [online]. Citat: 07.08.2026. Disponibil: legis.md/cautare/getResults?doc_ id=136600&lang=ro%20
12. Rapoarte CE PRO DIDACTICA [online]. Citat: 06.01.2026. Disponibil: https://prodidactica.md/despre-noi/rapoarte/

EDUCAȚIA PENTRU VIITOR DIN PERSPECTIVA FORMĂRII CULTURII PĂCII LA TÂNĂRA GENERAȚIE

EDUCATION FOR THE FUTURE FROM THE PERSPECTIVE OF DEVELOPING A CULTURE OF PEACE IN THE YOUNG GENERATION

CZU: 37.017.4:008.2:172.4-053.6 **https://doi.org/10.59295/eie2026.02**

Nadejda OVCERENCO,
doctor în pedagogie, conferenţiar universitar,
Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă”
ORCID: 0000-0003-0048-2794
E-mail: *ovcerenco.nadejda@upsc.md*

Rezumat. *Articolul analizează educația pentru pace ca un răspuns la procesele, șansele și riscurile globalizării. De aici și ideea promovării valorii păcii în instituțiile de învățământ, formării culturii păcii la tânăra generație. Conceptul de educaţie pentru pace apare într-o varietate de contexte și medii, atât în interiorul, cât și în afara instituției de învățământ. În sensul său cel mai larg, formarea culturii păcii poate fi înțeleasă ca un proces de învățare organizat în instituțiile de învățământ și direcționat către acest scop prin intermediul programelor, serviciilor şi resurselor destinate tinerilor. Într-un sens mai restrâns, educația pentru pace este centrată pe formabil, căutând să-i transmită cunoștințe prin reflecție asupra experienței proprii, mai degrabă decât să impună cunoștințe printr-un proces de îndoctrinare. Formarea culturii păcii presupune dobândirea competenței de a folosi modalităţi alternative în abordarea situaţiilor dificile legate de apărarea păcii; îmbunătățirea calității relațiilor dintre oameni de diferite etnii; protejarea mediului terestru, acvatic și aerian; promovarea unei vieți democratice și apărarea drepturior omului; protejarea copiilor; lupta împotriva subdezvoltării și subnutriției, maladiilor etc.*

Cuvinte-cheie: *educație pentru pace, cultura păcii, apărarea drepturilor omului, competențe pentru obținerea păcii.*

Summary. *The article analyzes peace education as a response to the processes, opportunities and risks of globalization. Hence the idea of promoting the value of peace in educational institutions, forming a culture of peace in the younger generation. The concept of peace education appears in a variety of contexts and environments, both inside and outside the educational institution. In its broadest sense, the formation of a culture of peace can be understood as a learning process organized in educational institutions and directed towards this goal through programs, services and resources intended for young people. In a narrower sense, peace education is focused on the learner, seeking to transmit knowledge through reflection on their own experience, rather than imposing knowledge through a process of indoctrination. The formation of a culture of peace involves acquiring the competence to use alternative ways of approaching difficult situations related to the defense of peace; improving the quality of relations between pe-*

ople of different ethnicities; protecting the terrestrial, aquatic and aerial environment; promoting a democratic life and defending human rights; protecting children; fighting underdevelopment and malnutrition, diseases, etc.

Keywords: *peace education, culture of peace, defending human rights, skills for achieving peace.*

Introducere

Educația pentru pace apare într-o varietate de contexte și medii, atât în interiorul, cât și în afara instituției de învățământ. În sensul său cel mai larg, educația poate fi înțeleasă ca un proces de învățare organizat și direcționat către un scop bine determinat. Tony Jenkins susține că educația pentru pace se preocupă în mod specific de rolul educației (formale, non-formale și informale) în crearea unei culturi a păcii și subliniază procesele metodologice și pedagogice și modurile de învățare care sunt esențiale pentru învățarea transformatoare și dezvoltarea atitudinilor și abilităților pentru obținerea păcii personale, interpersonale, sociale și politice. În acest sens, educația pentru pace este conștient transformatoare și orientată spre acțiune [4, p. 18]. Caracterul transformativ al educației pentru pace este de natură holistică și include dimensiunile cognitive, reflexive, afective și active ale învățării. Constatăm că metodele noastre de predare au un impact semnificativ asupra rezultatelor învățării și influențează modul în care elevii aplică ceea ce au învățat. Educația pentru pace urmărește, așadar, să creeze o pedagogie care să fie în concordanță cu valorile și principiile păcii [5]. Urmând tradiția filozofului american John Dewey [2], educația pentru pace este centrată pe formabil. Ea caută să dobândească cunoștințe prin reflecție asupra experienței, mai degrabă decât să impună cunoștințe printr-un proces de îndoctrinare. Învățarea și dezvoltarea nu provin din experiență în sine, ci din reflecția asupra experienței.

Formarea culturii păcii la tânăra generaţie are precursori mai îndepărtați de zilele noastre, unul fiind Maria Montessori, care afirma că „o educație capabilă să salveze omenirea nu este o întreprindere mică, educația presupune dezvoltarea spirituală a omului, sporirea valorii sale ca individ și pregătirea tinerilor pentru a înțelege vremurile în care trăiesc". Un alt precursor, J. J. Rousseau, susținea că „omul s-a născut liber, dar pretutindeni este în lanţuri". Astăzi este de o importanță majoră ca instituțiile de învățământ să se concentreze pe promovarea păcii și libertății, explorând resurse, concepții și definiții suplimentare. O modalitate de realizare a educaţiei pentru pace, libertate, dreptate, egalitate în instituţiile de învăţământ ar putea consta în formarea culturii păcii la tânăra generaţie.

Problema păcii se pune cu o insistență în creștere, devenind o preocupare prioritară și o năzuință a tuturor națiunilor. Ea intră în conexiune cu alte probleme din lumea contemporană, caracterizată prin natura sa globală și universală. Interdependențele și trans-specificitatea problemelor nu anulează diversitatea și specificitatea problemelor pen-

tru nivelul național, dar problematica societăților democratice ni se înfățișează din ce în ce mai mult ca o unitate indivizibilă. Ne referim la probleme, precum: apărarea păcii și îmbunătățirea calității relațiilor dintre oameni de diferite etnii; protejarea mediului terestru, acvatic și aerian; promovarea unei vieți democratice și apărarea drepturior omului; protejarea copiilor; lupta împotriva subdezvoltării și subnutriției, maladiilor etc. Aceste probleme, considerate tradițional doar ale diplomaților, se impun a fi subiecte cu dezbateri și la nivel de instituție de învățământ. Investigația noastră oferă o orientare modestă către unele dintre conceptele și caracteristicile cheie ale formării cetățeanului pe dimensiunea educației pro-pace, care se prezintă a fi un domeniu complex, dinamic și în continuă schimbare. Vom începe cu definirea termenilor pace și educație pentru pace.

Termenul de *pace* este un derivat din latinescul pax, definește în general, în sens pozitiv, o stare de liniște, o stare lipsită de conflicte militare. „Pe planul colectiv, pacea este absența războiului (latină *pax absentia belli*), a violenței între grupuri umane” [11]. Pe planul individual, pacea poate fi și o stare de spirit personală, lipsită de mânie, de furie, de acreală, de frică, și în general de sentimente negative [ibidem, 11]. În literatura de specialitate *educația pentru pace* este abordată drept educație a cetățenilor în vederea evitării conflictelor și promovării dialogului constructiv, cultivarea respectului față de valorile general-umane, respectarea drepturilor omului. Misiunile de menținere a păcii sunt modalități de a ajuta țările sfâșiate de conflicte de a crea condițiile pentru o dezvoltare durabilă a păcii.

Pentru a pătrunde în esenţa problematicii cu privire la formarea culturii păcii la tânăra generaţie în instituţiile de învăţământ, vom explora natura acesteia. La început ar fi bine să încercăm a da răspuns la unele întrebări ce ţin de problema abordată, cum ar fi, de exemplu: Ce reprezintă procesul de formare a culturii păcii la tânăra generaţie în instituţiile de învăţământ? Cum procesul propriu-zis contribuie la sporirea calităţii instruirii? În ce măsură calitatea instruirii poate fi influenţată de nivelul de formare a culturii păcii la tânăra generaţie? [8, p. 206.]

Educația pentru pace este un domeniu academic de cercetare și practica de predare și învățare, orientată spre și pentru eliminarea tuturor formelor de violență și stabilirea unei culturi a păcii.

Educația pentru pace a apărut ca răspuns la preocupările legate de noile crize sociale, politice și de mediu, violență și nedreptate [5, p. 1]. Educația pentru pace este educație despre pace și pentru pace. Educația pentru pace se impune a fi parte a curriculumului instituțional. Ea invită la reflecție și analiză asupra condițiilor păcii durabile și a modului de realizare a acestora. Aceasta include înțelegerea și evaluarea critică a violenței în toate formele și manifestările ei posibile.

Educația pentru pace orientează spre formarea culturii păcii, pregătirea și cultivarea cetățenilor cu cunoștințe, abilități și capacități de a urmări pacea și de a răspunde non-

violent la conflict. De asemenea, este preocupată de cultivarea resurselor morale și etice interioare care sunt esențiale pentru acțiunea de pace externă. Cu alte cuvinte, educația pentru pace își propune să cultive dispozițiile și atitudinile necesare pentru acțiunea transformatoare pentru o schimbare în bine pe cale pașnică.

Educația pentru pace este orientată în special spre viitor, pregătind cetățeni, capabili să imagineze și să construiască realități mai bune [1].

Potrivit lui Betty Reardon, scopul general al educației pentru pace este de a facilita dezvoltarea unei adevărate conștiințe globale, permițându-ne să schimbăm condiția umană actuală, acționând ca cetățeni globali și schimbând structurile sociale și modelele de gândire. Această nevoie de schimbare trebuie să fie în centrul educației pentru pace. Educația pentru pace în acest context poate fi definită ca transmiterea de cunoștințe despre condițiile, obstacolele și posibilitățile pentru atingerea și susținerea păcii; formarea de cunoștințe și abilități de interpretare; dezvoltarea abilităților reflexive și participative pentru aplicarea cunoștințelor în vederea depășirii situațiilor-problemă și a creării oportunităților pentru pace [9, p. 399]. În acest context, educația pentru pace se referă la procesul de promovare a culturii păcii, a cunoștințelor, abilităților, atitudinilor și valorilor necesare cetățenilor (copiilor, tinerilor și adulților) pentru a produce schimbări comportamentale care pot preveni conflictele deschise și violența; pot rezolva disputele pe cale pașnică; pot crea condițiile propice păcii, fie la nivel intrapersonal, interpersonal, intergrup, național sau internațional [3, p. 1].

Procesul de formare a culturii păcii la tânăra generaţie în instituţiile de învăţământ, sub raport teoretic, este o categorie psihopedagogică care exprimă ponderea influenţelor exercitate în direcţia formării culturii păcii la tânăra generaţie în instituţiile de învăţământ. Acest proces vizează îmbunătățirea calității educației prin formarea unei mentalități sănătoase în rândul tinerei generații în instituțiile de învățământ. Formarea culturii păcii la tânăra generaţie în instituţiile de învăţământ reprezintă o activitate complexă, orientată spre dezvoltarea la generaţia în creştere a capacităţii de a recunoaşte avantajele educației pentru pace la tânăra generaţie; analiza fenomenul în integritatea lui; prevedea consecinţele lipsei culturii păcii; reacţiona adecvat situaţiei; elabora şi implementa strategii eficiente de promovare a culturii păcii.

Educația pentru pace, care își propune să promoveze sănătatea și să promoveze o cultură a păcii, are un efect transformator. Promovează baza de cunoștințe, abilități, atitudini și valori care vizează schimbarea mentalității, atitudinilor și comportamentelor celor care inițial au provocat sau au exacerbat conflictele violente. Ea urmărește această transformare prin generarea de conștientizare și înțelegere, stimularea interesului și stimularea acțiunii individuale și sociale care le permite oamenilor să trăiască, să construiască relații și să creeze condițiile și sistemele care realizează non-violența, justiția, protecția mediului și alte valori ale păcii [6, p. 25]. Educația pentru pace presu-

pune absența violenței, dispariția surselor de conflict moral și existența unor condiții care să conducă la respectarea dreptului la viață al ființei umane, indiferent de etnie. Există o legătură intrinsecă între educația pentru pace și drepturile omului. Declarația Universală a Drepturilor Omului afirmă că „educația ar trebui să fie îndreptată spre dezvoltarea deplină a personalității umane și către întărirea respectului pentru drepturile omului și libertățile fundamentale”. Pentru a promova înțelegerea, toleranța și prietenia între toate națiunile, grupurile rasiale și religioase și pentru a sprijini eforturile Națiunilor Unite în menținerea păcii [7, p. 6].

În identificarea conținuturilor curriculare ale educaţiei pentru pace este necesar să se pornească de la conştientizarea problemelor, și anume a problemelor legate de conflictele la scară mondială şi ameninţarea nucleară; popularea şi distrugerea mediului; explozia demografică; problemele drepturilor omului; cauzele şi consecinţele războaielor; lipsa alimentelor şi resurselor. Reieșind din problematica domeniului studiat, educaţia pentru pace necesită a fi direcţionată spre însuşirea unui sistem de concepte-valori: pace, drepturile omului, cooperare, participare, toleranţă, respect, democraţie, umanism etc.; formarea unor capacităţi: de a te exprima şi de a dialoga, de iniţia schimbări şi de a le controla, de a lua decizii responsabile, de a conştientiza pericolele pe care le reprezintă războiul, violenţa, opresiunea pentru viaţa persoanei ca şi pentru cea a societăţilor etc.; formarea unor atitudini pozitive: receptivitate faţă de celălalt, responsabilitate faţă de propria persoană şi faţă de comunitate, solidaritate şi încredere în semeni, respect faţă de propria cultură şi faţă de cultura altor comunităţi, toleranţă în sensul acceptării diversităţii, generozitate, modestie şi recunoaşterea meritelor celorlalţi, asumarea unor strategii de abordare a situaţiilor conflictuale.

Educația pentru pace în situații de conflict și tensiune poate fi astfel caracterizată după cum urmează: este mai mult educațional și psihologic decât politic; este vorba în principal despre cum să faci față adversarilor amenințători; se concentrează mai degrabă pe relațiile intergrup decât pe relațiile interpersonale; scopul este de a schimba atitudinile și dispozițiile față de alte persoane în situații specifice [10, p. 5].

Metodologia privind formarea culturii păcii la tânăra generaţie presupune multitudinea tehnicilor didactice, precum: convorbiri tematice, lecturi după imagini, filme, jocuri de rol, elaborare de eseu și planuri de idei pentru rezolvarea unui conflict apărut în clasă, dezbateri pe marginea unor fapte reale, activități de observare și exerciții de simulare etc.

Deoarece educația formală și nonformală reprezintă pilonii de bază în crearea și reproducerea cunoștințelor și valorilor în societate și cultură, încorporarea educației pentru pace în instituțiile de învățământ s-a dovedit a fi un obiectiv strategic al Campaniei Mondiale de Educație pentru Pace (GCPE). Educația pentru pace în contexte informale este o completare importantă a educației formale și nonformale. În acest fel, educația

pentru pace este o componentă-cheie a consolidării păcii, sprijinind rezolvarea conflictului, dezvoltarea comunității și abilitarea individuală. După cum au apreciat participanții la rețeaua internațională GCPE, educația pentru pace este relevantă la nivel global, dar are specificități în diferite țări și culturi. Scopul este de a identifica și recunoaște în mod cuprinzător suprapunerile și interacțiunile dintre fenomenele globale (război, patriarhat, colonialism, violență economică, schimbări climatice, pandemii) și manifestările locale de violență și nedreptate. O abordare holistică, de ansamblu este cea mai bună, dar recunoaștem că educația pentru pace este de natură contextuală. Ar trebui să fie contextualizat cultural și să apară din preocupările, motivațiile și experiențele anumitor persoane. Susținem nevoia universală de educație pentru pace, dar nu susținem universalizarea și standardizarea abordării și conținutului. Prin urmare, oamenii, comunitățile și culturile nu sunt standardizate și nici învățarea nu ar trebui să fie standardizată. Crearea păcii este o provocare continuă pentru umanitate și este un proces dinamic, nu o stare statică. Este nevoie de un proces educațional dinamic și actualizat în permanență [1].

Analiza stării de lucru în instituțiile de învățământ la capitolul dat ne-a permis să *concluzionăm* următoarele:

1. Prezenţa / absenţa la tânăra generaţie a culturii păcii se datorează în mare măsură influenţelor informaţionale parvenite din exterior, dar e şi o realizare individuală a fiecărui tânăr/tănără.
2. Multe din problemele ce ţin de formarea culturii păcii la tânăra generaţie în instituţiile de învăţământ sunt cauzate de stereotipurile privind diferenţele etnice şi altor teme de bază ale educaţiei pentru pace.
3. Nivelul de formare a culturii păcii la tânăra generaţie în instituţiile de învăţământ este influenţat de nivelul de formare a culturii păcii la cei ce se ocupă de formarea tinerei generaţii. Gradul de dezvoltare a culturii păcii este marcat de nivelul de dezvoltare la profesori a culturii păcii. Cadrele didactice abordează ameninţările globale la adresa păcii prin capacităţile lor profesionale, încearcând să disemineze şi să promoveze educaţia pentru pace în propriile lor instituţii de învăţământ, activând în contexte educaţionale diferite.
4. Nu orice viziune a celor ce se ocupă de formarea tinerei generaţii are un impact pozitiv în formarea culturii păcii la tânăra generaţie, ci doar viziunea care presupune atitudini pozitive reflectate în relaţii pozitive între cetăţeni din diferite state, comunităţi, de diferite naţionalităţi, etnii. Această viziune contribuie la realizarea mai calitativă a procesul de formare a culturii păcii. Această afirmaţie are o valabilitate deosebită în perioada globalizării, implementării strategiilor colaborative de promovare a culturii păcii.

Aceste *concluzii* le considerăm drept punct de plecare in realizarea eficientă a procesului de formare a culturii păcii la tânăra generaţie în instituţiile de învăţământ, acest

proces fiind identificat drept acţiune convergentă a tuturor factorilor educativi (familii, şcoală, comunitate, instituţii de cultură, mass-media) în sensul formării şi consolidării unor atitudini colaborative de promovare a culturii păcii. Procesul de formare a culturii păcii este conceput şi drept modalitate prin care este posibilă sporirea calităţii instruirii în instituţiile de învăţământ. Deducţiile respective necesită unele *acţiuni concrete*. În primul rând, se cer elaborate strategii eficiente de formare a culturii păcii la tânăra generaţie în instituţiile de învăţământ. Acestea ar oferi cadrul necesar de acţiune în direcţia vizată. Strategiile de formare a culturii păcii la nivelul educației formale sunt menite să valorifice conținuturile curriculare cu tematica respectivă și includerea lor în programul educativ pentru pace din perspectiva formării culturii păcii. Pe când strategiile de formare a culturii păcii la nivelul educației nonformale au rolul de a organiza și desfășura activități extracurriculare cu tematica respectivă; de a practica vizionarea produselor media cu impact educativ privind formarea culturii păcii. Eficiența strategiei va fi determinată de impactul acesteia asupra gradului de formare a culturii păcii la tânăra generaţie în instituţiile de învăţământ. Liniile comportamentale ale profesorilor, stilul lor de comunicare și interrelaționare solicită a fi revăzute spre promovarea culturii păcii. Perspectiva propusă de noi va avea rost, dacă procesul de formare a culturii păcii la tânăra generaţie va fi în grija instituţiilor de învăţământ. Dacă însă procesul propriu-zis nu va constitui o prioritate a instruirii, atunci sporirea calităţii acesteia va deveni anevoioasă.

Concluzii

Aşadar, procesul de formare a culturii păcii la tânăra generaţie în instituţiile de învăţământ, reprezentând o modalitate de sporire a calităţii instruirii în instituţiile de învăţământ, implică un lanţ întreg de acţiuni. Lanţul acţiunilor porneşte de la utilizarea strategiilor axate pe formarea culturii păcii la tânăra generaţie în instituţiile de învăţământ şi se derulează în timp în cadrul unor contexte locale, ca să ajungă în cele din urmă să se materializeze sub forma promovării culturii păcii. Existenţa unui parteneriat între familie, şcoală şi comunitate face posibilă elaborarea şi implementarea strategiilor colaborative de promovare a culturii păcii.

Bibliografie:

1. *Ce este Campania Globală pentru Educație pentru Pace?* Disponibil: https://www.peace-ed-campaign.org/ro/about/ (Accesat: 12.02.2025)
2. DEWEY, J. *Democrație și educație: o introducere în filosofia educației*. Disponibil: https://nsee.memberclicks.net/assets/docs/KnowledgeCenter/BuildingExpEduc/BooksReports/10.%20democracy%20and%20education%20by%20dewey.pdf (Accesat: 12.02.2025)

3. FÂNTÂNA, S. *Educație pentru pace*. UNICEF, 1999.
4. JENKINS, T. Analiză teoretică și posibilități practice pentru o educație pentru pace transformatoare, cuprinzătoare. Teză pentru gradul de doctor Philosphiae, Universitatea Norvegiană de Știință și Tehnologie, 2015. Disponibil: https://www.peace-ed-campaign.org/ro/what-is-peace-education/ (Accesat: 14.02.2025)
5. JENKINS, T. Educație cuprinzătoare pentru pace. În: Peters M. (eds) *Enciclopedia educației profesorilor*. Singapore: Springer, 2019. Disponibil: https://doi.org/10.1007/978-981-13-1179-6_319-1 (Accesat: 12.02.2025)
6. NAVARRO-CASTRO, L., NARIO-GALACE, J. Educația pentru pace: o cale către o cultură a păcii, (Ediția a treia), Centrul pentru Educație pentru Pace, Colegiul Miriam, Quezon City, Filipine, 2019. Disponibil: https://www.peace-ed-campaign.org/ro/what-is-peace-education/ (Accesat: 12.02.2025)
7. Declarația Universală a Drepturilor Omului. 1948. Disponibil: https://www.ohchr.org/sites/default/files/UDHR/Documents/UDHR_Translations/rum.pdf (Accesat: 12.02.2025)
8. OVCERENCO, N. Sarcinile și conținutul educației pentru pace. În: Ovcerenco N., Gherman V., Untu V. *Pedagogie: Curs universitar*. Chișinău: UST, 280 p. pp. 206-208. ISBN 978-9975-900-41-1
9. REARDON, B. Educație pentru pace: o revizuire și o proiecție, În: B. Moon, M. Ben-Peretz și S. Brown (eds.) *Routledge, un companion internațional pentru educație*. 2000. Disponibil: https://map.peace-ed-campaign.org/what-is-peace-ed/ (Accesat: 12.02.2025)
10. SALOMON, G., CAIRNS, E. (Eds.). Handbook on Peace Education. New York: Imprint Psychology Press, 2009. ISBN 9780203837993.

TENDINȚE ÎN EDUCAȚIA JURNALISTICĂ DUALĂ ÎN ERA TEHNOLOGIILOR EMERGENTE: DE LA „ÎNVĂȚARE PRIN GÂNDIRE” ȘI „ÎNVĂȚARE PRIN PRACTICĂ” LA „ÎNVĂȚARE CU IA”

TRENDS IN DUAL JOURNALISM EDUCATION IN THE ERA OF EMERGING TECHNOLOGIES: FROM “LEARNING BY THINKING” AND “LEARNING BY DOING” TO “LEARNING WITH AI”

CZU: 378.147:070:004.8 **https://doi.org/10.59295/eie2026.03**

Mariana TACU,
doctor în științe politice, conferențiar universitar, FJȘC, USM
ORCID: 0000-0003-4930-2395
E-mail: *mariana.tacu@usm.md*

Victoria BULICANU,
doctor în științe politice, conferențiar universitar, FJȘC, USM
ORCID: 0000-0003-3358-5554
E-mail: *victoria.bulicanu@usm.md*

Rezumat. *Articolul examinează tendințele actuale ale formării jurnalistice duale în contextul tehnologiilor emergente, prin analiza integrării a trei paradigme educaționale: learning by thinking, learning by doing și learning with AI. Demersul are la bază o abordare teoretico-analitică, care evidențiază rolul gândirii critice, al învățării experiențiale și al utilizării responsabile a inteligenței artificiale în dezvoltarea competențelor jurnalistice. Studiul argumentează necesitatea articulării coerente a celor trei paradigme în cadrul învățământului dual, ca răspuns la transformările industriei media, cu accent pe menținerea controlului uman, a responsabilității editoriale și a standardelor etice în procesul de formare profesională.*

Cuvinte cheie: *formare jurnalistică duală, învățare prin reflecție, învățare prin practică, învățare asistată de IA, competențe, educație experiențială, gândire critică, inteligență artificială, etică, responsabilitate editorială.*

Summary. *This article analyzes current trends in dual journalism education in the context of emerging technologies by examining the integration of three educational paradigms: learning by thinking, learning by doing, and learning with AI. Using a theoretical and analytical approach, the study highlights the role of critical thinking, experiential learning, and the responsible use of artificial intelligence in the development of journalistic competencies. The paper argues for a coherent articulation of these paradigms within dual education as a response to structural*

changes in the media industry, emphasizing the preservation of human decision-making, editorial responsibility, and ethical standards in professional training.

Keywords: *dual journalism education, learning by thinking, learning by doing, AI-assisted learning, competencies, experiential education, critical thinking, artificial intelligence, ethics, editorial responsibility.*

Introducere

În ultimele două decenii, formarea profesională în domeniul jurnalismului a cunoscut transformări profunde, condiționate atât de schimbările structurale ale industriei media, cât și de accelerarea progresului tehnologic. Digitalizarea, convergența media, platformizarea distribuției informației și integrarea Inteligenței Artificiale (IA) în fluxurile editoriale au determinat regândirea substanțială a modului în care sunt pregătiți viitorii specialiști în domeniu. În acest context, învățământul dual în jurnalism reprezintă un răspuns strategic la necesitatea corelării directe dintre formarea academică și realitățile profesionale ale redacțiilor contemporane.

Modelul dual presupune o alternanță structurată între învățarea în mediul universitar și experiența practică în instituții media partenere, facilitând dezvoltarea competențelor profesionale într-un cadru autentic de lucru. Conform *Regulamentului cu privire la organizarea și desfășurarea învățământului dual în cadrul studiilor superioare de licență (ciclul I), Aprobat prin Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 660/2024. Dispoziții generale, punctul 2* - Învățământul dual în cadrul studiilor superioare de licență reprezintă învățământul în care responsabilitățile cu privire la desfășurarea activităților de învățare și evaluare sunt partajate între instituția de învățământ superior și persoana juridică care asigură, în baza acordului de cooperare, activitățile de formare profesională a studenților [1].

Extinderea tehnologiilor emergente, cu accent pe inteligența artificială, generează presiuni sistemice asupra universităților, determinând ajustări ale curriculei și strategiilor pedagogice. Astfel, triada clasică a formării jurnalistice – „*learning by thinking*", „*learning by doing*" – este extinsă prin integrarea unei noi paradigme: „*learning with AI*".

Prezentul articol își propune o analiză complexă a acestor trei paradigme de învățare, din perspectiva învățământului dual în jurnalism, evidențiind rolul lor complementar în formarea jurnalistului contemporan. Printr-o abordare deductivă, analiza pornește de la fundamentele teoretice și ajunge la implicații practice, într-un context marcat de transformările tehnologice.

Puse în relație cu exigențele etice și profesionale ale jurnalismului, aceste paradigme conturează necesitatea unui model educațional integrat, flexibil și responsabil, capabil să asigure formarea unor jurnaliști competenți, autonomi decizional și adaptabili într-un ecosistem media profund tehnologizat.

Learning by thinking și construcția competențelor critice în jurnalism

Conceptul de „*learning by thinking*” reprezintă un tip de învățare distinct de modalitățile consacrate de învățare prin observație. În cazul învățării prin gândire critică, cel care învață dobândește perspective cu adevărat noi în absența unor observații noi provenite „din exteriorul minții”. Experimentele de gândire științifice constituie exemple canonice, însă fenomenul este mult mai răspândit și include învățarea prin autoexplicare, prin raționament analogic sau prin simulare mentală [2].

Principalele caracteristici ale învățării prin gândire critică sunt:

- curiozitate intelectuală;
- gândire analitică;
- capacitate de reflecție (spirit reflexiv);
- capacitatea de a formula inferențe și concluzii logice;
- spirit de observație dezvoltat;
- deschidere cognitivă și empatie;
- capacitatea de a identifica relevanța informațiilor;
- disponibilitate pentru învățare și implicare activă;
- abilități eficiente de comunicare [3].

În această ordine de idei, paradigma „*learning by thinking*” ocupă un loc central în formarea jurnalistică, reprezentând fundamentul teoretic, epistemologic și etic al profesiei. În contextul învățământului dual, această formă de învățare nu este redusă la acumularea de cunoștințe abstracte, ci vizează dezvoltarea capacității de reflecție critică asupra rolului mass-mediei în societate, a mecanismelor de producție și distribuție a informației și a responsabilităților sociale ale jurnalistului.

Integrarea disciplinelor fundamentale și de specialitate, precum: *bazele jurnalismului, cadrul relațional al mass-mediei, etica și integritatea profesională, jurnalismul de informare, analiza critică a presei*, contribuie la formarea unei înțelegeri sistemice a jurnalismului, ca domeniu profesional reglementat și practică mediatică responsabilă.

Totodată, analiza detaliată a modelelor de business media, a logicii platformelor digitale și a rolului algoritmilor în configurarea agendei publice devine esențială într-un ecosistem mediatic caracterizat de platformizare și de competiția pentru vizibilitate și relevanță informațională.

În cadrul programelor duale, „*learning by thinking*” precede și însoțește experiența practică în redacție. Studenții sunt încurajați să analizeze teoretic procesele editoriale, strategiile de audiență și instrumentele tehnologice utilizate de instituțiile media înainte de a le aplica în mod direct. Această etapă contribuie la consolidarea alfabetizării media și algoritmice, oferindu-le viitorilor jurnaliști capacitatea de a evalua critic informațiile, sursele și tehnologiile cu care lucrează.

În contextul inteligenței artificiale, reflecția critică capătă o relevanță sporită. Utilizarea sistemelor automate de recomandare, a instrumentelor de generare a conținutului sau de analiză a datelor impune înțelegerea implicațiilor etice, juridice și sociale ale acestor tehnologii. Astfel, „*learning by thinking*" devine un pilon esențial pentru formarea unei atitudini responsabile față de IA, în acord cu principiile educației uman-centrice și cu standardele internaționale promovate în domeniul jurnalismului.

Learning by doing: integrarea practicii editoriale în formarea jurnalistului

Learning by doing este o metodă pedagogică ce plasează experiența și acțiunea în centrul procesului de învățare. Această abordare este fundamentată în lucrările filosofului american John Dewey, încă de la începutul secolului al XX-lea. Dewey considera că educația tradițională, excesiv de teoretică și deconectată de realitate, nu favorizează o învățare autentică și semnificativă. În schimb, el susținea pornirea de la interesele studentului și corelarea cunoștințelor predate cu experiența sa concretă. Pe același principiu, Maria Montessori a conceput materiale didactice menite să stimuleze activitățile manipulative și autonomia. În contextul schimbărilor tehnologice, învățarea prin practică se bucură de un interes sporit. În termeni concreți, acest tip de învățare încurajează dobândirea competențelor în teren, printr-o succesiune de încercări, erori și reajustări. Ea se bazează pe principiul cognitiv potrivit căruia oamenii rețin mult mai eficient informațiile atunci când sunt activi și implicați personal. Piramida învățării a lui Edgar Dale, elaborată în anii 1960, indică faptul că, în medie, reținem cu aproximativ 75% mai multe informații atunci când realizăm efectiv o activitate [4].

Learning by doing reprezintă o metodă pedagogică fundamentată pe ideile care plasează experiența concretă și implicarea activă a studentului în centrul procesului de învățare, favorizând dobândirea competențelor prin practică, reflecție și experimentare, într-un mod semnificativ și eficient din punct de vedere cognitiv.

Psihologul David A. Kolb, pornind de la lucrările lui John Dewey și ale altor autori, a elaborat o teorie care descrie modul în care experiența este transformată în cunoaștere durabilă și transferabilă. Acest proces este explicat, de regulă, sub forma unui ciclu divizat în patru etape, un demers continuu și iterativ:

- *Experiența concretă – (A simți).* Aceasta este faza „a face", reprezentând aportul de date senzoriale și practice;
- *Observația reflexivă – (A observa).* La această etapă, experiența este privită în mod obiectiv, fără judecăți de valoare, fiind colectate și ordonate observațiile.
- *Conceptualizarea abstractă – (A gândi).* Întrebările centrale sunt: „Ce semnificație are acest lucru? Ce principii pot extrage?". Această dimensiune a procesului facilitează articularea experienței practice cu fundamentele teoretice.
- *Experimentarea activă – (A acționa).* În final, studentul aplică noile idei și teorii în contexte reale, pentru a le testa și a observa rezultatele. Această etapă

conduce, la rândul ei, la o nouă experiență concretă, reluând ciclul învățării și aprofundându-l progresiv, cu fiecare iterație [5].

Paradigma, „*learning by doing*”, este strâns legată de specificul învățământului dual și se bazează pe principiile *work-based learning* (învățare bazată pe muncă) și *work-integrated learning* (învățare integrată în muncă). În contextul mass-mediei, aceasta presupune implicarea activă a studenților în activități editoriale reale, desfășurate în cadrul redacțiilor instituțiilor media, sub îndrumarea mentorilor din industrie și în corelare cu obiectivele curriculare stabilite de universitate.

Experiența practică oferă studenților oportunitatea de a-și dezvolta competențele profesionale în contexte reale, de a înțelege dinamica muncii în redacție și de a aplica cunoștințele teoretice în situații concrete. Producerea de știri, reportaje, podcasturi, materiale multimedia sau conținut digital pentru platforme online contribuie la formarea abilităților tehnice, dar și a competențelor de lucru în echipă, management al timpului și asumare a responsabilității editoriale atât din perspectivă etică, cât și legală.

În cadrul programelor duale, evaluarea studenților se realizează tot mai frecvent prin portofolii de creație, reflectând o abordare orientată spre rezultate și performanță profesională. Această formă de evaluare permite aprecierea competențelor dobândite în mod integrat, dincolo de examenele tradiționale.

Relația dintre „*learning by thinking*” și „*learning by doing*” este una de complementaritate. Situațiile întâlnite în practică stimulează reflecția teoretică, iar conceptele și modelele analizate în mediul academic oferă instrumente de interpretare și optimizare a activității profesionale. În contextul transformărilor tehnologice, această articulare devine esențială pentru adaptarea jurnalistului la noile cerințe ale industriei media.

Learning with AI și responsabilitatea profesională în jurnalismul contemporan

„Inteligența artificială generativă poate reprezenta o oportunitate majoră pentru dezvoltarea umană, dar poate genera, de asemenea, riscuri și prejudicii. Aceasta nu poate fi integrată în educație fără implicarea publică și fără măsurile de protecție și reglementările necesare din partea guvernelor. *Ghidul UNESCO privind utilizarea inteligenței artificiale generative în educație și cercetare* va sprijini factorii de decizie și cadrele didactice în gestionarea optimă a potențialului inteligenței artificiale, având ca obiectiv prioritar interesul superior al cursanților”, afirma în septembrie 2023, Audrey Azoulay, Director-General UNESCO [6].

Ghidul UNESCO privind utilizarea inteligenței artificiale generative în educație și cercetare oferă repere etice, normative și pedagogice pentru integrarea responsabilă a IA, având ca prioritate protejarea cursanților, asigurarea guvernanței instituționale și valorificarea potențialului educațional al tehnologiei.

Paradigma, „*learning with AI*”, reflectă integrarea inteligenței artificiale în procesul de învățare, nu doar ca obiect de studiu, ci ca instrument și partener educațional. Spre deosebire

de abordările centrate exclusiv pe competențele tehnice, această paradigmă presupune utilizarea critică și responsabilă a instrumentelor IA în activitățile academice și profesionale.

În formarea jurnalistică, inteligența artificială poate sprijini documentarea inițială, generarea de idei de subiect, structurarea materialelor, analiza datelor sau oferirea de feedback asupra clarității și coerenței textelor. În același timp, utilizarea acestor instrumente necesită competențe de evaluare critică a informațiilor generate, pentru a preveni erorile, dezinformarea și reproducerea bias-urilor algoritmice.

Carta de la Paris privind Inteligența Artificială și Jurnalismul („Paris Charter on AI and Journalism”) este primul reper etic internațional dedicat interacțiunii dintre tehnologiile de inteligență artificială și jurnalism, elaborat de Reporters Without Borders (RSF) împreună cu 16 organizații partenere și lansat la Forumul pentru Pace de la Paris în noiembrie 2023. Principalele puncte de reper ale acestui document sunt:

- Etica jurnalistică trebuie să ghideze utilizarea tehnologiei;
- Instituțiile media acordă prioritate deciziei umane;
- Sistemele de inteligență artificială utilizate în jurnalism sunt supuse evaluării independente prealabile;
- Instituțiile media sunt pe deplin responsabile pentru conținutul publicat;
- Transparența privind utilizarea sistemelor de inteligență artificială;
- Asigurarea originii și trasabilității conținutului jurnalistic;
- Jurnalismul delimitează clar conținutul autentic de cel generat sintetic;
- Personalizarea și recomandarea de conținut bazate pe inteligență artificială respectă diversitatea și integritatea informației;
- Jurnaliștii și organizațiile media participă activ la guvernanța inteligenței artificiale;
- Jurnalismul își protejează fundamentul etic și economic în relația cu furnizorii de tehnologie IA [7].

În acest sens, în Republica Moldova, la sfârșitul anului 2024, Codul deontologic al jurnalistului a fost revizuit prin introducerea unor prevederi explicite (*punctul 3. Utilizarea instrumentelor de inteligență artificială*). Utilizarea instrumentelor de inteligență artificială în jurnalism trebuie să fie subordonată valorilor eticii profesionale și cadrului legal, să mențină controlul editorial exclusiv în responsabilitatea jurnaliștilor și a instituțiilor media, să asigure transparența față de public, protecția datelor și a drepturilor de autor, precum și delimitarea clară între conținutul autentic și cel generat sau modificat prin IA, fără a induce în eroare publicul sau a afecta încrederea în mass-media [8].

În cadrul învățământului dual, „*learning with AI*” capătă o dimensiune aplicativă suplimentară, întrucât studenții întâlnesc aceste tehnologii și în mediul redacțional. Integrarea IA în fluxurile editoriale, de la automatizarea unor procese până la analiza audienței, impune formarea unor competențe de colaborare inteligentă cu tehnologia, în logica principiului *human-in-command* (control decizional uman).

Abordările internaționale privind utilizarea IA în educație subliniază importanța transparenței, a respectării drepturilor fundamentale și a menținerii controlului uman asupra deciziilor editoriale. În acest sens, „*learning with AI*” nu substituie rolul profesorului sau al mentorului din redacție, ci funcționează ca un instrument de augmentare a învățării și a creativității jurnalistice.

Concluzii

O evaluare sintetică a demersului teoretic privind cele trei paradigme confirmă faptul că formarea jurnalistică duală necesită o construcție integrată, capabilă să răspundă exigențelor unui mediu mediatic aflat în continuă transformare.

La nivel teoretic, „*learning by thinking*” furnizează reperele conceptuale și etice esențiale, însă devine insuficient atunci când nu este conectat la realitățile operaționale ale practicii jurnalistice.

La nivel practic, „*learning by doing*” facilitează inserția pe piața muncii și dezvoltarea competențelor operaționale, însă riscă să conducă la o formare fragmentară dacă nu este susținut de o reflecție critică.

În plan aplicativ, „*learning with AI*” deschide noi oportunități de eficientizare și inovare, dar implică riscuri legate de dependența excesivă de tehnologie, pierderea autonomiei profesionale și probleme de natură etică.

Tabel 1. Integrarea celor trei paradigme în formarea jurnalistică duală

Paradigmă	Aspecte definitorii	Activități specifice	Rol în formarea duală
Learning by thinking Învățare prin reflecție critică	Consolidarea fundamentelor teoretice și etice ale jurnalistului. Dezvoltarea gândirii analitice.	• Cursuri teoretice • Analiză de caz • Discuții despre IA, etică, drepturi • Studiu critic al agendei media și al fluxurilor editoriale	Pregătește studentul pentru înțelegerea contextului profesional. Oferă cadrul conceptual necesar pentru practicile ulterioare.
Learning by doing Învățare prin acțiune practică	Aplicarea directă a competențelor în situații reale specifice muncii de redacție. Producție media autentică.	• Producerea de conținut multimedia în redacții • Interacțiune cu editori și mentori • Respectarea deadline-urilor • Construirea portofoliului profesional	Asigură transferul cunoștințelor în practică. Dezvoltă autonomia și înțelegerea proceselor redacționale.
Learning with AI Învățare asistată de IA	Utilizarea IA ca instrument de sprijin, prototipare și reflecție în procesul de formare.	• Documentare asistată de IA • Generare de drafturi • Feedback personalizat asupra stilului și argumentării • Reflecție critică asupra propriei munci și a limitelor IA	Formează competențe digitale avansate și responsabilitate editorială în raport cu instrumentele algoritmice.

Sursa: ***Elaborat de autoare***

Formarea jurnalistică duală în epoca tehnologiilor emergente nu presupune alegerea unei singure paradigme, ci articularea lor într-un ecosistem educațional coerent. Jurnalistul contemporan trebuie să fie capabil să gândească critic, să acționeze competent în redacție și să colaboreze inteligent cu instrumentele tehnologice, menținând controlul uman asupra procesului editorial. Doar prin această abordare integrată, învățământul dual poate contribui la formarea unor profesioniști responsabili, adaptați cerințelor unei industrii media aflate în continuă schimbare.

Din perspectiva tendințelor actuale, formarea jurnalistică duală evoluează către un model educațional hibrid, în care gândirea critică, experiența practică și colaborarea responsabilă cu inteligența artificială devin competențe complementare și interdependente. În acest context, se recomandă consolidarea sistematică a „*learning by thinking*” prin discipline orientate spre etică, reflecție critică și alfabetizare algoritmică, extinderea „*learning by doing*” prin parteneriate sustenabile cu redacțiile și evaluare bazată pe portofolii profesionale, precum și integrarea controlată a „*learning with AI*”, în acord cu principiile human-in-command și cu reperele etice internaționale. Această direcție integratoare răspunde nu doar cerințelor imediate ale pieței media, ci și necesității de a forma jurnaliști autonomi, responsabili și adaptabili într-un ecosistem mediatic dominat de tehnologii emergente.

Bibliografie:

1. *Regulamentul cu privire la organizarea și desfășurarea învățământului dua lîn cadrul studiilor superioare de licență (ciclul I).* Aprobat prin Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 660/2024. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=145243&lang=ro (Accesat 10.01.2026)
2. LOMBROZO, T. (2019) *Learning by Thinking in science and in everyday life*. Disponibil: https://academic.oup.com/book/34973/chapter-abstract/298624840?redirectedFrom=fulltext (Accesat 10.01.2026)
3. RUPP, E. (2022) *9 characteristics of critical thinking (and how you can develop them).* Disponibil: https://able.ac/blog/characteristics-of-critical-thinking/ (Accesat 16.01.2026)
4. *Learning by doing: the keys to effective learning through experimentation.* Disponibil: https://www.knowmore365.com/en/blog/learning-by-doing-method-definition-and-benefits (Accesat 16.01.2026)
5. VEA, A. (2025) *Experiential learning: the power of “learning by doing”*. Disponibil: https://smowl.net/en/blog/learning-by-doing-definition-methodology/ (Accesat 18.01.2026)
6. UNESCO: *Governments must quickly regulate Generative AI in schools*. Disponibil:

https://www.unesco.org/en/articles/unesco-governments-must-quickly-regulate-generative-ai-schools?hub=83250 (Accesat 18.01.2026)

7. *Paris charter on AI and journalism*. Disponibil: https://www.thomsonfoundation.org/latest/ paris-charter-on-ai-and-journalism-unveiled/ (Accesat 10.01.2026)
8. *Codul deontologic al jurnalistului din Republica Moldova.* Disponibil: https://consiliuldepresa.md/ro/page/codul-deontologic-al-jurnalistului-din-r-moldova (Accesat 10.01.2026)

TEHNICI DE ÎNVĂȚARE MODERNE UTILIZATE ÎN EDUCAȚIA NONFORMALĂ A ADULȚILOR

MODERN LEARNING TECHNIQUES USED IN ADULT NON-FORMAL EDUCATION

CZU: 374.7.091 **https://doi.org/10.59295/eie2026.04**

Valentin Cosmin BLÂNDUL,
prof. univ., dr.,
Universitatea din Oradea, România
E-mail: *bvali73@yahoo.com*

Mihaela Claudia CHEREGI,
prof., grad didactic I,
Colegiul Tehnic „Traian Vuia”, Oradea, România
E-mail: *cheregi.mihaela@yahoo.com*

Rezumat. *Învățarea adulților reprezintă un proces continuu și adaptabil prin care indivizii dobândesc noi cunoștințe, competențe și abilități pe parcursul vieții, cu scopul de a se dezvolta personal și profesional. Formarea continuă ajută adulții să rămână competitivi pe piața muncii, să-și îmbunătățească performanțele și să-și asume noi roluri și responsabilități. De asemenea, acest proces contribuie semnificativ la dezvoltarea unui stil de muncă intelectuală eficient, favorizând gândirea critică, autonomia și capacitatea de a rezolva probleme complexe. Pentru îndeplinirea acestor obiective, strategiile de învățare trebuie să fie flexibile și adaptate nevoilor individuale ale adulților. Metodele interactive, cum ar fi învățarea prin proiecte, studiile de caz, discuțiile în grup și învățarea colaborativă, sunt extrem de eficiente. De asemenea, utilizarea tehnologiilor moderne și a resurselor online permite accesul rapid la informații și susține învățarea pe parcursul întregii vieți. Aceste strategii nu doar că îmbunătățesc performanțele academice, dar contribuie și la dezvoltarea competențelor transversale care sunt esențiale într-o lume profesională din ce în ce mai diversificată și dinamică. De aceea, în prezentul articol ne propunem să analizăm o parte dintre cele mai relevante strategii metacognitive ce pot fi utilizate în educația nonformală a adulților, insistând atât asupra beneficiilor, cât și a provocărilor pe care acestea le ridică în cadrul procesului instructiv-educativ.*

Cuvinte-cheie: *învățarea adulților, gândire critică, strategii non-formale, metacogniție.*

Summary. *Adult learning represents a continuous and adaptive process by which individuals acquire new knowledge, skills, and competences throughout their lives, with the aim of achieving personal and professional development. Continuous education enables adults to remain competitive in the labor market, enhance their performance, and assume new roles and responsibilities. Furthermore, this process significantly contributes to the cultivation of an efficient intellectual work*

style, fostering critical thinking, autonomy, and the ability to solve complex problems. To achieve these objectives, learning strategies must be flexible and tailored to the individual needs of adult learners. Interactive methods—such as project-based learning, case studies, group discussions, and collaborative learning—have proven to be highly effective. Additionally, the use of modern technologies and online resources facilitates rapid access to information and supports lifelong learning. These strategies not only improve academic performance but also contribute to the development of transversal competences that are essential in an increasingly diverse and dynamic professional environment. Therefore, this article aims to examine several of the most relevant metacognitive strategies that can be employed in the non-formal education of adults, emphasizing both the benefits and the challenges they pose within the instructional-educational process.

Key-words: *adults learning, critical thinking, non-formal strategies, metacognition.*

Introducere

Problema educației la vârsta adultă devine din ce în ce mai complexă, în condițiile în care, spre deosebire de statutul elevului, adultul poate decide singur ce anume, unde și când dorește să învețe. Așa se face că, de multe ori, atitudinile adulților față de propria lor educație variază între două limite extreme. Pe de o parte, sunt adepții viziunii potrivit căreia „Nu mai învăț eu la vârsta asta!”. Acești oameni consideră că educația primită până la vârsta adultă este suficientă pentru a reuși în viață și nu ar mai fi cazul să mai beneficieze și de alte programe de formare. În plus, argumentele lor se bazează pe faptul că învățarea devine un proces din ce în ce mai greu odată cu avansarea în etate, iar motivația pentru implicarea în asemenea acțiuni se reduce considerabil în această perioadă. Pe de altă parte însă, din ce în ce mai multe persoane susțin ideea potrivit căreia „Omul, cât trăiește, tot învață!”. Aceștia consideră că procesul formării personale și profesionale este unul care durează întreaga viață, întrucât, la orice vârstă, individul poate descoperi lucruri noi și folositoare. Mai mult, adepții unui asemenea curent sunt de părere că învățarea este un proces „360°”, în care experiențele de formare pot fi acumulate dintr-un număr infinit de surse de cunoaștere și din nenumărate situații educaționale.

În acest context, învățarea pe tot parcursul vieții se referă la toate activitățile de învățare desfășurate de fiecare persoană de-a lungul vieții în contexte formale, nonformale și informale, în scopul dobândirii sau dezvoltării competențelor dintr-o perspectivă multiplă: personală, civică, socială sau profesională. Acest proces include educația și îngrijirea preșcolarilor, educația școlară, învățământul superior, educația adulților și formarea continuă. Principalele obiective ale învățării pe tot parcursul vieții privesc formarea completă a unei persoane și dezvoltarea durabilă a societății. Învățarea pe tot parcursul vieții este axată pe dobândirea și dezvoltarea competențelor cheie și a competențelor specifice unui domeniu de activitate sau unei calificări [1].

Așadar, învățarea pe tot parcursul vieții este esențială pentru adaptarea continuă la schimbările economice, sociale și tehnologice din societatea actuală. Adulții au nevoi di-

verse de formare, pornind de la dorința de a se recalifica profesional, la necesitatea de a-și dezvolta competențe digitale, sociale sau civice. În acest proces, competențele „cheie” precum gândirea critică, comunicarea eficientă, colaborarea, alfabetizarea digitală și învățarea autonomă sunt esențiale. Aceste abilități permit individului să se dezvolte personal, să fie activ în viața civică și să răspundă cerințelor pieței muncii. Totodată, acest tip de învățare contribuie la dezvoltarea unei societăți durabile și inovatoare [6].

O altă direcție interesantă de studiu o oferă [10], prin realizarea unei abordări diferențiate a modului în care învață copiii (aspect privit din perspectiva pedagogiei), respectiv adulții (domeniu privit din punctul de vedere al andragogiei). Conceptual, pedagogia își are etimologia în limba latină, unde „paidos” înseamnă „copil”, iar „agogie” – „a conduce”. Astfel, pedagogia reprezintă știința fundamentală a educației care decide asupra finalităților acesteia, respectiv indică tehnologia (obiectivele, conținuturile, formele de organizare, metodele și mijloacele) de îndeplinire a acestora în cadrul procesului instructiv-educativ al copiilor. Dimpotrivă, andragogia este știința și arta educației adulților, concentrată pe învățarea activă și autodirijată, adaptată nevoilor, experiențelor și motivațiilor specifice acestei categorii de vârstă. Ea se bazează pe principii precum relevanța practică, implicarea activă în procesul de învățare și dezvoltarea continuă a competențelor necesare adaptării sociale, profesionale și personale.

Definiția învățării școlare ne arată că aceasta este un proces conștient, complex, specific uman, care presupune depunerea unui efort voluntar și care se finalizează prin achiziția unor comportamente noi și durabile prin intermediul exercițiilor. Din analiza acestei definiții nu rezultă faptul că ar exista vreo diferență între modul în care se realizează învățarea la copii sau la adulți. Cu toate acestea, studii de specialitate mai aprofundate sau chiar simțul comun ne arată faptul că adulții învață semnificativ diferit comparativ cu modul în care o fac copiii. Pornind de la delimitările conceptuale specificate în paginile anterioare, vom analiza în paragrafele următoare aspecte ce țin de obiectivele pe care adulții și le propun atunci când învață, motivația intrinsecă ce stă la baza acestui demers, precum și principalele note caracteristice la care formatorii sunt invitați să reflecteze atunci când se adresează unui grup-țintă alcătuit din persoane adulte.

Un prim aspect de la care ar trebui pornit în proiectarea unui demers instructiv-educativ dedicat adulților ar putea fi reprezentat de stabilirea obiectivelor de formare. Privite dintr-o perspectivă generală, principalele finalități ale învățării adulților sunt următoarele [10]:

- Dezvoltarea autonomiei adulților;
- Stimularea gândirii critice;
- Transformarea conținuturilor însușite în cunoștințe dinamice;
- Reflecția asupra propriului proces de învățare și a problematicii mediului înconjurător;

- Stimularea disponibilității de învățare pe întreg parcursul vieții;
- Valorificarea potențialului individual al fiecărui adult.

Pornind de la cele expuse, vom constata că motivația adulților pentru învățare se bazează pe implicarea activă în propriul proces de formare, ceea ce le oferă o autonomie sporită în selectarea conținutului relevant pentru dezvoltarea lor personală și profesională. Această autonomie îi determină să formuleze judecăți reflexive asupra progresului și nevoilor lor educaționale, facilitând o învățare conștientă și aplicativă. În același timp, stabilirea unor relații sociale constructive între actorii educaționali implicați contribuie la crearea unui mediu de sprijin reciproc, consolidând angajamentul față de învățare. Respectarea stilurilor individuale de învățare, specifice fiecărui adult, asigură un proces adaptat particularităților și ritmului fiecăruia, în timp ce un climat educațional favorabil stimulează motivația intrinsecă. Totodată, evaluările didactice interactive, care promovează feedbackul constant și dialogul, susțin progresul învățării, oferind adulților oportunități de autoevaluare și adaptare continuă. Acești factori sunt esențiali în dezvoltarea motivației pentru învățare la adulți, facilitând formarea unor competențe utile și relevante în viața personală și profesională [8].

În acord cu opinia lui V. Guțu [10], principalele particularități ale învățării adulților sunt următoarele:

- învățarea trebuie să se bazeze pe ceea ce cursanții știu deja, pe experiența lor de viață;
- învățarea trebuie să aibă un scop precis, să ajute la rezolvarea unei probleme concrete;
- învățarea are loc prin motivația internă izvorâtă din nevoia de a rezolva o problemă anume;
- învățarea trebuie să fie experențială, practică, incluzând comiterea de greșeli și corectarea lor;
- învățarea este asumată, cursantul fiind coresponsabil de conținutul, direcția și eficiența procesului de învățare.

Pe de altă parte, același autor remarcă și o serie de exigențe pe care adulții le au în raport cu procesul propriei lor formări:

- Adulții au nevoie să fie stăpâni pe procesul de învățare;
- Adulții vin în învățare cu anumite prejudecăți și prin urmare, pot fi refractari la schimbare;
- Adulții învață mai lent;
- Adulții își folosesc experiența personală drept resursă;
- Adulții au responsabilități multiple;
- Adulții au mari așteptări.

Sintetizând cele expuse, vom observa faptul că adulții au așteptări clare și exigente de la un program de învățare pe tot parcursul vieții, reflectând nevoile lor practice și orien-

tate spre rezultate. Printre principalele exigențe se numără relevanța conținutului care trebuie să fie adaptat contextului lor profesional și personal, facilitând aplicarea imediată a cunoștințelor dobândite. Flexibilitatea este esențială, programele trebuie să fie structurate astfel încât să le permită gestionarea timpului între viața profesională, familială și educație. De asemenea, adulții valorizează metodele interactive și experiențiale de învățare care facilitează participarea activă și schimbul de experiențe între participanți. Un alt aspect important este existența unui mediu de învățare colaborativ și motivant, care să sprijine dezvoltarea relațiilor sociale și profesionale. Evaluarea progresului trebuie să fie constantă, dar constructivă, punând accent pe feedback și îmbunătățirea continuă. Nu în cele din urmă, așteptările includ accesul la resurse educaționale moderne și la formatori competenți, capabili să ofere suport individualizat și adaptat nevoilor lor [7].

Pentru ca procesul învățării la adulți să se realizeze cu succes, se impune respectarea următoarelor cerințe psihopedagogice [10]:

- stabilirea unor standarde de calitate pentru predare, învățare și evaluare;
- asigurarea transparenței procesului instructiv-educativ prin prezentarea programelor analitice/ fișei disciplinei, suportului de curs, obiectivelor educaționale vizate și a criteriilor de evaluare ce vor fi utilizate;
- proiectarea activităților didactice pornind de la nevoile reale de învățare ale adulților;
- utilizarea unor strategii didactice active și interactive;
- încurajarea autonomiei în învățare prin motivarea adulților să fie reflexivi și să emită judecăți de valoare, să folosească tehnici de învățare eficientă, respectiv să perceapă conținuturile însușite prin prisma relațiilor care se stabilesc în interiorul acestora, precum și între acestea și alte conținuturi;
- promovarea învățării pe tot parcursul vieții;
- diversificarea formelor de evaluare a randamentului școlar al adulților;
- reconsiderarea rolului profesorului ca partener al binomului educațional;
- extinderea dimensiunii sociale a predării prin pregătirea adulților pentru inserarea cu succes în comunitatea unde trăiesc.

Din analiza celor expuse în paragraful precedent, se poate observa faptul că cerințele psihopedagogice aplicabile în cazul învățării adulților sunt oarecum asemănătoare cu cele ce ar trebui respectate în cazul învățării elevilor minori. Așa de exemplu, se impune stabilirea și respectarea unor standarde de calitate cât mai înalte pentru activitățile didactice realizate care să prevadă obiective SMART, conținuturi informaționale relevante și atractive, strategii didactice interactive, redimensionarea actului predării/ învățării/ evaluării, reconsiderarea relației psihopedagogice în cadrul binomului educațional, astfel încât profesorul și elevul adult să devină parteneri cu statute și roluri pedagogice bine definite ș.a.m.d. Îndeplinirea acestor cerințe psihopedagogice poate crea premise

favorabile reușitei învățării la adulți, fapt ce le-ar putea permite acestora să-și rezolve eficient problemele cu care se confruntă și să se integreze adecvat în comunitatea în care trăiesc [9].

În fine, potrivit lui V. Guțu [10], principalele forme de realizare a învățării adulților sunt următoarele:

- *învățarea formală*, în cazul adulților, prin participarea la cursuri postuniversitare sau organizate de instituții cuprinse într-un sistem de educație cum este cel de stat;
- *învățarea non-formală,* prin participarea la traininguri, ateliere de lucru, team-buildinguri sau cursuri scurte organizate de companii pentru angajații lor, ori de ONG-uri pentru diverși beneficiari – un exemplu frecvent fiind cursurile de limbi străine *in-company*;
- *învățarea informală* care se produce pur și simplu prin desfășurarea activităților zilnice legate de familie, de muncă sau de timpul liber – de exemplu, prin participarea la o acțiune comunitară/ de voluntariat de strângere de deșeuri sau plantare de copaci.

Pentru a se putea integra în viața socială, individul trebuie să-şi însușească şi să folosească în activitatea sa cunoștințele fundamentale pe care le produce [2]. Pentru că de multe ori presiunea academică este foarte mare, studenții consideră contextul formal prea rigid și sunt convinși că ceea ce învață nu are întotdeauna relevanță pentru viața reală și nici aplicabilitate imediată, că nu li se încurajează autonomia. Numeroase studii demonstrează că tocmai motivația, autonomia și relevanța pentru viața reală sunt factori cheie în proiectarea unor intervenții eficiente de dezvoltare a literației [4]. În acest context, valorificarea strategiilor nonformale poate avea un rol semnificativ în dezvoltarea literației la adulți, fiindcă, înainte de toate, valorifică învățarea experențială, pune accentul pe interactivitate și oferă feedback individualizat, într-un mediu mult mai flexibil decât cel formal și mult mai adaptat nevoilor individuale ale adulților. Astfel, învățarea centrată pe colaborarea între studenți, învățarea în grupuri mici, peer learningul și metodele participative, bazate pe valorizarea cunoștințelor anterioare (ce constituie bagajul întregii experiențe cu care vine adultul) și pe lipsa prejudecăților pot stimula implicarea și încrederea adulților. Cluburile de dezbateri și cercurile de lectură pot încuraja gândirea critică, analitică, argumentarea și construirea unui discurs oral, cu idei logice și coerente. Proiectele interdisciplinare, campaniile sociale care combină activitatea de cercetare cu comunicarea, rezolvarea problemelor și munca în echipă pot oferi experiențe integrate de învățare, dezvoltând capacitățile adulților de adaptare la provocările lumii contemporane, fiind nevoiți să aplice și să își dezvolte abilități de citire, scriere și comunicare pentru impact social [5]. Astfel, strategiile nonformale pot fi mult mai potrivite „cerințelor în evoluție ale învățământului superior și ale erei digitale” [3].

Strategiile didactice utilizate în învățarea adulților trebuie să fie centrate pe nevoile și particularitățile acestora, pentru a favoriza un proces de învățare activ și eficient. Printre principalele caracteristici psihopedagogice ale acestor strategii se numără: personalizarea învățării (având în vedere experiențele și motivațiile anterioare ale adultului), învățarea prin practică și aplicabilitatea imediată a cunoștințelor, dezvoltarea autonomiei în procesul de învățare și încurajarea autoevaluării. De asemenea, este esențial ca metodele didactice să fie flexibile, interactive și să promoveze învățarea colaborativă, stimulând reflecția și gândirea critică. Adultul care studiază trebuie să fie activ implicat în procesul de învățare, iar materialele didactice să fie relevante și aplicabile contextului său profesional sau personal. Aceste strategii trebuie să susțină și să valorifice motivația intrinsecă a adultului, care se bazează pe nevoia de autodezvoltare și îmbunătățire continuă [7].

O parte dintre cele mai importante strategii ce pot fi utilizate cu succes în învățarea adulților ar fi următoarele:

1. Biblioteca vie (Living Library) este o activitate de învățare interactivă în care „cărțile” sunt oameni reali. Participanții („cititorii”) se întâlnesc cu aceste „cărți vii” pentru conversații scurte și semi structurate despre teme relevante.

Această metodă urmărește eliminarea prejudecăților, schimbul de experiențe reale, dezvoltarea empatiei și învățarea prin dialog, deoarece valorifică experiența persoanelor participante; stimulează învățarea socială și reflexivă; oferă contact direct cu perspective diverse; creează un spațiu sigur pentru întrebări și învățare autentică; crește motivația și implicarea.

Aplicație – Gestionarea conflictului între generații

Primul pas al activității îl reprezintă identificarea „cărților vii”. Se vor selecta persoane cu experiență, vârstă, gen etc. diferite, pentru ca „cititorul” să primească informații diversificate în vederea realizării propriei concepții despre situația discutată. De exemplu, un profesionist senior; un angajat tânăr în primul loc de muncă; o persoană care a trecut prin reconversie profesională; un manager; un antreprenor etc. Fiecare „carte” pregătește o scurtă poveste personală (5 minute) și câteva teme de discuție.

Se stabilesc regulile și cadrul activității. Spațiul este organizat cu mese individuale pentru fiecare „carte”. Se pot folosi locații diverse: cafenele, biblioteci etc. Conversațiile durează 10–15 minute/ cititor, iar întrebările trebuie să fie deschise și constructive. Se respectă confidențialitatea (ce se discută rămâne în grup) și se utilizează un limbaj respectuos, fără judecăți.

Desfășurarea activității. Facilitatorul prezintă regulile și tema generală, participanții primesc „catalogul bibliotecii” cu descrieri scurte ale cărților vii. Fiecare adult își „împrumută” o carte pentru 10-15 minute, iar conversația are loc liber, dar ghidată de întrebări. După o sesiune, se face rotație către altă carte. Se pot include 3-4 runde.

Se invită participanții la etapa de reflectare și concluzii unde vor împărtăși informațiile, vor identifica idei aplicabile la locul de muncă; vor discuta obstacole și soluții și vor exprima schimbări de perspectivă. Se pot folosi post-ituri, discuții în perechi, jurnal reflexiv sau un cerc de feedback.

2. Cafeneaua Publică (World Café) este o metodă participativă de dialog în grupuri mari, organizată sub forma unor mese de discuții rotative, ca într-o cafenea. Participanții discută în grupuri mici pe teme-cheie, apoi se rotesc, ducând ideile de la o masă la alta, urmărind generarea de idei, înțelegerea profundă a unei probleme, învățare colaborativă și implicare egală a tuturor. Metoda este potrivită pentru adulți deoarece valorifică experiențele diverse ale participanților; promovează învățarea socială și colaborativă; creează un context relaxat, nonformal, fără presiunea „răspunsurilor corecte”; motivează implicarea prin dialog, nu prin expunere; duce rapid la idei colective și soluții creative.

Aplicație – Comunicarea eficientă în cadrul echipei

Pentru pregătirea și organizarea activității, se aranjează 3–5 mese ca într-o cafenea (4–6 persoane la masă), pe fiecare masă există: coli mari de hârtie/ hârtie de împachetat, markere, post-ituri. Fiecare masă are o temă de discuție și se desemnează un gazdă la fiecare masă ce va rămâne pe loc la fiecare rundă și sintetizează ideile grupului.

Se stabilesc temele pentru mese:

1. Masa 1 – *„Ce înseamnă o comunicare eficientă într-o echipă?”*
2. Masa 2 – *„Ce tipuri de bariere apar în comunicare?”*
3. Masa 3 – *„Cum putem transforma diferențele de stil de comunicare în resurse?”*
4. Masa 4 – *„Exemple de bune practici din experiențele noastre.”*

Se vor desfășura rundele, de obicei: 3 runde × 15 min (adaptabil).

Runda 1. Participanții se așază la mese, discută tema, notează idei, fac schițe. Gazda sintetizează.

Runda 2**.** Participanții se mută la alte mese. Gazda rezumă ceea ce au discutat grupurile precedente. Dialogul continuă, iar participanții adaugă idei noi, dezvoltă, clarifică.

Runda 3. Noua rotație. Conversația evoluează spre soluții, exemple, recomandări. Se notează concluzii clare.

Se colectează rezultatele, facilitatorul invită fiecare gazdă de masă să prezinte ideile principale, punctele comune, soluțiile identificate. Se pot aduna toate hârtiile într-un „perete al ideilor”, fotografiate și trimise participanților.

3. Animația socio-educativă este o metodă participativă de învățare care folosește activități dinamice, interactive și creative pentru a mobiliza un grup, a stimula comunicarea, cooperarea, reflecția și implicarea socială. Este folosită frecvent în educația nonformală, lucrul cu comunitățile, dezvoltare personală și traininguri pentru adulți,

deoarece creează un climat pozitiv și relaxat; valorifică experiențele personale ale participanților; facilitează învățarea prin „a face", nu doar prin „a asculta"; crește coeziunea și încrederea în grup; face trecerea de la pasivitate la implicare activă; susține reflecția asupra unor teme sociale sau profesionale.

Aplicație – Cooperare și comunicare în echipe diverse

a) Activitate de încălzire (Ice-breaking) *Statui în mișcare* pentru a destinde atmosfera și a stimula expresivitatea și dialogul. Participanții se deplasează prin sală într-un ritm anume (muzică sau instrucțiuni). La semnalul facilitatorului, se opresc și formează în perechi o „statuie" care reprezintă un concept: încredere, colaborare, stres, bucurie etc.
b) Activitate centrală – joc socio-educativ *Podul imposibil*, având ca obiective conștientizarea diferențelor de abilități și roluri; experimentarea situațiilor de cooperare; observarea comportamentelor din echipă în condiții de presiune. Grupul este împărțit în echipe. Fiecare echipă trebuie să construiască un „pod" din materiale simple (hârtie, bețe, sfoară), dar regulile sunt limitative: nu pot vorbi, unii nu pot folosi mâinile, unii primesc instrucțiuni diferite etc.
c) Moment de reflecție ghidată. Facilitatorul invită participanții să împărtășească: *Ce s-a întâmplat în echipă? Cine a preluat inițiativa? Cum a fost perceput acest lucru? Cum au fost gestionate diferențele de ritm sau stil? Ce situații din viața profesională seamănă cu acest exercițiu?* Se pot folosi: discuții în cerc, perechi de reflecție, post-ituri, hartă mentală colectivă.
d) Activitate creativă finală – simbolizarea învățării *Harta colaborării ideale,* ce vizează consolidarea învățării, transformă ideile în angajamente concrete. Fiecare participant contribuie la un colaj comun (desen, cuvinte, simboluri) care reprezintă cum ar arăta o comunicare ideală în echipa lor.
e) Transfer în realitate. Participanții sunt invitați să identifice: un comportament pe care îl vor aplica imediat; o schimbare necesară în echipa lor; o resursă din atelier pe care o consideră utilă.

Concluzii

În concluzie, se poate aprecia că învățarea adulților reprezintă un proces continuu și adaptabil prin care indivizii dobândesc noi cunoștințe, competențe și abilități pe parcursul vieții, cu scopul de a se dezvolta personal și profesional. Aceasta este esențială într-o societate în continuă schimbare, unde cerințele profesionale și tehnologice evoluează rapid. Învățarea continuă ajută adulții să rămână competitivi pe piața muncii, să-și îmbunătățească performanțele și să-și asume noi roluri și responsabilități. De asemenea, acest proces contribuie semnificativ la dezvoltarea unui stil de muncă

intelectuală eficient, favorizând gândirea critică, autonomia și capacitatea de a rezolva probleme complexe – într-un cuvânt, formarea competențelor de literație. Pentru îndeplinirea acestor obiective, strategiile metacognitive de învățare trebuie să fie flexibile și adaptate nevoilor individuale ale adulților. Metodele interactive, cum ar fi învățarea prin proiecte, studiile de caz, discuțiile în grup și învățarea colaborativă, sunt extrem de eficiente. De asemenea, utilizarea tehnologiilor moderne și a resurselor online permite accesul rapid la informații și susține învățarea pe parcursul întregii vieți. Aceste strategii nu doar că îmbunătățesc performanțele academice, dar contribuie și la dezvoltarea competențelor transversale care sunt esențiale într-o lume profesională din ce în ce mai diversificată și dinamică [10].

Bibliografie:

1. BLÂNDUL, V. (2020). *Psihopedagogia pentru formarea cadrelor didactice*. Editura Mega, Cluj-Napoca.
2. BRADEA, A., BLÂNDUL, V.C. & POP, C. (2024) *The role of literacy competence in students' personal and professional development*, ICERI2024 Proceedings, pp. 2687- 2693. doi: 10.21125/iceri.2024.0708
3. COLLEY, H., HODKINSON, P. & MALCOLM, J. (2002) *Non-formal learning: mapping the conceptual terrain. A Consultation Report,* Leeds: University of Leeds Lifelong Learning Institute. http://www.infed.org/archives/e-texts/colley_informal_learning.htm.
4. DUMULESCU, D. & NECULA, C.V. Autonomy, Competence And Relationships in Learning. *Research and education*, 3, 20-26. (2019)
5. EYLER, J., & GILES Jr., D. E. (1999) *Where's the Learning in Service-Learning?* San Francisco, CA: Jossey-Bass.
6. HERDIANA, I., KAMAL, M.A., TRIYANI, T., NUR ESTRI, M., & RENNY, R. (2025) *A more precise elbow method for optimum K-means clustering*. *arXiv preprint* arXiv:2502.00851. https://doi.org/10.48550/arXiv.2502.00851
7. KNOWLES, M. S., HOLTON, E. F. & SWANSON, R. A. (2015) *The adult learner: The definitive classic in adult education and human resource development* (8th ed.). Routledge, New York, NY;
8. MERRIAM, S. B., & BAUMGARTNER, L. M. (2020) *Learning in adulthood: A comprehensive guide*. Jossey-Bass, San Francisco, CA.
9. MOCANU, V., TARNOVSCHI, A. & DOLINSCHI, C. (2020) *Psihologia vârstelor: Suport de curs pentru studenți: (Ciclul I, licență, pentru alte programe de studii)*, Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea de Psihologie, Științe ale Educației, Sociologie și Asistență Socială Departamentul Psihologie. Chișinău: CEP USM.
10. GUȚU V. (2023) Andragogy. CEP-USM, Chișinău, Republic of Moldova.

INTERGENERATIONAL SOLIDARITY IN EDUCATION: INSTITUTIONAL LEADERSHIP AND PEDAGOGICAL INNOVATION

SOLIDARITATEA INTERGENERAȚIONALĂ ÎN EDUCAȚIE: LEADERSHIP INSTITUȚIONAL ȘI INOVARE PEDAGOGICĂ

CZU: 37.091.12:316.472:316.46 **https://doi.org/10.59295/eie2026.05**

Victoria STRATAN,
dr., conf. univ.,
Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă”
ORCID: 0000-0002-1258-6008
E-mail: *stratan.victoria@upsc.md*.

Rezumat. *Acest studiu analizează solidaritatea intergenerațională în instituțiile educaționale ca dimensiune structurală a colaborării profesionale, a coeziunii organizaționale și a inovării pedagogice. Cercetarea este fundamentată teoretic pe teoria coeziunii sociale, teoria învățării sociale și teoria comunităților de practică, care, împreună, oferă un cadru conceptual complementar pentru înțelegerea modului în care relațiile interpersonale și schimbul de cunoștințe contribuie la stabilitatea și dezvoltarea instituțiilor educaționale. Investigația empirică se bazează pe un chestionar aplicat cadrelor didactice implicate în programe de formare profesională continuă. Instrumentul a vizat explorarea percepțiilor privind sprijinul oferit de conducerea instituțională, intensitatea mentoratului între colegi și frecvența schimbului de experiență între profesori cu niveluri diferite de experiență profesională. Rezultatele evidențiază existența unei culturi consolidate a interacțiunii intergeneraționale, a unor practici susținute de mentorat și a unei percepții favorabile asupra sprijinului managerial în facilitarea proceselor colaborative. Concluziile confirmă faptul că solidaritatea intergenerațională funcționează nu doar ca o dinamică relațională, ci și ca o resursă organizațională care consolidează capitalul profesional, sprijină capacitatea adaptativă și stimulează inovarea pedagogică. Inițiativele de leadership care promovează mentoratul structurat, mediile de învățare colaborativă și asumarea responsabilității profesionale comune contribuie în mod semnificativ la menținerea unui climat educațional coerent și rezilient. Studiul subliniază necesitatea integrării colaborării intergeneraționale în strategiile de management educațional, în vederea asigurării unei dezvoltări instituționale sustenabile, a continuității cunoașterii profesionale și a unei integrări echilibrate între tradiție și inovație în cadrul sistemelor educaționale contemporane.*

Cuvinte-cheie: *solidaritate intergenerațională, leadership instituțional, inițiative manageriale, practici de mentorat, coeziune organizațională, inovare pedagogică.*

Abstract. *This study examines intergenerational solidarity in educational institutions as a structural dimension of professional collaboration, organizational cohesion, and pedagogical in-*

novation. The research is theoretically grounded in social cohesion theory, social learning theory, and the theory of communities of practice, which together provide a complementary framework for understanding how interpersonal relationships and knowledge exchange contribute to the stability and development of school organizations. The empirical investigation is based on a survey administered to teachers involved in continuing professional development programs. The instrument explored perceptions of institutional leadership support, the intensity of peer mentoring, and the frequency of experience exchange between teachers with different levels of professional experience. The findings indicate a consistent culture of intergenerational interaction, sustained mentoring practices, and a positive perception of managerial support in facilitating collaborative processes. The results confirm that intergenerational solidarity functions not only as a relational dynamic but also as an organizational resource that strengthens professional capital, supports adaptive capacity, and enhances pedagogical innovation. Leadership initiatives that promote structured mentoring, collaborative learning environments, and shared professional responsibility contribute significantly to maintaining a cohesive and resilient educational climate. The study emphasizes the need to integrate intergenerational collaboration into educational management strategies to ensure sustainable institutional development, the continuity of professional knowledge, and a balanced integration of tradition and innovation within contemporary school systems.

Keywords: *intergenerational solidarity, institutional leadership, managerial initiatives, mentoring practices, organizational cohesion, pedagogical innovation.*

Introduction

Intergenerational solidarity in the educational environment is a crucial element for the harmonious development of an educational institution, as recognized in the literature as a key factor in optimizing teaching processes and fostering a motivating professional climate. From a pedagogical perspective, the coming together of generations of teachers facilitates the transmission of practical experience and adaptation to new educational trends, ensuring the continuity of the school's fundamental values. Additionally, research in organizational psychology indicates that teachers develop practical communication skills through intergenerational support and collaboration, enrich their methodological repertoire, and enhance their resilience to professional challenges.

Intergenerational solidarity also strengthens the working group's cohesion by sharing diverse perspectives, including those of both new and experienced teachers. This constant exchange of ideas and solutions helps to innovate educational practices and enhance interpersonal relationships within the school. On the one hand, young teachers benefit from the guidance and mentorship of senior colleagues. On the other hand, senior colleagues can renew their professional enthusiasm by being exposed to modern approaches and emerging technologies. This also motivates the whole community, as each age group can find its place and valuable role in the educational ecosystem, maintaining a dynamic balance between tradition and innovation.

In this context, managers of educational institutions play a crucial role, as their

policies and initiatives can strengthen intergenerational relationships by creating collaborative learning environments and valuing each stage of the teaching career. At the same time, it emphasizes the importance of an institutional attitude that supports and integrates differences in professional vision and style, thereby increasing collective performance and fostering a culture of respect, empathy, and shared responsibility. Therefore, this article aims to highlight, from a theoretical and multidisciplinary perspective, the benefits of intergenerational solidarity in the educational environment and to discuss potential strategies to optimize its stimulation and capitalization.

Theoretical framework

In investigating the concepts underlying intergenerational solidarity in the educational environment, we adopted an integrated theoretical approach grounded in the definitions of key reference authors. Table 1 summarizes the main theoretical definitions proposed by the reference authors for intergenerational solidarity, educational environment, and intergenerational collaboration. The definitions complement each other, highlighting similarities through their typical emphasis on integration, interaction, and innovation, as well as differences in approach, ranging from macro-sociological and family perspectives to cultural and professional development perspectives.

Table 1: Analysis of Key Concepts

Domain	Author and Source	Definition	Observations
Intergenerational Solidarity	Durkheim (1984, p. 115)	Solidarity is conceptualized as the manifestation of social cohesion resulting from the functional bonds between individuals, emphasizing the importance of integration for maintaining order.	Macro-sociological perspective, emphasis on social integration.
	Silverstein & Giarrusso (2010, p. 161)	This paper examines intergenerational solidarity within the family context, emphasizing the role of intergenerational bonds in transmitting values and fostering social networks.	Emphasis on family relationships and intergenerational support.
	Bengtson (2001, p. 1)	Highlights the importance of multigenerational relationships in building social capital and fostering community cohesion, shedding light on the vital role these bonds play in society.	Interpretation centered on social capital, complementing sociological and familial approaches.

Educational Environment	Dewey (1938, p. 45)	The educational environment is defined as a space for practical interactions where direct experience contributes to the formation of knowledge and the development of skills.	Focuses on the importance of practical experience in the learning process.
	Vygotsky (1978, p. 78)	Considers the educational environment as an essential context for collaborative learning, based on social interaction, as the engine of cognitive development.	Emphasis on social interaction and cognitive development through collaboration.
	Bruner (1996, p. 105)	Conceptualizes the educational environment as a cultural framework in which values and social practices contribute to the development of both individuals and the collective.	Emphasizes the cultural influences in the formation of knowledge and educational identity.
Intergenerational Collaboration	Wenger (1998, p. 83)	Describes communities of practice as spaces where the exchange of knowledge among individuals, regardless of age, serves as the engine of innovation and continuous learning.	Emphasis on identity and creating communities of practice as a source of innovation.
	Fullan (2001, p. 67)	Interactions among educators with different experiences stimulate the exchange of ideas and contribute to educational transformation.	Underscores the importance of collaboration in adapting to changes in the education system.
	Hargreaves (2003, p. 92)	Emphasizes collaboration as essential for continuous professional development and pedagogical innovation through the ongoing benefits of experience exchange.	Highlights the benefits of collaboration in the context of continuous educator development.

The definitions elucidated indicate that intergenerational solidarity, the educational environment, and intergenerational collaboration are interdependent concepts, mutually supporting one another through their typical focus on transmitting knowledge, fostering social cohesion, and driving innovation in practice. The primary affinity lies in recognizing the importance of interpersonal relationships and the social context as the foundation of educational development. The differences appear in the way of emphasis, ranging from macro-sociological approaches to cultural and organizational ones, each hypostasis making a distinct contribution to understanding the phenomenon. Integrating these

concepts marks the need to develop educational strategies that capitalize on interaction and collaboration between generations, promoting a dynamic and resilient educational environment capable of responding to societal challenges.

We highlight that the research on intergenerational solidarity in the educational environment was based on three theories – *social cohesion, social learning*, and *communities of practice* – because they explain, from complementary perspectives, the mechanisms through which interpersonal relationships and social interactions contribute to the formation of a stable, innovative, and collaborative learning environment.

We list and analyze the mentioned theories below:

a) ***Social Cohesion Theory*** *(Durkheim).* Émile Durkheim's social cohesion theory serves as the foundation for analyzing intergenerational solidarity. Durkheim (1984, p. 115) argues that social solidarity results from functional links between individuals, which ensure social integration and stability. This theory is applied in the educational context by highlighting the importance of interpersonal relationships between teachers of different generations. The cohesion created through these relationships facilitates the transmission of knowledge, the maintenance of pedagogical traditions, and the adaptation to societal changes, creating a stable and resilient educational environment. Thus, Durkheim's theory serves as the basis for research on intergenerational solidarity, emphasizing the crucial role of social integration in maintaining institutional order and cohesion.

b) ***Social Learning and Interaction Theory*** *(Vygotsky).* Social learning theory, developed by Lev Vygotsky, emphasizes the significance of social interaction in cognitive development. Vygotsky (1978, p. 78) argues that the educational environment, defined by individual relationships and communication, is the essential context for collaborative learning. In research on intergenerational solidarity, this theory offers a conceptual framework for understanding how the exchange of experiences between teachers, regardless of age, stimulates the learning process and promotes didactic innovation. Through collaboration, novice and experienced teachers can jointly build a dynamic learning space in which knowledge is continuously transmitted and reconstructed, thus strengthening the intellectual and social capital of the institution.

c) ***Theory of communities of practice*** *(Wenger).* Etienne Wenger (1998, p. 83) developed the concept of communities of practice, which refers to groups of individuals who share a common interest and continually interact to enhance their skills and innovate in their field of activity. In the educational environment, this theory explains how intergenerational collaboration functions as a knowledge network where teachers, regardless of their level of experience, contribute to the development of a collective pedagogical practice. The continuous exchange

of ideas and solutions between teachers fosters innovation and adaptability, which are crucial for educational transformation. Thus, the theory of communities of practice proves to be a central pillar for understanding the dynamics of professional interactions, emphasizing the value of mutual exchange of experience in creating a modern and integrated educational environment.

We deduce from the above that Durkheim's theory (1984, p. 115) emphasizes the importance of social integration in maintaining order and cohesion, a necessary foundation for any educational community. Vygotsky (1978, p. 78) completes this framework, emphasizing the crucial role of social interactions in cognitive development and the collaborative learning process. Finally, Wenger's contribution (1998, p. 83) through the theory of communities of practice emphasizes how the constant exchange of knowledge between teachers, regardless of age, serves as a catalyst for innovation and continuous development in education.

Methodological Framework

Research problem. In the dynamic context of the contemporary educational environment, the exchange of experience between teachers from different generations is fragmented. This lack of intergenerational collaboration can impact social cohesion, educational innovation, and the effective transmission of knowledge, even when institutional support initiatives are in place. The research problem, therefore, focuses on identifying and analyzing the factors that influence intergenerational solidarity in schools.

The research aims to analyze and understand how intergenerational solidarity manifests itself in the educational environment, evaluating the impact of institutional support, social interaction, and teacher experience exchange on cohesion and pedagogical innovation.

Research objectives

Objective 1: Identifying teachers' perceptions of institutional support in promoting intergenerational collaboration.

*Objective 2: A*ssessing the degree of involvement and frequency of experience exchange between teachers with varying levels of experience.

Objective 3: Analysis of the relationship between peer support and the development of didactic innovation in educational institutions.

Objective 5: Development of practical recommendations for improving intergenerational collaboration strategies.

Research methods encompass a range of techniques, including *literature reviews, observations, questionnaire administration, data analysis, and interpretation.*

The research object is the process of manifesting intergenerational solidarity within educational institutions. It analyzes teachers' perceptions regarding institutional support,

intergenerational collaboration, and the frequency of experience exchange between teachers from different experience categories.

Empirical Framework

The self-administered online questionnaire was distributed to teachers who participated in the continuing professional development courses organized by the "Education without Borders" Academy in the Republic of Moldova in February 2025. A total of *120 responses* were collected. The research instrument included demographic questions, a series of statements rated on a Likert scale from 1 to 5 (where 1 represents total disagreement or minimal intensity, and five total agreement or maximum intensity, depending on the wording of the item), multiple-choice questions and open-ended items, which allowed the respondents to express their opinions and suggestions in their own words.

The quantitative analysis, performed based on the experimental data, is detailed below:

Item 1 investigates management support for collaboration initiatives by formulating the statement, "I believe that the institution's management supports collaboration initiatives between generations." The results, presented in Figure 1, indicate that approximately 86% of respondents perceive support from management in intergenerational collaboration efforts, with 24.2% expressing *partial agreement* and 61.7% expressing *complete agreement*. In comparison, only 5.8% *disagree*, and 8.3% adopt a *neutral position*. The mean of 4.39 ($\sigma = 0.96$) reflects a high level of agreement with the idea that the school management promotes solidarity between young and experienced teachers. This assessment suggests that institutional decisions and policies, such as approving joint activities and allocating resources for mentoring, play a crucial role in facilitating intergenerational collaboration, thereby highlighting the importance of institutional support in fostering an integrated and resilient educational environment.

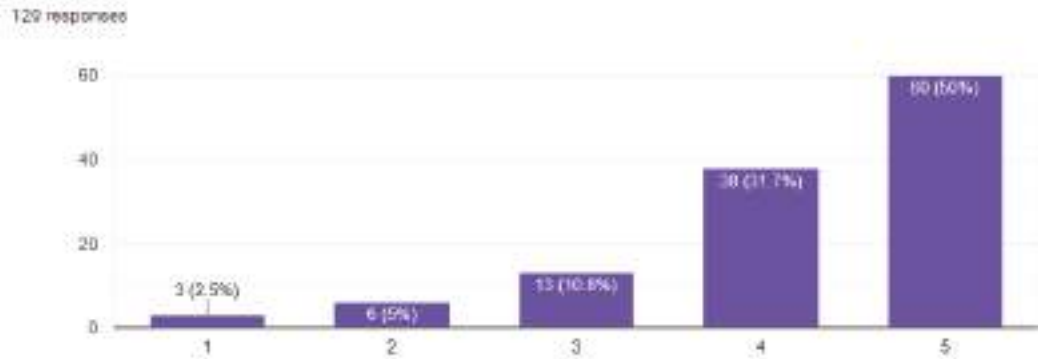

Fig. 1. Appreciation of Intergenerational Initiatives

Item 2 investigates the support provided by experienced colleagues in daily work through a direct question that asks for the assessment of the intensity of support received on a scale from 1 (“not at all”) to 5 (“very much”). The results highlight that 50% of novice teachers indicated the highest level of support (level 5), and another 31.7% assessed the support as high (level 4), which amounts to over 81% of the total respondents benefiting from substantial assistance from experienced colleagues. In contrast, approximately 7.5% of respondents reported receiving little or no support (5% at level 2 and 2.5% at level 1), and 10.8% were at an average level of support. The average obtained of 4.22 ($\sigma = 1.00$) indicates that the support provided by experienced teachers is manifested through practical contributions, such as pedagogical advice, bureaucratic guidance, and moral support, thus demonstrating that intergenerational solidarity is not limited to statements, but is materialized through daily actions that support the professional activity of young teachers.

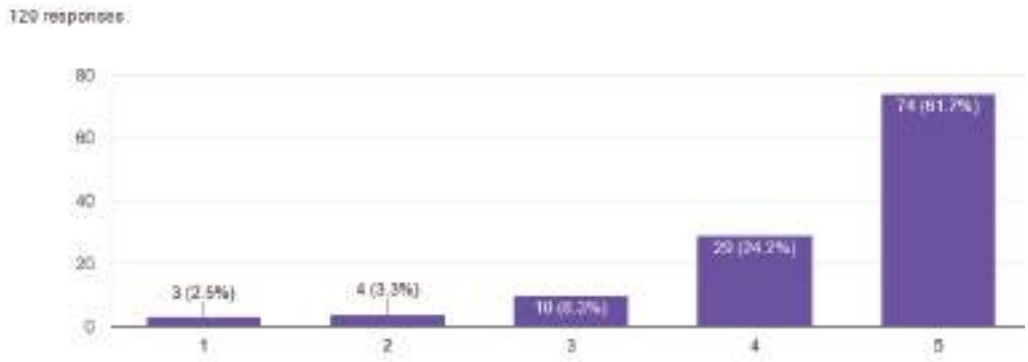

Fig. 2. Workplace Support: Young vs. Older

Item 3 addresses the frequency of experience exchange between young and experienced teachers, rated on a scale of 1 (non-existent) to 5 (persistent). The results indicate that 75.8% of respondents consider this experience exchange to be carried out at the *maximum level* (level 5), and 15% perceive it as *frequent* (level 4), which means that approximately 91% of teachers state that intergenerational professional interaction occurs regularly in their daily work. Only one respondent (0.8%) indicated a *low frequency* (level 2), and the option “*non-existent*” (level 1) was not chosen by any participant. The average of 4.66 ($\sigma = 0.67$) represents one of the highest evaluations in the questionnaire, highlighting a strong convergence of perceptions: teachers consider that the exchange of experience between generations is current practice and well integrated into the educational environment. These results, consistent with those obtained for the other items, confirm that intergenerational collaboration, as manifested through discus-

sions, the exchange of ideas during breaks, and collaboration on projects, represents an essential element of school life, thereby strengthening pedagogical innovation and professional cohesion.

Item 4. The analysis of the suggestions expressed by the respondents regarding the ways of improving intergenerational solidarity in the educational environment reveals a series of proposals that were interpreted through the prism of three fundamental theories: *the theory of social cohesion (Durkheim), the theory of social learning and interaction (Vygotsky)* and *the theory of communities of practice (Wenger).*

Next, we will investigate how the essential theories manifest themselves in the answers provided by the respondents:

a) *Interpretation of the suggestions from the perspective of Durkheim's theory of social cohesion.* According to Émile Durkheim's theory, social solidarity is built through functional ties that ensure integration and collective stability (Durkheim, 1984, p. 115). Respondents emphasized, for example, the need for loyal management that creates an environment conducive to the exchange of experiences, thus highlighting the importance of stable interpersonal relationships. Suggestions such as "Support the teaching staff in your institutions" and "Do not discriminate" reflect a desire to strengthen ties between colleagues and maintain internal cohesion, which is essential for institutional stability. In addition, the proposals regarding organizing roundtables, seminars, and training align with the Durkheimian idea that collective identity and social cohesion are strengthened through rituals and everyday activities, thereby contributing to a resilient educational environment.

b) *Interpretation from the perspective of the theory of social learning and interaction (Vygotsky).* Lev Vygotsky argues that learning is a social process in which interaction and communication between individuals are fundamental for cognitive development (Vygotsky, 1978, p. 78). The respondents' suggestions, such as "Senior teachers and staff can become mentors for young teachers" and "Encourage young teachers and provide them with mentorship," clearly reflect this vision. By providing professional guidance and practical support, experienced teachers contribute to the training and development of their less experienced colleagues, thereby creating a space for collaborative learning. This process of mentoring and exchange of good practices facilitates the transmission of knowledge and stimulates didactic innovation, as teachers benefit from a constant reconstruction of knowledge through continuous interactions. Thus, the suggestions to organize activities for disseminating results, joint learning projects, and evaluation sessions are concrete manifestations of Vygotskyan principles applied in the institutional context.

c) *Interpretation from the perspective of the theory of communities of practice (Wenger).* Étienne Wenger proposes the concept of communities of practice, in which the constant exchange of knowledge between group members contributes to collective development and innovation (Wenger, 1998, p. 83). The respondents' answers indicate a significant appreciation for initiatives that promote intergenerational collaboration, such as "Organizing workshops or events in which staff of all ages collaborates on various educational, cultural or social topics" and "Joint intergenerational mentoring projects." These proposals underscore the importance of establishing a shared practice framework that enables all teachers, regardless of experience, to contribute to and refine a standardized set of pedagogical skills. This approach facilitates the exchange of ideas and the adoption of innovative methods that can transform traditional educational practices. Therefore, the responses suggest that management oriented toward creating communities of practice can stimulate an organizational culture based on collaboration and continuous learning.

Each theory offers a different lens for interpreting the suggestions, but together, they paint a coherent picture of the need to strengthen intergenerational solidarity in the educational environment. From a Durkheimian perspective, institutional stability and cohesion are based on close social relations and shared rituals, as evidenced by the numerous proposals to organize joint activities, which strengthen collective identity and integrity. According to Vygotskians, the interaction between teachers is a catalyst for cognitive development and innovation, and suggestions for mentoring and direct collaboration reflect this essential dynamic for learning. Finally, from Wenger's perspective, forming communities of practice is an effective way to ensure the transmission of knowledge and stimulate innovation through the constant exchange of experiences and best practices among teachers. For example, a repeated suggestion by respondents is the organization of round tables, and continuing education workshops, which, from a social point of view, strengthen interpersonal ties (Durkheim), from an educational point of view, facilitate collaborative learning (Vygotsky), and from a managerial point of view contribute to the creation of a network of effective practice (Wenger). In addition, calls for implementing modern technologies, such as ICT and educational platforms, reflect a desire for modernization that aligns with contemporary trends in the digital transformation of education, thereby practically complementing the aforementioned theories.

The respondents' suggestions, analyzed through the lens of the three fundamental theories established for the research, emphasize the need for an integrated approach in educational management, which promotes social cohesion, facilitates interaction and collaboration between generations, and supports the creation of robust communities of

practice. Thus, implementing managerial strategies that combine these elements will facilitate the consolidation of a modern, dynamic, and resilient educational environment capable of responding to the current challenges of the educational system.

As a result of the research on intergenerational solidarity in the educational environment, it is recommended:

1. *Implementing formal and informal mentoring programs.* Educational institutions should develop structured programs that facilitate the exchange of experience between teachers with different levels of seniority. These programs can include regular mentoring sessions, workshops, and informal meetings that allow for open dialogue between experienced and novice teachers.
2. *Promoting collaborative learning contexts.* Educational managers must create and support learning environments that encourage intergenerational collaboration. Organizing roundtables, seminars, and joint training contributes to strengthening social cohesion and developing an organizational culture based on mutual respect, empathy, and shared responsibility.
3. *Integrating modern technologies*. In the context of digital education transformation, it is essential to leverage ICT platforms and online tools to facilitate communication and the exchange of ideas between generations. Thus, virtual forums, webinars, and communities of practice can be organized to highlight both the experiences of senior teachers and the innovations brought by young ones.
4. *Evaluation and monitoring of the impact of initiatives.* To ensure the efficiency of intergenerational collaboration strategies, it is recommended that tools for evaluating and monitoring progress be implemented. Periodic questionnaires, focus groups, and feedback analysis can provide concrete data on the evolution of interpersonal relationships and pedagogical performance, allowing for the continuous adjustment of institutional policies.
5. *Continuous development of professional skills*. Continuous training programs should include modules dedicated to developing interpersonal and communication skills necessary to capitalize on the diversity of experiences within educational teams. Thus, teachers will adapt more quickly to changes in the educational environment and contribute to creating a motivating professional climate.

These recommendations aim to support the implementation of integrated management strategies designed to strengthen intergenerational solidarity and optimize teaching processes. Thus, they contribute to the development of a modern, dynamic, and resilient educational environment.

Conclusions

The analysis conducted in the study highlights the fact that intergenerational solidarity in the educational environment is a fundamental element for ensuring a motivating professional climate and promoting didactic innovation. The conclusions are based on the integration of solid theoretical frameworks, represented by the theory of social cohesion (Durkheim, 1984, p. 115), the theory of social learning and interaction (Vygotsky, 1978, p. 78), and the theory of communities of practice (Wenger, 1998, p. 83), which, together, provide a complex understanding of the phenomenon.

The study demonstrated that the theoretical definitions of intergenerational solidarity, educational environment, and intergenerational collaboration complement one another. This highlights the importance of integration and social cohesion, as well as the need for continuous interaction between teachers with diverse experiences. This conceptual complementarity emphasizes that traditional pedagogy values can be adapted and renewed through collaboration between generations.

Confirmation of theoretical relevance:

- Social cohesion theory (Durkheim): Demonstrated that functional connections between individuals, through solid interpersonal relationships and shared rituals, ensure institutional stability and order.
- Social learning theory (Vygotsky): Emphasizes the role of interaction and communication as drivers of cognitive development and pedagogical innovation.
- Community of practice theory (Wenger): Highlighted the importance of forming a collaborative network in which the constant exchange of knowledge contributes to the development of professional skills and adaptation to changes in the educational environment.

Quantitative data obtained through questionnaires indicate a high level of involvement in mentoring activities and intergenerational collaboration, underscoring the crucial role of institutional management in fostering a dynamic and integrated learning environment. The conclusions confirm the need to implement management strategies that capitalize on the diversity of pedagogical experiences. By promoting policies that foster intergenerational interactions, institutions can ensure the efficient transmission of knowledge, adapt to emerging educational trends, and enhance collective performance. The integration of social cohesion theory, social learning, and communities of practice offers a robust conceptual framework for understanding and strengthening intergenerational solidarity in educational environments, demonstrating that an integrated approach is essential for the harmonious and sustainable development of educational institutions.

Bibliography:

1. BENGTSON, V. L. (2001) Beyond the nuclear family: The increasing importance of multigenerational bonds. *Journal of Marriage and Family, 63*(1), 1–16. https://doi.org/10.1111/j.1741-3737.2001.00001.x
2. BRUNER, J. (1996) *The culture of education*. Harvard University Press.
3. DEWEY, J. (1938) *Experience and education*. Macmillan.
4. DURKHEIM, É. (1984) *The division of labor in society*. Free Press.
5. FULLAN, M. (2001) *The new meaning of educational change*. Teachers College Press.
6. HARGREAVES, A. (2003) *Teaching in the knowledge society: Education in the age of insecurity*. Teachers College Press.
7. SILVERSTEIN, M., & GIARRUSSO, R. (2010) Intergenerational solidarity in aging families: An interdisciplinary conceptual review. *The Gerontologist, 50*(2), 160–169.
8. STRATAN, V. (2024) Motivația pentru cariera didactică – formare inițială și continuă. În *Science and education: new approaches and perspectives* (Seria 26, Vol. 2, pp. 237–244). Chișinău: CEP UPSC. DOI:https://doi.org/10.46727/c.v2.21-22-03-2024.p237-244
9. VYGOTSKY, L. S. (1978) *Mind in society*. Harvard University Press.
10. WENGER, E. (1998) *Communities of practice: Learning, meaning, and identity*. Cambridge University Press.

CULTIVAREA VALORILOR PĂCII PRIN ACTIVITĂȚI EXTRAȘCOLARE LA CENTRUL PENTRU COPII ȘI TINERET ARTICO

CULTIVATING THE VALUES OF PEACE THROUGH EXTRACURRICULAR ACTIVITIES AT THE ARTICO CENTER FOR CHILDREN AND YOUTH

CZU: 37.091.398:172.4(478) **https://doi.org/10.59295/eie2026.06**

Ludmila BOTNAR,
directoare a Centrului Republican pentru Copii și Tineret ARTICO,
doctorandă, Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă”
ORCID: 0000-0002-3730-0141
E-mail: *ludmila.botnar@artico.md*

Rezumat. *Lucrarea abordează problematica cultivării valorilor păcii în contextul educației contemporane, evidențiind rolul esențial al educației nonformale și extrașcolare în formarea competențelor sociale și a comportamentelor pro-sociale. Pornind de la repere teoretice și cadrul normativ, studiul analizează activitățile desfășurate în cadrul Centrului Republican pentru Copii și Tineret ARTICO, precum conferințe științifice, seminare metodice și publicații tematice. Rezultatele evidențiază faptul că aceste demersuri contribuie la dezvoltarea empatiei, toleranței și dialogului intercultural, facilitând interiorizarea valorilor păcii și formarea unei personalități echilibrate și responsabile social.*

Cuvinte cheie: *cultura păcii, educație nonformală, activități extrașcolare, competențe sociale, empatie, dialog intercultural, educație pentru pace.*

Summary. *The paper addresses the issue of cultivating peace values in the context of contemporary education, highlighting the essential role of non-formal and extracurricular education in the development of social competencies and prosocial behaviors. Based on theoretical foundations and the normative framework, the study analyzes the activities carried out within the Republican Center for Children and Youth ARTICO, such as scientific conferences, methodological seminars, and thematic publications. The results indicate that these approaches contribute to the development of empathy, tolerance, and intercultural dialogue, facilitating the internalization of peace values and the formation of a balanced and socially responsible personality.*

Keywords: *culture of peace, non-formal education, extracurricular activities, social competencies, empathy, intercultural dialogue, education for peace.*

Introducere

În contextul actual, caracterizat prin transformări semnificative la nivel regional și internațional, conceptul de pace capătă o relevanță aparte, depășind sfera semantică

obișnuită și configurându-se ca un reper fundamental al stabilității sociale. Pacea poate fi definită drept „o stare de bună înțelegere între popoare, în absența conflictelor armate și a războaielor între state și comunități umane" [1].

De-a lungul timpului, această valoare a constituit o importantă sursă de inspirație pentru diverse forme de expresie artistică. În literatura română, valorile păcii pot fi identificate atât în mod direct, cât și indirect. Astfel, Liviu Rebreanu, în romanul „Pădurea spânzuraților", ilustrează complexitatea dramei războiului și suferința umană generată de acesta, evidențiind implicit necesitatea păcii. În pictură, Nicolae Grigorescu a redat, prin scene rurale și peisaje, o atmosferă de liniște și echilibru, în care pacea este sugerată ca o formă de armonie între om și natură.

Cultivarea valorilor păcii este esențială într-o societate contemporană, deoarece contribuie la formarea unor relații armonioase și durabile între indivizi și comunități. În primul rând, promovarea păcii sprijină dezvoltarea unor competențe precum empatia, toleranța și respectul reciproc, fundamentale pentru o societate democratică; pe de altă parte, aceasta contribuie la prevenirea conflictelor și la gestionarea acestora într-un mod constructiv.

Context

Educația constituie un factor esențial în procesul de creștere, dezvoltare și evoluție a individului, precum și a societății în ansamblu. Codul Educației al Republicii Moldova [2] reglementează întregul sistem educațional, inclusiv educația nonformală și extrașcolară.

Educația nonformală este abordată în diverse studii și articole științifice, fiind conceptualizată într-o strânsă legătură cu următoarele finalități: lărgirea orizonturilor culturale prin acumularea de cunoștințe din diferite domenii; oferirea condițiilor pentru dezvoltare profesională sau implicare într-o anumită activitate; sprijinirea alfabetizării grupurilor sociale defavorizate; crearea oportunităților de recreere și organizare eficientă a timpului liber; asigurarea unui mediu propice exersării și cultivării aptitudinilor, talentelor și înclinațiilor [7].

Așadar, educația nonformală are drept scop dezvoltarea potențialului creativ al copilului și al tânărului, prin valorificarea talentelor, vocațiilor și aptitudinilor acestora. De asemenea, aceasta contribuie la formarea competențelor sociale, precum comunicarea, cooperarea și responsabilitatea, necesare integrării eficiente în societate.

„Scopul activităților extrașcolare constă în dezvoltarea unor aptitudini speciale, antrenarea elevilor în activități variate și bogate în conținut, precum și cultivarea interesului pentru activități socioculturale" [5].

Centrul Republican pentru Copii și Tineret ARTICO este o instituție publică educațional-metodică de învățământ extrașcolar la nivel național, parte componentă a sistemului de educație, care contribuie la dezvoltarea și implementarea politicilor sta-

tului în domeniul educației copiilor și tinerilor [6]. Misiunea Centrului este de a dezvolta și promova educația nonformală prin asigurarea unor platforme și oportunități de formare pentru copii, tineri, cadre didactice, personal managerial și alte categorii de beneficiari. Astfel, instituția își reconfirmă angajamentul față de valorile asumate, una dintre direcțiile de activitate pentru anii 2025-2026 vizând valorificarea, familiarizarea și promovarea culturii păcii în societate.

În documentul „Cadrul de referință al educației și învățământului extrașcolar din Republica Moldova” este menționat faptul că educația, în general, și educația extrașcolară, în particular, reprezintă un mijloc de transfer de valori între societate și individ, asigurând condiții favorabile pentru asimilarea și promovarea acestora. În acest context, educația contribuie la formarea personalității, ale cărei trăsături permit integrarea valorilor sociale, precum și dezvoltarea acestora în concordanță cu dinamica socială [1].

Centrul Republican pentru Copii și Tineret ARTICO, în calitate de instituție educațional-metodică în domeniul educației extrașcolare, conștientizează importanța valorilor, având în vedere următoarele aspecte:

- furnizarea de programe educaționale bazate pe principiul axiologic, precum și identificarea, respectarea și promovarea valorilor instituționale;
- delimitarea celor șase valori instituționale de bază, care susțin strategic realizarea misiunii Centrului: integritate, respect, responsabilitate, descoperire, excelență și comunitate.

Dezvoltarea caracterului moral al copiilor și al tinerilor constituie o prioritate fundamentală a oricărui demers educațional. Moralitatea reprezintă o condiție esențială pentru evoluția societății și pentru promovarea păcii. Comportamentul moral se dezvoltă prin empatie, interacțiune socială și adaptare la valorile promovate de societate.

Educația extrașcolară mediază raportul dintre individ și societate, facilitând asimilarea valorilor și a modelelor culturale necesare adaptării la cerințele vieții sociale și menținerii păcii. Scopul său fundamental constă în formarea și transmiterea unei experiențe de viață, printr-un proces educațional sistematic și conștient.

Rolul social al educației extrașcolare constă în dezvoltarea continuă a unor calități umane specifice și în explorarea de noi orizonturi de cunoaștere de către copii și tineri. Este valorificată atitudinea activă a acestora față de propria dezvoltare, precum și responsabilitatea față de generațiile viitoare.

Concepția curriculumului pentru educația extrașcolară este centrată pe educabil și reflectă următoarele demersuri fundamentale:

- focalizarea pe formarea de competențe și orientări valorice, care permit elevilor să-și valorifice interesele și aptitudinile într-un mod activ și nonformal;
- corelarea componentelor curriculumului cu abordările psihocentrică și sociocentrică, cu domeniile educației extrașcolare, funcțiile acesteia și profilul elevilor [1, p. 60].

Demersurile curriculare sunt realizate în patru domenii principale: Cultură și societate; Arte; Știință, tehnică și tehnologii; Sport, turism și agrement, având o bază axiologică generală și specifică.

Tabel 1. Valori formate/dezvoltate în cele patru domenii ale educației și învățământului extrașcolar

Frumosul, Binele, Adevărul - valori fundamentale ale omenirii			
Cultură și Societate	**Arte**	**Știință. Tehnică. Tehnologii**	**Sport, Turism și Agrement**
Educatia Familia Traditia Pace Memoria colectivă Arta Patriotism Copilăria Justiţie Libertate	Frumusețe Simetrie Armonie	Adevărul Perseverența Responsabilitate Comunicare	Sănătate Excelenţă în performanţă Bucurie Devotament Respect Curaj

Sursă: elaborată de autoare

În conformitate cu prevederile curriculare, cadrele didactice transformă educația morală transmisă beneficiarilor într-un proces de socializare a comportamentelor umane bazate pe valori autentice și de dezvoltare a virtuților acestora. Scopul educării în spiritul valorilor morale constă în cunoașterea și valorificarea acestora.

Preocuparea primordială a educației extrașcolare este cultivarea Frumosului, Binelui și Adevărului ca valori fundamentale ale omenirii. Educația extrașcolară (nonformală) reprezintă un instrument important de dezvoltare personală și socială a copiilor și tinerilor și, totodată, un mijloc eficient de cultivare a valorilor pe tot parcursul vieții, în diverse contexte educaționale. Prin urmare, educația extrașcolară este orientată spre realizarea funcției axiologice a educației, prin instrumente specifice domeniilor sale: Cultură și Societate; Arte; Știință, Tehnică și Tehnologii; Sport, Turism și Agrement.

Centrul Republican pentru Copii și Tineret „ARTICO" integrează conceptul de pace în majoritatea activităților sale, abordându-l transversal în diverse domenii și profiluri ale educației extrașcolare. Această orientare reflectă o abordare educațională holistică, centrată pe formarea valorilor civice și sociale la copii și tineri. De exemplu, în anul 2022, cu ocazia Zilei Copilului, instituția a organizat activitatea cu genericul „Copiii spun: Vrem pace!", concepută ca o manifestare în aer liber, caracterizată prin dinamism, expresivitate și implicare activă a participanților.

Participarea copiilor și tinerilor la diverse concursuri și activități organizate de centru contribuie la dezvoltarea competențelor necesare conviețuirii pașnice. Printre acestea se numără competențele de sensibilizare și expresie culturală, competențele sociale și civice, precum și competențele de comunicare empatică și asertivă.

Imag. 1. Mediatizarea activităților organizate de Centrul Republican pentru Copii și Tineret ARTICO

Sursă: https://artico.md/conquests?more=true&moreCount=2&limit=32&page_number=2

În perioada decembrie 2025 – mai 2026, în cadrul Centrului Republican pentru Copii și Tineret ARTICO au fost organizate multiple evenimente, activități și produse educaționale destinate comunității educaționale și diverselor categorii de beneficiari, precum comunitatea științifică, cadrele didactice, cercetătorii, conducătorii de cercuri, părinții, copiii și alți actori educaționali.

În contextul promovării culturii păcii, un eveniment reprezentativ l-a constituit Conferința științifică cu participare internațională „Educația și învățământul extrașcolar: perspective axiologice și metodologice pentru cultura păcii”, desfășurată în perioada 5-6 decembrie 2025. Evenimentul a reunit specialiști din domeniul educației din mai multe țări, constituind un cadru de reflecție asupra rolului educației extrașcolare în promovarea valorilor păcii, incluziunii și responsabilității sociale.

Structura conferinței a inclus sesiuni plenare și secțiuni tematice, în cadrul cărora au fost prezentate comunicări științifice axate pe diverse perspective teoretice și metodologice privind educația nonformală. Sesiunea plenară a cuprins 35 de prezentări, iar numărul total al comunicărilor a fost de 89, evidențiind o paletă tematică variată și

un interes sporit pentru domeniul educației extrașcolare și pentru conceptul de pace. Intervențiile cercetătorilor și ale practicienilor au pus accent pe dimensiunile formative ale educației nonformale, în special în ceea ce privește dezvoltarea competențelor sociale și promovarea dialogului intercultural.

Evenimentul a fost organizat în parteneriat cu Ministerul Educației și Cercetării al Republicii Moldova, Asociația Top Formalis, Centrul Educațional Pro Didactica, Universitatea de Stat din Moldova, Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău și Academia Educație fără Frontiere, contribuind la consolidarea unui cadru educațional colaborativ și interdisciplinar.

Sursa: https://conferinte.stiu.md/sites/default/files/evenimente/Program_Conferint%C4%83%20na%C8%9Bional%C4%83_participare%20interna%C8%9Bional%C4%83%20_ARTICO_%202025.pdf

O altă activitate a vizat desfășurarea unui seminar metodic republican, intitulat „Literatura ca reper educațional pentru pace: cinci lecturi modelatoare în contexte formale și nonformale”, care a valorificat textul literar ca instrument educațional fundamental în dezvoltarea empatiei, a culturii păcii și a deschiderii sociale. Activitatea s-a axat pe integrarea lecturii în procesele educaționale, atât în contexte formale, cât și nonformale, cu accent pe dimensiunea axiologică și formativă a literaturii. Seminarul a fost susținut de Ivan Pilchin, scriitor și vicepreședinte al Uniunii Scriitorilor din Moldova, șef al Secției activitate editorială în cadrul Bibliotecii Municipale „B.P. Hasdeu” și redactor-șef al revistei *BiblioPolis*. Acesta a prezentat cinci lecturi modelatoare, evidențiind potențialul acestora în activitățile educaționale formale și nonformale, precum și exemple concrete

de bune practici. La seminar au participat peste 100 de persoane din întreaga republică: manageri, conducători de cercuri, cercetători și cadre didactice universitare.

Sursa: https://www.facebook.com/share/p/14bPZsmiBx8/

De asemenea, echipa Centrului a contribuit la realizarea unei ediții a *Magazinului de creație extrașcolară pentru copii și tineri*, nr. 18, elaborată ca rezultat al desfășurării conferinței din decembrie 2025. Suplimentul constituie o publicație tematică, dedicată promovării culturii păcii prin intermediul educației nonformale. Acesta valorifică rezultatele activităților științifice și educaționale, reunind lucrări creative ale copiilor și tinerilor, precum desene, poezii și reflecții.

Sursă: https://artico.md/magazine

Totodată, suplimentul îndeplinește o funcție formativă, evidențiind importanța cultivării valorilor precum empatia, toleranța și coexistența și contribuind la consolidarea unei perspective educaționale centrate pe pace și dialog.

Concluzii

În concluzie, cultivarea valorilor păcii prin activități extrașcolare, desfășurate în cadrul Centrul Republican pentru Copii și Tineret „ARTICO”, evidențiază rolul esențial al educației nonformale în formarea unei personalități echilibrate și responsabile social. Prin diversitatea programelor și a demersurilor educaționale – de la conferințe științifice și seminare metodice până la activități creative și publicații tematice – se creează un cadru propice dezvoltării competențelor sociale, a empatiei, creativității, toleranței și spiritului civic. Activitățile analizate demonstrează că educația extrașcolară contribuie semnificativ la promovarea dialogului intercultural și la interiorizarea valorilor păcii, transformând conceptele teoretice în experiențe concrete de învățare. În acest sens, ARTICO se afirmă ca o arie educațională relevantă, capabilă să genereze inițiative sustenabile orientate spre formarea unei generații active, deschise și implicate în construirea unei societăți bazate pe cooperare, respect reciproc și coexistență pașnică.

Bibliografie:

1. *Cadrul de referință al educației și învățământului extrașcolar din Republica Moldova*, Nicolae BRAGARENCO, Alina BURDUH, Marina COSUMOV [et al.], coord. generali: Natalia GRÎU, Valentin CRUDU, coord. științific: Vladimir GUȚU; Ministerul Educației, Culturii și Cercetării al Republicii Moldova. Chișinău: 2020, 99 p.
2. *Codul Educației*. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=110112&lang=ro
3. *Dicționarul Explicativ al Limbii Române*. Disponibil: https://dexonline.ro/definitie/pace
4. *Regulamentul Centrului pentru Copii și Tineret*, 2020. Disponibil pe: http://artico.md/acte-normative/
5. *Repere metodologice privind formele de organizare a activităților extrașcolare în instituțiile de învățământ general în anul de studii 2022-2023*. Disponibil: https://mecc.gov.md/sites/default/files/repere_educatia_extrascolara_2022-2023_final.pdf
6. Site-ul instituțional al Centrului Republican pentru Copii și Tineret ARTICO. Disponibil: https://artico.md/about
7. VRABIE, S. *Impactul activităţilor extrașcolare asupra dezvoltării personalităţii elevilor din clasele primare.* Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/80-89_4.pdf

EDUCAȚIA CONȘTIINȚEI CRITICE, ÎNTRE ÎNVĂȚAREA FORMALĂ ȘI CEA NONFORMALĂ

EDUCATION OF CRITICAL CONSCIOUSNESS, BETWEEN FORMAL AND NON-FORMAL LEARNING

CZU: 37.09:161.225.23:37.091.398 **https://doi.org/10.59295/eie2026.07**

Arina ANTOCI,
dr., conf. univ.,
Universitatea Tehnică a Moldovei
ORCID 0000-0001-9594-3447
E-mail: *arinaantoci@mail.ru*

Stanislav COVALSCHI,
dr. conf. univ.,
Universitatea Tehnică a Moldovei
ORCID: 0000-0001-5847-0433
E-mail: *stanislav.covalschi@ssu.utm.md*

Rezumat. *În contextul educațional contemporan, marcat de multiplicarea surselor de formare și de diminuarea monopolului instituțional asupra producerii sensului, educația conștiinței critice devine o problemă centrală a reflecției pedagogice. Articolul analizează modul în care conștiința critică se formează la intersecția dintre învățarea formală și cea nonformală, pornind de la ideea că dezvoltarea capacității de judecată nu poate fi redusă nici la transmiterea curriculară a conținuturilor, nici la simpla acumulare de experiențe. Demersul propus adoptă o perspectivă pragmatic-reflexivă, orientată spre identificarea mecanismelor concrete prin care individul învață să interogheze, să problematizeze și să evalueze critic realitatea socială și educațională. Sunt evidențiate, pe de o parte, limitele învățării formale, determinate de standardizare, evaluare și reproducerea conformismului cognitiv, iar pe de altă parte, potențialul formativ al învățării nonformale, înțeleasă ca spațiu al experienței, al participării și al asumării. Se argumentează că educația conștiinței critice devine posibilă doar prin articularea coerentă a celor două registre educaționale, astfel încât experiența să fie supusă reflecției, iar reflecția să dobândească relevanță practică. Concluzia susține necesitatea unei pedagogii care să depășească opoziția rigidă dintre formal și nonformal și să favorizeze formarea autonomiei intelectuale, a discernământului și a responsabilității civice.*

Cuvinte-cheie: *conștiință critică, învățare formală, învățare nonformală, reflecție critică, autonomie intelectuală, practici educaționale, responsabilitate civică, formare reflexivă.*

Summary. *In the contemporary educational context, marked by the multiplication of learning environments and the weakening of the institutional monopoly over meaning formation, the education of critical consciousness has become a central issue in pedagogical reflection.*

This article examines how critical consciousness is shaped at the intersection of formal and non-formal learning, based on the premise that the development of judgment cannot be reduced either to the curricular transmission of knowledge or to the mere accumulation of experiences. The proposed approach adopts a pragmatic-reflexive perspective aimed at identifying the concrete mechanisms through which individuals learn to question, problematize, and critically assess social and educational reality. On the one hand, the article highlights the limitations of formal learning, associated with standardization, assessment, and the reproduction of cognitive conformism; on the other hand, it emphasizes the formative potential of non-formal learning as a space of experience, participation, and responsibility. It is argued that the education of critical consciousness becomes possible only through a coherent articulation of these two educational registers, so that experience is subjected to reflection and reflection acquires practical relevance. The conclusion supports the need for a pedagogy capable of overcoming the rigid opposition between formal and non-formal learning and of fostering intellectual autonomy, discernment, and civic responsibility.

Keywords: *critical consciousness, formal learning, non-formal learning, critical reflection, intellectual autonomy, educational practices, civic responsibility, reflexive formation.*

Introducere

Transformările contemporane ale spațiului educațional au modificat în mod fundamental condițiile în care se formează individul. Dacă, în mod tradițional, instituția școlară revendica un rol central și aproape exclusiv în transmiterea cunoașterii și modelarea conștiinței, astăzi acest monopol este fragmentat de proliferarea surselor alternative de învățare, de expansiunea mediilor digitale și de extinderea formelor de educație nonformală. În acest context, întrebarea nu mai este doar *ce* se învață, ci mai ales *cum* se formează capacitatea de a judeca, de a discerne și de a problematiza realitatea.

Această mutație de accent deplasează reflecția pedagogică dinspre acumularea de conținuturi spre formarea conștiinței critice, înțeleasă nu ca predispoziție de a contesta, ci ca exercițiu al gândirii autonome, capabile să interogheze sensurile, să identifice presupozițiile și să evalueze argumentele. O asemenea conștiință nu poate fi produsul exclusiv al instruirii formale, dar nici rezultatul spontan al experienței neorganizate. Ea se constituie în interiorul unui raport complex între structură și libertate, între ghidare și explorare, între instituțional și experiențial.

În acest sens, reflecțiile recente asupra educației subliniază rolul esențial al dialogului și al practicilor comunicative în formarea unei conștiințe capabile să depășească nivelul reproducerii și să acceseze dimensiunea critică a înțelegerii [1]. Educația nu mai poate fi redusă la un proces de transmitere, ci trebuie înțeleasă ca un spațiu de construcție a sensului, în care individul este simultan receptor, interpret și participant.

Problema care se conturează, în acest context, este legată de modul în care învățarea formală și cea nonformală contribuie, separat sau în interacțiune, la formarea conștiinței critice. Dacă educația formală oferă cadrul organizat, sistematic și validat instituțional

al cunoașterii, educația nonformală introduce dimensiunea experienței, a participării și a responsabilității directe. Între cele două nu există o opoziție simplă, ci o tensiune productivă, a cărei gestionare devine decisivă pentru formarea individului contemporan.

Articolul de față își propune să analizeze această relație dintr-o perspectivă pragmatic-reflexivă, concentrându-se asupra mecanismelor prin care conștiința critică se formează la intersecția dintre învățarea formală și cea nonformală. Demersul evită atât reducționismul instituțional, cât și idealizarea experienței nonformale, susținând că educația conștiinței critice devine posibilă doar în măsura în care experiența este supusă reflecției, iar reflecția este susținută de structuri educaționale coerente.

Context

1. CONȘTIINȚA CRITICĂ ÎN CALITATE DE FINALITATE EDUCAȚIONALĂ

În orice reflecție serioasă asupra educației, întrebarea fundamentală nu privește exclusiv conținutul transmis, ci tipul de om pe care educația îl formează. Din această perspectivă, conștiința critică nu poate fi tratată ca un efect secundar al acumulării de informații, ci ca una dintre finalitățile esențiale ale actului educațional. A ști nu înseamnă încă a înțelege, după cum a înțelege nu înseamnă încă a judeca. Între cunoaștere și judecată se deschide tocmai spațiul conștiinței critice, acolo unde individul nu mai reproduce pur și simplu sensuri deja date, ci începe să le examineze, să le compare și să le supună evaluării.

Conștiința critică presupune, în primul rând, o ieșire din pasivitatea cognitivă. Ea nu se reduce la spirit polemic, la negație reflexă sau la simpla opoziție față de autoritate, așa cum adesea este înțeleasă superficial. În sens autentic, conștiința critică desemnează capacitatea individului de a percepe structurile de sens care organizează realitatea, de a identifica mecanismele prin care acestea sunt legitimizate și de a se raporta reflexiv la ele. În acest punct, educația încetează să mai fie doar un proces de adaptare și devine un proces de trezire intelectuală.

Una dintre cele mai influente formulări ale acestei idei aparține lui Paulo Freire, care a înțeles educația autentică drept un proces de conștientizare, adică de depășire a unei relații pasive cu lumea și de asumare reflexivă a propriei poziții în interiorul ei [2]. În această viziune, educația nu are miza de a produce indivizi „bine adaptați” la realitatea existentă, ci subiecți capabili să înțeleagă critic această realitate și, eventual, să intervină asupra ei. O asemenea perspectivă deplasează accentul de pe simpla instruire spre formarea unei raportări active la lume.

Această dimensiune nu poate fi separată de comunicare, întrucât gândirea critică nu se dezvoltă în izolare, ci în interiorul unor procese de dialog, interpretare și confruntare a perspectivelor. Din acest motiv, conștiința critică trebuie înțeleasă nu doar ca aptitudine cognitivă, ci și ca formă de poziționare existențială în raport cu celălalt, cu discursul și

cu ordinea simbolică în care individul trăiește [3]. A gândi critic înseamnă, în acest sens, a nu lua lumea ca dată, ci a o supune unei interogații continue.

În mod complementar, John Dewey a insistat asupra faptului că educația nu poate fi desprinsă de experiență și că gândirea autentică apare acolo unde individul este pus în situația de a reflecta asupra consecințelor propriilor raportări la lume [4]. În această cheie, conștiința critică nu este un simplu produs al teoriei, ci rezultatul unei relații vii între experiență și reflecție. Ea nu apare automat nici din contactul cu informația, nici din participarea la activități educaționale, dacă acestea nu provoacă o suspendare a evidențelor și o interogație asupra sensului.

În acest punct, devine necesară o distincție esențială între informare și formare. Societățile contemporane oferă individului un acces fără precedent la date, opinii, interpretări și fluxuri de conținut, dar această disponibilitate informațională nu produce automat maturitate intelectuală. A fi informat nu înseamnă încă a fi format, după cum a avea acces la cunoaștere nu echivalează cu a putea judeca validitatea, relevanța sau implicațiile ei. Tocmai de aceea, conștiința critică nu poate fi înțeleasă ca simplă extensie a competenței cognitive, ci ca formă de interiorizare reflexivă a raportului dintre cunoaștere, experiență și adevăr. Educația care nu operează această trecere riscă să producă indivizi bine expuși la informație, dar slab ancorați în exercițiul discernământului.

În condițiile actuale, în care educația este adesea redusă la competențe măsurabile, rezultate standardizate și performanță verificabilă, recuperarea conștiinței critice ca finalitate educațională devine cu atât mai necesară. O educație care nu produce discernământ, ci doar conformare cognitivă, poate instrui, dar nu formează. Or, tocmai aici se află diferența decisivă dintre învățare ca proces de acumulare și educație ca proces de constituire a subiectului.

Prin urmare, conștiința critică trebuie înțeleasă ca o formă superioară de raportare la cunoaștere, la experiență și la realitate, care nu apare spontan, ci presupune condiții formative specifice. Întrebarea care se impune, în continuare, este dacă educația formală, așa cum funcționează ea astăzi, mai oferă efectiv aceste condiții sau dacă, dimpotrivă, uneori le limitează.

2. ÎNVĂȚAREA FORMALĂ ȘI LIMITELE EI ÎN FORMAREA JUDECĂȚII CRITICE

Învățarea formală ocupă, fără îndoială, un loc central în arhitectura oricărui sistem educațional, întrucât oferă cadrul instituțional, organizat și legitim pentru transmiterea cunoașterii. Ea presupune programe, obiective, conținuturi, evaluări și mecanisme de certificare, toate menite să asigure coerența și continuitatea procesului instructiv. Tocmai prin această structură, educația formală face posibilă acumularea sistematică de cunoștințe și integrarea individului într-un orizont cultural comun. Problema nu

rezidă, așadar, în existența acestui cadru, ci în tendința lui de a transforma formarea într-un proces de reglare și conformare, mai curând decât într-un exercițiu al gândirii autonome.

Una dintre tensiunile majore ale învățării formale contemporane constă în faptul că ea tinde să privilegieze ceea ce poate fi transmis clar, verificat rapid și evaluat standardizat. În aceste condiții, educația riscă să se reducă la gestionarea eficientă a unor conținuturi și la producerea unor performanțe măsurabile, în timp ce dimensiunile mai profunde ale formării – reflecția, interogația, discernământul, asumarea unei poziții – devin secundare. Se produce astfel o deplasare subtilă, dar decisivă, de la formarea gândirii la administrarea învățării.

Această logică este susținută și amplificată de transformările tehnologice și instituționale recente, care au reconfigurat radical raportul dintre profesor, student și cunoaștere. Într-o analiză filosofică a schimbărilor pedagogice din educația universitară, s-a arătat că tehnologiile de comunicare, deși extind accesul la informație și diversifică formele de predare, pot favoriza și o relație mai fragmentară, mai accelerată și mai instrumentală cu actul cunoașterii [5]. Într-un asemenea context, accesul la informație nu garantează în mod automat dezvoltarea reflecției, după cum disponibilitatea resurselor nu echivalează cu formarea judecății.

Mai mult decât atât, educația formală funcționează adesea în interiorul unei logici a evaluării care, în loc să stimuleze interogația autentică, poate induce comportamente de adaptare strategică. Studentul învață, frecvent, nu pentru a înțelege mai bine lumea, ci pentru a răspunde adecvat cerințelor de evaluare. Din acest punct de vedere, instituția educațională riscă să producă nu atât subiecți reflexivi, cât indivizi antrenați să identifice ce trebuie spus, ce trebuie reținut și ce trebuie reprodus pentru a obține validare. Gândirea devine astfel nu o practică de explorare, ci o tehnică de conformare.

În mod paradoxal, tocmai unul dintre instrumentele considerate definitorii pentru seriozitatea educației formale – evaluarea – poate deveni, în anumite condiții, un obstacol în calea formării gândirii critice. Atunci când accentul cade predominant pe răspunsul corect, pe adecvarea la cerință și pe performanța măsurabilă, studentul este încurajat să caute formula validabilă, nu întrebarea fertilă. Într-un asemenea climat, curajul intelectual al îndoielii, al explorării și al poziționării personale poate fi treptat înlocuit de strategii de adaptare la așteptările instituției. Astfel, educația riscă să cultive nu atât autonomia gândirii, cât inteligența acomodării.

Această critică nu trebuie înțeleasă ca o respingere a educației formale, ci ca o clarificare a limitelor sale structurale. Orice instituționalizare a cunoașterii presupune, inevitabil, selecție, normare și ierarhizare. Problema apare atunci când aceste mecanisme ajung să domine în asemenea măsură încât dimensiunea vie, problematică și tensionată a gândirii este neutralizată. Acolo unde întrebarea este înlocuită de răspunsul așteptat, iar

reflecția este subordonată baremului, educația încetează să mai fie un spațiu al formării conștiinței critice.

În acest sens, critica lui Ivan Illich rămâne relevantă, chiar dacă trebuie receptată astăzi cu discernământ. Illich a observat că instituționalizarea excesivă a educației poate transforma învățarea într-un proces dependent de validarea externă și de apartenența la structuri formale, slăbind capacitatea individului de a învăța prin inițiativă, experiență și raportare directă la realitate [6]. Chiar dacă soluțiile sale radicale nu pot fi preluate integral, intuiția sa critică rămâne actuală: educația devine problematică atunci când legitimitatea cunoașterii este transferată exclusiv asupra instituției, iar subiectul pierde exercițiul autonomiei intelectuale.

La aceasta se adaugă și presiunea performativă specifică epocii actuale, în care educația este adesea evaluată prin indicatori de eficiență, randament și competitivitate. Într-un asemenea climat, gândirea critică poate deveni chiar incomodă, deoarece ea încetinește, complică, suspendă certitudinile și refuză soluțiile facile. Or, sistemele educaționale orientate preponderent spre performanță au tendința de a recompensa mai degrabă viteza, conformitatea și eficiența răspunsului decât profunzimea interogației.

Prin urmare, principala limită a învățării formale nu constă în caracterul ei organizat, ci în riscul de a absolutiza organizarea în detrimentul reflecției. Educația formală oferă condițiile necesare ale formării, dar nu și suficiente. Ea poate structura gândirea, însă nu o poate garanta. Tocmai de aceea, pentru a înțelege cum se poate constitui efectiv conștiința critică, este necesar să privim și spre acele spații educaționale în care experiența, participarea și inițiativa joacă un rol mai activ decât conformarea la un cadru prestabilit.

3. ÎNVĂȚAREA NONFORMALĂ CA SPAȚIU AL EXPERIENȚEI ȘI RESPONSABILITĂȚII

Dacă educația formală oferă structură, continuitate și legitimitate instituțională, învățarea nonformală aduce în prim-plan o dimensiune adesea insuficient valorificată în spațiul școlar: experiența trăită ca sursă de formare. Tocmai aici rezidă una dintre contribuțiile sale majore. În învățarea nonformală, individul nu mai este situat exclusiv în poziția de receptor al unui conținut organizat din exterior, ci este pus în raport direct cu situații, contexte, responsabilități și interacțiuni care solicită participare activă. În acest sens, valoarea ei educațională nu derivă din absența regulilor, ci din faptul că pune subiectul în contact mai direct cu realitatea și cu consecințele propriilor poziționări.

Educația nonformală se manifestă printr-o varietate de practici și contexte: activități extrașcolare, proiecte comunitare, cercuri de dezbatere, voluntariat, inițiative culturale, ateliere tematice, experiențe de colaborare și participare civică. Ceea ce le unește nu este forma lor exterioară, ci tipul de raport pe care îl instituie între persoană și actul învățării.

Aici, cunoașterea nu mai apare exclusiv ca obiect de predare, ci ca problemă de confruntare, interpretare și asumare. Individul este adesea provocat să decidă, să argumenteze, să negocieze sensuri, să își asume roluri și să răspundă unor situații care nu vin deja închise în logica unei evaluări standardizate.

Din acest motiv, învățarea nonformală poate avea un rol decisiv în formarea conștiinței critice, tocmai pentru că introduce individul în situații în care reflecția nu mai este doar posibilă, ci necesară. Acolo unde experiența pune probleme reale, iar participarea solicită poziționare, apare posibilitatea unei gândiri mai vii și mai puțin dependente de scheme prefabricate. Această idee este susținută și de reflecțiile asupra educației ca practică a libertății, în care învățarea autentică nu înseamnă simplă recepție, ci implicare activă, dialog și transformare de sine [7].

Mai mult, spațiile nonformale au adesea avantajul de a scoate individul din logica exclusiv academică a performanței și de a-l confrunta cu dimensiunea practică și relațională a învățării. Aici, întrebarea nu mai este doar dacă „știi răspunsul corect”, ci dacă poți interpreta o situație, dacă poți susține un punct de vedere, dacă poți coopera, dacă poți înțelege consecințele unei decizii. În această mutație, conștiința critică începe să capete consistență, deoarece gândirea nu mai este exersată doar în plan abstract, ci testată în raport cu lumea.

Într-o asemenea cheie, experiența nu trebuie înțeleasă ca simplă trăire, ci ca material brut al reflecției. Ea nu formează prin sine însăși. O activitate extrașcolară, un proiect sau o implicare comunitară nu devin automat formative doar pentru că ies din cadrul școlii. Pot exista și în spațiul nonformal rutine, superficialitate, activism fără reflecție sau participare fără interiorizare. De aceea, potențialul educațional al învățării nonformale depinde de capacitatea acesteia de a transforma experiența în ocazie de interogație și de asumare.

Această dimensiune este cu atât mai importantă într-o epocă în care formarea individului are loc într-un mediu saturat de stimuli, mesaje, modele și presiuni simbolice. Într-un asemenea context, gândirea filosofică, creativitatea și capacitatea de interpretare devin resurse esențiale pentru evitarea pasivității cognitive și a absorbției necritice a realității [8]. În afara cadrului strict instituțional, individul întâlnește frecvent situații în care nu mai poate opera doar cu răspunsuri învățate, ci este obligat să construiască sens, să facă distincții și să își formuleze propria poziție.

Este important de subliniat că experiența, în sine, nu are automat valoare educativă. Nu orice participare formează, nu orice implicare produce luciditate și nu orice expunere la diversitate generează conștiință critică. Experiența poate rămâne la nivelul impresiei, al reacției imediate sau al consumului de evenimente dacă nu este însoțită de un proces de reflecție capabil să o decanteze și să o transforme în înțelegere. În absența acestei medieri, chiar și spațiile nonformale riscă să devină locuri ale dispersiei, ale activismului de suprafață sau ale entuziasmului fără sediment interior.

Prin urmare, învățarea nonformală are un potențial formativ real tocmai pentru că introduce un alt regim al raportării la cunoaștere: unul mai deschis, mai participativ și mai legat de viața concretă. Totuși, această deschidere nu trebuie idealizată. Fără reflecție, fără mediere conceptuală și fără un anumit tip de orientare, experiența rămâne dispersă, iar participarea riscă să nu producă decât impresii trecătoare. Tocmai de aceea, adevărata miză nu constă în opoziția dintre formal și nonformal, ci în posibilitatea articulării lor fertile.

4. CONVERGENȚA FORMAL–NONFORMAL CA SPAȚIU AL FORMĂRII CONȘTIINȚEI CRITICE

Opoziția dintre învățarea formală și cea nonformală este, în multe contexte educaționale, tratată prea simplu: formalul este asociat cu rigoarea, iar nonformalul cu libertatea; formalul cu instituția, iar nonformalul cu experiența; formalul cu cunoașterea, iar nonformalul cu viața. O asemenea schemă este seducătoare prin claritatea ei, dar insuficientă din punct de vedere formativ. În realitate, nici una dintre aceste forme nu este, prin sine însăși, garantul apariției conștiinței critice. Ceea ce contează nu este existența lor separată, ci tipul de raport care se instituie între ele.

Educația formală, atunci când este redusă la transmitere și evaluare, poate produce conformare fără reflecție. Învățarea nonformală, atunci când rămâne la nivelul simplei participări sau al activismului neinterogat, poate genera experiență fără sediment intelectual. În ambele cazuri, lipsește tocmai ceea ce este decisiv pentru formarea conștiinței critice: capacitatea de a transforma ceea ce este trăit, învățat sau interiorizat într-un obiect al reflecției și al judecății. Din acest motiv, problema educațională nu este alegerea între două registre, ci articularea lor într-un mod fertil.

Conștiința critică începe să se formeze acolo unde experiența este supusă reflecției, iar reflecția este confruntată cu realitatea. Acesta este punctul în care învățarea formală și cea nonformală pot intra într-o relație de complementaritate autentică. Educația formală poate oferi instrumentele conceptuale, reperele teoretice, disciplina intelectuală și limbajul necesar pentru înțelegerea lumii. Educația nonformală poate oferi contextul experiențial, situațiile concrete, provocările participative și contactul direct cu pluralitatea realului. Fiecare dintre ele compensează ceea ce cealaltă riscă să piardă atunci când funcționează izolat.

Această convergență nu trebuie înțeleasă ca simplă juxtapunere de activități, nici ca formulă administrativă de colaborare între școală și spațiul extrașcolar. Ea are o miză mult mai profundă: aceea de a construi condițiile în care individul poate trece de la recepție la înțelegere, de la experiență la interpretare și de la participare la asumare critică. În acest sens, convergența formal–nonformal nu este doar o chestiune de organizare pedagogică, ci o problemă de filosofie a educației.

Din perspectiva lui Jürgen Habermas, formarea unei raționalități autentice presupune nu simpla internalizare a unor conținuturi, ci participarea la procese de comunicare în care sensurile sunt puse în discuție, argumentele sunt confruntate, iar validitatea afirmațiilor este supusă examinării [9]. Aplicată educației, această perspectivă sugerează că formarea conștiinței critice devine posibilă numai acolo unde individul nu este redus la statutul de receptor, ci este recunoscut ca participant la un proces de construcție reflexivă a sensului. Or, tocmai aici convergența dintre formal și nonformal capătă relevanță: una oferă structura discursului, cealaltă deschide spațiul confruntării vii cu realitatea.

Mai mult decât atât, această articulare este esențială într-o societate marcată de suprasaturație informațională, accelerare simbolică și fragilizarea reperelor de autoritate. Într-un asemenea context, conștiința critică nu mai poate fi concepută ca simplă competență școlară, ci trebuie înțeleasă ca formă de orientare în lume. Individul contemporan nu are nevoie doar de cunoștințe, ci de criterii; nu doar de acces la informație, ci de capacitatea de a discerne între relevant și irelevant, între argument și impresie, între participare autentică și absorbție pasivă.

Prin urmare, convergența dintre educația formală și cea nonformală nu reprezintă o soluție complementară, ci o condiție tot mai necesară a formării intelectuale contemporane. Numai acolo unde rigoarea întâlnește experiența, iar experiența este ridicată la nivelul reflecției, educația poate depăși funcția ei instructivă și poate deveni cu adevărat formativă. În absența acestei convergențe, fie gândirea rămâne abstractă și sterilă, fie experiența rămâne fragmentară și lipsită de adâncime.

Concluzii

Formarea conștiinței critice reprezintă una dintre cele mai importante mize ale educației contemporane, tocmai pentru că societatea actuală nu mai suferă în primul rând de lipsă de informație, ci de dificultatea de a o înțelege, evalua și integra reflexiv. În acest context, simpla instruire nu mai este suficientă. A transmite conținuturi, a organiza activități sau a multiplica resursele de învățare nu garantează, în sine, apariția discernământului, a autonomiei intelectuale sau a responsabilității civice.

Analiza de față a arătat că nici învățarea formală, nici cea nonformală nu pot produce singure conștiință critică. Prima riscă să reducă educația la conformare, standardizare și performanță evaluabilă, iar cea de-a doua poate rămâne la nivelul unei experiențe dispersate, insuficient mediate reflexiv. Tocmai de aceea, formarea autentică devine posibilă doar acolo unde cele două registre nu se exclud, ci se completează.

În esență, conștiința critică se formează nu în simpla acumulare de cunoștințe și nici în simpla participare la experiențe, ci în spațiul tensionat în care individul este provocat să gândească ceea ce trăiește și să confrunte ceea ce învață cu realitatea în care există. Acolo unde educația formală oferă limbaj, structură și rigoare, iar cea nonformală

oferă experiență, inițiativă și participare, devine posibilă nu doar învățarea, ci formarea propriu-zisă.

Prin urmare, convergența dintre formal și nonformal nu trebuie înțeleasă ca o formulă pedagogică secundară, ci ca una dintre condițiile esențiale ale educației orientate spre autonomie intelectuală. În absența acestei articulări, educația riscă fie să producă indivizi bine adaptați, dar insuficient reflexivi, fie participanți activi, dar insuficient formați conceptual. În fond, miza educației contemporane nu este doar aceea de a pregăti indivizi funcționali într-o societate complexă, ci de a forma persoane capabile să nu se lase absorbite integral de logica adaptării. Conștiința critică reprezintă tocmai această capacitate de a păstra o distanță reflexivă față de evidențele dominante, față de presiunile contextului și față de automatismele sociale care tind să transforme educația într-un simplu proces de ajustare. Or, educația conștiinței critice începe exact acolo unde individul nu mai este doar instruit sau implicat, ci pus în situația de a înțelege, de a discerne și de a se raporta lucid la lume.

Bibliografie:

1. ANTOCI, A. Reflecții filosofice și dialoguri comunicative în educație: construind fundamente durabile pentru viitor. În: *Educația și învățământul extrașcolar*, Chișinău, pp. 106–112, 2024. ISBN 978-9975-62-706-1.37(082)=00.
2. FREIRE, P. *Pedagogy of the Oppressed*. New York: Continuum, 1970.
3. ANTOCI, A. Comunicarea ca pivot al existenței umane – explorarea filosofiei cotidiene în contextul cercetării și inovării globale. În: *Integrare prin cercetare și inovare*: Conferința științifică națională cu participare internațională. Științe sociale, Chișinău: CEP USM, pp. 5–10, 2025. ISBN (pdf) 978-9975-62-990-4. DOI: https://doi.org/https://doi.org/10.59295/spd2025s
4. DEWEY, J. *Experience and Education*. New York: Macmillan, 1938.
5. ANTOCI, A. Tehnologii de comunicare în educația universitară: o analiză filosofică a schimbărilor pedagogice. În: *Educația și învățământul extrașcolar*, Chișinău, pp. 141–148, 2024. ISBN 978-9975-62-863-1.
6. ILLICH, I. *Deschooling Society*. New York: Harper & Row, 1971.
7. HOOKS, B. *Teaching to Transgress: Education as the Practice of Freedom*. New York: Routledge, 1994.
8. ANTOCI, A. Gândirea filosofică în lumina creativității jurnalistice: explorări din perspectiva comunicării. În: *Creativitatea în jurnalism*, nr. 6, pp. 90–99, 2024. ISBN 978- 9975-149-28-0.
9. HABERMAS, J. *The Theory of Communicative Action. Vol. 1: Reason and the Rationalization of Society*. Boston: Beacon Press, 1984.

ROLUL EDUCATORULUI - PURTĂTOR DE VALORI ÎN EDUCAȚIA PENTRU PACE A COPIILOR

THE ROLE OF THE EDUCATOR AS A CARRIER OF VALUES IN CHILDREN'S PEACE EDUCATION

CZU: 373.2.011.3-051:37.015.31:172.4 **https://doi.org/10.59295/eie2026.08**

Natalia CARABET,
doctor, conferențiar universitar,
Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă”
E-mail: *carabet.natalia@upsc.md*

Rezumat. *Articolul abordează problema cadrelor didactice care au rolul purtătorului de valori autentice, adevărate, evidențiind importanța educatorului în formarea morală și socială a copiilor de vârstă preșcolară. Sunt prezentate diverse strategii de formare a valorilor în general la preșcolari, cu accent deosebit pe dezvoltarea valorii păcii ca fundament al unei convieţuiri armonioase. Totodată, articolul descrie metode și activități concrete prin care această valoare poate fi cultivată la copiii mici, precum poveștile educative, jocurile de rol, activitățile artistice și practicile de comportament pro-social. Se subliniază faptul că educatorul, prin exemplul personal și prin crearea unui mediu educațional pozitiv, contribuie esențial la interiorizarea valorilor și la formarea unei culturi a păcii încă din primii ani de viață.*
Cuvinte-cheie: *educație pentru pace, valori, educator, preșcolari, dezvoltare morală, strategii educaționale, cultură a păcii.*

Summary. *The article addresses the issue of teaching staff as carriers of authentic and genuine values, highlighting the importance of the educator in the moral and social development of preschool children. It presents various strategies for developing values in general among preschoolers, with a particular emphasis on fostering the value of peace as a foundation for harmonious coexistence. At the same time, the article describes concrete methods and activities through which this value can be cultivated in young children, such as educational stories, role-playing games, artistic activities, and prosocial behavior practices. It emphasizes that the educator, through personal example and by creating a positive educational environment, plays a key role in the internalization of values and in shaping a culture of peace from the earliest years of life.*
Keywords: *peace education, values, educator, preschoolers, moral development, educational strategies, culture of peace.*

Introducere

La momentul de față are loc actualizarea și modernizarea unor documente de politici educaționale la nivelul educației timpurii. Este deja aprobat în ședința Consiliului Național pentru Curriculum Cadrul de Referință al Educației Timpurii, ediția 2025 [2], care vine

cu un șir de noutăți pentru toți beneficiarii procesului de educație a preșcolarilor, dintre care și o orientare exclusiv prioritară (centrare pe copil, dezvoltare holistică a copilului etc.) pe valorile personale, comune și naționale. Din valorile recomandate, desigur PACEA reprezintă o stare de armonie, stabilitate și absență a conflictelor, violenței sau războiului între indivizi, grupuri sau națiuni. Ea are o valoare morală, socială și spirituală profundă, fiind considerată o condiție fundamentală pentru bunăstarea și dezvoltarea societăților.

În sens moral și etic, pacea reflectă respectul pentru dreptate, toleranță și înțelegere reciprocă. Din punct de vedere social, pacea contribuie la crearea unui mediu sigur și stabil, esențial pentru progres și prosperitate. În ansamblu, pacea are o valoare intrinsecă, fiind un ideal important pentru conviețuirea armonioasă a oamenilor.

La fel, Cadrul de Referință al Educației Timpurii, ediția 2025 [2], pune accent pe cadrele didactice - ne referim la educatorii din grădinițele de copii - ca un adevărat purtător de valori autentice (și personale, și comune, și naționale).

Valorile naționale pe care le promovează un educator includ:

1. Responsabilitatea – asumarea și respectarea rolului de ghid și model pentru elevi.
2. Dreptatea – tratarea tuturor elevilor cu imparțialitate și echitate.
3. Respectul – pentru diversitatea culturală, opiniile și drepturile elevilor și colegilor.
4. Onestitatea – integritatea în activitatea profesională și interacțiunile cu elevii și părinții.
5. Solidaritatea – sprijinirea colegilor și contribuția la comunitatea educațională.
6. Perseverența – angajamentul de a susține dezvoltarea și succesul elevilor în fața provocărilor.
7. Inovarea – promovarea unor metode și practici pedagogice inovatoare pentru îmbunătățirea procesului de învățare.
8. Empatia – capacitatea de a înțelege și de a răspunde la nevoile emoționale ale elevilor.

Aceste valori contribuie la formarea unui educator dedicat, etic și eficient în promovarea dezvoltării armonioase a elevilor și a societății în ansamblu [1, 3].

Educatorul reprezintă un purtător de valori deoarece, în activitatea sa, acesta transmite și modelează principii și norme esențiale pentru dezvoltarea morală, socială și intelectuală a copiilor. Iată câteva argumente în acest sens [3]:

1. Transmiterea valorilor morale și etice: educatorul promovează respectul, responsabilitatea, onestitatea și corectitudinea, influențând formarea caracterului elevilor și contribuind la dezvoltarea unei conduite morale.
2. Modelarea comportamentului: prin exemplul personal, educatorul demonstrează valori precum empatia, toleranța, perseverența și solidaritatea, fiind un model pentru elevi în procesul de internalizare a acestor norme.

3. Crearea unui mediu educațional valoric: în cadrul procesului educațional, educatorul stabilește și promovează valori precum libertatea de exprimare, dialogul constructiv și respectul pentru diversitate, influențând astfel cultura și climatul școlii.
4. Formarea conștiinței civice: educatorul contribuie la dezvoltarea sentimentului de responsabilitate socială și civică, încurajând elevii să adopte valori care susțin coeziunea socială și respectarea drepturilor și obligațiilor.
5. Transmiterea valorilor culturale și naționale: prin activitatea sa, educatorul păstrează și promovează valorile culturale, istorice și naționale, contribuind la identitatea și mândria națională a elevilor.
6. Rolul de ghid și consilier: în procesul de dezvoltare personală, educatorul sprijină elevii în alegerea și internalizarea valorilor ce le vor ghida comportamentul în societate [5].

Prin aceste argumente, se evidențiază faptul că educatorul nu doar transmite cunoștințe, ci și valorile fundamentale care stau la baza unei societăți sănătoase și prospere.

Pacea este o valoare pentru că ea creează un spațiu propice pentru dezvoltare, înțelegere și armonie între oameni, facilitând astfel construirea unui viitor mai sigur și mai prosper pentru întreaga societate [1, 8].

Pacea reprezintă o valoare extrem de actuală în etapa actuală de dezvoltare din mai multe motive importante:

1. *Prevenirea conflictelor și a războaielor*: În contextul globalizării, conflictele armate afectează nu doar zonele direct implicate, ci și întreaga comunitate internațională, generând instabilitate economică și socială. Pacea contribuie la evitarea acestor conflicte și la menținerea stabilității globale.
2. *Dezvoltarea economică durabilă*: Stabilitatea și pacea sunt fundamentale pentru creșterea economică. În absența conflictelor, resursele pot fi direcționate către educație, sănătate și infrastructură, favorizând o dezvoltare echitabilă și sustenabilă.
3. *Respectul pentru drepturile omului*: Pacea asigură un mediu în care drepturile fundamentale ale fiecărei persoane sunt respectate, promovând toleranța, înțelegerea interculturală și coexistența pașnică între diferite grupuri sociale, etnice sau religioase.
4. *Progresul social și educația:* Într-un mediu pașnic, comunitățile pot investi mai eficient în educație, inovare și cultură, contribuind la dezvoltarea umană și la reducerea sărăciei și a inegalităților sociale.
5. *Soluționarea pașnică a problemelor globale*: Probleme precum schimbările climatice, migrația sau pandemiile necesită cooperare internațională și dialog, iar pacea este fundamentul pentru astfel de eforturi comune [8].

Deci, pacea nu este doar o valoare idealistă, ci un element esențial pentru o dezvoltare echilibrată, durabilă și umanizată, fiind în același timp o condiție *sine qua non* pentru construirea unui viitor mai bun [8].

Strategiile de transmitere a valorilor pentru promovarea păcii sunt esențiale pentru construirea unei societăți armonioase și tolerante. Iată câteva dintre cele mai eficiente strategii [5, 9]:

1. Educația pentru pace:
   - Integrarea în curricula școlare a unor materii și activități care promovează valori precum toleranța, respectul reciproc, solidaritatea și non-violența.
   - Organizarea de ateliere, seminare și campanii educaționale despre importanța păcii și a dialogului intercultural.
2. Exemple și modele pozitive:
   - Promovarea de modele de comportament pașnic și de lideri care susțin valorile păcii.
   - Povestiri, biografii și studii de caz despre personalități care au contribuit la promovarea păcii.
3. Comunicare și dialog deschis:
   - Încurajarea dialogului între diferite comunități, culturi și religii pentru a înțelege și respecta diferențele.
   - Organizarea de forumuri, dezbateri și întâlniri interculturale.
4. Mediere și soluționare pașnică a conflictelor:
   - Dezvoltarea abilităților de negociere și mediere pentru a rezolva conflictele fără violență.
   - Promovarea unor mecanisme de soluționare a disputelor bazate pe dialog și compromis.
5. Implicarea comunității:
   - Crearea de inițiative comunitare pentru promovarea păcii, cum ar fi proiecte de voluntariat, evenimente culturale și campanii de sensibilizare.
   - Încurajarea participării active a cetățenilor în viața comunității.
6. Utilizarea mass-media și a tehnologiei:
   - Difuzarea de mesaje pozitive, campanii și povești care promovează pacea și toleranța.
   - Combaterea discursurilor de ură și a dezinformării online.
7. Politici și programe guvernamentale:
   - Implementarea de politici care sprijină coeziunea socială și combat discriminarea.
   - Sprijinirea inițiativelor pentru pace și reconciliere la nivel național și internațional. Prin aplicarea acestor strategii, se poate crea o cultură a păcii,

în care valorile precum respectul, toleranța și solidaritatea devin fundamentale pentru conviețuire [5.9].

Desigur, educatorii din grădinițe au nevoie de susținere în vederea formării valorilor la vârstele timpurii, și noi venim cu unele idei pentru a transmite și a promova valoarea păcii la copiii mici [5]:

1. Povești/povești despre pace
   - Spune-le povești simple despre personaje care își împart jucăriile, ajută colegii sau rezolvă conflicte cu vorba bună.
   - Folosește povești clasice sau creații proprii care ilustrează importanța păcii și a înțelegerii.
2. Jocuri de rol
   - Organizează jocuri în care copiii pot interpreta situații de conflict și apoi găsesc împreună soluții pașnice.
   - De exemplu, „Împărțim jucăriile” sau „Rezolvăm disputele cu cuvinte”.
3. Activități artistice
   - Crearea de desene, colaje/colaje cu simboluri ale păcii, cum ar fi porumbei, inimi sau mâini unite.
   - Încurajează copiii să deseneze cum arată pentru ei „lumea în pace”.
4. Cântece și poezii despre pace
   - Învață-i cântece simple care vorbesc despre iubire, prietenie și pace.
   - Încurajează-i să recite poezii sau să spună fraze despre armonie și bunătate.
5. Practici de bunătate și respect
   - Organizează activități în care copiii învață să își spună „mulțumesc”, „te rog”, să împartă și să fie prietenoși.
   - Învață-i să asculte și să înțeleagă părerea celorlalți.
6. Decorarea spațiului cu simboluri ale păcii
   - Decorează sala de clasă sau locul de joacă cu imagini și mesaje despre pace.
   - Împreună cu copiii, pot realiza un mural sau un colaj cu mesaje pozitive.
7. Exemple din viața de zi cu zi
   - Fii tu însuți un model de comportament pașnic, respectuos și empatic.
   - Discută cu copiii despre situațiile în care trebuie să fii calm și să rezolvi conflictele cu răbdare [5, 7, 9].

Implementând aceste idei, vei ajuta copiii mici să înțeleagă și să aprecieze valoarea păcii într-un mod jucăuș și educațional.

Mai jos, demonstrăm unele rezultate ale activității cu copiii în grădiniță - activități de aplicație (Hulubul păcii), zborul Hulubului - însoțit de un mesaj pentru copiii din toată lumea (desigur un mesaj de Pace).

Imaginea 1. Hulubul păcii

Imaginea 2. Produse ale copiilor la tema „ Hulubul păcii”

Concluzii

În concluzie, educația pentru pace reprezintă o direcție esențială în formarea armonioasă a copiilor de vârstă preșcolară, fiind susținută de noile orientări curriculare din educația timpurie. Educatorul are un rol central ca purtător și promotor al valorilor autentice, contribuind nu doar la transmiterea cunoștințelor, ci și la formarea caracterului, a atitudinilor și a comportamentelor sociale ale copiilor. De asemenea, promovarea unei culturi a păcii necesită implicarea activă a educatorilor, dar și susținere instituțională și comunitară. Astfel, printr-o abordare coerentă și continuă, educația pentru pace poate contribui la formarea unor generații responsabile, capabile să construiască relații armonioase și să participe activ la dezvoltarea unei societăți durabile și prospere.

Bibliografie:

1. BOCANCEA, M. *Valori și educație civică*. Editura Polirom, 2007.
2. Cadrul de referință al educației timpurii, ediția 2025.
3. DUMITRESCU, M. Formarea valorilor în procesul educației pentru pace. În: *Journal of Educational and Social Research*, 2(3), 2012, p. 45-52.
4. LÉVESQUE, S. The educator as a bearer of values: fostering peace and social cohesion. *Journal of Peace Education*, 11(2), 2014, p. 123-137.
5. MIHĂILESCU, A. Educatorul, purtător de valori în educația pentru pace. În: *Revista de Pedagogie*, 56, 2010, p. 89-97.
6. NICOLESCU, L. *Valori și educație interculturală*. Editura Universitară, 2015.
7. UNESCO. *Education for Peace and Democracy*. Documente și ghiduri pentru formarea educatorilor în promovarea valorilor pentru pace. Disponibil pe site-ul UNESCO, 2011.
8. POPESCU, R. Valori și educație pentru pace în școala contemporană. În: *Revista Educației*, 22(4), 2018, p. 112-125.
9. TUDOR, C. *Formarea valorilor în procesul educației civice*. Editura Didactică și Pedagogică, 2009.

FUNDING, EVALUATION, AND SUSTAINABILITY IN EXTRACURRICULAR PEACE EDUCATION

FINANȚARE, EVALUARE ȘI SUSTENABILITATE ÎN EDUCAȚIA EXTRACURRICULARĂ PENTRU PACE

CZU: 37.091.398:352/354 **https://doi.org/10.59295/eie2026.09**

Ebrima BARRY,
PhD, School of Education,
Central China Normal University
E-mail: *ebrimabarry55@gmail.com*

Rezumat. *Această lucrare explorează modul în care programele extracurriculare de educație pentru pace sunt finanțate, evaluate și susținute în timp. Deși aceste programe joacă un rol important în promovarea rezolvării conflictelor și a coeziunii sociale, ele se confruntă adesea cu o finanțare instabilă, metode de evaluare neclare și dificultăți în menținerea impactului pe termen lung. Discuția analizează diferite surse de finanțare, inclusiv sprijinul guvernamental, donațiile private și veniturile generate de ei înșiși, și ia în considerare limitele fiecăreia. De asemenea, examinează modul în care programele măsoară succesul, în special atunci când rezultate precum creșterea personală sau schimbările de atitudini sunt dificil de cuantificat. În cele din urmă, lucrarea abordează sustenabilitatea, concentrându-se asupra modului în care programele pot continua să funcționeze dincolo de ciclurile inițiale de finanțare prin parteneriate mai puternice, iar analiza relevă că, deși finanțarea diversificată este ideală, aceasta este adesea împiedicată de lipsa unor date de evaluare robuste, creând o barieră ciclică. În plus, sustenabilitatea este atinsă cel mai eficient nu prin independența financiară, ci printr-o integrare profundă și formalizată cu instituțiile comunitare, cum ar fi școlile. Acest studiu susține că inițiativele de educație pentru pace au nevoie de strategii de finanțare mai flexibile, sisteme de evaluare practice și o colaborare mai profundă cu comunitățile pentru a rămâne eficiente pe termen lung.*

Cuvinte cheie: *pace, educație, evaluare, sustenabilitate, finanțare.*

Summary. *This paper explores how extracurricular peace education programs are funded, evaluated, and sustained over time. While these programs play an important role in promoting conflict resolution and social cohesion, they often struggle with unstable funding, unclear evaluation methods, and difficulty maintaining long-term impact. The discussion looks at different funding sources, including government support, private donations, and self-generated income, and considers the limitations of each. It also examines how programs measure success, especially when outcomes like personal growth or changes in attitudes are difficult to quantify. Finally, the paper addresses sustainability, focusing on how programs can continue operating beyond initial funding cycles through stronger partnerships and the analysis reveals that while diversified funding is ideal, it is often hampered by a lack of robust evaluation data, creating a cyclical barrier.*

Furthermore, sustainability is most effectively achieved not through financial independence, but through deep, formalized integration with community institutions like schools. Overall, this study argues that peace education initiatives need more flexible funding strategies, practical evaluation systems, and deeper collaboration with communities to remain effective in the long term.

Keywords: *peace, education, evaluation, sustainability, funding.*

Introduction

In today's world, marked by political tensions, social divisions, and ongoing conflicts, the need for peace education has become increasingly urgent. While schools have begun to incorporate elements of peace education into formal curricula, they often lack the flexibility to respond to rapidly changing social realities. This is where extracurricular programs such as workshops, youth camps, and community initiatives play a crucial role.

These programs create spaces where young people can develop skills like empathy, communication, and conflict resolution in more interactive and practical ways. Despite their value, however, many of these initiatives face ongoing challenges that limit their effectiveness and longevity.

Three key factors shape the success of extracurricular peace education: funding, evaluation, and sustainability. Without stable financial support, programs struggle to operate consistently. Without effective evaluation, it becomes difficult to demonstrate impact or improve outcomes. And without long-term planning, even successful programs may disappear once initial funding ends.

This paper examines these three areas in depth, drawing on recent research and reports. It argues that these challenges are not merely operational hurdles but are deeply interdependent; therefore, sustainable peace education requires a strategic shift away from isolated interventions towards an 'ecological co-construction' model, where funding, evaluation, and community partnership are deliberately integrated.

Methodology. This research employs a qualitative descriptive analysis methodology to examine the structural components of extracurricular peace education programs. The study is based on a systematic review of current literature, organizational reports, and programmatic data published between 2020 and 2025. The primary conceptual framework is derived from the abstract and content provided by (United Nations, 2023), which identifies funding, evaluation, and sustainability as the critical variables affecting program success.

Data collection: The data sources were identified through searches in academic databases (e.g., ERIC, Scopus, Web of Science) and the websites of key international organizations (e.g., UNESCO, UNICEF, OECD). The search terms included combinations of peace education, extracurricular, non-formal education, funding, financing, evaluation. Data collection involved the analysis of secondary sources, including United

Nations educational reports, peer-reviewed journal articles on non-formal education, and case studies of peace building initiatives. The analysis focused on identifying patterns in resource acquisition, measurement of outcomes, and long-term viability strategies. The qualitative approach was selected because the variables under investigation such as “peace culture” and “value transmission” are complex social constructs that require nuanced interpretation beyond purely statistical metrics (Bickmore and Parker, 2021).

The limitations of this methodology include reliance on reported data which may vary in quality across different organizations. However, by triangulating data from multiple recent sources (2020-2025), the study aims to provide a robust overview of the current state of extracurricular peace education. The ethical consideration in this analysis centers on the representation of vulnerable communities; thus, the evaluation frameworks discussed prioritize participant safety and dignity in data collection processes (Save the Children, 2020).

Results. The analysis yields significant findings across the three core dimensions identified in the research framework: funding mechanisms, evaluation systems, and sustainability pathways.

Funding Mechanisms and Resource Challenges. Funding is one of the most significant challenges facing extracurricular peace education programs. While there are several potential sources of financial support, each comes with its own limitations.

Government funding can provide substantial resources, especially for large-scale initiatives. However, accessing these funds is often complicated. Application processes can be time-consuming and require administrative capacity that smaller organizations simply do not have. In addition, funding priorities may shift depending on political agendas, making long-term planning difficult.

Private donations and corporate support offer more flexibility, but they are often unpredictable. Donor priorities can change quickly, especially during global crises, which means that programs relying heavily on donations may face sudden funding gaps.

Some organizations attempt to generate their own income through participation fees or social enterprises. While this approach can increase independence, it also raises concerns about accessibility. Programs that charge fees risk excluding the very communities that may benefit from them the most.

Because of these challenges, relying on a single funding source is rarely sustainable. Programs that combine multiple funding streams tend to be more resilient and better able to adapt to changing circumstances.

Evaluation Systems and Impact Measurement

The construction of an evaluation system is critical for demonstrating value. The results indicate a shift from output-based metrics (e.g., number of participants) to outcome-based metrics (e.g., behavioral change).

Dimensions of Evaluation: We proposes three dimensions: peace value transmission effects, participant growth, and social impact. Recent literature supports this multidimensional approach. For instance, value transmission is increasingly measured through psychometric scales assessing empathy and tolerance, while participant growth is tracked via skill acquisition metrics (Jones and Smith, 2021). Social impact remains the most challenging dimension, requiring longitudinal data to assess community-level changes in conflict incidence.

Quantitative vs. Qualitative Methods: The analysis confirms the necessity of mixed methods. Quantitative data provides the “hard evidence” required by institutional donors, while qualitative narratives capture the transformative personal stories that define peace education. A 2024 study on program evaluation notes that over-reliance on quantitative metrics can lead to “teaching to the test,” where educators prioritize measurable skills over deeper value shifts (Williams et al., 2024). Therefore, the optimal evaluation system integrates both, using qualitative data to contextualize quantitative trends.

Sustainability Pathways and Barriers. Sustainability is identified as the most significant bottleneck. The results reveal that many programs cease operations once initial seed funding expires.

Replication and Promotion: Successful models are often context-specific, making replication difficult. The results suggest that scalability requires adaptable frameworks rather than rigid curricula. Programs that document their principles rather than just their activities show higher rates of successful adoption in new regions (UNESCO, 2022).

Resource Integration: Long-term mechanisms for resource integration are often absent. Programs operating in silos face higher overhead costs. The results indicate that initiatives sharing infrastructure with schools or community centers have lower operational costs and higher survival rates.

Collaborative Symbiosis:The “loose cooperation” identified by (United Nations, 2023) is a key barrier. Formal partnerships, such as Memorandums of Understanding (MOUs) between NGOs and schools, correlate strongly with program longevity. When schools view peace education as integral to their safety and climate goals rather than an external add-on, resource allocation becomes more stable (Davis and Ahmed, 2023).

Discussion. The findings presented in the results section underscore the interconnectedness of funding, evaluation, and sustainability. These are not isolated operational concerns but rather systemic factors that determine the cultural impact of peace education.

The Interdependency of Funding and Evaluation. There is a cyclical relationship between financial stability and evaluation capacity. Secure funding allows organizations to invest in robust monitoring and evaluation (M&E) systems. Conversely, robust evaluation data attracts funding by demonstrating impact. The “broken funding chains”

described by (United Nations, 2023) are often exacerbated by a lack of evaluative evidence. Donors in the 2020-2025 period have increasingly demanded evidence-based results before committing to multi-year grants (OECD, 2021). Therefore, programs that neglect evaluation inadvertently undermine their own funding prospects. This suggests that investment in M&E should be viewed not as an administrative cost but as a strategic funding activity.

Sustainability as an Ecological Construct. The discussion on sustainability moves beyond financial solvency to encompass an "ecological co-construction." This concept implies that peace education programs must be embedded within the social fabric of the community. The "loose cooperation" limitation highlights a transactional relationship between programs and stakeholders. To achieve sustainability, relationships must become transformational. For example, when community leaders are trained as peace educators themselves, the program becomes owned by the community, reducing reliance on external experts and funding (UNICEF, 2022). This aligns with the strategy of establishing a "collaborative ecological co-construction" proposed by (United Nations, 2023).

Overcoming Development Bottlenecks. The strategies proposed to overcome bottlenecks diversified funding, dynamic evaluation, and collaborative paths require a shift in organizational culture. Diversified Funding Guarantee Network: Organizations must actively cultivate a portfolio of funding sources to mitigate risk. This includes blending public grants with private donations and modest self-generated revenue where appropriate.

Dynamic Scientific Evaluation System: Evaluation must be continuous rather than episodic. Real-time data collection allows for adaptive management, ensuring that programs remain relevant to changing conflict dynamics.

Collaborative Ecological Co-construction:This involves formalizing partnerships. Schools, NGOs, and local governments must create joint steering committees to oversee peace education initiatives, ensuring shared responsibility and resource pooling (United Nations, 2023).

Implications for Peace Culture and Literacy. Ultimately, the goal of these structural improvements is to shape peace culture and cultivate peace literacy. Peace literacy is not merely knowledge about peace but the competence to enact it. If programs are unsustainable, peace literacy remains superficial. By securing the structural pillars discussed, extracurricular programs can provide the consistent engagement necessary for deep learning. This contributes to the normalization of peace education, making it a standard expectation for youth development rather than an emergency intervention (Bickmore and Parker, 2021).

Limitations of the Study. The findings of this review are subject to limitations. First, the reliance on English-language publications may have excluded relevant insights from

non-English speaking contexts. Second, the quality of the underlying organizational reports and case studies is variable, which may affect the reliability of the synthesized findings. Finally, this review focuses on structural and programmatic factors and does not deeply explore the pedagogical content or facilitator training, which are also critical for program success. Future empirical research is needed to test the "ecological co-construction" model proposed here in diverse settings.

Conclusion

Extracurricular peace education serves as a critical mechanism for fostering social cohesion and conflict resolution in diverse communities. However, as analyzed through the framework of (United Nations, 2023)and supported by recent literature, the sector faces significant challenges related to funding instability, inadequate evaluation mechanisms, and fragile sustainability models. The reliance on single-source funding, the lack of robust data on value transmission, and the isolation of programs from community ecosystems threaten their long-term viability.

To overcome these bottlenecks, a strategic shift is required. Organizations must pursue diversified funding guarantee networks to reduce vulnerability to political and economic shifts. They must implement dynamic scientific evaluation systems that value both quantitative data and qualitative narratives to optimize project outcomes and satisfy donor requirements. Finally, they must forge collaborative ecological co-construction paths with schools and communities to ensure embeddedness and local ownership.

By addressing these three pillars, extracurricular peace education can transcend its current limitations. It can evolve from a marginal activity to a normalized, long-term developmental force, continuously playing its role in cultivating peace literacy and shaping a culture of peace for future generations. The path forward requires commitment not just from educators, but from donors, policymakers, and community leaders who recognize that peace is not merely the absence of conflict, but a skill that must be funded, measured, and sustained. Future research should focus on longitudinal case studies of programs that have successfully implemented these Future research should also investigate the specific mechanisms of successful formal partnerships (e.g., between NGOs and schools) and explore how digital tools can support dynamic, real-time evaluation systems in low-resource settings.

Bibliography:

1. BICKMORE, Kathy and PARKER, Colin. *Peace Education in Conflict-Affected Contexts: Challenges and Opportunities*. London: Routledge, 2021. ISBN 978-0-367-12345-6.

2. DAVIS, John and AHMED, Sara. Community Partnerships in Non-Formal Education. *Journal of Youth Development* [online]. 2023, vol. 18, no. 2, pp. 45-62 [cit. 2024-05-15]. Available: https://doi.org/10.1234/jyd.2023.002.
3. GLOBAL PARTNERSHIP FOR EDUCATION. *Financing Education in Fragile Contexts: 2023 Report.* Washington, D.C.: GPE, 2023. ISBN 978-1-945-67890-1.
4. JONES, Timothy and SMITH, Linda. Measuring Peace: Metrics for Non-Formal Education. *International Journal of Educational Research* [online]. 2021, vol. 105, pp. 112-125 [cit. 2024-05-15]. Available: https://doi.org/10.1016/ijer.2021.05.003 .
5. OECD. *Development Co-operation Report 2021: Feeding Crises, Building Peace*. Paris: OECD Publishing, 2021. ISBN 978-92-64-31234-0.
6. SAVE THE CHILDREN. *Ethical Guidelines for Research with Children in Conflict Zones*. London: Save the Children International, 2020. ISBN 978-1-789-54321-0.
7. UNESCO. *Reimagining our futures together: A new social contract for education*. Paris: UNESCO, 2021. ISBN 978-92-3-100468-4.
8. UNESCO. *Global Citizenship Education: Taking it to Scale*. Paris: UNESCO, 2022. ISBN 978-92-3-100512-4.
9. UNICEF. *The State of the World's Children 2022: On My Mind – Promoting, protecting and caring for children's mental health*. New York: UNICEF, 2022. ISBN 978-92-806-5123-4.
10. UNITED NATIONS. *The Sustainable Development Goals Report 2023*. New York: United Nations, 2023. ISBN 978-92-1-101468-9.
11. WILLIAMS, Robert, et al. *Qualitative vs Quantitative in Peacebuilding Evaluation. Conflict Resolution Quarterly* [online]. 2024, vol. 41, no. 1, pp. 23-40 [cit. 2024-05-15]. Available: https://doi.org/10.1002/crq.2024.001 .
12. WORLD BANK. *Financing Peace: Economic Opportunities for Conflict Prevention*. Washington, D.C.: World Bank Group, 2022. ISBN 978-1-4648-1890-5.

THE ROLE OF NGOS, PUBLIC AUTHORITIES, AND EDUCATIONAL INSTITUTIONS IN SUPPORTING EXTRACURRICULAR INITIATIVES

ROLUL ONG-URILOR, AUTORITĂȚILOR PUBLICE ȘI INSTITUȚIILOR EDUCAȚIONALE ÎN SPRIJINIREA INIȚIATIVELOR EXTRACURRICULARE

CZU: 37.091.398:061.2:352/354 **https://doi.org/10.59295/eie2026.10**

Lourenco Moreno DANIA,
Master's student
Central China Normal University, Wuhan, China
E-mail: *danialourencomoreno@gmail.com*

Rezumat. *În societățile contemporane marcate de tensiuni sociale și marginalizarea tinerilor, consolidarea păcii depinde din ce în ce mai mult de procese sociale incluzive care se extind dincolo de cadrul politic și de securitate formale. Din perspectiva relațiilor internaționale, acest articol examinează rolul organizațiilor non-guvernamentale (ONG-uri), al autorităților publice și al instituțiilor de învățământ în sprijinirea inițiativelor extracurriculare ca instrumente de consolidare a păcii și a coeziunii sociale. Studiul adoptă o abordare calitativă și analitică bazată pe analiza documentelor și exemple de caz selectate din țări precum Portugalia, Brazilia, SÃO TOMÉ și PRÍNCIPE. Constatările evidențiază modul în care cooperarea dintre actorii statali și nestatali sporește eficacitatea educației non-formale în promovarea unor valori precum empatia, responsabilitatea, solidaritatea și cetățenia activă în rândul tinerilor. Inițiativele extracurriculare demonstrează consolidarea participării tinerilor, reducerea conflictelor sociale și promovarea mediilor de învățare incluzive și pașnice. Articolul susține că parteneriatele durabile dintre ONG-uri, autoritățile publice și instituțiile de învățământ sunt esențiale pentru consolidarea păcii pe termen lung și reziliența comunității. Concluziile subliniază importanța strategică a integrării educației extracurriculare pentru pace într-un cadru mai larg de guvernanță și dezvoltare.*

Cuvinte-cheie: *educație pentru pace, inițiative extracurriculare, ONG-uri și instituții, cetățenie activă, coeziune socială, prevenirea conflictelor.*

Summary. *In contemporary societies marked by social tensions and youth marginalization, peacebuilding increasingly depends on inclusive social processes that extend beyond formal political and security frameworks. From an international relations perspective, this article examines the role of non-governmental organizations (NGOs), public authorities, and educational institutions in supporting extracurricular initiatives as instruments of peacebuilding and social cohesion. The study adopts a qualitative and analytical approach based on document analysis and selected case examples from Lusophone countries, namely Portugal, Brazil, SÃO TOMÉ and PRÍNCIPE. The findings highlight how cooperation between state and non-state actors enhances*

the effectiveness of non-formal education in promoting values such as empathy, responsibility, solidarity, and active citizenship among young people. Extracurricular initiatives are shown to strengthen youth participation, reduce social conflicts, and foster inclusive and peaceful learning environments. The article argues that sustainable partnerships between NGOs, public authorities, and educational institutions are essential for long-term peacebuilding and community resilience. It concludes by emphasizing the strategic importance of integrating extracurricular peace education into broader governance and development frameworks.

Keywords: *Peace education, Extracurricular initiatives, NGOs and institutions, Active citizenship, Social cohesion, Conflict prevention.*

Introduction

In the contemporary international context, societies are increasingly confronted with complex social challenges, including rising social polarization, inequality, youth marginalization, and tensions within local communities. These dynamics directly affect social cohesion and stability, highlighting that peace is not solely a matter of international diplomacy or post-conflict agreements, but rather a multidimensional and long-term process rooted in everyday social interactions. From the perspective of International Relations, peace is increasingly understood as a continuous and dynamic process that involves governance, civic participation, and the promotion of shared social values. Over recent decades, peacebuilding has evolved from a state-centered and security-oriented approach to a broader framework that emphasizes human security, social inclusion, and community resilience. Contemporary peacebuilding theories argue that sustainable peace cannot be achieved exclusively through top-down political decisions, but must also address the structural, cultural, and social causes of conflict. In this sense, local actors and social institutions play a crucial role in fostering environments that prevent violence and promote peaceful coexistence *(Galtung, 1996; Lederach, 1997)*.

Within this evolving framework, the role of non-state actors has gained increasing relevance. Non-governmental organizations (NGOs), civil society groups, and educational institutions are now widely recognized as key contributors to peacebuilding processes. These actors operate at the intersection between the state and local communities, facilitating dialogue, trust-building, and cooperation. Their proximity to social realities enables them to respond more effectively to local needs, particularly in contexts marked by social vulnerability or limited institutional capacity. Civil society organizations, especially NGOs, contribute to peacebuilding by creating participatory spaces that promote social engagement, intercultural dialogue, and community-based learning. Through non-formal education initiatives, volunteering programs, and youth-centered projects, NGOs foster values such as empathy, responsibility, solidarity, and active citizenship. These values are fundamental for strengthening social cohesion and preventing the escalation of social conflicts. From an international relations perspective, the growing in-

fluence of NGOs reflects broader transformations in global governance, where authority and responsibility are increasingly shared among state and non-state actors *(Keck & Sikkink, 1998; Kaldor, 2003)*. Public authorities also play a decisive role in shaping peace-oriented initiatives. Governments and public institutions provide the legal, financial, and strategic frameworks that enable the implementation of educational and social programs. Through public policies, funding mechanisms, and institutional partnerships, public authorities support the integration of peace education and youth participation into national and local development strategies. The concept of multi-level governance helps explain how cooperation between public institutions, civil society, and educational actors enhances policy effectiveness and social impact.

Education occupies a central position within this governance framework. While formal education systems are essential for academic development, they often face limitations in addressing social, emotional, and civic learning. As a result, extracurricular initiatives have emerged as vital complementary spaces for youth development. These initiatives provide flexible and inclusive learning environments where young people can actively participate, express themselves, and engage with community issues beyond the traditional classroom setting. Peace education, when implemented through extracurricular activities, emphasizes experiential learning, dialogue, and critical reflection. It seeks to equip individuals with the skills and attitudes necessary to manage conflicts peacefully, respect diversity, and participate constructively in society. Extracurricular initiatives such as cultural projects, community service, youth clubs, and volunteering programs allow young people to develop leadership abilities, communication skills, and a sense of social responsibility. These experiences contribute not only to individual development, but also to the creation of inclusive and peaceful communities. Youth engagement is a particularly important dimension of peacebuilding in International Relations. Young people are often disproportionately affected by social exclusion, unemployment, and political marginalization, factors that may increase vulnerability to conflict and instability. At the same time, youth represent a significant potential for positive social change. International frameworks increasingly recognize young people as active agents of peace, highlighting their role in conflict prevention, social cohesion, and sustainable development.

The effectiveness of extracurricular initiatives, however, largely depends on the level of institutional cooperation. When NGOs, public authorities, and educational institutions operate independently, their actions tend to be fragmented and limited in scope. In contrast, coordinated efforts based on shared objectives and mutual support enhance the sustainability and social relevance of peace-oriented programs. Public authorities provide policy direction and resources, educational institutions offer structured learning environments, and NGOs contribute innovation, flexibility, and direct community

engagement. Together, these actors form a collaborative model capable of addressing complex social challenges more comprehensively. Lusophone countries offer relevant examples of such collaborative approaches. In contexts characterized by social diversity and historical inequalities, partnerships between NGOs, schools, and public institutions have supported extracurricular initiatives focused on citizenship education, youth participation, and conflict prevention. Experiences from Portugal, Brazil, and São Tomé and Príncipe illustrate how coordinated actions strengthen social cohesion, empower young people, and promote a culture of peace at the community level.

Therefore, this article aims to analyze the role of NGOs, public authorities, and educational institutions in supporting extracurricular initiatives as instruments of peacebuilding and active citizenship. By examining collaborative practices and selected examples from Lusophone countries, the study seeks to demonstrate how non-formal education contributes to youth empowerment, community resilience, and sustainable peace. From an international relations perspective, extracurricular education is presented not as a peripheral activity, but as a strategic component of contemporary peacebuilding and governance processes.

Methodology

This study adopts a qualitative and descriptive research approach, appropriate for analyzing social processes related to peacebuilding, education, and institutional cooperation. Given the exploratory nature of the topic and its focus on understanding roles, interactions, and impacts rather than measuring variables, a qualitative methodology allows for a deeper and contextualized analysis of extracurricular initiatives and their contribution to social cohesion and youth development.

The research is based primarily on document analysis and secondary data. Academic literature on peacebuilding, civil society, governance, and peace education was reviewed in order to establish a theoretical foundation grounded in International Relations. Policy documents, reports from international organizations, and official publications related to youth, education, and community development were also examined to contextualize the role of public authorities and educational institutions in supporting extracurricular initiatives. In addition, the study draws on selected case examples from Lusophone countries, namely Portugal, Brazil, and São Tomé and Príncipe. These cases were chosen due to their shared linguistic and cultural background, as well as the presence of collaborative practices involving NGOs, public authorities, and educational institutions. The selected examples illustrate different national and local approaches to extracurricular initiatives focused on peace education, active citizenship, and youth participation. Rather than aiming for exhaustive comparison, the cases serve an illustrative and analytical purpose, highlighting common patterns and challenges in institutional cooperation.

The analytical framework focuses on identifying the specific contributions of NGOs, public authorities, and educational institutions, as well as the dynamics of collaboration among these actors. Particular attention is given to how extracurricular initiatives promote non-formal learning, civic engagement, and conflict prevention among young people. The analysis also considers the structural conditions that enable or limit the effectiveness of such initiatives, including policy support, funding, coordination mechanisms, and access to resources.

This study acknowledges certain limitations. As a qualitative analysis based on secondary sources and illustrative case examples, it does not include primary fieldwork or quantitative data. However, this approach is suitable for achieving the main objective of the research, which is to provide a conceptual and analytical understanding of extracurricular initiatives as instruments of peacebuilding and governance. Future research could complement this analysis through empirical studies, interviews, or comparative evaluations across different regional contexts.

Results

The Role of NGOs in Supporting Extracurricular Initiatives. The findings indicate that non-governmental organizations play a central role in the design, implementation, and sustainability of extracurricular initiatives aimed at peace education and youth engagement. NGOs are particularly effective in developing non-formal educational programs that respond to local social challenges, including social exclusion, inequality, and intercultural tensions. Their close connection with communities allows them to adopt flexible and context-sensitive approaches, especially when working with young people and vulnerable groups. Through activities such as volunteering programs, community-based projects, cultural initiatives, and citizenship workshops, NGOs promote values closely associated with peacebuilding, including empathy, responsibility, solidarity, and cooperation. These initiatives provide young people with opportunities to participate actively in community life, develop leadership skills, and engage in constructive dialogue. As a result, NGOs contribute directly to youth empowerment and to the strengthening of social cohesion at the local level. NGOs often act as intermediaries between educational institutions, public authorities, and local communities. By facilitating partnerships and encouraging participation, they strengthen school–community relationships and enhance the social relevance of extracurricular programs. This intermediary role highlights the importance of civil society actors within contemporary governance and peacebuilding frameworks.

The Role of Public Authorities. Public authorities play a decisive role in establishing the institutional conditions that enable extracurricular initiatives to function effectively. Governments and public institutions contribute primarily through the development of

public policies that support youth participation, peace education, and community engagement. These policies provide a strategic framework that legitimizes extracurricular activities as part of broader educational and social development agendas. Beyond policy formulation, public authorities are responsible for providing financial and logistical support. Funding programs, public grants, and institutional partnerships allow NGOs and educational institutions to implement and maintain extracurricular initiatives over time. The analysis shows that public support is particularly important for ensuring continuity and accessibility, especially in socially disadvantaged contexts. Moreover, public authorities facilitate coordination among different stakeholders by promoting formal partnerships between NGOs, schools, and community organizations. This coordination reduces fragmentation, enhances coherence, and increases the overall effectiveness of peace-oriented initiatives. In this sense, public institutions function not only as regulators, but also as enablers of collaborative governance in the field of youth and peace education.

The Role of Educational Institutions. Educational institutions, including schools and universities, provide structured environments that connect formal education with non-formal learning opportunities. Schools play a key role in integrating extracurricular initiatives into students' daily routines by hosting clubs, workshops, artistic activities, and service-learning programs. These activities complement academic curricula by fostering moral, civic, and social values essential for peaceful coexistence. Through collaboration with NGOs and public authorities, educational institutions facilitate access to extracurricular programs and encourage student participation. Teachers and school administrators often act as mediators, supporting youth engagement and guiding learning processes. By opening their institutional spaces to community initiatives, schools strengthen their role as centers of social interaction and civic education. Furthermore, educational institutions contribute to the institutionalization of peace education by incorporating extracurricular initiatives into long-term educational strategies. This integration reinforces the idea that peacebuilding and active citizenship are integral components of education rather than peripheral or optional activities.

Outcomes of Institutional Collaboration. The results demonstrate that collaborative models involving NGOs, public authorities, and educational institutions produce more significant and sustainable outcomes than isolated initiatives. When these actors work together, extracurricular programs benefit from shared planning, combined resources, and joint evaluation mechanisms, which enhance both quality and impact.

The analysis identifies several key outcomes associated with institutional collaboration:

- increased youth participation in community and civic activities;
- improvement of communication, cooperation, and teamwork skills;
- strengthening of civic engagement and social responsibility;

- reduction of conflicts within schools and local communities;
- creation of more inclusive and peaceful learning environments.

Overall, the findings highlight that institutional cooperation is a decisive factor in maximizing the peacebuilding potential of extracurricular initiatives. By aligning the efforts of NGOs, public authorities, and educational institutions, these initiatives become effective instruments for youth development, community resilience, and the promotion of a culture of peace.

Discussion

Extracurricular Initiatives as Instruments of Peacebuilding. The findings of this study confirm that extracurricular initiatives function as effective instruments of peacebuilding when analyzed from an international relations perspective. Rather than operating exclusively within the educational sphere, these initiatives contribute to broader social processes that address the structural, cultural, and relational dimensions of conflict. By promoting dialogue, participation, and cooperation, extracurricular activities help reduce social tensions and create environments conducive to peaceful coexistence. From a peacebuilding standpoint, the results reinforce the understanding of peace as a dynamic and continuous process rooted in everyday social interactions. Extracurricular initiatives provide practical spaces where young people can experience peaceful conflict management, collective decision-making, and civic responsibility. These experiences are consistent with bottom-up peacebuilding approaches, which emphasize the importance of local actors and community-based actions in sustaining long-term peace beyond formal political agreements *(Lederach, 2005)*.

Extracurricular initiatives allow peace education to move from theoretical discourse to lived practice. Through non-formal learning, young people internalize values such as empathy, respect for diversity, and social responsibility. This experiential dimension strengthens the transformative potential of peace education, as it encourages behavioral change rather than merely cognitive understanding. Consequently, extracurricular initiatives contribute not only to individual development but also to the formation of social norms that support peaceful coexistence.

Civil Society, NGOs, and Contemporary Governance. The central role of NGOs identified in the results reflects broader transformations in governance structures within International Relations. NGOs are increasingly recognized as influential non-state actors capable of shaping social norms, policy agendas, and local implementation processes. Their involvement in extracurricular initiatives illustrates how civil society contributes to peacebuilding beyond formal political institutions. From this perspective, NGOs act as mediators between communities, educational institutions, and public authorities. Their flexibility and proximity to local realities enable them to address social challenges

that state institutions alone may struggle to manage effectively. Through non-formal education and youth-centered programs, NGOs foster inclusive participation and empower young people as active agents of social change. This dynamic reinforces theoretical arguments that sustainable peace requires cooperation between state and non-state actors within shared governance frameworks. Furthermore, the engagement of NGOs in extracurricular initiatives enhances social capital by strengthening trust, cooperation, and networks within communities. These elements are widely recognized in peace and conflict studies as essential for conflict prevention and community resilience. By facilitating interaction among diverse social groups, NGOs help reduce polarization and promote mutual understanding, which are key conditions for long-term peace.

Public Authorities and Multi-Level Governance. The discussion of public authorities' role highlights the importance of multi-level governance in supporting peace-oriented extracurricular initiatives. The results demonstrate that policy frameworks, institutional recognition, and financial support provided by governments are essential for the sustainability and scalability of such programs. Without consistent public support, extracurricular initiatives risk remaining fragmented, short-term, or dependent on limited external resources. At the same time, public authorities play a critical role in legitimizing extracurricular initiatives as part of broader educational and social development strategies. By integrating peace education and youth participation into public policies, governments signal the importance of these initiatives for social cohesion and stability. This institutional recognition strengthens cooperation between public authorities, NGOs, and educational institutions, enhancing overall policy coherence. Beyond policy formulation, public authorities contribute to coordination among stakeholders. Formal partnerships and collaborative frameworks reduce duplication of efforts and facilitate the sharing of resources and expertise. From a governance perspective, such coordination reflects a shift from hierarchical models toward more collaborative and participatory forms of governance, which are increasingly emphasized in contemporary International Relations.

Youth Engagement and Long-Term Peacebuilding. Youth engagement emerges as a central theme in the discussion of peacebuilding and social cohesion. The findings confirm that extracurricular initiatives provide meaningful opportunities for young people to develop civic competencies, leadership skills, and a sense of belonging. These outcomes are particularly significant in International Relations, where youth are increasingly recognized as key stakeholders in peace and security agendas *(United Nations, 2018; UNDP, 2019)*.

By participating in extracurricular activities, young people acquire practical skills related to communication, cooperation, and conflict resolution. These competencies enhance their ability to participate constructively in public life and contribute to democratic processes. From a long-term perspective, investing in youth-centered peace

education helps address structural vulnerabilities that may otherwise lead to social unrest or conflict.

At the same time, extracurricular initiatives help counteract processes of marginalization and exclusion. By offering inclusive spaces for participation, they reduce the risk of disengagement and alienation among young people. This preventive dimension highlights the strategic importance of youth engagement for sustainable peace and community resilience.

Challenges, Limitations, and Policy Implications. Despite the positive outcomes identified, the discussion also reveals several challenges that limit the effectiveness of extracurricular peace-oriented initiatives. These challenges underscore the need for more consistent and strategic approaches to institutional collaboration. Key issues include:

- insufficient or unstable funding for long-term youth programs;
- weak coordination and communication between institutions;
- limited availability of trained professionals in peace education;
- unequal access to resources across different communities.

Addressing these challenges requires sustained political commitment and long-term investment. Policymakers are encouraged to institutionalize peace education within educational and youth policies and to strengthen capacity-building initiatives for educators and practitioners. For NGOs and educational institutions, continuous evaluation and community involvement are essential for maintaining relevance and impact. The discussion highlights that extracurricular initiatives represent a strategic component of contemporary peacebuilding and governance processes. When supported by effective institutional collaboration, these initiatives contribute significantly to youth empowerment, social cohesion, and the promotion of sustainable peace.

Conclusions

This article has examined the role of non-governmental organizations, public authorities, and educational institutions in supporting extracurricular initiatives as instruments of peacebuilding and social cohesion. From an international relations perspective, the analysis demonstrates that peacebuilding is not limited to diplomatic negotiations or post-conflict interventions, but is deeply connected to social processes, governance structures, and everyday educational practices within communities. The findings highlight that extracurricular initiatives constitute a strategic space for promoting peace education, particularly among young people. By fostering values such as empathy, responsibility, solidarity, and active citizenship, these initiatives contribute to the development of social competencies that are essential for conflict prevention and community resilience. Non-formal learning environments enable young people to engage actively with social issues, develop leadership skills, and participate cons-

tructively in public life, reinforcing their role as agents of peace rather than passive beneficiaries of policy interventions.

The analysis also confirms the central importance of institutional collaboration. When NGOs, public authorities, and educational institutions work in isolation, the impact of extracurricular initiatives remains limited and fragmented. In contrast, coordinated approaches based on shared objectives, mutual trust, and complementary roles significantly enhance the effectiveness and sustainability of peace-oriented programs. Public authorities provide policy frameworks and resources, educational institutions offer structured learning environments, and NGOs contribute innovation, flexibility, and close engagement with local communities. Together, these actors form a governance model capable of addressing complex social challenges in a comprehensive and inclusive manner.

Experiences from Lusophone countries such as Portugal, Brazil, and São Tomé and Príncipe illustrate how collaborative practices can successfully integrate extracurricular initiatives into broader educational and social development strategies. These cases demonstrate that institutional partnerships strengthen youth participation, reduce social tensions, and promote a culture of peace at the community level. Although contextual differences exist, the shared emphasis on cooperation and youth engagement highlights the broader relevance of these approaches for other national and regional contexts. Despite these positive outcomes, the study also recognizes several limitations and challenges. Insufficient funding, weak coordination mechanisms, and the lack of trained professionals in peace education continue to hinder the long-term sustainability of extracurricular initiatives. Addressing these challenges requires sustained political commitment, investment in capacity-building, and the institutionalization of peace education within national educational and youth policies.

In conclusion, extracurricular initiatives should be recognized as an indispensable component of contemporary peacebuilding and governance processes. Integrating peace education into non-formal learning spaces strengthens social cohesion, empowers young people, and contributes to resilient and inclusive societies. From an international relations perspective, supporting collaboration between NGOs, public authorities, and educational institutions is not only an educational priority, but also a strategic investment in long-term peace and stability. Strengthening these collaborative models is therefore essential for ensuring that peace education remains a continuous and transformative element of educational systems and community development.

Bibliography:

1. GALTUNG, Johan. *Peace by peaceful means: Peace and conflict, development and civilization*. Oslo: International Peace Research Institute, 1996. ISBN 978-0-8039-8553-

2. KALDOR, Mary. *Global civil society: An answer to war*. Cambridge: Polity Press, 2003. ISBN 978-0-7456-2992-6.
3. KECK, Margaret E.; SIKKINK, Kathryn. *Activists beyond borders: Advocacy networks in international politics*. Ithaca: Cornell University Press, 1998. ISBN 978-0-8014-8456-5.
4. LEDERACH, John Paul. *Building peace: Sustainable reconciliation in divided societies*. Washington, DC: United States Institute of Peace Press, 1997. ISBN 978-1-878379-73-
5. LEDERACH, John Paul. *The moral imagination: The art and soul of building peace*. Oxford: Oxford University Press, 2005. ISBN 978-0-19-517454-2.
6. OECD. *Global competence for an inclusive world*. Paris: OECD Publishing, 2018.
7. PUTNAM, Robert D. *Bowling alone: The collapse and revival of American community*. New York: Simon & Schuster, 2000. ISBN 978-0-7432-0304-3.
8. UNESCO. *Learning to live together: Education for peace, human rights and democracy*. Paris: UNESCO Publishing, 2014.
9. UNESCO. *Education for sustainable development: A roadmap*. Paris: UNESCO Publishing, 2020.
10. UNITED NATIONS. *Youth, peace and security. Report of the Secretary-General [online]*. New York: United Nations, 2018 [cited 10 March 2025]. Available at: https://www.un.org/youthenvoy/youth-peace-and-security/
11. UNITED NATIONS DEVELOPMENT PROGRAMME (UNDP). *Youth empowerment for sustainable peace*. New York: UNDP, 2019.

SIMBOLURI ALE PĂCII ÎN EDUCAȚIE: PERSPECTIVE SEMIOTICE ȘI EVOLUTIVE ÎN ÎNVĂȚAREA PE TOT PARCURSUL VIEȚII

SYMBOLS OF PEACE IN EDUCATION: SEMIOTIC AND EVOLUTIONARY PERSPECTIVES IN LIFELONG LEARNING

CZU: 37.015.31:172.4:374 **https://doi.org/10.59295/eie2026.11**

Liliana POȘȚAN,
doctor, conferențiar universitar,
Universitatea de Stat din Moldova,
metodistă, Centrul Republican pentru Copii și Tineret ARTICO
ORCID: 0000-0002-3231-3496
E-mail: *liliana.postan@usm.md*

Rezumat. *Lucrarea de față analizează modul în care conceptul de pace a fost reprezentat prin simboluri de-a lungul istoriei, evidențiind transformările semantice și vizuale generate de diverse contexte culturale și sociale. Studiul adoptă o abordare semiotică, investigând atât simbolurile tradiționale (ramura de măslin, porumbelul), cât și manifestările contemporane (arta digitală, grafica urbană, simbolurile civice). De asemenea, cercetarea integrează o perspectivă educațională, analizând modul în care tema păcii este reflectată în manualele școlare din Republica Moldova începând cu anul 1975. Rezultatele evidențiază caracterul adaptativ al simbolurilor păcii și rolul lor în promovarea unei culturi a dialogului, solidarității și cetățeniei responsabile.*
Cuvinte-cheie: *pace, simbol, semiotică, educație, cultură vizuală, Republica Moldova.*

Summary. *This paper analyzes how the concept of peace has been represented through symbols throughout history, highlighting the semantic and visual transformations generated by various cultural and social contexts. The study adopts a semiotic approach, investigating both traditional symbols (the olive branch, the dove) and contemporary manifestations (digital art, urban graphics, civic symbols). The research also integrates an educational perspective, analyzing how the theme of peace is reflected in school textbooks in the Republic of Moldova since 1975. The results highlight the adaptive nature of peace symbols and their role in promoting a culture of dialogue, solidarity and responsible citizenship.*
Keywords: *peace, symbol, semiotics, education, visual culture, Republic of Moldova.*

Introducere

Pacea reprezintă una dintre valorile fundamentale ale umanității, fiind prezentă constant în discursurile culturale, religioase, politice și educaționale. De-a lungul timpului, aceasta a fost exprimată nu doar conceptual, ci și simbolic, printr-o varietate de

imagini și semne cu încărcătură semantică complexă. Pacea este un concept etic, un ideal moral, opus războiului, conflictului, totodată este un concept abstract, iar psihologic vorbind, un concept subiectiv.

Prezenta cercetare își propune să exploreze modul în care simbolurile păcii au evoluat, adaptându-se la schimbările sociale și culturale, precum și rolul acestora în educație, cu accent pe spațiul Republicii Moldova.

Metodologie. Studiul adoptă o abordare semiotică și interdisciplinară, combinând analiza simbolică (interpretarea semnificațiilor); analiza istorică (evoluția în timp); analiza educațională (prezența în manuale școlare). Corpusul de analiză include simboluri tradiționale, reprezentări contemporane și manuale școlare utilizate în Republica Moldova, precum abecedare din diferite perioade (1975–2025).

Rezultate și discuții. Studiul simbolurilor păcii evidențiază faptul că acestea au evoluat odată cu societatea, reflectând valorile, credințele, dorința de liniște și echilibru între oameni și comunități, aspirațiile oamenilor din diferite epoci. De-a lungul istoriei, simbolurile păcii au avut rolul de a transmite mesaje universale de armonie, reconciliere și solidaritate, contribuind la formarea unei culturi a nonbeligeranței, nonviolenței.

Printre cele mai cunoscute simboluri tradiționale ale păcii se numără ramura de măslin, asociată încă din Antichitate cu reconcilierea, precum și porumbelul alb, care simbolizează puritatea și speranța. Aceste simboluri au fost preluate în diferite culturi și religii, devenind repere universale ale păcii. De asemenea, culorile deschise, în special albul, au fost frecvent asociate cu ideea de liniște și absență a conflictului.

Odată cu dezvoltarea organizațiilor internaționale, au apărut simboluri instituționale ale păcii, cum ar fi emblemele organizațiilor dedicate menținerii păcii sau simbolul grafic al păcii (cercul cu linii interioare), devenit popular în secolul al XX-lea. Aceste simboluri reflectă eforturile organizate ale comunității internaționale de a preveni conflictele și de a promova dialogul.

În prezent, simbolurile păcii sunt diversificate și adaptate noilor realități sociale. Ele includ gesturi, imagini digitale, campanii online și mesaje vizuale răspândite prin rețelele sociale. De exemplu, gesturile de solidaritate, utilizarea *hashtag*-urilor sau organizarea de evenimente globale contribuie la promovarea unei culturi a păcii. Astfel, simbolurile contemporane nu mai sunt doar statice, ci devin interactive și participative.

Războiul din Ucraina a produs o ruptură profundă în modul în care oamenii, în special în Europa, înțeleg pacea. Timp de decenii după al doilea război mondial, pacea a fost percepută ca o stare aproape firească, un dat stabil, garantat de cooperare internațională, instituții și interdependență economică. Pentru multe generații, conflictul armat de amploare părea un fenomen îndepărtat, aparținând trecutului sau unor regiuni instabile.

Invazia Rusiei în Ucraina a zdruncinat această percepție. Pacea nu mai apare ca o realitate permanentă, ci ca un echilibru fragil, care poate fi oricând perturbat. Astfel,

ideea de pace ca valoare generală a înțelegerii și acceptării capătă o dimensiune nouă: nu mai este doar un ideal moral, ci o responsabilitate activă, care necesită implicare, vigilență și solidaritate între state și societăți.

În Republica Moldova, simbolurile păcii sunt integrate în viața socială, culturală și educațională, reflectând dorința societății de stabilitate și cooperare. La nivel cultural, pacea este promovată prin tradiții, festivaluri și evenimente comunitare care încurajează respectul reciproc și diversitatea. Arta, muzica și literatura devin mijloace importante de transmitere a mesajelor de pace și unitate. Instituțiile de învățământ joacă un rol esențial în formarea unei culturi a păcii. Prin documentele curriculare, manual școlare, lecții, activități extracurriculare și proiecte educaționale, elevii sunt încurajați să adopte comportamente bazate pe toleranță, empatie și cooperare.

Un exemplu relevant îl constituie activitățile organizate cu ocazia Zilei Internaționale a Păcii celebrată anual pe 21 septembrie, fiind instituită de ONU pentru a promova idealurile păcii, non-violenței și încetării focului la nivel global. Totodată, constatăm că în Republica Moldova este, încă, prezentă memoria zile de 9 mai ca zi a celebrării păcii în legătură cu încheierea celui de al doilea război mondial, iar începând cu anul 2006 în luna mai în Republica Moldova se celebrează Ziua Europei care marchează aniversarea Declarației Schuman, prezentată la 9 mai 1950. Declarația a constituit începutul unei noi ere de pace, integrare și cooperare democratică în Europa, punând bazele Uniunii Europene pe care o cunoaștem astăzi [5].

Dimensiunea educațională. Pacea constituie o componentă constantă și transversală a educației, fiind integrată în mod explicit și implicit în programele școlare, în special la nivel primar. Analiza manualelor de tip abecedar din diferite perioade (1973, 1990, 2016, 2025) evidențiază nu doar continuitatea acestui concept, ci și transformarea sa în funcție de contextul social, politic și pedagogic.

În abecedar, pacea este transmisă elevilor printr-o combinație de simboluri vizuale și mesaje textuale accesibile elevilor mici. Printre cele mai frecvente reprezentări se numără chipul mamei – simbolul vieții, al dăinuirii, porumbelul – simbol universal al păcii, barza sau cocostârcul – simbolul statorniciei, încrederii, renașterii, fertilității. În folclorul românesc, barza albă simbolizează unitatea și rezistența eroică, legendele povestind despre berze care au adus struguri ostașilor asediați, redându-le forța de a respinge invadatorii, florile – asociate cu armonia și frumusețea, precum și imaginile cu copii care interacționează în mod prietenos. Aceste elemente vizuale, în special de sub penelul lui Igor Vieru, contribuie la formarea timpurie a unor reprezentări afective pozitive despre convieţuire și non-violență. Totodată, textele scurte, poeziile, în special ale poetului Grigore Vieru, exercițiile propuse consolidează valori precum pacea, familia, comunitatea pașnică, respectul reciproc, cooperarea și prietenia**.**

Abecedarul din 1973 [7] reflectă puternic contextul istoric al perioadei postbelice. Memoria celui de-al Doilea Război Mondial este încă vie, iar pacea apare ca o valoare

fundamentală, prezentată mai ales în opoziție cu războiul. Accentul cade pe ideea de liniște, stabilitate și absență a conflictului. În această etapă, conceptul nu este încă dezvoltat în direcția valorilor moderne precum toleranța, empatia sau diversitatea, ci este mai degrabă asociat cu securitatea colectivă și cu idealurile societății de atunci.

Imaginea 1. **Pacea în Abecedar, 1973** (Sursă: Spiridon Vangheli, Grigore Vieru, 1973)

Ediția Abecedarului din 1990 [6] marchează o perioadă de tranziție, în care discursul educațional începe să se deschidă spre noi perspective. Deși simbolurile tradiționale ale păcii se mențin, se observă o ușoară diversificare a mesajelor, cu accent pe relațiile interumane și pe importanța înțelegerii reciproce. Această etapă pregătește terenul pentru abordările moderne centrate pe elev.

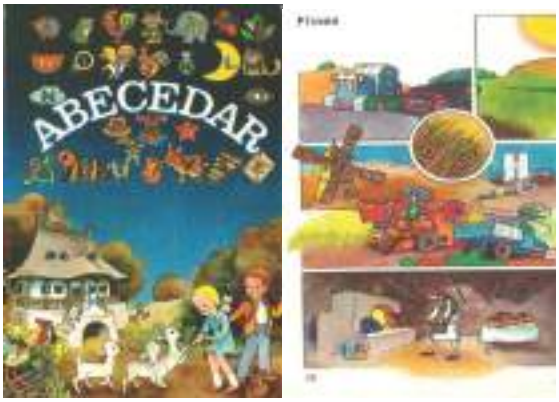

Imagine 2. Pacea în Abecedar, 1990 (Sursă: Spiridon Vangheli, Grigore Vieru, 1990)

În Abecedarul din 2016 [1], conceptul de pace este integrat într-un cadru educațional modern, axat pe formarea competențelor civice și sociale. Pacea nu mai este definită doar ca absența conflictului, ci ca un proces activ care implică toleranță, empatie, solidaritate și respect pentru diversitate. Activitățile propuse elevilor stimulează dialogul, cooperarea și rezolvarea pașnică a conflictelor, în concordanță cu tendințele educației contemporane.

Imagine 3. Pacea în Abecedar (Sursă: Maria Buruiana, Silvia Cotelea et. al., 2016)

Ediția din 2025 a Abecedarului [2] consolidează această direcție și reflectă o abordare holistică a educației pentru pace. Conceptul este integrat interdisciplinar, fiind regăsit nu doar în textele literare, ci și în sarcini de învățare care dezvoltă gândirea critică, inteligența emoțională și responsabilitatea civică. Elevii sunt încurajați să identifice situații reale de conflict și să propună soluții pașnice, ceea ce indică o trecere de la învățarea declarativă la cea aplicativă. În această ediție, publicată în cel de al treilea an al războiului din Ucraina, este inclus un text despre Kievul pașnic - capitala Ucrainei.

Imaginea 4. **Pacea în Abecedar: Manual de limba şi literatura română pentru clasa 1**
(Sursă: Maria Buruiană, Aurelia Ermicioi et. al.. 2025)

Astfel, analiza comparativă a abecedarului demonstrează o evoluție semnificativă a dimensiunii educaționale a păcii**:** de la o valoare statică, definită prin opoziție cu războiul, la un concept dinamic, centrat pe relații, competențe sociale și implicare activă. Această transformare reflectă schimbările societale și orientarea sistemului educațional spre formarea unor cetățeni responsabili, capabili să contribuie la construirea unei culturi a păcii.

Practici contemporane. Exemple ale expresiei simbolistice a păcii identificăm și în forme nonformale ale educației și manifestării culturale: picturi murale tematice (ex. „Flowers for Peace”), activități extrașcolare (confecționarea porumbeilor simbolici), expoziții artistice dedicate păcii.

Imaginea 5. **Mural „Flowers for Peace”,** Strășeni

Imaginea 6. **„Sisters for Peace”**, Cahul,
(Sursă: The United Nations in Moldova)

În 2022, într-o localitate din Moldova a fost realizată o pictură murală denumită „Flowers for Peace”, cu sprijinul UNDP și al partenerilor internaționali, vizând incluziunea refugiaților - simbolul florilor a fost ales ca semn al speranței, reconcilierii și revenirii la pace.

Muralul este un exemplu de utilizare creativ-vizuală a simbolurilor păcii, adaptat la context contemporan: artă urbană și mesaj social. Prima imagine reprezintă muralul *Flowers for Peace* din Strășeni - o lucrare comunitară realizată cu sprijinul UNDP Moldova, care folosește flori ca simbol al speranței, solidarității și reconcilierii sociale. A doua imagine surprinde pictura murală *Sisters for Peace* din Cahul, tot parte din inițiative de promovare a coeziunii și solidarității locale.

Picturi murale cu o profundă încărcătură emoțională, simbolică și ideatică pot fi întâlnite în comunitățile din Ucraina.

Imaginea 7. Un porumbel al păcii pictat de Tvboy pe un zid din Irpin.
(Sursă: https://moldova.europalibera.org/a/cum-dai-speran%C8%9B%C4%83-prin-art%C4%83-un-pictor-italian-lumineaz)

Artiștii transformă urmele devastatoare ale războiului în mesaje vizuale ale speranței, aplicând simboluri ale păcii pe pereți ciuruiți de gloanțe, pe ruinele blocurilor, caselor și instituțiilor distruse.

Educația nonformală menține și dezvoltă simbolurile păcii, datorită creativității copiilor și tinerilor. Elevii confecționează porumbei de hârtie cu ocazia Zilei Internaționale a Păcii, folosind simboluri universale precum porumbelul cu ramură de măslin, imagini grafice/ilustrații cu elemente simbolice ale păcii (porumbel, ramură de măslin, mâini unite, flori etc.) folosite în postere, materiale educative sau campanii civice.

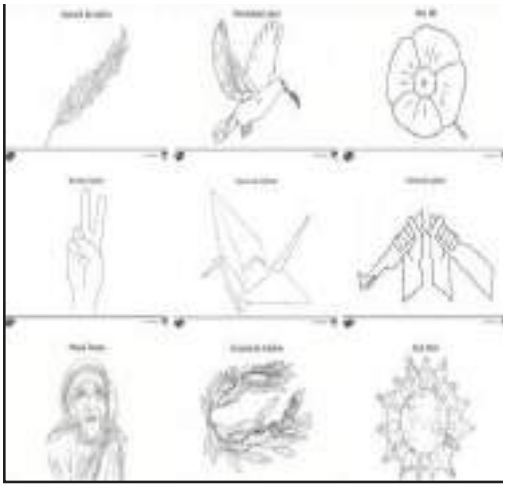

Imaginea 8. Lucrări ale elevilor cu imagini ale păcii

Imaginea 9. Posterul Conferinței științifice cu participare internațională în domeniul învățământului extrașcolar „Educația și învățământul extrașcolar: perspective axiologice și metodologice pentru cultura păcii”, 5-6 decembrie 2025, Chișinău

În general, în astfel de activități educaționale se recurge la simboluri vizuale simple (porumbei, plante, lucrări de artă) pentru a transmite valori precum pace, armonie și solidaritate.

Imaginea 10. Porumbelul păcii în culorile steagului albastru și galben

Imaginea 11. Conceptul de pace ucrainean, semnul păcii și steagul ucrainean

Dragostea de țară a ucrainenilor, credința că pacea va reveni și convingerea că victoria va aparține Ucrainei constituie o sursă puternică de inspirație pentru creații simbolice pline de semnificație, în care culorile naționale devin expresia identității, speranței și solidarității. În imaginile de sus, vedem simbolul porumbelului păcii, redat în culorile steagului ucrainean – albastru și galben ce simbolizează speranța, libertatea și dorința profundă de liniște. De asemenea, conceptul de pace este ilustrat prin semnul păcii integrat cu steagul Ucrainei, sugerând unitatea și reziliența unui popor aflat în fața adversităților.

Analiza evidențiază faptul că simbolurile păcii nu sunt statice, ci evolutive. Ele reflectă valorile dominante ale fiecărei epoci, tensiunile sociale și politice, nevoia de comunicare interculturală. Adaptabilitatea lor permite reinterpretarea continuă, transformându-le în instrumente relevante pentru provocările contemporane.

Concluzii

Simbolurile păcii reprezintă un limbaj universal, dar dinamic, capabil să traverseze epoci și culturi. În contextul actual, acestea facilitează dialogul intercultural, contribuie la educația pentru cetățenie și susțin construirea unei culturi a păcii durabile. Totodată, simbolurile universale ale păcii sunt reconsiderate și actualizate prin imagini ale oamenilor care luptă pentru pace și ale comunităților a căror viață pașnică este amenințată zilnic.

În Republica Moldova, integrarea simbolurilor păcii în educație și în viața comunitară confirmă rolul lor esențial în formarea valorilor sociale și civice, consolidând spiritul de solidaritate, responsabilitate și respect reciproc. Din păcate, oameni de creație precum poetul Grigore Vieru și pictorul Igor Vieru, care au creat simboluri autentice ale păcii, inspirate din durerea, speranța și tezaurul nostru spiritual, nu mai sunt printre noi, însă moștenirea lor artistică și morală continuă să inspire generațiile actuale în cultivarea idealurilor de pace și umanitate.

Bibliografie:

1. BURUIANA, M., COTELEA, S., ERMICIOI, A. *Abecedar*. Chișinău: Știința. 2016. ISBN: 9789975850216
2. BURUIANA, M., ERMICIOI, A et. al. *Abecedar: Manual de limba şi literatura română pentru clasa 1*. Ed. a 5-a. Chişinău: Ştiinţa, 2025. ISBN 978-9975-85-507-5.
3. *Flowers for Peace mural in Strășeni inspires for inclusion of child refugees in host communities*. Disponibil pe: The United Nations in Moldova.
4. *Un porumbel al păcii pictat de Tvboy pe un zid din Irpin*. Sursă: Cum dai speranță prin artă: un pictor italian luminează comunitățile ucrainene devastate de război. Disponibil pe: https://moldova.europalibera.org/a/cum-dai-speran%C8%9B%C4%83-prin-art%C4%83-un-pictor-italian-lumineaz%C4%83-comunit%C4%83%C8%9Bile-ucrainene-devastate-de-r%C4%83zboi/32248001.html
5. Uniunea europeană. *Ziua Păcii*. Disponibil pe: https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/europe-day_ro
6. VANGHELI, S., VIERU, G. et. al. Ilustrații SAINCIUC, L. *Abecedar*, 1990. Ediția a șasea. Chișinău; Lumina, 1990.
7. VANGHELI, S., VIERU, G. et. al. Ilustrații VIERU, I. Abecedar. Chișinău: Lumina, 1973.

VALENȚE ALE CREATIVITĂȚII ÎN PRODUCȚIA MULTIMEDIA

VALENCES OF CREATIVITY IN MULTIMEDIA PRODUCTION

CZU: 004.946:159.954:378.147 **https://doi.org/10.59295/eie2026.12**

Laura TUGAREV,
doctor în științe ale comunicării,
conferențiar universitar, USM,
metodistă, Centrul Republican pentru Copii și Tineri ARTICO
ORCID: 0000-0002-130497209
E-mail: *laura.tugarev@usm.md*

Rezumat. *Articolul abordează multimedia ca domeniu interdisciplinar și evidențiază rolul acesteia în reconfigurarea practicilor comunicaționale contemporane, precum și în dezvoltarea creativității și articularea acesteia în conținuturi complexe și convergente. Sunt evidențiate perspective teoretice asupra conceptului de multimedia, precum și aspecte definitorii ale creativității, înțeleasă ca proces, produs și potențial uman. Lucrarea subliniază interdependența dintre creativitate și tehnologie în procesul de generare a conținutului multimodal, cu impact estetic, comunicațional și socioeconomic. În plan aplicativ, sunt prezentate patru proiecte extracurriculare dezvoltate în cadrul programului de studii Producție multimedia, USM, care ilustrează transpunerea conceptelor teoretice în practici creative și educaționale concrete. Concluziile evidențiază necesitatea adaptării continue a procesului educațional la dinamica tehnologică și la cerințele pieței muncii, în vederea formării unor specialiști competenți și inovatori în domeniul industriilor creative.*

Cuvinte-cheie: *multimedia, creativitate, convergență tehnologică, gândire creative, conținut multimodal industrii creative.*

Summary. *The article approaches multimedia as an interdisciplinary field and highlights its role in reconfiguring contemporary communication practices, as well as in fostering creativity and articulating it into complex and convergent forms of content. It outlines key theoretical perspectives on the concept of multimedia, along with defining aspects of creativity, understood as a process, a product, and a human potential. The paper emphasizes the interdependence between creativity and technology in the process of generating multimodal content with aesthetic, communicational, and socio-economic impact. From an applied perspective, four extracurricular projects developed within the Multimedia Production study program at USM are presented, illustrating the transformation of theoretical concepts into concrete creative and educational practices. The conclusions highlight the need for continuous adaptation of the educational process to technological dynamics and labor market demands, in order to train competent and innovative specialists in the field of creative industries.*

Keywords: *multimedia, creativity, technological convergence, creative thinking, multimodal content, creative industries.*

Introducere

Multimedia reprezintă un domeniu interdisciplinar, dinamic, integrat tot mai amplu în diversele sfere și structuri ale activității socio-umane contemporane. În contextul unei epoci în care dimensiunea vizuală – a cărei evoluție tehnologică a depășit proiecțiile de la sfârșitul secolului XX și a atins niveluri greu de anticipat în urmă cu două-trei decenii – producția multimedia, prin caracterul său convergent, generează și valorifică conținuturi de date textuale, auditive și vizuale în forme și formate tot mai creative și originale.

Cercetătorul A. Osin descrie acest concept ca fiind „redarea obiectelor și proceselor nu prin descriere tradițională textuală, ci prin intermediul fotografiilor, videoclipurilor, graficii, animației, sunetului, adică în toate formele cunoscute astăzi (mulți – multe, media – moduri, mijloace)” [1]. Așadar, arealul de distribuție și gama produselor multimedia sunt diverse, de la televiziune, rețele sociale și platforme de streaming, până la aplicații mobile și site-uri web; de la fotografii, jocuri video, filme, videoclipuri și animații, până la realitate virtuală, realitate augmentată și experiențe interactive.

Autorul Ranjan Parekh, în cartea *Principiile multimedia* [2], trece în revistă mai multe definiții ale autorilor precum Valdez, Sharda și Vaughan: „multimedia se referă la integrarea diferitelor tipuri de media, cum ar fi text, imagini, audio, video și elemente interactive, pentru a transmite informații sau divertisment prin intermediul platformelor digitale; multimedia este o tehnologie care combină diferite forme de conținut media, permițând prezentarea informațiilor într-un format bogat și interactiv, adesea livrat prin intermediul sistemelor informatice; multimedia indică integrarea perfectă a textului, graficii, audio-ului, video-ului și interactivității pentru a crea o experiență dinamică și captivantă pentru utilizator, facilitată în mod obișnuit de computere și internet”.

Prin urmare, multimedia și producția din acest domeniu implică proiectarea, crearea, gestionarea și utilizarea conținutului digital variat – text, sunet, imagine, animație etc. – pentru a dezvolta produse, servicii, aplicații și experiențe interactive în diverse sectoare.

Acest domeniu nu poate fi conceput în lipsa creativității, aceasta constituind un element fundamental în procesul de creație și inovare, în integrarea eficientă a tehnologiilor digitale și în elaborarea conținutului multimedia cu impact asupra utilizatorilor.

În această ordine de idei, este necesar să menționăm că „preocuparea pentru creativitate, manifestată după anul 1950, este justificată de importanța pe care această dimensiune o are pentru probleme de natură socială, economică, culturală” [3, p. 5]. În acest context, multimedia poate fi considerată un instrument eficient de manifestare a potențialului creativ, articulat în conținuturi complexe și multimodale. Acestea nu se limitează la simpla integrare în domeniile menționate – social, economic și cultural – ci

au un rol important în reconfigurarea paradigmei comunicaționale. Mesajul este construit din multiple elemente interactive și este transmis prin intermediul unor canale diverse, adaptate specificului mediului digital și nevoilor publicului.

Creativitatea, transpusă în produse multimedia, contribuie la transmiterea nuanțată a mesajelor și la modelarea atitudinilor și/sau comportamentelor, generând beneficii sociale și chiar, valoare economică adăugată. Creativitatea reprezintă o expresie a gândirii, prin care individul generează idei, perspective și soluții multiple, originale și inedite, reușind să vizualizeze și să acționeze dincolo de tiparele și formatele deja existente, „se bazează pe capacitate de a produce noi viziuni, abordări și rezultate inovatoare prin a face apel la imaginație și la fantezia creatoare" [4, p. 135], elemente care pot influența publicul în funcție de scopul și obiectivele trasate: socializare, informare, responsabilizare sau recreere. Pe de altă parte, produsele multimedia trebuie percepute și ca active valoroase, capabile să genereze profit la nivel instituțional (profit pentru agenții, companii, organizații) și să contribuie la dezvoltarea economică la nivel statal (contribuții la PIB etc.).

În literatura de specialitate[4, pp. 6-8] creativitatea este conceptualizată din perspectiva a patru dimensiuni:

„1. Creativitatea ca produs;

2. Creativitatea ca proces;

3. Creativitatea ca potenţialitate general umană;

4. Creativitatea ca dimensiune complexă a personalităţii".

Așadar, creativitatea poate stimula proiectarea/conceperea unor idei, strategii, campanii, servicii, *produse*. Creativitatea ca *proces* este conectată de sfera cognitivă, care duce la facilitarea noilor realizări, descoperiri etc. Creativitatea ca *potențialitate generală umană* poate fi înțeleasă ca o aptitudine a individului, care uneori se evidențiază încă din copilărie și care poate fi dezvoltată pe parcursul vieții; alteori este mai puțin vizibilă în primii ani, dar poate fi antrenată și stimulată ulterior. *Dimensiune complexă a personalităţii* integrează, în procesul creativ, pasiunea, curajul, elanul, curiozitatea intelectuală, dăruirea și implicarea profundă.

Autorii O. Arbuz-Spatari și A. Vatavu, în *Repere estetico-filosofice ale creativităţii artistice și limbajului plastic cu referire specifică la arta plastică* au identificat șase caracteristici ale creativității în artele plastice, dar care prin rafinare pot fi ajustate și la subiectul creativității în multimedia:

1. „Arta în general și artele plastice în special sunt productive. Productivitatea artei/creativităţii este reprezentată de numărul mare de idei, soluţii, tehnici specifice artelor plastice, precum și de lucrările de artă în domeniu.
2. Creativitatea se manifestă în elaborarea produselor sau în crearea operelor de artă plastică.

3. Creativitatea produce valoare estetică, ce indică situarea produsului creator în limitele frumosului artistic.
4. Produsele noi sunt rezultatul creativității artistice. Noutatea produsului creat se manifestă prin aplicarea elementelor, formelor plastice şi tehnicilor specifice artelor plastice/textile.
5. Creativitatea produce originalitate, se manifestă prin elaborarea compoziţiilor noi, inedite.
6. Creativitatea şi creaţia se află în raport de interconexiune şi interdeterminare. În timp ce termenul creaţie desemnează întregul domeniu al artei, inclusiv procesul de producere a operelor de artă, termenul creativitate se aplică cu referire la persoana de creaţie, denumind capacitatea acesteia de a produce opere de artă” [5].

A gândi din perspective multiple, nonconvenționale, laterale și divergente înseamnă a gândi creativ – un proces mental prin care individul atribuie semnificații și conotații noi unor lucruri, fenomene sau procese, pornind de la resurse existente și realizând conexiuni între acestea, în vederea generării de idei, soluții, produse, servicii sau experiențe noi. Gândirea creativă, în calitate de mecanism generator de idei, stimulează și, totodată, produce noi interpretări ale informațiilor și fenomenelor analizate. Dimensiunea creativă a individului se manifestă prin capacitatea de a aborda situații și ipoteze din perspective diferite, prin reinterpretarea și combinarea datelor, precum și prin valorificarea potențialului intelectual-creativ în vederea formulării unor viziuni inovatoare, care vor rezulta în soluții, opere, compoziții originale.

Creativitatea în domeniul multimedia este importantă în procesul de preproducție, producție și chiar post-producție; aceasta rezidă în sincronizarea și armonizarea factorului uman cu cel tehnologic, integrând competențele artistice și expresive (creativitatea) cu resursele oferite de platformele și instrumentele digitale. Amalgamarea dintre creativitate și tehnologie oferă noi sensuri, alte fațete vizuale, auditive etc.

Creatorul/artistul trebuie să manifeste un nivel ridicat de creativitate pentru a produce conținut valoros și original. „Creativ este cel care se caracterizează prin originalitate şi expresivitate, este imaginativ, generativ, deschizător de drumuri, inventiv, inovativ” [6]. A fi creativ înseamnă a manifesta și un spirit revoluționar, orientat spre transformare. „Creativă este persoana care are portretul moral reprezentat de originalitate și expresivitate, fiind, prin tot ceea ce realizează, un deschizător de drumuri, un inventiv, un inovativ etc.” [7]

Context

Creativitatea în producția multimedia se manifestă prin multiple valențe. În acest sens, pot fi identificate mai multe dimensiuni: *valența estetică*, care se referă la componen-

ta vizuală și expresiv-artistică a produselor multimedia; *valența comunicativă*, orientată spre transmiterea eficientă, adaptată și persuasivă a mesajelor; *valența tehnologică*, ce implică utilizarea creativă și inovatoare a instrumentelor și resurselor digitale; *valența social-culturală* desemnează capacitatea de a influența comportamentele, de a transmite valori culturale, precum și de a genera un impact semnificativ asupra societății. Multimedia nu trebuie interpretată ca o simplă extensie sau anexă, ci ca un imperativ al epocii digitale.

Sistemul educațional din Republica Moldova s-a aliniat tendințelor și evoluțiilor societății contemporane, integrând noi programe de studii în oferta educațională, menite să formeze specialiști în domeniul multimedia și al industriilor creative. Așadar, „în anul 2022, în Nomenclatorul domeniilor de formare profesională şi al specialităţilor în învăţământul superior, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 482/2017, (Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2017, nr. 216-228, art. 564), au fost introduse modificări la domeniul fundamental al ştiinţei, culturii şi tehnicii *02 Arte și ştiinţe umaniste*, domeniul general de studiu, *021 Arte*, domeniul de formare profesională *0211 Tehnici audiovizuale și producție media*, prin completarea cu mai multe specialități, inclusiv 0211.6 *Producție multimedia/ 0211.6 Multimedia production*. Prin urmare, în anul 2022, Universitatea de Stat din Moldova lansează specialitatea Producție multimedia (PM), rezultat al unei colaborări între mediul academic și partenerii strategici.” [8].

În această ordine de idei, vor fi prezentate patru proiecte extracurriculare dezvoltate în cadrul cursului de *Gândire și scriere creativă*. Această disciplină academică contribuie la formarea specialiștilor din domeniul de formare profesională 0211 – Tehnici audiovizuale și producție media și este parte integrantă a planului de studii al ciclului I, Licență, specialitatea *Producție multimedia (PM)*.

Cursul are ca obiectiv principal extinderea culturii profesionale a viitorilor specialiști în arte audiovizuale și media, urmărind dezvoltarea unei gândiri creative, flexibile și expresive, capabile să genereze idei, concepte, strategii și scenarii originale și relevante în diverse contexte media și sfere creative.

Primul proiect, intitulat „Youth Dynamism”, a avut ca obiectiv organizarea unei expoziții de fotografie, avându-i ca protagoniști pe studenții anului I, PM. Expoziția s-a axat pe profilarea imaginii studentului contemporan – un tânăr capabil să depășească limitele și tiparele convenționale, exprimându-și universul interior prin intermediul artei fotografice.

Evenimentul a fost vernisat în cadrul Universității de Stat din Moldova la data de 6 octombrie 2022, fiind ulterior prezentat și la Artcor Creative Hub. Activitatea a integrat toate etapele procesului creativ: identificarea ideii, incubarea, iluminarea, execuția, precum și organizarea și lansarea proiectului fotografic. De asemenea, dimensiunea de antrenare și valorificare a creativității s-a realizat prin definirea filozofiei expoziției, a

mesajului artistic, precum și prin selectarea formelor, culorilor și a altor elemente vizuale.

Sursă: https://usm.md/?p=14017

Cel de-al doilea proiect a constat în organizarea și inaugurarea *ART-HUB-ului studenților de la specialitatea Producție multimedia*, pe 14 decembrie 2023, în cadrul Mediacor. Evenimentul *ART-HUB* a fost conceput ca un spațiu expozițional și interactiv, destinat prezentării diverselor forme de expresie artistică, incluzând lucrări de fotografie, pictură și alte produse creative (lucrări realizate handmade, cărți tarot etc.). Demersul a reflectat o abordare educațională orientată spre stimularea creativității și dezvoltarea competențelor de realizare a proiectelor multimedia.

Sursa: https://www.facebook.com/share/p/1BWN9Voktm/

A treia activitate a constat în proiectarea și vernisarea unei expoziții de pictură în cadrul Facultății de Jurnalism și Științe ale Comunicării pe 28 noiembrie 2024. Expoziția, intitulată „Pygmalion”, a fost concepută în jurul unui pilon simbolic inspirat din mitologia greacă, evocând relația complexă dintre creator și creație. În acest sens, inițiativa artistică a urmărit explorarea procesului de transpunere a ideii în formă vizuală, evidențiind rolul imaginației și al sensibilității estetice în configurarea actului creator. Expoziția este semnată de artistul Radu Cernopolc, student la specialitatea Producție Multimedia.

Sursă: https://www.facebook.com/share/p/1Cb4eKxidF/

Cea de-a patra activitate creativă a fost organizarea evenimentului intitulat „ART-HUB – un labirint al creativității studențești”, ediția a II-a. În cadrul acesteia, studenții au prezentat o serie de proiecte, ilustrând transpunerea conceptelor teoretice în produse creative aplicate, precum instalații vizuale, interpretări artistice și reinterpretări ale obiectelor obișnuite (articole vestimentare, animații, fotografii, videoclipuri, lucrări creative realizate din diferite obiecte etc.).

Evenimentul, organizat la Mediacor între 11 și 19 decembrie 2025, a reprezentat o platformă expozițională unde fuziunea dintre artă și tehnologie a transformat imaginația în forme vizuale concrete.

Sursa: https://www.facebook.com/share/p/1MG1jXy9o9/

Concluzii

Prin urmare, creativitatea reprezintă un factor generator de idei și soluții care contribuie la realizarea sarcinilor și a proiectelor complexe (interactive, imersive, multisenzoriale, hibride). În procesul de creație, imaginația, cunoștințele, aptitudinile, perseverența, efortul și sensibilitatea estetică și artistică joacă un rol esențial.

În contextul transformărilor tehnologice ale secolului actual, multimedia cunoaște o dezvoltare accelerată, oferindu-i creatorului/artistului posibilitatea de a identifica noi forme de manifestare și integrare a acesteia în diverse domenii. În acest sens, este important ca actorii educaționali din mediul universitar să rămână conectați la tendințele din domeniu și la cerințele pieței muncii, prin ajustarea permanentă a programelor de studii și menținerea unei orientări către o instruire modernă și de calitate; pe lângă livrarea unor cunoștințe, aptitudini, competențe transversale, generale și profesionale, trebuie să faciliteze dezvoltarea potențialului creativ și cultivarea unei gândiri flexibile și responsabile, în rândul viitorilor specialiști din domeniul industriilor creative.

Bibliografie:

1. ОСИН, А. В. *Multimedia în educație: contextul informatizării (Мультимедиа в образовании: контекст информатизации).* Disponibil: https://files.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Pshenichna/0035768.pdf (Accesat: 10.02.2026)

2. Parekh, R. *Principiile multimedia* (*Principles of Multimedia).* Disponibil: https://books.google.md/books?hl=ro&lr=&id=lv9gEQAAQBAJ&oi=fnd&pg=PP1&dq=MULTIMEDIA+PRODUCTION:+SPECIFICS+AND+CONTENT&ots=-VEEQMIUgc&sig=mXQuDSe7R99DjtxWbaVa5DsbVwc&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false (Accesat: 10.02.2026)
3. POPESCU, G. *Psihologia creativităţii*. Bucureşti: Editura Fundaţiei „Române de Mâine”, 2004.
4. TUGAREV, L. Creativitatea în jurnalism. In: *Integrare prin cercetare și inovare. Ştiinţe umanistice. Ştiinţe sociale*. SU, SS, 10-11 noiembrie 2022, Chișinău. Chisinau, Republica Moldova: Centrul Editorial-Poligrafic al Universităţii de Stat din Moldova, 2022, pp. 135-137. ISBN 978-9975-152-48-8. Disponibil: https://ibn.idsi.md/vizualizare_articol/174148 (Accesat: 11.03.2026)
5. ARBUZ-SPATARI O., VATAVU A. *Repere estetico-filosofice ale creativităţii artistice și limbajului plastic cu referire specifică la arta plastică*. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/p.25-31%20Repere%20estetico-filosofice%20ale%20creativitatii%20artistice%20si%20limbajului%20plastic%20cu%20referire%20specifica%20la%20arta%20plastica.pdf (vizitat: 11.03.2026)
6. ROCO, M. *Creativitatea individuală și de grup*. București: Editura Academiei, 1979.
7. STANCIU, C. *Creativitatea, gândirea laterală, metodele și tehnologia inovativă – pilaștri în eficientizarea lecției.* Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/53-61_13.pdf (Accesat: 04.04.2026)
8. TUGAREV, L. *Specialitatea producție multimedia – o inovație în peisajul educațional universitar din Republica Moldova. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/94-101_31.pdf* (Accesat: 04.04.2026)

PARADIGMATIC TRANSFORMATIONS AND VULNERABILITIES OF JOURNALISM IN THE DIGITAL SPACE

TRANSFORMĂRI PARADIGMATICE ȘI VULNERABILITĂȚI ALE JURNALISMULUI ÎN SPAȚIUL DIGITAL

CZU: 070:004.946:316.77 **https://doi.org/10.59295/eie2026.13**

Ludmila RUSNAC,
doctor în filologie**,** conferențiar universitar,
Universitatea de Stat din Moldova
E-mail: *ludmila.rusnac@usm.md*

Rezumat. *Jurnalismul multimedia poate fi înțeles ca o extensie naturală a integrării și operaționalizării tehnologiilor emergente, care pătrund rapid în toate sectoarele societății. Prin practicile sale specifice, jurnalismul multimedia permite crearea unor experiențe media mai imersive, captivante și durabile. În centrul său se află convergența media, un principiu fundamental care contestă liniaritatea formatelor jurnalistice tradiționale și permite publicului să acceseze și să interpreteze conținutul într-un mod personalizat și neliniar. Interactivitatea constituie o componentă centrală a acestei paradigme, oferind utilizatorilor un grad sporit de acțiune și control asupra proceselor de consum și înțelegere a informațiilor. Concomitent, extinderea jurnalismului multimedia aduce în prim-plan o serie de provocări substanțiale, inclusiv cererea de competențe tehnice avansate în domenii precum programarea, designul interactiv și producția audiovizuală, precum și cerințe sporite de transparență și responsabilitate în colectarea și diseminarea informațiilor în sfera publică. Aceste provocări sunt agravate și mai mult de disparitățile în ceea ce privește alfabetizarea digitală în anumite segmente de public media.*

Cuvinte-cheie: *jurnalism tradițional, new media, știri false, content media, standarde etice, interactivitate.*

Summary: *Multimedia journalism can be understood as a natural extension of the integration and operationalization of emerging technologies, which are rapidly permeating all sectors of society. Through its specific practices, multimedia journalism enables the creation of more immersive, engaging, and enduring media experiences. At its core lies media convergence, a foundational principle that challenges the linearity of traditional journalistic formats and allows audiences to access and interpret content in a personalized and non-linear manner. Interactivity constitutes a central component of this paradigm, granting users an increased degree of agency and control over the processes of information consumption and comprehension. Concurrently, the expansion of multimedia journalism brings to the fore a set of substantial challenges, including the demand for advanced technical competencies in areas such as programming, interactive design, and audiovisual production, as well as heightened requirements for transparency and accountability in*

the collection and dissemination of information within the public sphere. These challenges are further compounded by disparities in digital literacy among certain segments of media audiences

Keywords: *traditional journalism, new media, fake news, media content, ethical standards, interactivity.*

Introduction

Multimedia journalism seeks to align itself with the implementation of new technologies in order to create and develop for audiences more effective experiences with media content [1, p. 141]. In this respect, its essence refers to the concept of convergence, a defining feature that distinguishes new media from traditional formats by offering information consumers the possibility to assimilate content in an interactive and personalized manner. The key strength is interactivity, which ensures the audience a higher degree of "control over the process of consuming and assimilating information" [2, p. 674]. At the same time, the development of multimedia journalism outlines a series of challenges, including the need for advanced skills in programming, interactive design, and video production, as well as transparency and responsibility in the collection and dissemination of information in the public sphere. Additional challenges relate to the low level of digital literacy among certain categories of media consumers, as well as among some representatives of the profession. The conveyor-like, uninterrupted nature of information exposure indicates that content is produced and distributed in real time and is accessible anywhere. Complementarily, vast opportunities emerge for creating multimedia content that is far more engaging than traditional formats. Moreover, the personalized nature of information published in the online environment transforms platforms into "personal assistants," offering users information tailored to their interests at significantly lower costs compared to traditional journalism [3, p. 212].

Context

Thus, the fundamental differences between new media and traditional journalism concern several aspects: the uni- and bidirectional nature of communication, the characteristics of the production process, the actual format of content, credibility and ethical considerations, and, of course, the specific features of the information user in the online environment. In new media, the flow of information is bidirectional and participatory, even though it also entails a certain level of risk of errors, since the production process is instantaneous and the time available for validating and publishing information is limited [4, p. 113]. A fundamental issue, however, concerns the credibility of content displayed on online platforms, as this requires strong competencies in data and information verification on the part of journalists, especially in the context of the expansion of the fake news phenomenon. Another aspect relates to the journalist's preparedness to demonstra-

te “multiplatform thinking” [5] in order to adapt to the diversity of online information carriers: social networks, websites, blogs, newsletters, podcasts, and others. An important issue also refers to the competition between media platforms and social networks, given the speed with which users themselves generate informational content. Within the framework of the initiated research, we conducted an extensive interview with experts in the field of mass media and journalists representing the professional practice, addressing several aspects of the research topic. The outlined results summarize the responses of 12 journalists and media experts to 8 questions, yielding the following findings:

In response to the question *“List the main 3–4 differences between traditional journalism and journalism practiced in new media in terms of the processes of producing and distributing informational content,”* the majority of answers referred to the following aspects: the speed of delivering journalistic content; the use of cutting-edge technical tools; the reporter becoming multifunctional, capable of producing and distributing media content; interactivity and audience involvement in the distribution of materials; diversification of distribution channels and target audiences; and lower costs for content production and distribution. Thus, the responses highlight the significant and evident transformations of journalism following the emergence of new media. According to experts in the field, the focus shifts from the slow and costly processes of traditional media to speed, interactivity, and high accessibility to various multimedia formats. At the same time, the journalist becomes a content creator with multiple competencies in the production and distribution of media materials.

In response to the question *“To what extent have new media influenced the credibility and ethical standards of journalism as a profession?”* respondents referred to the following aspects: new media have had an enormous impact on the credibility and ethical standards of journalism; the visibility and importance of information are dictated by algorithms, which lead to the creation of “echo chambers,” where each consumer lives within their own informational bubble; intensified competition among media institutions, driven by the imperative of speed, inevitably contributes to violations of journalistic ethical standards; and the new-media journalist must be attentive to what they distribute, how, and in what contexts the product is delivered, in order to avoid falling victim to disinformation and manipulation. As can be observed, journalists demonstrate a major concern regarding the impact of new media on the ethics and credibility of the journalistic profession. The algorithmization of information distribution and competition for speed often lead to superficiality and the erosion of professional standards. Journalists face pressure to be first, sometimes at the expense of accuracy and source verification, which results in the erosion of professional integrity. In this context, individual responsibility, accountability, self-regulation, and ethical values become essential for maintaining the credibility of new media.

In response to the question *“How does the role/competencies of the journalist change in the digital era compared to those in traditional (print, radio, TV) media?”* respondents' answers focused on the following directions: communication within the editorial team takes place simultaneously across multiple platforms and channels (such as editorial groups on Telegram or Signal, text editing using specialized software to which the editor, producer, and reporter have real-time access, live transmission of photo/video images from the field or instant file sharing, etc.); a journalist in the digital environment is in direct contact with their followers and can interact with them directly, which is only a short step away from personal branding—something that was more difficult to achieve in the past—these journalists being perceived as credible sources worth following. The analysis of responses shows that the journalist's role has expanded significantly in the digital era, involving technical, interactive, analytical, and personal image management competencies. Thus, direct interaction with the audience transforms the journalist into an active, omnipresent, and influential communicator, while personal branding becomes an essential component of professional credibility and visibility. The new-media journalist tends to be validated by the audience, as immediate reactions (likes, shares, comments) are direct indicators of the impact of their materials. These indicators also influence style and approach, steering the journalist toward creating content that attracts and maintains audience attention.

In response to the question *“What controversies arise in relation to the ‘fake news’ phenomenon and the way it is managed by traditional newsrooms versus online platforms?”* the following ideas were extracted from the answers: controversies related to the “fake news” phenomenon may arise at the stage of information dissemination, between journalistic responsibility and freedom of expression, professional ethical values and a certain degree of subjectivity, as well as between normative regulation and the risk of excessive control; newsrooms must have internal fact-checking mechanisms; and the loss of credibility in the eyes of the public may cause audiences to lose trust and migrate to other sources of information. The analysis of the responses reveals the existing tension between freedom of expression and professional responsibility in managing the phenomenon of “fake news.” Both traditional media and online platforms are compelled to adapt their strategies for verifying, validating, and disseminating information in order to prevent disinformation—the most serious error. Thus, the current practical context imposes the need for the operation of an internal fact-checking system, which becomes an essential condition for maintaining credibility.

In response to the question *“In what way do interactivity and audience participation (comments, shares, citizen journalism) change the interaction between journalist and audience?”* the recorded answers addressed the following points: the journalist is able to identify in a timely manner the public's expectations, needs, and interests regar-

ding specific topics; this dynamic obliges the journalist to pay closer attention to audience reactions, to adapt their discourse, and to take responsibility for explaining editorial choices; interaction between journalist and audience, sometimes even in real time, brings benefits to both sides, as the public can provide information to the journalist or signal the existence of societal problems, which the journalist can later revisit with a more in-depth and well-documented approach; this interactive relationship increases the journalist's sense of responsibility; the digital public sphere is highly heterogeneous, therefore journalists must face waves of criticism and hate, which can often affect the creative process. The analysis of the responses highlights the fact that interactivity has profoundly transformed the relationship between journalist and audience, making it more direct, transparent, and participatory. The audience becomes an active actor, capable of influencing the media agenda and contributing to the identification of relevant topics. This bidirectional communication increases the journalist's accountability, obliging them to be more responsive, empathetic, and fair in their relationship with the audience. At the same time, the digital environment also brings challenges related to managing criticism, since audiences have full freedom not to validate certain media content.

In response to the question *"How does the heterogeneous nature of the public/audience fragmentation influence the quality and outcome of the media process?"* respondents emphasized the following ideas: in the face of a heterogeneous audience, journalists and media institutions in general are compelled to adopt content personalization strategies in order to retain existing audiences and "win over" new ones; whereas in the past an article or report had to be attractive and relevant to a broad audience, the focus now lies on creating targeted messages that resonate with smaller but highly active subgroups; this tendency toward adaptation leads to a diversification of journalistic styles, ranging from detailed reports and complex analyses to short, straightforward news items that are easy to distribute and consume quickly; traditional newsrooms face additional tasks, as they must also maintain a presence in the digital space; a heterogeneous audience demands increasingly diverse information, which does not always result in content of high quality or in compliance with ethical standards. The analysis of the responses shows that audience fragmentation forces media newsrooms to adopt innovative, flexible, and personalized interaction strategies, adapting content to the needs of various audience segments. This trend capitalizes on the diversity of journalistic forms and distribution channels, but it also generates increased pressure on journalists. In the effort to attract multiple audiences, there is a risk of diminishing the quality of media messages. Therefore, maintaining a balance between attractiveness, responsibility, and comprehensiveness becomes essential for preserving the credibility of contemporary journalism.

In response to the question *“What difficulties does the journalist face in the digital era?”* respondents referred to: the speed of publishing and distributing information; pressure to produce content rapidly; the risk of falling into the trap of false news or disinformation; competition with social media platforms; technical challenges related to algorithms; and the lack of resources for a well-developed fact-checking process. The analysis of the responses highlights the fact that the journalist in the digital era faces a series of complex challenges generated by the accelerated pace of work and intense competition in the online environment. The pressure to publish quickly can lead to a decline in quality and an increased risk of disinformation. In addition, dependence on algorithms affects the visibility of journalistic content, while social media platforms impose unfair competition oriented toward visibility rather than accuracy.

In response to the question *“Which aspects of the traditional economic model of the press have undergone changes in the era of digitalization?”* the recorded answers addressed the following aspects: online advertising has become predominant, with its concentration on major digital platforms (Google, Facebook); dependence on algorithms for content distribution has increased, and monetization models such as subscriptions have become common; production and distribution costs in the digital space are lower. The analysis of the responses shows that digitalization has profoundly transformed the economic model of the press, shifting the emphasis from traditional advertising to online advertising and alternative forms of monetization. At the same time, production and distribution costs have decreased, but competition for public attention has increased considerably. The introduction of subscriptions and exclusive content reflects the need for the press to adapt to new patterns of digital consumption. It can be concluded that the economic sustainability of journalism increasingly depends on innovation, adaptability, and the diversification of funding sources.

Conclusions

In conclusion, as technology advances, journalists will be required to continuously adapt their practices and ethical standards in order to respond to emerging challenges. Combating disinformation, respecting privacy, preventing the publication of manipulative information, and maintaining a transparent and sustainable relationship with the public represent only some of the complex responsibilities of the profession in the coming years. In order to preserve and strengthen public trust and protect journalistic integrity, a proactive approach is essential, supported by collaboration among media institutions, social media platforms, and independent organizations involved in fact-checking and validation. In an environment of constant transformation, journalism must remain a credible source of information while continuously adapting to new technological and social realities.

Bibliography:

1. BRADSHOW, P. *The Online Journalism Handbook.* New-York: Routledge 2018. 362 p.
2. EDSON, C., TANDOC, JR., JENKINS, J., CRAFT, S. Fake News as a Critical Incident in Journalism (2018). // *Journalism Practice,* issue 6, vol.13, 2019. Pp. 673-689.
3. FOWLER-WATT, K., McDOUGALL, K. *The Palgrave Handbook of Media Misinformation.* Palgrave Macmillan Cham Publisher, 2022, 386 p.
4. PATCHING, R., HIRST, M. *Journalism Ethics at the Crossroads: Democracy, Fake News, and the News Crisis.* New-York: Routledge 2022. 281 p.
5. *Journalistic ethics in the digital era: challenges for 2025*. Available: https://superindex.ro/etica-jurnalistica-in-era-digitala-provocari-pentru-2025/

MODELE CONCEPTUALE PRIVIND DEZVOLTAREA ABILITĂȚILOR DE COMUNICARE LA COPII ȘI TINERI PRIN INTERMEDIUL ATELIERELOR DE TELEVIZIUNE

CONCEPTUAL MODELS FOR DEVELOPING COMMUNICATION SKILLS IN CHILDREN AND YOUTH THROUGH TELEVISION WORKSHOPS

CZU: 37.091.398:654.197-053.2/.6 **https://doi.org/10.59295/eie2026.14**

Vitalie GUȚU,
lector universitar, drd.
Facultatea de Jurnalism și Științe ale Comunicării, USM,
conducător de cerc, Pixel Media Center,
Centrul Republican pentru Copii și Tineret ARTICO
ORCID: 0000-0002-8398-7909
E-mail: *vitalie.gutu@usm.md*

Rezumat. *Această abordare științifică se bazează pe un cadru teoretic și valori practice pentru îmbunătățirea abilităților de comunicare ale copiilor și adolescenților care participă la ateliere de televiziune ca activități extracurriculare. Sunt prezentate mai multe modele bazate pe teorii ale comunicării educaționale legate de mediul audiovizual pentru stimularea exprimării verbale și nonverbale și a încrederii în sine. Astfel, lucrarea evidențiază importanța atelierelor de televiziune propuse ca metodă interactivă, implicând activități precum prezentarea în fața camerei, realizarea de reportaje, jocul de rol și munca în echipă. Studiul de caz prezintă prima și singura Școală de Televiziune din Moldova – Centrul Media Pixel, situat în cadrul Centrului Republican pentru Copii și Tineret ARTICO. Aceste modele integrează elemente de dicție, vorbit în public și tactici media pentru a dezvolta fluența verbală, empatia și creativitatea la copii și tineri. În același timp, articolul subliniază importanța implicării mentorilor din domeniul practic.*

Cuvinte cheie: *abilități de comunicare, ateliere de televiziune, învățare interactivă, alfabetizare media, vorbit în public, modele conceptuale.*

Summary. *This scientific approach is based on a theoretical framework and practical values for improving the communication skills of children and adolescents attending television workshops as extracurricular activities. Several models based on theories of educational communication related to the audiovisual environment are presented for stimulating verbal and non-verbal expression and self-confidence. Thus, the paper highlights the importance of television workshops proposed as an interactive method, involving activities such as presenting in front of the camera, creating reports, role-playing, and teamwork. The case study presents the first and only Television School in Moldova – Pixel Media Center, located within the Republican Center for Children and Youth ARTICO. These models integrate elements of diction, public speaking, and media tactics to develop verbal fluency, empathy, and creativity in children and young people. At the same time, the article emphasizes the importance of involving mentors from the practical field.*

Keywords: *communication skills, television workshops, interactive learning, media literacy, public speaking, conceptual models.*

Introducere

Omniprezența digitalului în spațiile de dezvoltare psihoemoțională, intelectuală și fizică a copilului sau adolescentului influențează comportamente, atitudini și percepții vizavi de realitățile în care se află. Într-o eră dictată de online și sisteme virtuale, mass-media reprezintă unul dintre cele mai importante instrumente pentru educație, punându-se accent deosebit pe dezvoltarea cognitivă și social-culturală a copiilor și tinerilor. Efectele utilizării mijloacelor de comunicare în masă sunt însă multifactoriale și depind de tipul mijloacelor de comunicare, tipul de utilizare, cantitatea și amploarea utilizării, precum și de caracteristicile fiecărui copil sau adolescent care utilizează mijloacele de comunicare în masă [1]. Astfel, deși mass-media are un potențial educațional semnificativ, efectele sale nu sunt uniforme și necesită o analiză contextualizată. Prin urmare, este importantă promovarea unei utilizări responsabile și echilibrate a mediilor de comunicare, care să susțină dezvoltarea armonioasă cognitivă, emoțională și socioculturală a copiilor și tinerilor. Pe măsură ce asistăm la o evoluție rapidă a societății, mass-media tradițională, cum ar fi televiziunea, radio și periodice, au fost completate de noi tehnologii digitale care promovează implicarea interactivă și socială și permit copiilor și adolescenților acces instantaneu la divertisment, informații și cunoștințe, contact social și marketing [2]. Pentru a face față acestor provocări, copiii și adolescenții trebuie să-și dezvolte abilitățile de comunicare, de analiză critică și contextualizare a realităților, iar acest lucru, pe lângă familie și programa școlară, se poate realiza și prin frecventarea atelierelor de profil, cum ar fi: *atelier de televiziune, ore de dicție sau public speaking, laboratoare de creație, actorie* etc.

Demersul nostru științific se va axa pe rolul și importanța dezvoltării abilităților de comunicare, incluzând câteva aspecte esențiale: înțelegerea mesajelor, exprimarea ideilor și interacțiunile sociale [3]. Astfel, articolul de față propune câteva modele conceptuale care integrează atelierele de televiziune ca forme și mijloace practice pentru îmbunătățirea acestor abilități și deprinderea anumitor competențe care ar putea spori eficacitatea discursivă și prezența fizică în fața unui public direct sau prin intermediul camerelor de filmare.

Atunci când vorbim despre abilități de comunicare la copii și tineri trebuie să aducem în prim-plan tipurile de comunicare. Literatura de specialitate indică mai multe accepțiuni și teorii ale comunicării. În context, putem proiecta câteva dintre acestea:

- comunicarea intrapersonală – aici ne referim la procesul de comunicare, în special comunicarea „în și către sine”.
- comunicarea interpersonală reprezintă comunicarea între oameni. Obiectivele acestei comunicări sunt complexe: cunoașterea celor de lângă noi, crearea și întreținerea legăturilor umane, persuadarea interlocutorului etc.

- comunicarea de grup se derulează în colectivități umane restrânse, de maximum 11 persoane - echipe, familii, cercuri de prieteni, colegii de redacții etc [4].
- comunicarea de masă se referă la totalitatea mesajelor care stau la baza identificării profilului individului în societate.
- comunicarea publică își trage rădăcinile încă din antichitate, atunci când oratoria era necesară pentru a convinge publicul, având diverse forme: discursuri politice, academice, culturale, juridice etc.
- comunicarea mediatică reprezintă comunicarea realizată prin intermediul unui anumit tip canal (TV, radio, presă scrisă sau online).

Fiecare tip de comunicare contribuie diferit la formarea abilităților de învățare socială și expresivă, de la autoreflecție (comunicarea intrapersonală) până la interacțiunea complexă cu un public larg (comunicarea publică și mediatică). Modelele de învățare a comunicării se construiesc progresiv, prin experiențe directe, observație și imitație, în contexte formale și informale. Comunicarea interpersonală și de grup joacă un rol central în dezvoltarea empatiei, cooperării și gândirii critice. Totodată, expunerea la comunicarea de masă și mediatică influențează stilurile de exprimare și capacitatea de interpretare a mesajelor. În acest sens, educația pentru comunicare devine un instrument strategic în formarea competențelor sociale și civice ale tinerilor.

Context

Pentru reliefarea unui tablou exhaustiv privind importanța modelelor de dezvoltare a abilităților de comunicare la copii și tineri, vom proiecta câteva concepte generale, ce pot fi pliate activităților din cadrul atelierelor/workshopurilor cu un public de la 5 la 18 ani. În această ordine de idei, vorbim despre:

1. Modelul competențelor de comunicare – aceasta se referă la o multitudine de acțiuni, cum ar fi: ascultarea activă, coerența mesajului livrat de către cadru didactic/mentor, empatie, implicare, adaptarea informațiilor asimilate contextului în care se desfășoară comunicarea.
2. Modelul de comunicare colaborativă – formă de interacțiune verbală sau nonverbală cu aduiența prin deprinderea abilităților comunicaționale în grupuri mici/echipe, răspunsuri la întrebări (sesiuni Q&A), reflecții individuale sau de grup, ulterior expuse public, oferire de feedback.
3. Modelul de comunicare prin intermediul proiectelor televizate – introducerea în activitățile copiilor și adolescenților teme/subiecte sub formă de concepte editoriale fie pentru rubrici sau emisiuni, interviuri, reportaje ori explicative video etc.
4. Modelul de comunicare prin joc de rol – formă frecvent utilizată în cadrul atelierelor de televiziune pentru copii și tineri, care pune beneficiarul să intre în rol de prezentator, moderator, intervievator, producător sau editor de imagine.

Aceste modele comunicaționale pliate activităților din cadrul atelierelor de televiziune permit beneficiarilor, dar și mentorilor să interacționeze eficient, să scape de emoții, să genereze idei și să le pună în aplicare în procesul de producție televizată. Sinergia acestor modele contribuie la formarea competențelor media și comunicaționale într-un cadru non-formal. Totodată, ele favorizează internalizarea rolurilor sociale și profesionale specifice comunicării publice. În ansamblu, textul subliniază potențialul atelierelor de televiziune ca spații educaționale complexe, adaptabile diferitelor vârste și niveluri de dezvoltare. În context, se impune să aducem în vizor conceptul dezvoltat de autoarea Lilia Luchianenco care susține că dezvoltarea competenței comunicative începe de la primele componente ale competenței comunicative, de a percepe, emite și diferenția sunetele și este orientată spre organizarea unui mediu verbal concret, formând la copii modele de comportare în cadrul comunicării verbale și non-verbale [5].

Competenţele comunicative ale subiecţilor implicaţi în cadrul atelierelor sau laboratoarelor de specialitate permit atât beneficiarilor să-şi expună public emoţia sau gândurile, cât şi mentorilor care pot să se raporteze la anumite rezultate în funcţie de sarcinile pe care le oferă la activităţi. Or, prin adoptarea unui anumit model de comunicare, participanţii pot „decodifica cu uşurinţă înţelesul mesajelor obişnuite care le sunt adresate; să-şi exprime gândurile în propoziţii corecte şi clare, în enunţuri orale şi scrise; să asculte cu atenţie un mesaj pentru a-l recepţiona corespunzător; să stabilească relaţii de comunicare cu alţi copii şi cu adulţi, fără teamă şi ezitări; să se informeze din surse diferite: cărţi, mijloace mass-media, internet etc [6].

Vom oferi drept exemplu de deprindere a abilităților de comunicare la copii și tineri prin intermediul atelierelor TV – prima și unica Școală de Televiziune din Republica Moldova *Pixel Media Center* din cadrul Centrului Republican pentru Copii și Tineret ARTICO.

Școala TV și-a început activitatea în anul 2014 și până la etapa actuală se menține pe piața învățământului non-formal ca un repere al educației în domeniul media și comunicării. De-a lungul timpului, *Pixel Media Center* a educat generații de copii și tineri care, datorită atelierelor de educație media, au dezvoltat și au îmbunătățit:

- abilități de comunicare verbală și non-verbală;
- competențe lingvistice și de interpretare a mesajelor clare și coerente;
- abilități de gândire critică și analitică;
- capacități de promovare responsabilă a informațiilor;
- creativitatea și maniera argumentată de a-și exprima opiniile referitor la diferite subiecte și domenii.

Școala TV „Pixel Media Center” ARTICO mereu a pus accentul pe dezvoltarea practică și teoretică în domenii precum media, dicția și realizarea producțiilor televizate. Astfel, structura programului școlii de televiziune se bazează pe aceste trei mai ateliere:

1. Cursul ARTA ORATORICĂ – lecții ce pun accentul pe dezvoltarea și îmbunătățirea abilităților de comunicare verbală și non-verbală, dar și pe exprimarea corectă și expresivă a gândurilor/ideilor.

CONȚINUT:

- Exerciţii de încălzire ale aparatului fonator: buzele, limba, maxilarele, muşchii faciali. Astfel, contribuind la o mai bună flexibilitate în rostire a cuvintelor și expresiilor;
- Respirația și vocea: antrenament pentru dezvoltarea unei respirații controlate, pentru a obține o voce plină și puternică, dar și pentru a varia tonul și ritmul vorbirii;
- Postura și gestica/mimica: poziționarea corpului în timpul vorbirii, precum și învățarea utilizării gesturilor pentru a susține mesajul transmis;
- Accentul logic şi cel ritmic/tonalitate: se studiază regulile de accentuare a cuvintelor în propoziţie/frază şi tipurile de intonaţie pentru un mesaj clar şi o vorbire plină de expresivitate;
- Exprimarea emoțiilor: exerciții de articulare a emoțiilor în discursuri și prezentări, fără a pierde controlul asupra comunicării;
- Prezentări publice și discursuri în fața publicului: exerciții pentru a depăși frica de a vorbi în public și pentru a face prezentări convingătoare și captivante.

FINALITĂȚI:

- Obținerea unei rostiri corecte;
- Intonație cu impact;
- Încredere în sine în fața publicului;
- Vocabular bogat;
- Dezvoltarea capacității de autocontrol;
- Punerea în valoare a potențialul și talentului creativ.

2. Cursul ATELIER TV – oferă oportunitatea beneficiarilor de a se implica în experiențe practice și interactive în domeniul televizual. Acest tip de curs se axează pe învățarea aplicativă a elementelor de bază în TV.

CONȚINUT

- Jocuri de rol și prezentare TV: beneficiarii au oportunitatea de a fi pe post de reporter, prezentator sau actor, în cadrul unor exerciții de prezentare în fața camerei;
- Activități creative: cum ar fi crearea de personaje, desenarea *storyboard*-urilor sau realizarea de grafică pentru materiale TV;
- Colaborare în echipă: beneficiarii învață să lucreze împreună în echipă pentru a dezvolta proiectele lor și pentru a-și împărtăși ideile;
- Realizarea VOX-urilor: antrenarea beneficiarilor de a interacționa cu diverse persoane cunoscute sau necunoscute, prin intervievarea lor;

- Elaborarea storytellingului video: dezvoltarea abilităților creative prin filmarea istoriilor și poveștilor;
- Crearea spoturilor de televiziune: implicarea beneficiarilor în conceperea și crearea spoturilor TV pe diverse tematici și subiecte;
- Prezentarea cu imagini: posibilitatea de a oferi publicului idei/gânduri creative pe baza unor imagini foto/video.

FINALITĂȚI:

- Colaborarea și lucrul în echipă;
- Crearea imaginilor foto/video prin asociere;
- Dezvoltarea promptitudinii în fața camerelor video;
- Aplicarea jocurilor interactive pentru realizarea materialelor TV.

3. Cursul PRODUCEREA EMISIUNII TV - oferă beneficiarilor cunoștințe și abilități practice pentru a înțelege și a se implica în diferite etape ale producției televizate.

CONȚINUT:

- Scenariul de televiziune: beneficiarii învață cum să realizeze conținut pentru programe TV, cum ar fi emisiuni, spoturi, mini-filme etc.;
- Tehnici de filmare: beneficiarii studiază aspecte legate de filmarea și încadrarea imaginilor, folosind camerele video și echipament de iluminat;
- Conceptualizarea emisiunii: alegerea conceptului potrivit pentru emisiune, publicul-țintă și tematica acesteia;
- Modalități de prezentare: exerciții pentru a dezvolta abilitățile de prezentare în fața camerei, inclusiv modul de a vorbi, de a se mișca și de a gestiona mimicile / gesturile;
- Interacțiunea cu invitații și publicul: antrenamente de comunicare cu invitații și publicul pentru a menține o atmosferă plăcută și captivantă în cadrul emisiunii.

FINALITĂȚI:

- Scrierea unui scenariu TV pe bază de evenimente/autor;
- Filmarea emisiunilor;
- Realizarea emisiunilor de autor;
- Conexiunea cu invitații în cadrul emisiunii [7].

Toate atelierele din cadrul Școlii TV *Pixel Media Center* ARTICO sunt practice și interactive, integrând toate cele patru modele conceptuale de comunicare prezentate în lucrare adaptate unor asemenea tipuri de laboratoare. Mentorii care țin atelierele sunt profesioniști din piața mediatică din Republica Moldova cu un background jurnalistic de peste zece ani, ceea ce conferă credibilitate și profesionalism materiei predate beneficiarilor atelierelor de televiziune. Pe lângă acest orele practice, copiii și tinerii care

frecventează Pixel Media Center, periodic, efectuează vizite de documentare la posturile de televiziune din Chișinău. Acest lucru permite să fie ancorați în realitățile sistemului audiovizual autohton.

Concluzii

Într-o eră marcată de evoluția rapidă a tehnologiilor digitale, care completează mass-media tradițională cu elemente interactive, devine imperativă promovarea unei utilizări responsabile, orientată spre dezvoltarea armonioasă a competențelor cognitive, emoționale și socioculturale. Demersul științific propus se centrează pe abilitățile de comunicare – înțelegerea mesajelor, exprimarea ideilor și interacțiunile sociale prin intermediul atelierelor de televiziune organizate în sectorul educației non-formale. Analiza mai multor tipuri de comunicare – intrapersonală, interpersonală, de grup, de masă, publică și mediatică – relevă contribuția lor diferențiată la formarea deprinderilor sociale și expresive ale copiilor și tinerilor – beneficiari ai cursurilor de televiziune. Aceste forme de comunicare nu doar facilitează autoreflecția și interacțiunile complexe cu publicul, ci și consolidează empatia, cooperarea și gândirea critică, esențiale în educația pentru comunicare. În același timp, modelele conceptuale propuse – competențele de comunicare (ascultare activă, coerență, empatie), comunicarea colaborativă (interacțiuni în grup, feedback), comunicarea prin proiecte televizate (concepte editoriale, interviuri) și comunicarea prin joc de rol (roluri de prezentator, moderator) – oferă un cadru teoretic și practic adaptabil vârstei de la 5 la 18 ani. Ele permit participanților să decodifice mesaje, să exprime gânduri clar, să asculte atent, să stabilească relații fără ezitări și să se informeze din surse diverse, transformând atelierele în spații educaționale nonformale care integrează teoria cu practica. Exemplul Școlii de Televiziune *Pixel Media Center* din cadrul Centrului Republican pentru Copii și Tineri ARTICO, ce activează cu succes din 2014, ilustrează aplicarea concretă a acestor modele. Prin cele trei ateliere principale – Arta Oratorică (focalizat pe exerciții de încălzire fonatorică, respirație, postură, gestică, exprimare emoțională și prezentări publice), Atelier TV (cu jocuri de rol, activități creative, colaborare în echipă, realizare de VOX-uri, storytelling video și spoturi TV) și Producerea Emisiunii TV (incluzând scenariu, tehnici de filmare, conceptualizare, modalități de prezentare și interacțiune cu invitații) – programul dezvoltă abilități verbale și non-verbale, competențe lingvistice, gândire critică, promovare responsabilă a informațiilor și creativitate.

Astfel, atelierele de televiziune, precum cele de la *Pixel Media Center* ARTICO, reprezintă o strategie eficientă și inovatoare pentru dezvoltarea abilităților de comunicare la copii și tineri, contrabalansând potențialele efecte negative ale expunerii digitale prin educație activă și interactivă. Acestea nu doar îmbunătățesc competențele discursive și prezența în cadru, ci și promovează reziliența emoțională, gândirea

analitică și implicarea civică, contribuind la formarea unor generații adaptate societății informaționale.

Bibliografie:

1. REID CHASSIAKOS, Y.L., RADESKY, J., CHRISTAKIS, D., MORENO, M.A., CROSS, C. Council on communications and media. Children and Adolescents and Digital Media. *Pediatrics*. 2016 Nov;138(5):e20162593. doi: 10.1542/peds.2016-2593. PMID: 27940795.
2. Ibidem
3. *Communication: Children and Youth*. [online]. 2023 [citat 08 ianuarie 2026]. Disponibil: https://www.virtuallabschool.org/management/communication-and-language-development/lesson-3
4. GRAUR, E. *Tehnici de comunicare*. Mediamira, Cluj-Napoca, 2001.
5. LUCHIANENCO, L. Repere teoretice privind dezvoltarea competenței de comunicare la copiii preșcolari cu dislalie polifonematică. In: *Acta et commentationes (Ştiinţe ale Educaţiei)*. 25.3 (2021): 76-83.
6. SULTĂNICĂ, M. Dezvoltarea abilităţilor de comunicare ale elevilor din ciclul primar. Managementul conţinuturilor opţionalului „Arta Comunicării”. In: *Romanian Journal of Education.* Volum 2. Universitatea Babeș-Bolyai, 2015: 57-70.
7. *Conceptul Școlii de Televiziune Pixel Media Center* ARTICO. [citat 08 ianuarie 2026]. Disponibil la: https://artico.md/circles/Cultur%C4%83%20%C8%99i%20societate/%C

PODCASTURILE ȘI DEMOCRATIZAREA DISCURSULUI PUBLIC: ÎNTRE LIBERTATEA DE EXPRIMARE ȘI MECANISME EMERGENTE DE CONTROL - STUDIU COMPARATIV AL SUA, REPUBLICII TURCIA ȘI REPUBLICII MOLDOVA

PODCASTS AND THE DEMOCRATIZATION OF PUBLIC DISCOURSE: BETWEEN FREEDOM OF EXPRESSION AND EMERGING CONTROL MECHANISMS – A COMPARATIVE STUDY OF THE USA, THE REPUBLIC OF TURKEY, AND THE REPUBLIC OF MOLDOVA

CZU: 659.3:004.738.5(73+560+478) **https://doi.org/10.59295/eie2026.15**

Violeta STRATAN ILBASMIȘ,
doctor în științe ale comunicării, lector universitar,
Facultatea de Jurnalism și Științe ale Comunicării, USM
ORCID: 0000-0002-0456-7413
E-mail: *violetastratan@gmail.com*

Rezumat. *Acest studiu examinează rolul podcasturilor în democratizarea discursului public, situându-le între libertatea de exprimare și mecanismele emergente de control în mediul digital contemporan. Pornind de la ipoteza că potențialul lor democratizant depinde de contextul politico-instituțional și de infrastructura platformelor globale, cercetarea adoptă o abordare comparativă calitativă asupra a trei cazuri: SUA, Republica Turcia și Republica Moldova. Metodologia utilizează comparația de tip most different systems, analizând cadrul legal, regimul de reglementare digitală, intervenția statului și rolul platformelor în medierea conținutului. Rezultatele arată că podcasturile sunt spații ambivalente: în SUA - reflectă pluralism ridicat, dar pot accentua polarizarea; în Turcia - oferă alternative critice în condiții de control mediatic strict; în Moldova, o democrație în tranziție - sprijină participarea civică și comunitară, suplinind deficiențele presei tradiționale. Studiul evidențiază dependența de platformele globale, unde algoritmii și politicile de vizibilitate introduc forme subtile de control. Concluzia subliniază că podcasturile extind pluralismul și deliberarea publică, dar democratizarea lor rămâne parțială și condiționată de contextul politic și tehnologic.*

Cuvinte-cheie: *podcasting, discurs public, democratizare, libertatea de exprimare, platforme digitale, reglementare media, polarizare politică.*

Summary. *This study examines the role of podcasts in the democratization of public discourse, situating them between freedom of expression and emerging mechanisms of control in the contemporary digital environment. Based on the hypothesis that their democratizing potential depends on the politico-institutional context and the infrastructure of global platforms, the research adopts a qualitative comparative approach across three cases: the USA, Türkiye, and Moldova.*

The methodology employs a most different systems comparison, analyzing the legal framework, digital regulation regime, state intervention, and the role of platforms in mediating content. The results indicate that podcasts are ambivalent spaces: in the USA, they reflect high pluralism but can exacerbate polarization; in Türkiye, they provide critical alternatives under strict media control; and in Moldova, a democracy in transition, they support civic and community participation, compensating for deficiencies in traditional media. The study highlights the dependence on global platforms, where algorithms and visibility policies introduce subtle forms of control. The conclusion emphasizes that podcasts expand pluralism and public deliberation, yet their democratizing effect remains partial, contingent on political and technological contexts.

Keywords: *podcasting; public discourse; democratization; freedom of expression; digital platforms; media regulation; political polarization.*

Introducere

În era convergenţei media şi a consumului digital crescut, podcasturile reprezintă o formă tot mai importantă de comunicare audio/vizuală-digitală, capabilă să atingă audienţe diverse şi să genereze implicare pe mai multe platforme. Costurile mici de producere, sentimentul de apropiere și intimitate dintre gazdele sau invitații podcasturilor și publicul consumator, tehnicile moderne de storytelling – toate astea sunt factori care au contribuit la popularizarea și creșterea cererii de podcasturi la nivel global. Astfel, podcastul a ajuns să fie una dintre cele mai dinamice și autentice forme de exprimare media – un spațiu unde vocea, sunetul și povestea devin principalele instrumente de comunicare.

Podcasturile au devenit o formă modernă de jurnalism audio sau audio-vizual, unde gazda nu este doar un mediator al discuției, ci figura centrală care impune tonul, regulile și dinamica întregului format. Ea decide temele abordate, selectează invitații și stabilește direcția conversației, influențând astfel atât percepția publicului, cât și modul în care sunt interpretate informațiile.

Termenul „podcast” este o combinație între „iPod” music player de la Apple și termenul din engleză „broadcast” și este definit ca „o înregistrare digitală a unei emisiuni radio sau a unui program similar pus la dispoziție pe internet pentru descărcare pe un player muzical personal” [1]. În 2004, jurnalistul britanic Ben Hammersley și-a intitulat articolul publicat pe 12 februarie în *The Guardian*, „Audible Revolution” (Revoluția Audibilă). Acest articol a marcat prima utilizare a cuvântului „podcasting”, făcând aluzie la o „revoluție audibilă” care a început să ia amploare o dată cu podcasting-ul. Podcasturile sunt descrise în literatura de specialitate ca forme media în care „*povestirea a apărut ca o componentă centrală*” contribuind la transformarea conținutului informațional într-un discurs mai accesibil și mai personalizat [9].

Podcastul este una dintre cele mai dinamice forme de conținut digital contemporan, îmbinând autenticitatea conversației cu flexibilitatea mediului audio-vizual. Este de remarcat creșterea exponențială a podcasturilor la nivel global ca formă de media participativă și ca „mass-media emergentă”, ca formă de democratizare a discursului.

Cercetările din primii ani ai apariției podcasturilor sugerau asemănările tot mai pronunțate ale acestora cu radioul. Spre exemplu, cercetătorul Richard Berry subliniază faptul că radioul este un mediu de comunicare în masă intim, dar podcasturile duc acest lucru mult mai departe, devenind un tip de emisiune bazat pe „hiper-intimitate” (hyper-intimacy) [4].

Rezultatele studiului Edison Research arată că aproximativ 90 de milioane de oameni ascultă podcasturi în fiecare lună în Statele Unite - un număr care s-a dublat din 2015 [8]. Datele aceluiași studiu demonstrează că podcasturile atrag toate categoriile de vârstă, femeile fiind cele care preferă să asculte mai mult aceste produse media decât bărbații. Dacă ne referim la creatorii de podcasturi, putem afirmă că aceștia redefinesc conceptul de influență în lume.

Dar, spre deosebire de influenceri, ei conduc prin încredere, atenție și impact cultural. Raportul *Podcast Pulse* al companiei Acast arată că podcasturile nu doar distrează, ci îi și „mișcă” pe oameni și chiar îi influențează. Iar atunci când brandurile colaborează cu podcasterii, accesează cea mai credibilă și cu impact formă de influență din prezent. Datele aceluiași raport arată că 75% dintre ascultătorii săptămânali de podcasturi nu îi consideră pe podcasteri drept influenceri, însă 84% spun că un podcaster a reușit să le schimbe opinia despre ceva în care credeau anterior [2].

Mulți cercetători (Leadbeater & Miller, 2004; Salvati, 2015) consideră podcasturile ca făcând parte din cultura „do-it-yourself”, referindu-se la faptul că uneori echipa unor proiecte de podcast e formată doar dintr-o persoană, care cu costuri puține și cunoștințe în domeniu realizează un produs finit fără ajutor profesionist, fiind un simplu hobby sau o curiozitate transformată în proiect de podcast [14].

Într-un articol pentru AmplifiMedia (*The Business of Podcasting*), Steven Goldstein, lector la NYU, afirmă că în anul 2026 industria podcasturilor a intrat în a patra eră (etapă/fază) de dezvoltare, numind-o „Era content-ului (conținutului) lichid” având în vedere că „conținutul nu mai aparține unui singur format. Se mișcă. Se adaptează. Curge precum un lichid”. Această eră fiind definită de modul în care se comportă publicul - nu de cum și-ar dori industria podcastingului să se comporte [11]. Podcasturile sunt adesea considerate un mediu alternativ, atât pentru a da glas opiniilor diverse, cât și, mai general, pentru a permite libertatea de exprimare. De exemplu, jurnalistul David Carr a declarat în 2005, în prima perioadă de apariție a podcasturilor, că „deși încă la început, podcastul este platforma zilei, cea mai recentă formă de media eliberată de lanțuri, unde cetățeanul tradițional preia microfonul în timp ce mass-media mainstream este intimidată” [5].

Podcastul – catalizator al unui „spațiu public digital”

Tot mai mulți cercetători afirmă că podcasturile au devenit asemenea unor „oaze” de exprimare, mai ales în țări cu regimuri dictatoriale sau autoritare, iar rolul acestora

constă în crearea unui „spațiu public digital”. Când vorbim despre spațiul public, trebuie să aducem mai întâi în discuție conceptul de spațiu public formulat de cercetătorul german Jürgen Habermas. Acesta afirmă că spaţiul public s-a constituit ca loc de mediere între societatea civilă şi stat, în care se formează şi se exprimă opinia publică. Prin spaţiu public el înţelege acea sferă în care „reuniţi ca public, cetăţenii tratează neconstrânşi sub garanţia de a putea să se întrunească şi să se unească liberi, să-şi exprime şi să-şi publice liber opinia lor asupra problemelor de interes general” [13]. Habermas analizează apariția spațiului public în Europa secolelor XVII–XVIII, odată cu dezvoltarea presei tipărite, cafenelelor, saloanelor și cluburilor literare. În acea perioadă cetățeni egali în fața argumentului dezbăteau liber chestiuni politice și sociale. Spațiul public genera o opinie publică informată, care putea influența puterea politică. Astfel, el devine un mecanism de control democratic asupra statului. În secolul XXI, putem afirma că podcasturile pot extinde participarea publicului la discuțiile de pe agenda publică a unui stat, dar pot contribui, în același timp la fragmentarea publicului sau favoriza manipularea și dezinformarea în spațiul online. Autorul german Hans Enzensberger susține că mass-media alternativă (critică), creată în opoziție cu mass-media mainstream, stabilește un nou spațiu public și democratic creat atât de producătorii, cât și de consumatorii săi [3].

Podcastul - spațiu de rezistență culturală și politică

În multe țări din Europa de Est sau Orientul Mijlociu podcasturile au devenit acele spații care dau voce opoziției, care încurajează activismul civic și noile mișcări sociale. De aici am putea deduce ideea că podcasturile extind libertatea de exprimare (prin accesibilitate, diversitate de voci, lipsa cenzurii directe), dar există totuși și un potențial de monopolizare (dependența de platforme mari Spotify, Apple, YouTube), algoritmi și presiuni comerciale la care sunt supuse aceste produse media digitale. În astfel de cazuri există riscul de substituire a pluralismului real cu pluralism aparent.

De-a lungul anilor conținutul podcasturilor a devenit un domeniu valoros de studiu care a atras atenția multor teoreticieni. În studiul lor care evaluează impactul conținutului podcasturilor, Henry Jenkins (2009), o figură proeminentă în studiile media la nivel mondial, și colegii săi teoreticieni au descoperit că transmisiunile podcasturilor încurajează indivizii să își exprime gândurile și să le împărtășească cu ceilalți. Indicând crearea unei culturi participative, teoreticienii au susținut că podcasturile creează un spațiu semnificativ de libertate pentru producerea și diseminarea informațiilor în comparație cu mass-media tradițională [12].

Datorită faptului că sunt accesibile, podcasturile au devenit unica nișă a vocilor marginale (vocile diasporei, minorităților etnice sau sexuale), contribuind astfel la creșterea gradului de conștientizare a existenței unor probleme, amplificând dialogul social participativ și spațiul diversității, acestea fiind trăsături definitorii ale democrației.

Metodologie

Prezentul studiu prezintă o **abordare calitativă comparativă**, având ca obiectiv analiza rolului podcasturilor în procesul de democratizare a discursului public, precum și identificarea mecanismelor emergente de control asupra acestui tip de conținut media în trei contexte politico-instituționale distincte: Statele Unite ale Americii, Republica Turcia și Republica Moldova. Dat fiind faptul că obiectul cercetării noastre reprezintă trei țări de pe continente diferite, trei spații geopolitice cu sisteme politice diferite, am considerat potrivită drept metodă de cercetare, metoda comparației, care este utilizată pentru a evidenția diferențele și similitudinile dintre cele trei cazuri analizate, în condițiile unor grade variabile de libertate a exprimării, ale unor regimuri de reglementare diferite și ale unor tradiții media distincte. Studiul se înscrie în logica comparației de tip *most different systems*, în care cazuri aparținând unor sisteme politice diferite sunt analizate prin prisma unui fenomen comun — podcasturile ca formă emergentă de discurs public.

Criterii de analiză comparativă

Analiza comparativă se bazează pe un set comun de criterii, aplicate în mod uniform fiecărui caz de studiu:

- cadrul normativ și constituțional privind libertatea de exprimare;
- gradul de intervenție a statului în spațiul mediatic digital;
- existența și natura mecanismelor de control (instituționale, juridice, economice sau informale);
- rolul platformelor digitale în medierea și moderarea conținutului;
- posibilitatea actorilor non-instituționali de a participa la discursul public prin intermediul podcasturilor.

Surse și tehnici de analiză

Datele utilizate în analiză provin din:

- documente legislative și reglementări relevante;
- rapoarte ale organizațiilor internaționale privind libertatea presei și a exprimării;
- studii academice și articole de specialitate;
- exemple relevante de podcasturi și controverse publice asociate acestora.

Analiza este de natură interpretativă, urmărind nu doar descrierea cadrului instituțional, ci și înțelegerea modului în care podcasturile funcționează ca spații alternative de exprimare și deliberare publică. Studiul are un caracter exploratoriu și nu își propune generalizarea rezultatelor la nivel global. Alegerea celor trei cazuri reflectă interesul pentru contrastele dintre modele diferite de guvernanță media și nu exhaustivitatea fenomenului analizat.

Ipoteze de cercetare

Studiul pornește de la ipoteza generală conform căreia podcasturile contribuie diferit la democratizarea discursului public în funcție de contextul politico-instituțional, iar potențialul lor emancipator este condiționat de mecanisme formale și informale de control.

Ipoteze comparative specifice

1. Libertatea de exprimare și autonomia podcasterilor: În contexte cu un grad ridicat al libertății de exprimare (SUA), podcasturile funcționează preponderent ca spații autonome de exprimare publică, cu intervenții instituționale minime asupra conținutului.
2. Control instituțional și autocenzură: În contexte caracterizate de un control instituțional sporit asupra mass-mediei (Republica Turcia), podcasturile sunt supuse unor forme directe sau indirecte de control, ceea ce conduce la practici accentuate de autocenzură în rândul producătorilor de conținut.
3. Ambiguitatea reglementării și vulnerabilitatea discursului: În democrații aflate în tranziție (Republica Moldova), absența unui cadru clar de reglementare pentru podcasturi generează atât oportunități sporite de exprimare, cât și vulnerabilități crescute față de presiuni politice, economice sau de platformă.
4. Rolul platformelor digitale ca actori de control: Indiferent de contextul național, platformele digitale joacă un rol tot mai important în moderarea și controlul discursului realizat prin podcasturi, funcționând ca actori non-statali cu putere normativă emergentă.
5. Democratizare vs. profesionalizare: Pe măsură ce podcasturile se profesionalizează și se integrează în ecosisteme media comerciale, potențialul lor de democratizare a discursului public tinde să se diminueze, indiferent de contextul național.

Întrebări de cercetare

1. Cum diferă rolul podcasturilor ca spații de democratizare a discursului public în Statele Unite ale Americii, Republica Turcia și Republica Moldova, în funcție de gradul de libertate a exprimării?

2. Ce tipuri de mecanisme de control (instituționale, juridice, economice sau informale) influențează producerea și distribuția podcasturilor în cele trei contexte analizate?

3. În ce măsură platformele digitale acționează ca actori non-statali de moderare și control al discursului realizat prin podcasturi, dincolo de cadrul național de reglementare?

Relevanța celor trei spații geopolitice

Drept obiect de cercetare au fost alese trei țări cu un grad de democratizare diferit și grad de libertate de exprimare diferit, conform datelor furnizate de *Freedom House* pentru anul 2025 și *Democracy Index* pentru anul 2024.

Tabel 1. Realizat de autoare cu date de pe site-urile https://freedomhouse.org/country/moldova/freedom-world/2025 și https://ourworldindata.org/grapher/democracy-index-eiu?mapSelect=USA~MDA~TUR

Țări	Freedom House 2025	Democracy Index 2024
SUA	„liberă” (**84**/100)	**7.85**,„democrație imperfectă”
Republica Turcia	„neliberă” (**33**/100)	**4.26** „regim hibrid”
Republica Moldova	„parțial liberă” (**60**/100)	**6.04**,„democrație imperfectă”

Piața de podcasting în Statele Unite ale Americii

Deși SUA are o piață de podcast matură, fiind una dintre cele mai mari la nivel global, polarizarea politică și rolul platformelor mari pot limita funcția democratizantă pe care o comportă podcasturile. Într-o țară cu o presă catalogată a fi „liberă” podcasturile devin un spațiu de dezbatere intens, dar și dezinformare. Chiar dacă piața mass-media din SUA se bucură de o competiție sănătoasă și de independență editorială relativă, la nivel digital există totuși riscul de „*platform power*” și polarizare algoritmică.

Piața de podcasting din SUA a generat aproximativ 8,39 miliarde USD în 2024 și se prognozează ca aceste venituri să crească substanțial până în 2030 [22]. Trebuie de menționat faptul că cele mai urmărite podcasturi la nivel global sunt cele realizate de podcasteri din SUA. Aici putem menționa: *The Joe Rogan Experience, The Daily, Call Her Daddy, This American Life, Serial* etc. Toate aceste proiecte se bucură de cele mai mari comunități de ascultători, cu ajutorul cărora aceste proiecte cresc, se dezvoltă, sunt caracterizate de interactivitate reală (oamenii nu doar ascultă și pleacă, ci discută episodul, pun întrebări, contribuie cu povești). Datorită acestor comunități, podcasturile beneficiază de o creștere organică și sustenabilă *cross-platform*. În acest context se creează o relație de câștig reciproc pentru că au de câștigat ambele părți: podcastul crește, iar în cadrul comunității apare acel sentiment de apartenență care ia forma sentimentului de loialitate, podcastul devenind parte din identitatea comunității de urmăritori. Dialogul online dintre podcast și comunitatea acestuia devine parte integrantă a democrației deliberative, modelul care pune accent pe discuția publică, pe dezbatere rațională, pe consultări și participare activă din partea cetățenilor. În graficul de mai jos este ilustrat numărul de ascultători de podcast din SUA pentru anul 2022, acesta fiind de aproximativ 177 milioane de oameni.

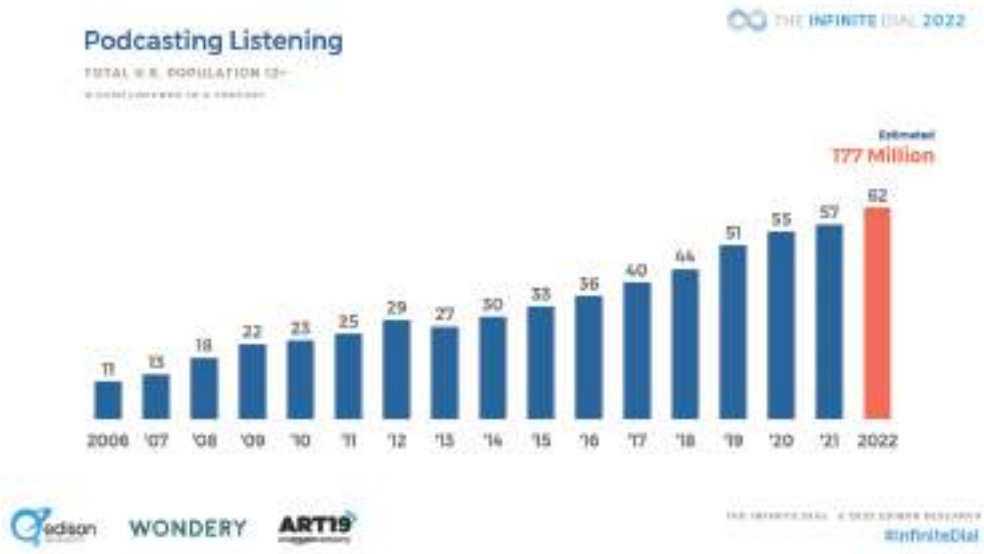

Figura 1. **Numărul de ascultători de podcast din SUA pentru anul 2022**. Sursa: *Edison Research, The Infinite Dial,* 2022 [21].

În Statele Unite, interesul pentru industria de podcasting a crescut vertiginos imediat după atingerea unui succes impresionant al podcastului „The Daily” afiliat ziarului The New York Times, care a ajuns la o audiență de aproximativ 2 milioane de ascultători, ceea ce a și generat venituri substanțiale pentru proiect. Datele din ianuarie 2026 arată că cele mai ascultate sau vizionate podcasturi din SUA pe platforma Spotify sunt: „The Joe Rogan experience” (comedie, societate), „The Shawn Ryan Show” (cultură, filosofie), „The Tucker Carlson Show” (politică, știri), „Crime Junkie” (true crime), „This past weekend” (comedie), „The Daily” (știri, politică) [17].

Varietatea mare de tematici și subiecte pe care le abordează autorii de podcast americani poate fi interpretată prin faptul că în prezent podcasturile din SUA nu sunt reglementate de *Federal Communications Commision* (Comisia Federală de Comunicații), fiind protejat pe scară largă de *First Amendment* (Primul Amendament – legea care garantează libertatea de exprimare, libertatea presei, libertatea religiei etc. în SUA). Cu toate acestea, autorii de podcast trebuie să respecte legile generale, cum ar fi cele privind defăimarea sau drepturile de autor. Acest avantaj legal oferă creatorilor mai multă libertate față de restricțiile care pot fi impuse mass-mediei tradiționale.

Piața de podcasting în Republica Turcia

Conform datelor din raportul *Freedom House 2025*, Turcia este evaluată ca o țară „neliberă” în ceea ce privește libertățile fundamentale și media, iar analiza indexului

democratic din 2024 o include în categoria unui regim hibrid. Prin urmare, în cazul Turciei vorbim despre un sistem democratic formal, dar cu limitări serioase. În astfel de circumstanțe, podcasturile aici au potențial puternic de spațiu alternativ de libertate de exprimare, în special pentru tinerii urbani. Totuși, riscul de cenzură și autocenzură rămâne foarte ridicat într-o țară cu un regim cu libertate de exprimare limitată. Totodată, în Turcia podcasturile funcționează ca spații alternative de rezistență, mai ales pentru tineri și minoritățile entice sau sexuale din țară. Dovada că podcasturile sunt preferate printre tineri sunt datele studiului Deloitte, care arată o creștere de 175% în 2024 față de anul precedent [6, p.29].

Interviurile realizate cu jurnaliști realizatori de podcasturi arată că aceștia consideră podcasturile extrem de valoroase în ceea ce privește libertatea de exprimare, într-o țară în care mainstream-ul s-a prăbușit, iar jurnaliștii sunt sub presiune [20, p. 219-220].

Producția de podcasturi din Turcia este încă un domeniu relativ liber, permițându-le autorilor să abordeze liber subiecte considerate tabu, pe care nu le-ar putea discuta în mass-media tradițională. Chiar și portalurile de știri politice, care produc știri scrise doresc să beneficieze de oportunitățile oferite de această libertate de exprimare, de aceea sunt create podcasturi afiliate acestora, care fac evaluări ale evenimentelor politice fără teama de sancțiuni penale. Presa tradițională este percepută ca limitată de condițiile politice și economice, ceea ce i-a determinat pe unii jurnaliști să caute alte forme de exprimare. Podcasturile sunt încă un format cu mai puțină cenzură și „linșaj public”, dar totodată au acces mai redus la audiență comparativ cu media tradițională, ceea ce limitează impactul lor, acesta fiind unul dintre marele dezavantaje [18].

Studiile arată că ascultătorii turci preferă să asculte podcasturi de știri în principal datorită accesului facil la acest mediu, iar persoanele care urmăresc știrile din podcasturi nu au încredere în conținutul de știri al mass-media și preferă să urmărească știrile în principal de pe rețelele sociale [23].

Conform clasamentului companiei Apple, în luna ianuarie cele mai ascultate podcasturi în Turcia au fost: *Ortamlarda satılacak bilgi* (cultură, artă, psihologie), *Meksika Açmazı* (improvizatie), *Anlatanadam'la Aikido* (comedie), *Kendine İyi Davran* (educație, psihologie), *Merdiven Altı Terapi* (psihologie).

Turcia este țara cu mari restanțe la capitolul libertate de exprimare. Cu toate că articolul 26 din Constituția Turciei garantează dreptul la „libertatea de exprimare și răspândirea gândurilor”, există totuși câteva articole din Codul Penal, care impun limite semnificative în acest sens, articole care sunt dur criticate de către jurnaliști, artiști sau opozanți politici. Cea mai criticată este „Legea Dezinformării” (intrată în vigoare în 2022) în care este amintită pedeapsa cu închisoare între 1 și 3 ani pentru oricine care „răspândește public informații false”, acestea afectând securitatea internă sau externă, ordinea publică sau sănătatea generală a societății. Prin intermediul acestei legi

autoritățile turce au început să folosească legea pentru a iniția anchete și a restricționa conținut online, inclusiv împotriva jurnaliștilor și criticilor guvernamentale. Organizații pentru drepturile omului și libertatea presei consideră că legea amenință libertatea de exprimare, poate induce autocenzura și consolida controlul guvernamental.

În aceste circumstanțe, când există prezența unui control sistematic asupra media tradiționale, portalurile de știri, jurnaliștii, artiștii și alți reprezentanți ai societății civile migrează spre podcasting care reprezintă acel „spațiu de refugiu”, care oferă o libertate mai mare de exprimare, dar în care autocenzura își face simțită prezența la prima ascultare a podcasturilor turcești.

Piața de podcasting din Republica Moldova

Când vorbim despre Republica Moldova, vorbim despre o țară aflată în proces de democratizare, cu instituții fragile, cu o presă „parțial liberă”, domeniu în care au fost înregistrate progrese în ultimii ani. Într-o țară relativ tânără, în care se lucrează la edificarea unui stat de drept, podcasturile devin instrumente emergente de participare civică și dialog, mai ales în relație cu diaspora și problemele identitare. Cele mai mari piedici sunt mai degrabă cele de ordin economic (resurse, vizibilitate redusă) decât politice. Acestea ar putea fi principalele cauze care au stat în calea apariției și ulterior a dezvoltării atât de târzie a podcasturilor în Republica Moldova. Pandemia de COVID-19 a contribuit la accelerarea acestui proces. În ultimii ani, publicul din Republica Moldova a devenit un consumator fidel de podcasturi, iar printre cele mai ascultate proiecte se numără: „Ascultă ZdG” podcast al Ziarului de Gardă, Business Pages, cuMINTE” cu Ana Sîrbu, „Titania Podcast” realizat de jurnalista Tatiana Însurățelu, „Mai întreb o dată” cu Veronica Cociu, „ „Mulțumesc pentru întrebare” cu Nata Albot, „Unde-s Banii” cu Marina Afanas [1]. Toate aceste podcasturi abordează teme diverse actuale – de la investigații jurnalistice și probleme financiare, până la antreprenoriat și discuții libere într-un format relaxant. Datele Barometrului Opiniei Publice în 2024, arată că peste 52 % din cetățenii din Moldova nu au ascultat podcasturi în ultimele 3 luni, ceea ce sugerează că ascultarea de podcasturi este un fenomen relativ limitat la nivel de țară [15].

Cu o piață emergentă relativ mică și cu influențe regionale (în mare parte din România) putem afirma că publicul moldovenesc se află în procesul de descoperire a podcasturilor locale, efectele cărora pot fi observate în discursul public, care într-o măsură deocamdată mică contribuie la democratizarea acestuia.

În Republica Moldova, în prezent nu există o legislație specifică și distinctă pentru podcasturi, dar acestea pot intra sub incidența unor reguli generale care afectează mass-media și conținutul online în funcție de cum sunt produse și distribuite. În acest sens se duc mai multe discuții. Podcasterii trebuie să respecte regulile generale privind conținutul ilegal, regulile de publicitate, protecția minorilor etc. Există proiecte de amendare a Co-

dului Serviciilor Media Audiovizuale care propun includerea vlogurilor și podcasturilor (în special cele video) sub incidența regulilor pentru „serviciile de platformă video” sau conținut online reglementat. Aceasta ar însemna reguli mai stricte pentru creatorii de conținut online privind responsabilitățile editoriale şi sancțiunile pentru conținut considerat ilegal sau periculos.

Concluzii

Analiza comparativă a pieței de podcasturi în Statele Unite ale Americii, Republica Turcia și Republica Moldova evidențiază caracterul profund ambivalent al acestui format media în raport cu democratizarea discursului public. Departe de a fi spații complet „libere”, podcasturile funcționează într-un ecosistem mediatic marcat de noi mecanisme de constrângere și control, generate în principal de dependența față de infrastructura digitală globală și de logica platformelor comerciale. Cu toate acestea, în raport cu media tradițională, în prezent ele oferă un grad sporit de deschidere, accesibilitate și participare publică, devenind canale relevante pentru exprimarea pluralismului și a diversității de opinii.

Podcasturile se afirmă ca spații ale diversității, favorizând accesul vocilor marginale – diaspora, minorități, grupuri subreprezentate – și contribuind la lărgirea cadrului deliberativ al sferei publice. În acest sens, ele pot funcționa ca instrumente civice, facilitând activismul, dezbaterile sociale și politice și articularea unor „publicuri alternative”, mai ales în contexte în care media tradițională este limitată sau insuficient diversificată. Totodată, diferențele dintre podcasturile independente și cele instituționalizate indică niveluri distincte de autonomie editorială, pluralism și risc de autocenzură.

Studiul arată că gradul de democratizare al contextului politic influențează decisiv funcția podcasturilor. În SUA, unde democrația este consolidată, podcasturile reflectă un pluralism ridicat al vocilor, dar devin și un teren fertil pentru polarizare, fragmentarea audiențelor și răspândirea dezinformării. În Turcia, unde libertatea de exprimare este restrânsă, podcasturile capătă un rol de spațiu alternativ de rezistență, în special pentru tineri și mediul urban, compensând cenzura media tradiționale. În Republica Moldova, o democrație aflată în tranziție, podcasturile au o funcție preponderent civică și comunitară, fiind strâns legate de diaspora și de procesul mai larg de consolidare democratică, suplinind lipsa de resurse și diversitate a presei clasice.

În același timp, podcasturile nu garantează automat democratizarea discursului public. Dependența de platformele globale precum Spotify, Apple sau YouTube introduce riscul unei forme de control indirect, exercitat prin algoritmi de recomandare, politici de monetizare și criterii de vizibilitate. Acești algoritmi tind să favorizeze conținutul popular sau comercial, marginalizând vocile alternative și transformând potențialul democratizant al podcasturilor într-un pluralism aparent, mai degrabă decât într-unul real. Astfel,

libertatea de exprimare este influențată nu doar de cadrul legislativ, ci și de arhitectura tehnologică invizibilă care structurează accesul la audiență.

În concluzie, podcasturile extind pluralismul mediatic și pot funcționa ca adevărate „supape democratice”, mai ales în contexte restrictive sau emergente. Totuși, ele democratizează discursul public doar parțial, fiind simultan spații de libertate și de negociere cu puterea platformelor. Viitorul podcasturilor va depinde de modul în care aceste tensiuni vor fi gestionate: ele pot deveni fie un instrument al unei democratizări reale, fie o iluzie a libertății, dacă mecanismele de control algoritmic și presiunea comercială vor rămâne opace și nereglementate. Studiul confirmă că podcastingul diferă structural de alte forme media și rămâne o alternativă semnificativă pentru libertatea de exprimare, în special pentru statele în curs de dezvoltare, cu condiția unei conștientizări critice a limitelor sale.

Bibliografie:

1. *15 Best Moldova Podcasts, 2026*. Disponibil: https://podcast.feedspot.com/moldova_podcasts/ (Accesat 10.01.2026)
2. *Acast Podcast Pulse Report*. Disponibil: https://podcastpulse2025.com/, (Accesat: 12.01.2026)
3. AYDOĞAN, F. & KIRIK, A. M. (2012) Alternatif medya olarak yeni medya. Akdeniz Üniversitesi İletişim Yeni Medya, Hakemli, uluslararası, e-Dergi New Media, Peer reviewed, international, e-Journal Fakültesi Dergisi, 18, 58-69. Disponibil: https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/788651 (Accesat: 13.01.2026)
4. BERRY, R. (2016) Part of the Establishment: Reflecting on 10 years of Podcasting as an Audio Medium. *Convergence*, 661-671. Disponibil: https://doi.org/10.1177/1354856516632105 (Accesat: 10.01.2026)
5. BOTTOMLEY, A. J. (2015) Podcasting: A decade in the life of a “new” audio medium: Introduction. *Journal of Radio & Audio Media*, 22(2), 164-169. Disponibil: https://doi.org/10. 1080/19376529.2015.1082880 (Accesat: 09.01.2026)
6. DELOITTE (2024) Türkiye’de tahmini medya ve reklam yatırımları—2024 ilk 6 ay raporu (1-36). Interaktif Reklamcılık Derneği Türkiye. Disponibil: https://iabtr.org/wp-con tent/uploads/2024/10/2024-Ilk-Yariyil-Medya-ve-Reklam-Yatirimlari.pdf (Accesat 16.01.2026)
7. *Economist Intelligence Unit, Democracy Index*, 2024, Disponibil: https://ourworldindata.org/grapher/democracy-index-eiu?mapSelect=USA~MDA~TUR (Accesat 04.01.2026)
8. *Edison Infinite Dial March* 2019. Disponibil: https://www.edisonresearch.com/wp-content/uploads/2019/03/Infinite-Dial-2019-PDF-1.pdf (Accesat: 13.01.2026)

9. FILIMON-BENEA, A., VID, I. (2025) *Narrative Techniques in Romanian Podcasts: A Qualitative Case Study Analysis.* Disponibil: https://www.mdpi.com/2673-5172/6/4/175 (Accesat: 10.01.2026)
10. *Freedom House, Freedom in the world, Moldova*. Disponibil: https://freedomhouse.org/country/moldova/freedom-world/2025 (Accesat 10.01.2026)
11. GOLDSTEIN, S. (2025) *Podcasting 2026: Welcome to the Era of Liquid Content*. Disponibil: https://www.amplifimedia.com/blogstein-1/podcasting-2026-welcome-to-the-hybrid-era (Accesat: 13.01.2026)
12. JENKINS , H.& PURUSHOTMA. R. & WIEGEL. M.& CLINTON. K. & ROBINSON. A. (2009). *The Challenges of the Confronting Participatory Culture: Media Educaton for 21st Century*. Cambridge: MIT Press.
13. HABERMAS, J. *Sfera publică şi transformarea ei structurală*, Editura Univers, Bucureşti, 1998.
14. LEADBEATER, C., & MILLER, P. (2004) *The pro-am revolution: How enthusiasts are changing our society and economy. Demos*. Disponibil: https://www.seriousleisure.net/uploads/8/3/3/8/8338986/proamrevolution.pdf (Accesat: 10.01.2026)
15. Media Azi. *De unde se informează cetățenii Republicii Moldova și în ce surse au cea mai mare încredere?* Disponibil: https://media-azi.md/de-unde-se-informeaza-cetatenii-republicii-moldova-si-in-ce-surse-au-cea-mai-mare-incredere/ (Accesat 10.01.2026)
16. Oxford English Dictionary. *Definiția termenului „podcast”* Disponibil: https://www.oed.com/dictionary/podcast_n?tab=factsheet#136092629 (Accesat: 12.01.2026)
17. *Podcast Charts and Rankings, Spotify / United States / Top Podcasts*. Disponibil: https://www.podchaser.com/charts/spotify/us/top%20podcasts (Accesat 13.01.2026)
18. *Podcast gazeteciler için yeni bir özgürlük alanı mı?* (07.10.2020). Disponibil: https://www.dw.com/tr/podcast-gazeteciler-i%C3%A7in-yeni-bir-%C3%B6zg%C3%BCrl%C3%BCk-alan%C4%B1-m%C4%B1/a-55193755, (Accesat 13.01.2026)
19. SALVATI, A. J. (2015). Podcasting the past: Hardcore History, Fandom, and DIY Histories. *Journal of Radio & Audio Media*, 22(2), 231.
20. ŞENER, O. (2020). Gazetecilik için podcast. T. Durna (Ed.), Sivil toplum kuruluşları için hak temelli gazetecilik kılavuzu içinde (215-252). um:ag yayınları. Disponibil: www.nadirkitap.com/sivil-toplum-orgutleri-icin-hak-temelli-gazetecilik-kilavu zu-editor-tezcan-durna-kitap23741149.html (Accesat 15.01.2026)
21. *The Infinite Dial® Reports*, March 23, 2022. Disponibil: https://www.edisonresearch.com/the-infinite-dial-2022/ (Accesat 28.12.2025)
22. *United States Podcasting Market Report* 2025. Disponibil: https://www.globenewswire.com/news-release/2025/03/10/3039649/28124/en/United-States-Podcas-

ting-Market-Report-2025-Growth-Trends-and-Opportunities-to-2030-Featuring-Analysis-of-Amazon-Apple-iHeartMedia-Pandora-Media-Audacy-More.html (Accesat 02.01.2026)

23. YENITUNA, B., KURT, G. (2022) Türkiye'de Haber Podcasti Dinleme Pratikleri üzerine Niteliksel bir Araştırma, İstanbul Kent Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi Özel Sayı: Salgın Dönemlerinde Medya ve İletişim Uygulamaları, e-ISSN 2717-9737. Disponibil: https://dergipark.org.tr/tr/pub/itbfkent/article/1207169 (Accesat 12.01.2026)

UTILIZAREA INTELIGENȚEI ARTIFICIALE ÎN PRESA DIN REPUBLICA MOLDOVA: EXPERIENȚE ȘI RISCURI

THE USE OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN THE PRESS OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA: EXPERIENCES AND RISKS

CZU: 070:004.7(478) **https://doi.org/10.59295/eie2026.16**

Ecaterina DELEU,
doctor în științe politice, lector universitar,
Facultatea de Jurnalism și Științe ale Comunicării, USM
ORCID: 0000-0003-4582-4604
E-mail: *ecaterina.deleu@usm.md*

Maria-Emilia HÎNCU,
Jurnalistă, TV8, studentă FJȘC,
Universitatea de Stat din Moldova
E-mail: *hincumariaemilia@gmail.com*

Rezumat. *În ultimii 4-5 ani în Republica Moldova au devenit tot mai frecvente discuțiile privind utilizarea etică a instrumentelor Inteligenței Artificiale (IA), în diferite domenii. În special, sunt vizați tinerii, fiind una dintre categoriile de vârstă cele mai active în folosirea IA. Dintre domenii, se pune accent pe jurnalism, mai ales în contextul războiului hibrid, căci miza este informarea corectă a populației, din surse sigure și verificate. Articolul abordează problema utilizării IA în mass-media din Republica Moldova, cu accent pe experiențele și riscurile din domeniu pe care le implică. În cadrul studiului de cercetare au fost realizate interviuri semistructurate cu jurnaliști care activează în diferite tipuri de presă (decembrie, 2025). Respondenții au fost întrebați ce instrumente bazate pe IA folosesc jurnaliștii din Moldova, cum le-au afectat munca de zi cu zi; dacă jurnaliștii respectă Codul deontologic atunci când folosesc IA în generarea și distribuirea știrilor; precum și cum anticipează viitorul profesiei de jurnalist odată cu dezvoltarea tot mai rapidă a tehnologiilor cu inteligență artificială.*

Cuvinte-cheie*: mass-media, tineri, Inteligență Artificială, instrumente, Codul deontologic, experiențe, riscuri, avantaje.*

Summary. *In the last 4-5 years, the discussions regarding the ethical use of Artificial Intelligence tools in various fields have become more frequent in the Republic of Moldova. Young people are particularly involved, being one of the most active age groups in using AI. Regarding the field, the focus is on journalism, especially in the context of hybrid warfare, because the aim is to inform the population correctly, from reliable and verified sources. This article analyzes the use of AI in the media institutions, with a focus on the experiences and risks in the field that it involves. As part of the research study were conducted semi-structured interviews with Moldovan*

journalists working in various media (December, 2025). Respondents were asked to indicate which AI-based tools are employed by journalists in Moldova, and how these tools have influenced their daily work; whether the journalists follow the Code of Ethics when using AI in generating and distributing news; as well as their anticipation of the future of the profession with the increasingly rapid development of artificial intelligence technologies.

Keywords: *mass media, youth, Artificial Intelligence, tools, Code of Ethics, experiences, risks, advantages.*

Introducere

Tehnologiile digitale se dezvoltă în prezent într-un ritm extrem de accelerat și influențează, la rândul lor, spațiul mediatic. Instrumentele care se bazează pe inteligență artificială (IA) au un impact puternic asupra modului în care sunt produse, dar și consumate informațiile. Or, există tehnologii care ne permit să colectăm automat informații, să generăm, să traducem și redactăm texte, precum și să scriem titluri, să personalizăm conținuturile și să le distribuim automat către diferite grupuri-țintă. Ținând cont de necesitatea de a informa rapid publicul, de competiția strânsă dintre instituțiile media și de afluxul enorm de informații, organizații media precum Reuters, BBC, Associated Press, Washington Post au început de câțiva ani să utilizeze aceste instrumente pentru a eficientiza procesele editoriale. Astfel, IA nu mai e folosită doar ca experiment, ci a devenit o practică necesară în jurnalism.

În același timp, tehnologiile IA influențează considerabil opinia publică. Circulația informației afectează direct și indirect deciziile politice, economice și sociale. De aceea, studierea rolului IA în generarea și distribuirea știrilor este extrem de necesară; pentru că ne permite să înțelegem transformările din mediul jurnalistic și să identificăm atât avantajele (eficientizarea muncii, prelucrarea rapidă a unui volum mare de date, transcrierea fișierelor audio în text, monitorizarea rețelelor sociale), cât și provocările pe care le implică (interpretarea eronată a informațiilor, manipularea, dileme etice etc.). Prin urmare, analiza acestei probleme permite identificarea unor practici menite să ajute redacțiile să utilizeze aceste tehnologii într-un mod sigur și responsabil, punând accent pe situațiile sensibile, pe factorii de risc. Utilizarea inteligenței artificiale în generarea și distribuirea știrilor poate eficientiza munca jurnalistică, dar nu poate înlocui rolul jurnalistului în verificarea informațiilor și respectarea normelor etice.

Context

Demersul inițial din cadrul acestui studiu de cercetare a pornit ținând cont de concluziile incluse în mai multe lucrări în domeniu, care analizează impactul IA asupra mass-mediei, printre care raportul „Generating Change. A global survey of what news organisations are doing with AI” de Charlie Beckett și Mira Yaseen, studiul Danielei-

Aura Bogdan despre inteligența artificială și viitorul jurnalismului, editorialul lui Rashid Mehmood despre jurnalism, media și IA etc. [1, 2, 3] De asemenea, au fost analizate documente ce țin de cadrul normativ și cel deontologic, inclusiv *Carta de la Paris privind inteligența artificială și jurnalismul, Ghidul BBC privind utilizarea IA, Codul deontologic al jurnalistului din Republica Moldova etc.* [4, 5].

Felix M. Simon, cercetător în domeniul comunicării, scrie într-un raport publicat de *Oxford Internet Institute* că inteligența artificială este actul de a simula activități umane prin intermediul unor instrumente și metode bazate pe calculatoare, utilizând, de regulă, învățarea automată, mecanism prin care mașinile își îmbunătățesc rezultatele din date sau din propria performanță [6]. Potrivit lui, în industria media este utilizată cel mai des ca un „termen-umbrelă" pentru a comunica cu publicul și colegii despre un set de tehnologii.

Cercetători din Republica Moldova, în particular de la Universitatea de Stat din Moldova, s-au referit la mai multe subiecte sensibile ce țin de utilizarea Inteligenței Artificiale la crearea de conținut și, în mod deosebit, în jurnalism [7, 8, 9].

Practici și instrumente de generare și distribuire a știrilor: riscurile și avantajele utilizării IA în jurnalism

În ultimii 4-5 ani în Republica Moldova s-au intensificat discuțiile despre instrumentele IA și impactul asupra publicului, precum și despre modul în care pot fi aplicate în redacții. În cadrul cercetării de față am recurs la analiza comparativă a opiniilor cercetătorilor în domeniu, la metoda observației participative, la analiza modului în care tehnologiile IA sunt utilizate în prezent în jurnalism. Pentru a înțelege modul în care presa din Republica Moldova utilizează inteligența artificială, au fost realizate șase interviuri semistructurate cu jurnaliști și cu un antreprenor media din țară. Interviurile au fost realizate în perioada 28 noiembrie - 29 decembrie 2025, online. Eșantionul include jurnaliști din Moldova din diferite tipuri de media: presă generalistă și de televiziune (TV8), presă de investigație și online (Ziarul de Gardă, Rise Moldova), presă generalistă și online (tv8.md), presă specializată pentru publicul tânăr și online (diez.md) și un antreprenor media și jurnalist (Dumitru Ciorici). Această diversitate oferă oportunitatea de a analiza comparativ diferite fluxuri editoriale, unde presiunea timpului, resursele disponibile și formele de conținut, precum text, video, investigații, influențează modul în care este integrată inteligența artificială. Datele colectate conțin informații privind practicile din redacții și exigențele de respectare a normelor profesionale.

Pentru jurnaliștii intervievați, inteligența artificială este, în primul rând, un instrument ce le eficientizează munca, prin transcrierea și traducerea de texte, organizarea conținutului și documentarea la anumite subiecte de știri și de investigație. Diferențele dintre aceștia pot fi observate nu atât la nivelul percepției utilității, cât la gradul de încredere și la limitele asumate. În televiziune, inteligența artificială este utilizată cu prudență, mai mult ca o sursă

suplimentară, nu ca un generator de conținut (TV8). În presa de investigație, inteligența artificială este folosită în special pentru procesarea documentelor și a datelor (ZdG, Rise Moldova), în special pentru transcriere, analiză, organizare, traducere, documentare etc. În presa online, utilizarea IA este asociată cu productivitatea, documentarea rapidă și generarea de imagini. De exemplu, unele redacții folosesc inteligența artificială pentru transcrierea fișierelor audio în text, cu ajutorul *Transkriptor*, instrument pentru care achită o taxă. Astfel, putem spune că inteligența artificială este utilizată preponderent în Republica Moldova pentru: transcriere și conversie audio-text, traducere și rezumare, documentare și organizare de date, producție vizuală, optimizare a proceselor digitale.

Un lucru asemănător, observat în interviuri, este utilizarea IA pentru sarcini tehnice, mai ales transcriere, tocmai pentru că aceste sarcini sunt repetitive și consumă mult timp. În lipsa IA, transcrierea ar ocupa mult mai multe ore din timpul jurnaliștilor. În plus, transcrierile îi ajută să subtitreze materialele video. Inteligența artificială nu înlocuiește însă complet munca jurnalistului, deoarece textele necesită redactare, adică un control editorial. Totodată, economisirea timpului permite reporterului să se concentreze pe activități cu valoare jurnalistică mai mare decât munca tehnică. Și în presa online, inteligența artificială înseamnă productivitate mai mare și posibilitatea de concentrare asupra unor materiale jurnalistice mai ample

Interviurile cu jurnaliștii de investigație Anatolie Eșanu și Marcela Zămosteanu denotă o utilizare mai avansată a IA, orientată spre prelucrarea documentelor și a datelor. Jurnalistul de la Ziarul de Gardă subliniază că documentele scanate ca imagini nu permit căutarea clasică, iar ChatGPT e instrumentul care le convertește într-un material ce poate fi analizat. Această practică indică faptul că inteligența artificială este un instrument de preprocesare, adică extrage, ordonează și structurează conținut. Totuși, conținutul generat de ChatGPT trebuie utilizat ca suport pentru sinteză și organizare, fiind asistent, nu autor. Rise Moldova confirmă cele enunțate mai sus, menționând analiza de documente și organizarea datelor cu NotebookLM, Gemini și ChatGPT. Un lucru necesar de punctat este faptul că în presa de investigație IA este apreciată nu doar pentru viteză, dar și pentru capacitatea de a analiza documente voluminoase, extragere de date, ceea ce poate ajuta la realizarea unor materiale mai bine documentate, cu condiția că verificarea este realizată de oameni.

În presa online, vizualul atât pe site, cât și pe rețelele de socializare are un rol foarte important. În acest sens, inteligența artificială poate compensa lipsa resurselor umane specializate. Virgil Bogonovschi de la tv8.md afirmă fără echivoc că îmbinarea capacităților IA cu cele ale editorului de imagine ajută redacția să economisească bani. Prin urmare, inteligența artificială este introdusă în redacții nu doar din curiozitate, ci și ca răspuns la presiuni economice. Totodată, combinarea IA cu abilitățile editorului de imagine sugerează un mecanism de control. Redacția tv8.md nu publică automat imaginile generate de IA, ci ajustează acele imagini.

În unele redacții, precum Ziarul de Gardă și Rise Moldova, Canva este utilizată des pentru crearea elementelor vizuale. Acest lucru demonstrează că inteligența artificială este integrată în instrumentele grafice folosite de presa din Republica Moldova.

Jurnaliștii intervievați respectă Codul deontologic al jurnalistului din Republica Moldova atunci când folosesc inteligența artificială. Aceștia au menționat că inteligența artificială este pentru ei o „unealtă”, un „asistent personal”, „prieten”, dar poate și „dușman” dacă încerci să neglijezi regulile. Potrivit lor, materialele jurnalistice nu trebuie publicate până nu sunt trecute prin filtru de jurnaliști, adică verificate de om. Astfel, se respectă transparența, se menține credibilitatea.

Șeful departamentului știri TV de la TV8, Ruslan Grabari, spune că experiența profesională de lungă durată îl face reticent în utilizarea IA, întrucât știrile trebuie să comunice fapte și să respecte principiul acurateței. Întrebat dacă utilizează inteligența artificială și cum îi influențează aceasta activitatea de jurnalist, Ruslan Grabari a menționat:

Meseria m-a învățat să pun tot la îndoială, dar și să nu neglijez nicio sursă. Astfel, folosesc IA ca sursă suplimentară de documentare. Am convingerea că răspunsurile generate au nevoie de o verificare suplimentară. O doză de reticență din partea celor cu 20+ ani de experiență este justificată mai ales când alegi să faci știri, adică să comunici fapte, nu să scrii eseuri. Utilizez IA mai degrabă ca pe un motor de căutare mai avansat, față de clasicul Google. Îngrijorarea mea este că în 5-10 ani nu vom mai avea jurnaliști capabili să scrie o știre, atunci când rămân fără internet. Un ziarist format înseamnă un profesionist care-și stăpânește domeniul. Exemplu: reporterul pe justiție trebuie să știe toate dosarele de rezonanță, oameni implicați, decizii judecătorești etc., astfel încât să poată face legături logice, să facă știri complete cu backgrounduri consistente. (R.G.)

În presa de investigație, delimitarea dintre rolul tehnic al inteligenței artificiale și responsabilitatea editorială a omului este evidențiată și mai mult. Potrivit lui Anatolie Eșanu, manager al departamentului digital de la Ziarul de Gardă, IA nu poate garanta veridicitatea și nu trebuie tratată ca autor al textelor ce vor fi publicate. El a precizat că la ZdG sunt utilizate unele instrumente IA, însă strict pentru sarcini tehnice, astfel încât jurnaliștii să fie mai rapizi - categoric nu pentru generare de conținut/text. El a precizat că unul dintre instrumentele utile este *GoodTape*, care ajută la transcrierea/transformarea rapidă în text a fișierelor audio.

Nu e perfect, trebuie redactat, dar oricum e mult mai ușor. În cele câteva ore câștigate, reporterul poate face altă muncă mai utilă pentru redacție. Folosim ChatGPT pentru sarcini tehnice. Îi dăm să caute anumite cuvinte-cheie în documente scanate ca fotografii (unde funcția de căutare nu este activă), extragem diverse date/cifre și le ordonăm în tabele Excel, analizăm volume imense de date extrase din bazele de date. Sunt foarte multe situații când ne este util. Nu publicăm așa, brut, documentele generate cu ChatGPT, ci îl folosim doar ca să sintetizăm mai ușor volume mari de informații. De asemenea, folosim ChatGPT pentru a subtitra materialele

video. Noi avem deja scriptul/scenariul materialelor sau traducerile în alte limbi (rusă/engleză), însă, în loc să piardă editorul de imagine câteva ore pentru a plasa subtitrările în programul de montaj video, noi generăm în câteva minute un fișier, pe care ulterior doar îl importăm în programul de editare și iarăși am salvat mult timp. Astfel putem publica materialele mai rapid, iar editorul de imagine poate lucra la altceva. Folosim și Canva pentru crearea coperților pentru site, video, conținut vizual pentru rețelele sociale.

În parteneriat cu Universitatea Tehnică (UTM), ZdG a dezvoltat un instrument pentru site-ul zdg.md (care folosește platforma Wordpress), cu ajutorul căruia punem într-un mod semi-automat la finalul oricărei știri/investigații/reportaj linkuri relevante către alte materiale de pe site-ul ZdG, astfel încât cititorul, atunci când ajunge la finalul unei știri, să aibă alte câteva titluri de citit. Astfel păstrăm cititorii mai mult timp pe site-ul nostru și obținem mai multe vizualizări de pagină. Este un instrument propriu, doar al nostru, creat de noi în colaborare cu doi studenți de la UTM. Instrumentul a fost lucrarea de licență a celor doi studenți. Cum funcționează mai exact? În pagina de administrare a site-ului, la care au acces reporterii, a apărut un modul nou, care generează automat 10 titluri de articole recomandate pentru respectiva știre. Reporterul are posibilitatea să bifeze articolele pe care dorește să le aibă sub știrea pe care o publică sau chiar să adauge alte articole pe care le consideră utile pentru cititori în acel moment. Poți vedea exemple (aproape) sub orice material publicat pe ZdG.md sau poți face click pe „Citește și” de la finalul materialului. La GoodTape, ChatGPT și Canva avem abonamente plătite.

Jurnalista de investigație de la RISE Moldova, Marcela Zămosteanu, a spus că folosește de mai mulți ani instrumente IA, inclusiv unele versiuni contra plată. Ea s-a referit și la câteva avantaje - unele procese au devenit mai rapide, precum transcrierea audio sau transcrierea unui text de pe fișiere ilizibile, analiza mai rapidă a unor documente voluminoase, extragerea de date etc.

Folosesc IA de mai mulți ani, cred că de cel puțin cinci. Pentru transcriere audio – turboscribe.ai, pentru identificarea nr. de telefon – eyecon, pentru identificarea persoanelor în baza fotografiilor - pimeyes.com, pentru colectare de informație, analiză date, extragere, organizare - Gemini și ChatGPT, pentru creare de colaje, infografice - canva.com, pentru traducere - Google Translate și ChatGPT, pentru analiză de documente - notebooklm.google.com. Plătesc pentru unele dintre ele. (M.Z.)

Șeful departamentului online de la TV8, Virgil Bogonovschi, a precizat că jurnaliștii TV8 utilizează instrumentele IA în munca jurnalistică.

La TV8 utilizăm IA pentru transcrierea fișierelor audio în text, plătim abonament la Transkriptor, avem abonament și la ChatGPT pentru echipă. El ne permite să generăm imagini, să facem documentare, să revizuim mai ușor documente mari, dar evident verificăm mereu ca să nu facă IA erori. De asemenea, avem abonament la Canva, unde facem colaje pentru știri și care utilizează și IA. (V.B.)

Întrebat cum s-a schimbat munca de când folosesc aceste instrumente și ce avantaje au remarcat, Virgil Bogonovschi a pus accentul pe câteva aspecte.

Munca echipei noastre s-a schimbat, într-adevăr, în bine. Am crescut nivelul de productivitate, adică economisim timp, reușim să ne ocupăm mai mult de sarcini complexe, unele simple precum tapatul textelor audio trecând în subordinea IA. Evident că e greu să ai total încredere în IA, verificăm conținutul furnizat de ea, dar oricum ia mult mai puțin timp decât să faci lucrul manual, de la zero. Ăsta e cel mai mare avantaj al IA pentru noi. De asemenea, IA ne-a ajutat mult cu generarea de imagini, pe care ar trebui să le facă editorul de imagine. Nu ne permitem financiar să angajăm unul bine experimentat, cel pe care îl avem face doar lucruri mai simple, de bază. Uneori combinăm, generăm imagini cu IA și apoi le edităm în Canva sau Photoshop cu ajutorul editorului de imagine. Deci, IA economisește și resurse financiare. (V.B.)

La rândul său, jurnalistul și CEO/co-fondator Diez.md, Alexandru Lebedev, a spus că de mai mult timp jurnaliștii de la Diez utilizează inteligența artificială.

Dacă să vorbim despre inteligența artificială, ea de mult timp e integrată în tare multe instrumente pe care le folosim zilnic (din voce în text, adăugarea diacriticelor, căutarea după imagine, etc.), dar dacă vorbim despre modelul lingvistic, atunci folosim Gemini și ChatGPT, da, cu plată, pentru că permite flexibilitate și se păstrează arhiva, plus îl poți învăța deja să știe multe lucruri despre activitatea ta și devine un asistent personal. (A.L.)

Întrebat cum s-a schimbat munca sa de când folosește aceste instrumente, ce avantaje vede, Alexandru Lebedev a subliniat sarcinile de ordin tehnic.

Multe lucruri de formatare, revizuire, rezumate, în trecut luau multă atenție, deși era mai mult un lucru mecanic. Asta încerc să optimizez, să nu pierd timp pe lucruri care nu țin de mine și să mă focusez pe partea intelectuală. (A.L.)

Jurnalistul și antreprenorul media, Dumitru Ciorici, de asemenea, menționează că inteligența artificială este utilă în domeniul mass-media, dar trebuie numaidecât să existe un om care să verifice conținutul, astfel încât utilizarea IA să nu afecteze interesul public. El a spus că este foarte atent la evoluțiile din domeniul IA.

Adevărul este că în acest moment nu folosesc inteligența artificială, dar, în același timp, studiez intens cum funcționează, ce modele există, ce poate face, unde mă poate ajuta și cred că începând de anul viitor voi folosi și anumite elemente de inteligență artificială. Ceea ce fac astăzi cu ajutorul inteligenței artificiale - traduc texte, pentru că traduce mult mai bine, ținând seama de context, decât instrumentele clasice pe care le foloseam în trecut, precum Google Translate. (D.C.)

Întrebat dacă IA este mai degrabă prieten sau dușman, Ruslan Grabari a menționat că poate fi și una, și alta, doar că aceasta depinde de inteligența umană.

Este prieten, partener și coleg dacă știi să-l pui să muncească pentru tine. Și aici vorbim despre chestii tehnice, cum ar fi descifrarea (titrarea) unui interviu audio/video, generare de grafică, idei, documentarea subiectelor pentru știri. IA poate deveni și dușman, mai ales pentru cei care abia pășesc în lumea jurnalismului. Cei care cred că este suficient să stabilești corect task-urile ca IA să genereze materiale jurnalistice în locul lor - merg pe o pistă greșită. IA nu va

da telefoane ca să afle informații, IA nu va pune întrebări politicienilor, oamenilor simpli, IA nu va reflecta singur de la fața locului o situație neordinară. (R.G.)

La rândul său, Anatolie Eșanu a făcut unele precizări:

Ți-e prieten atunci când îl folosești la sarcini tehnice, pentru care ai fi cheltuit mult mai mult timp dacă ai fi făcut manual (extragere și prelucrare de date, elaborare de tabele cu date, formatare subtitrări etc), dar îți poate fi și dușman dacă publici texte scrise de IA fără a verifica veridicitatea informațiilor. Ultima verificare a datelor/informațiilor care urmează a fi publicate trebuie făcută întotdeauna de un om (jurnalistul în acest caz). (A.E.)

Marcela Zămosteanu, de la RISE Moldova, a sublinat rolul de asistent al IA.

Prieten sau mai bine asistent. E util pentru viteză și organizare. Dar necesită verificare suplimentară și nu mă încred sută la sută în informație, mereu apelez la prima sursă. De exemplu, am antrenat ChatGPT să-mi dea link la orice informație pe care mi-o oferă și să excludă anumite surse care nu sunt de încredere precum wikipedia. De asta cred că poate fi prieten dacă știi să-l folosești. (M.Z.)

La rândul său, Virgil Bogonovschi de la TV8 a pus accentul pe rolul verificării de către jurnalist.

Pentru noi, ca jurnaliști, inteligența artificială este mai degrabă un prieten, dar unul care trebuie supravegheat permanent. Folosită corect, IA îi permite jurnalistului să se concentreze pe ceea ce contează cu adevărat: întrebările bune, verificarea, contextul, creativitatea și responsabilitatea publică. (V.B.)

Jurnalistul Alexandru Lebedev a fost și mai tranșant.

Nu e nici prieten, nici dușman, e o unealtă. Dacă ne gândim la un cuțit, nu ne gândim în termeni de prieten sau dușman, ci doar o unealtă. IA e un asistent și uneori memoria pe care o poate avea un jurnalist. Cu ajutorul uneltelor, putem deveni mai organizați. (A.L.)

Antreprenorul media, Dumitru Ciorici, a atras atenția asupra modului în care putem fi mai eficienți, cu ajutorul instrumentelor IA.

Este mai degrabă un prieten. Am început să folosesc anumite instrumente care nu sunt interpretabile pentru munca de jurnalist, dar mă ajută mult în munca de zi cu zi. Vă spuneam de traduceri - mă ajută să sumarizez uneori articole foarte lungi și foarte complexe, dar și îmi salvează foarte mult timp. În același timp, am văzut colegii care lucrează în alte industrii, în IT, ei salvează zeci de ore de muncă, săptămânal. Deci, îl văd mai degrabă ca prieten, important să înțelegem în ce cadru folosim acest instrument pentru a nu dăuna interesului public. (D.C.)

Întrebat ce sarcini nu ar vrea să fie delegate inteligenței artificiale, jurnalistul Anatolie Eșanu, a răspuns:

Niciodată nu aș folosi într-o știre/articol un text scris de IA cap-coadă sau chiar și doar un fragment. Nu e corect să-mi asum lucrul făcut de IA și nu e corect nici față de cititori. Materialele

jurnalistice publicate pe orice platformă se prezumă a fi verificate, cu informații veridice, or IA-ul nu ne poate oferi această certitudine. (A.E.)

Întrebată ce sarcini nu ar vrea să delege IA, Marcela Zămosteanu de la RISE Moldova, a pus accent pe rolul de supervizor al jurnalistului/autor.

Documentarea integrală și nicidecum scrierea. Inteligența artificială pentru mine e mai mult un asistent, care face munca tehnică, de exemplu poate organiza un Excel, extrage date, însă eu rămân supervizorul lui, verific orice face. Mă poate ajuta cu idei, poate găsi informații, dar totuși nu mă pot limita doar la ce îmi oferă inteligența artificială. De asemenea, scrierea unui material jurnalistic îmi revine sută la sută mie. Deși în jurnalismul de investigație, subiectivitatea și emoția nu-și are rolul, plasticitatea expresiei nu a anulat-o nimeni. Nu cred că inteligența artificială va lua locul jurnaliștilor, din considerentul exprimării și trecerii unui subiect prin filtrul autorului. (M.Z.)

Și în presa online, verificarea informațiilor este o parte fundamentală a procesului editorial, mai ales pentru jurnaliștii care folosesc inteligența artificială. Deși IA ajută la reducerea timpului în procese precum traducerea, transcrierea, jurnaliștii intervievați au subliniat provocările inteligenței artificiale în special în ceea ce privește verificarea faptelor și evaluarea surselor. Virgil Bogonovschi, de la tv8.md, a menționat câteva sarcini pe care nu ar vrea să le delege inteligenței artificiale:

Da, există sarcini pe care nu este potrivit sau nu este de dorit să le delegăm complet inteligenței artificiale. Nu pentru că IA „nu ar fi bună", ci pentru că unele responsabilități sunt profund umane. Inteligența artificială este excelentă ca instrument, dar periculoasă dacă devine înlocuitor al responsabilității umane. Idealul nu este „IA în locul omului", ci IA alături de om, acolo unde omul rămâne decidentul final. Bunăoară, nu putem permite ca IA să scrie materiale fără ca jurnaliștii din redacție să le verifice minuțios. Ori, deocamdată, acuratețea folosirii informației nu este tocmai punctul forte al acestui instrument care mai are mult de crescut la acest capitol. (V.B.)

Alexandru Lebedev a precizat că sarcinile intelectuale și creative nu ar trebui delegate, dar cele ce țin de aspecte tehnice și de revizuire ar putea fi delegate cu succes.

Solicitat să spună ce îngrijorări are atunci când e vorba de utilizarea IA în cadrul profesiei sale, antreprenorul media Dumitru Ciorici a menționat:

În contextul dezvoltării mai rapide a inteligenței artificiale, va fi o mare provocare pentru toată lumea, nu doar pentru jurnaliști, pentru că multe posturi ar putea fi înlocuite de inteligența artificială. În același timp, ar putea fi și un avantaj pentru jurnaliști, pentru că folosind instrumente de inteligență artificială ar putea face mai rapid task-urile ce țin de partea repetitivă. În partea de îngrijorare, chiar astăzi mă uitam la mai multe unități de conținut care au fost generate în totalitate cu inteligența artificială. Și mă refer aici la incidentul cu drona căzută în raionul Florești. Timp de 12 ore am văzut vreo 20 de postări, toate făcute cu inteligență artificială - fotografii, animații, secvențe video, toate generate cu inteligență artificială, folosite de propaganda

rusă pentru a lua în derâdere, pentru a ridiculiza situația cu drona care a survolat spațiul aerian la Republicii Moldova. La un moment dat, s-ar putea să ajungem să nu ne dăm seama ce conținut e real și ce e făcut cu IA, cred că aici va fi marea provocare pentru toată breasla - să se asigure că se documentează de pe o știre reală, conținut real, fotografie reală și nu redactată de un robot. Evident fake-news-urile. Foarte multe fake-news-uri gândite și publicate cu ajutorul IA. Acum, IA îți poate genera în 10 minute un site de știri care seamănă cu The Economist și pun acolo un articol fals. Din neatenție, cineva ar putea crede că este real. Astea sunt provocările mari pe care ni le vor da această tehnologie în viitorul foarte apropiat. (D.C.)

În ce privește respectarea prevederilor Codului deontologic al jurnalistului din Republica Moldova privind utilizarea instrumentelor IA, Anatolie Eșanu a spus că jurnaliștii de la ZdG au fost informați despre aceasta și rugați să le respecte cu strictețe. El a făcut referire la un caz recent când o instituție de stat a publicat informații însoțite de o imagine generată cu ajutorul inteligenței artificiale (fără a menționa acest lucru), iar colegii au preluat și publicat informațiile și imaginea (fără a observa că e generată de IA). La scurt timp, eroarea a fost depistată și înlăturată. „Considerăm că este foarte important să nu încălcăm cu bună știință prevederile Codului deontologic, iar atunci când greșim neintenționat - să remediem în cel mai scurt timp posibil”, a precizat Eșanu. Acest exemplu demonstrează că riscurile asociate utilizării inteligenței artificiale în jurnalism nu vizează doar textul, ci se extind și asupra conținutului vizual. Având în vedere că unele imagini generate de IA pot părea credibile la prima vedere, redacțiile trebuie să-și consolideze mecanismele de verificare, inclusiv pentru materialele provenite din surse oficiale. În același timp, această situație arată motivul pentru care principiul transparenței este încă valabil. Publicul trebuie să știe când o imagine este generată de IA, iar jurnaliștii trebuie să evite publicarea conținutului care poate induce în eroare cititorii.

Marcela Zămosteanu, jurnalistă RISE Moldova, referindu-se la respectarea prevederilor Codului deontologic al jurnalistului din Republica Moldova privind utilizarea IA, a subliniat că au în redacție și o politică de utilizare a instrumentelor IA.

La acest subiect, jurnalistul TV8 Virgil Bogonovschi a menționat:

Respectăm utilizarea responsabilă a inteligenței artificiale în spiritul prevederilor din Codul deontologic al jurnalistului din Republica Moldova, în special principiile legate de adevăr, transparență, responsabilitate și protecția publicului. Mai mult, voi divulga un secret, poate, dar acum lucrăm la un cod intern redacțional de utilizare a IA. (V.B.)

Ținând cont jurnaliștii trebuie să se ghideze de principiul transparenței, Alexandru Lebedev de la diez.md afirmă că redacțiile trebuie să menționeze explicit când IA a participat la modificarea unui material întreg sau dacă l-a generat doar parțial. Acest aspect este esențial din punct de vedere al eticii jurnalistice. El a precizat:

Desigur, orice lucrare unde a fost IA și a modificat forma trebuie declarată, ce ține de alte tool-uri, depinde dacă folosirea a modificat conținutul sau nu. (A.L.)

Respondenții consideră că inteligența artificială este în continuă dezvoltare, iar în viitor va ajuta și mai mult presa atunci când vor să facă mai rapid unele procese, precum traducere, transcriere, analiză de informații, oferind mai mult timp pentru materiale jurnalistice ample, cum sunt editorialele, investigațiile, anchetele. Totuși, pe lângă partea pozitivă, unii dintre ei cred că IA poate fi periculoasă în viitor, dacă nu este monitorizată de către oameni. Astfel, utilizarea excesivă a inteligenței artificiale ar putea genera presiuni economice și ar putea amplifica fenomenul de dezinformare. De exemplu, Ruslan Grabari de la TV8 crede că IA va duce la reducerea personalului în redacții, dar gândirea critică a jurnalistului și capacitatea sa de analiză nu va putea fi înlocuită. Întrebat cum crede că se va schimba viitorul profesiei de jurnalist, în contextul dezvoltării tot mai rapide a Inteligenței Artificiale, Ruslan Grabari de la TV8 a menționat:

Cred că ceea ce fac acum 10 jurnaliști, peste 10 ani vor face 5. Din rațiuni economice, patronii vor încerca să folosească IA pentru a reduce costurile de producție a știrilor, emisiunilor etc. Din păcate, se va face în detrimentul calității. Handmade-ul însă nu-și va pierde valoarea. Chestiile exclusive vor fi și mai prețuite. IA va sta la baza fluxului zilnic de conținut, iar materialele scrise de un jurnalist, cu gândire critică și capacitate de analiză, vor fi face diferența. (R.G.)

Potrivit jurnalistului Anatolie Eșanu de la Ziarul de Gardă, utilizarea inteligenței artificiale în mass-media va crea o polarizare în practicile jurnalistice. Jurnaliștii care respectă principiile etice, inclusiv Codul deontologic, vor folosi IA pentru a-și eficientiza munca și a aprofunda analiza, în timp ce alții, cu ajutorul aceloraşi instrumente IA, vor produce mult conținut cu valoare informațională scăzută. Ultima practică menționată va afecta calitatea informațiilor publicate și va spori dezinformarea. Jurnalistul ZdG, Anatolie Eșanu, a făcut câteva precizări importante la acest subiect:

Jurnaliștii bine intenționați, care țin la etica și valorile jurnalismului, ajutați de instrumentele AI, vor deveni mai rapizi în elaborarea materialelor și vor putea face materiale mult mai complexe, care presupun prelucrarea unui volum imens de date/informații. În același timp, „jurnaliștii” care sunt gata să sacrifice etica meseriei de dragul vizualizărilor și a banilor câștigați în urma acestor vizualizări vor utiliza pe scară largă instrumentele AI pentru a produce cât mai multe „știri” de o calitate și veridicitate îndoielnică, inundând internetul cu astfel de informații. Rețelele sociale deja sunt sub „asediul” unui astfel de conținut, inclusiv video. Dezinformarea și manipularea vor atinge, probabil, noi cote maxime, iar jurnaliștii adevărați vor fi puși în situația de a dezminți falsurile și a educa publicul cum să deosebească o informație adevărată de una falsă (fie ea sub formă de text, imagine sau video). (A.E.)

Marcela Zămosteanu de la Rise Moldova consideră că utilizarea inteligenței artificiale va accentua nevoia de autenticitate în jurnalism. Ea a subliniat că jurnaliștii vor trebui să țină pasul cu tehnologia, dar IA va obliga presa să producă materiale autentice, mai bine documentate, cu informații culese din teren, lucru imposibil de replicat de IA.

Șeful departamentului online de la TV8, Virgil Bogonovschi, crede că evoluția rapidă a inteligenței artificiale nu va duce la dispariția jurnalistului, ci va determina o transformare profundă a profesiei, fără a-i diminua însă relevanța socială. În opinia sa, adaptarea presei la noile tehnologii va fi o condiție esențială. El a spus că viitorul aparține jurnalistului care știe să folosească IA fără să renunțe la rolul său moral.

Viitorul profesiei de jurnalist, în contextul dezvoltării rapide a inteligenței artificiale, nu este unul al dispariției, ci al transformării și provocării. Jurnalismul nu va deveni mai puțin important, ci mai exigent. Inteligența artificială va schimba cum se face jurnalismul, dar nu de ce. Atât timp cât societatea are nevoie de adevăr, responsabilitate și control democratic al puterii, jurnalistul rămâne indispensabil. (V.B.)

Jurnalistul de la diez.md, Alexandru Lebedev, menționează că utilizarea IA va fi o continuare naturală a procesului de adaptare la tehnologii, prin care a trecut jurnalismul până acum. Inteligența artificială va crește eficiența și ar putea schimba prioritățile jurnaliștilor, dar nu va altera scopul informativ al mass-mediei. Alexandru Lebedev (Diez.md) a menționat că jurnaliștii vor putea fi mai eficienți și se vor concentra pe ceea ce contează.

Jurnaliștii nu vor pierde timpul cu chestii tehnice. De-a lungul timpului, ei s-au adaptat la noile realități și unele - așa cum sunt smartphone-urile, rețelele sociale și Google - au făcut ca profesia să fie făcută mai eficient. Așa fac și uneltele IA. Scopul jurnaliștilor e de a informa oamenii, asta nu se va schimba, se schimbă doar pe ce punem accent. Dacă în trecut pentru a face un interviu cu o sursă, până la publicare, putea dura vreo săptămână, acum acest lucru poate dura jumătate de oră. Se schimbă doar viteza, nu și conținutul.

În opinia antreprenorului media, Dumitru Ciorici, în viitor, inteligența artificială nu va înlocui abilitățile cognitive ale jurnaliștilor, precum contextualizarea, memoria profesională și capacitatea de a interpreta. IA va ajuta jurnaliștii să facă rapid sinteze, dar analiza, stabilirea unghiurilor de abordare a conținutului va rămâne misiunea omului. El a subliniat că jurnaliștii buni, puternici, vor continua să existe și să fie apreciați.

Pentru că în munca de jurnalist contează mult contextul, memoria, comparația corectă. De multe ori, la noi, în spațiul public se compară merele cu perele. Cred că IA nu va putea înlocui aceste abilități cognitive pe care le au oamenii, de a scoate esența dintr-un text, printr-o declarație, de a scoate accentul potrivit. Ce va face IA va fi un sumar sec, fără cel mai important detaliu, și aici intervine rolul uman, experiența, curiozitatea. Și jurnaliștii, din contra, s-ar putea să folosească acest instrument pentru a se focusa pe lucruri mult mai importante decât doar pe relatarea unor evenimente seci. Asta ar putea face IA, iar analiza propriu-zisă, interpretarea textului, contextualizarea, probabil, o vor face jurnaliștii în viitor.

Concluzii

Responsabilitatea jurnaliștilor în utilizarea IA se bazează pe trei principii fundamentale: verificarea obligatorie a materialelor jurnalistice înainte de publicare; sepa-

rarea strictă între sarcinile tehnice realizate de inteligența artificială și actul jurnalistic; transparența și responsabilitatea față de public. Exemplul dat de Ziarul de Gardă despre imaginea generată de IA fără verificare minuțioasă indică faptul că redacțiile pot face greșeli chiar și atunci când preiau conținut din surse oficiale. Analizând datele colectate, au fost observate atât deosebiri, cât și similitudini în modul în care jurnaliștii din diverse tipuri de redacții utilizează inteligența artificială. De exemplu, toate persoanele intervievate au afirmat și au sugerat că folosesc IA mai mult ca un asistent personal, ca un sprijin sau un instrument. Tehnologiile nu pot înlocui munca jurnalistului, ci pot fi uneori memoria acestuia, ajutându-l să economisească timp, să structureze informația după un plan de idei. Cu alte cuvinte, pentru tipurile de presă analizate, IA este util la lucruri tehnice, orice rezultat necesitând filtrul jurnalistului, care își asumă responsabilitatea pentru tot ceea ce se publică.

Au fost atestate și numeroase deosebiri în modul în care IA este utilizată de jurnaliști în spațiul media autohton. În televiziune, inteligența artificială este folosită mai puțin, întrucât materialele jurnalistice realizate pentru ecran necesită nu doar capacitatea de a scrie și documenta, dar și de a pune întrebări, de a cunoaște cu lux de amănunte detalii despre anumite subiecte, de a realiza live-uri chiar de la locul unde se desfășoară evenimentele. În presa de investigație, tehnologiile bazate pe inteligență artificială sunt utilizate mai complex pentru extragerea ideilor principale din documente vaste și organizarea datelor. În presa online, IA este folosită mai frecvent pentru accelerarea unor procese zilnice la muncă, cum ar fi documentarea rapidă, transcrierea, generarea de imagini. Unele redacții au deja o politică de utilizare a instrumentelor bazate pe inteligență artificială (Rise Moldova), ori lucrează la elaborarea unui cod intern redacțional de utilizare a inteligenței artificiale (TV8), în timp ce altele se conduc după prevederile Codului deontologic al jurnalistului din Republica Moldova (ZdG, Diez etc.).

Bibliografie:

1. BECKETT, C., YASEEN, M. *Generating Change. A global survey of what news organisations are doing with AI.* London School of Economics and Political Science, 20 septembrie 2023. Disponibil: https://www.journalismai.info/research/2023-generating-change (Accesat 05.01.2026).
2. BOGDAN, D.A. (2024) Inteligența artificială și viitorul jurnalismului. În: *Comunicare interculturală și literatură.* 30(2), pp. 42-49. DOI:10.35219/cil.2023.2.07
3. MEHMOOD, R. (2025) Journalism, Media, and Artificial Intelligence: Let Us Define the Journey. În: *Journalism and Media.* An. 25, nr. 6(3), 122. ISSN 2673-5172.
4. *Carta de la Paris privind inteligența artificială și jurnalismul, lansată în cadrul Forumului pentru Pace de la Paris. Ce prevede documentul.* Mediacritica, 13.11.2023. Disponibil: https://mediacritica.md/carta-de-la-paris-privind-inteligenta-artificiala-

si-jurnalismul-lansata-in-cadrul-forumului-pentru-pace-de-la-paris-ce-prevede-documentul/ (Accesat 09.01.2026).

5. BBC. *Guidance: The use of Artificial Intelligence*. Disponibil: https://www.bbc.co.uk/editorialguidelines/guidance/use-of-artificial-intelligence (Accesat 12.01.2026).
6. *Artificial Intelligence in the News: How AI Retools, Rationalizes, and Reshapes Journalism and the Public Arena.* Oxford Internet Institute, 6 februarie 2024. Disponibil: https://www.cjr.org/tow_center_reports/artificial-intelligence-in-the-news.php (Accesat 04.01.2026).
7. TACU, M. (2024) Artificial intelligence - an imperative of the digital society. În: *Studia Universitatis Moldaviae (Seria Ştiinţe economice și ale comunicării).* An. 24, nr. 11(3), pp. 168-173. ISSN 2587-4446.
8. TUGAREV, L. (2023) ChatGpt - un nou instrument al inteligenței artificiale. În: *Conferința „Integrare prin cercetare și inovare”. Ştiinţe umanistice și sociale, Chișinău, 9-10 noiembrie 2023.* Chișinău: Centrul Editorial-Poligrafic al Universităţii de Stat din Moldova, pp. 310-313. ISBN 978-9975-62-691-0.
9. UNGUREANU, E. (2025) Dincolo de hypertext: textul generat de Inteligența Artificială. În: *Conferința „Filologia modernă: realizări şi perspective în context european” Constantin Stere: 160 de ani de la naștere, 19, Chișinău, 2-3 octombrie 2025.* Chișinău: Editura USM, pp. 320-328. ISBN 978-9975-62-927-0.

FUNDAMENTE TEORETICE ALE AUTOREGLEMENTĂRII ÎN MASS-MEDIA

THEORETICAL FOUNDATIONS OF SELF-REGULATION IN MASS MEDIA

CZU: 070.13:174 + 659.3 **https://doi.org/10.59295/eie2026.17**

Georgiana POPA,
asistent universitar,
Universitatea Apollonia Iași
E-mail: *georgianaalinapopa@yahoo.com*

Rezumat. *Lucrarea abordează autoreglementarea în mass-media ca parte a teoriei responsabilității sociale a presei și a rolului acesteia într-o societate democratică. Autoreglementarea apare ca o necesitate de a menține independența față de intervenția statului și de a asigura respectarea standardelor etice în activitatea jurnalistică. Aceasta se realizează prin mecanisme precum coduri deontologice, consilii ale presei și proceduri interne care, deși nu au caracter juridic obligatoriu, contribuie la creșterea credibilității mass-mediei. Scopul autoreglementării este de a ghida activitatea jurnalistică în conformitate cu principii fundamentale precum adevărul, corectitudinea, imparțialitatea, responsabilitatea față de public și respectul pentru demnitatea umană. Lucrarea evidențiază relația dintre libertatea de exprimare, autonomia editorială și exigențele etice care definesc profesia jurnalistică.*

Cuvinte-cheie: *autoreglementare, mass-media, responsabilitate, etică, independență, credibilitate, jurnalism.*

Summary. *The paper addresses self-regulation in mass media as part of the theory of the social responsibility of the press and its role in a democratic society. Self-regulation emerges as a necessity to maintain independence from state intervention and to ensure compliance with ethical standards in journalistic activity. It is implemented through mechanisms such as codes of ethics, press councils, and internal procedures, which, although not legally binding, contribute to enhancing the credibility of the media. The purpose of self-regulation is to guide journalistic activity in accordance with fundamental principles such as truth, fairness, impartiality, responsibility toward the public, and respect for human dignity. The paper highlights the relationship between freedom of expression, editorial autonomy, and the ethical requirements that define the journalistic profession.*

Keywords: *self-regulation, mass media, responsibility, ethics, independence, credibility, journalism.*

Introducere

Autoreglementarea în mass-media reprezintă unul dintre mecanismele esențiale prin care profesia jurnalistică își afirmă autonomia, responsabilitatea socială și angajamentul față de respectarea valorilor democratice. În contextul societății contemporane, caracte-

rizate printr-o circulație rapidă a informației și prin presiuni economice, politice și tehnologice tot mai accentuate asupra activității jurnalistice, problematica autoreglementării capătă o relevanță deosebită, atât din perspectivă teoretică, cât și practică.

Conținut

Fundamentarea teoretică a prezentei cercetării se bazează pe literatura de specialitate care analizează literatura de specialitate care abordează nemijlocit autoreglementarea în mass-media, precum și pe studiile care evidențiază activitatea funcțională a mass-mediei, în general. Lucrările analizate pe tot parcursul cercetării noastre utilizează metode de cercetare științifică, care asigură prezentarea într-o manieră concretă, investigarea pe principii noi a fenomenului mediatic contemporan. Etica profesională completează rolul reglementării și al autoreglementării și contribuie la menținerea integrității și credibilității presei în fața provocărilor și presiunilor din mediul actual, precum și la promovarea libertății presei și a libertății de exprimare a jurnaliștilor în societatea contemporană.

De remarcat faptul că, în ultima perioadă de timp, în materia mass-media, raportul dintre dintre orice normă adoptată şi textul constituțional, în litera dar mai ales în spiritul ei, reprezintă o condiție obligatorie, *sine qua non*, însuși fundamentul democraţiei. „Natura moral-juridică naşte o serie de întrebări, prima dintre ele fiind cea referitoare la societatea pe care o determină: una democratică, libertară sau o societate autoritară, controlată prin posibila instrumentalizare a informaţiei ?” [1, p.10].

Este vorba așadar, de cele mai reprobabile modalităţi de nesocotire a normelor de autoreglementare, dintre care fac parte și cele deontologice, de pervertire a lor şi transformare în opusul acestora, fapt nu întotdeauna sesizabil, câtă vreme formatorii de opinie prezenţi în spaţiul mediatic susţin propriile interese şi ale grupurilor pe care le reprezintă, în ultimă analiză, politice, dar cu determinare economică, într-un mod suficient de pătrunzător și convingător, totodată, spre a trece drept un mesaj de bună credinţă. „Persuasiunea urmăreşte schimbarea opiniei unor persoane sau audienţe şi, implicit, modificarea atitudinii şi comportamentului lor” [2, p. 145], conform intenţiei şi strategiei comunicatorului care, nu în puţine cazuri, sunt susceptibile de manipulare.

În opinia noastră, la etapa actuală se impune adoptarea unui Cod al presei, consacrat prin lege, care să includă principii și norme generale și speciale privind reglementarea activității mass-media, în special în ceea ce privește aspecte extrem de controversate şi adesea insuficient analizate din perspectiva factorilor implicați. „Între acestea, se află printre altele reglementarea dreptului la replică, a insultei şi calomniei prin presă, stabilirea drepturilor subiective şi obligaţiilor corelative ale patronatului şi lucrătorilor, constituirea unei organizaţii puternice profesionale şi altele” [3, pp. 28-35]. Conceptul de autoreglementare media se referă *in concreto* la capacitatea industriei media de a-și reglementa propriile acțiuni și practici în conformitate cu standardele etice și profesionale. Acest proces

implică stabilirea unor coduri de conduită, norme și proceduri care să asigure respectarea valorilor jurnalistice și a standardelor de calitate în ceea ce privește conținutul media.

Autoreglementarea media are scopul de a promova transparența, responsabilitatea și integritatea în industria media, contribuind astfel la menținerea încrederii publicului în presă.

Dar, în privința înțelegerii conceptului de autoreglementare, considerăm faptul că există un aspect esențial care trebuie lămurit și anume: *existența sau non-existența unei limite între principiile abstracte ale mass-mediei și formele concrete ale autoreglementării acesteia.*

De altfel, întregul nostru studiu este axat pe analizarea tuturor aspectelor legate de această problemă, de aceea considerăm că această temă trebuie abordată într-o manieră pragmatică, directă, fără a lăsa loc de interpretări și supoziții care să adâncească și mai mult incertitudinile existente.

Astfel, demersul prezentei lucrări începe cu explorarea principiilor teoretice ale autoreglementării, considerate adesea la nivel a*bstract*, rămânând la rang de principiu, continuând cu aplicarea lor practică, *concretă,* fiind ancorate în realitatea cotidiană a jurnalismului, realizând astfel o interdependență între aceste două concepte și anume: *abstract* și *concret.* Acest subiect este esențial pentru a înțelege fenomenologia, dar și modul cum funcționează autoreglementarea în diverse contexte și etape ale societății, precum și cât de eficientă este în asigurarea unui jurnalism etic și responsabil.

Vorbind despre *aspectele abstracte ale autoreglementării mass-media*, vom specifica *ab initio* faptul că acestea se materializează în special prin principiile și valorile etice consacrate.

Un principiu fundamental și abstract al autoreglementării, este *protejarea libertății de exprimare* [4]. Însăși noțiunea: *„protejarea”* cuprinde, în opinia noastră, o plajă mare de acțiuni al cărui scop final este acela al libertății de exprimare. Acest principiu este esențial pentru funcționarea sănătoasă a democrațiilor, permițând diversitatea de opinii, dezbateri deschise și accesul la informație. Protejarea libertății de exprimare este așadar un principiu abstract fundamental care susține democrația și drepturile omului si este esențială pentru funcționarea unei prese libere și independente și pentru asigurarea unui discurs public divers și informat. Acest principiu necesită o legislație robustă, instituții de supraveghere eficiente și un angajament constant pentru protecția și promovarea unui mediu sigur și pluralist pentru jurnaliști și pentru public.

Un alt principiu al autoreglementării, din categoria celor abstracte, este cel al *imparțialității și obiectivității* jurnaliștilor, care este mai ales o valoare etică a jurnalisticii *per ansamblu.* Concret, jurnalistul trebuie să fie imparțial și obiectiv în demersul său jurnalistic, editorialele sale trebuie să reflecte adevărul, să nu denatureze sau să ascundă informațiile care fac obiectul materialului dat spre tipărire, asigură calitatea, credibili-

tatea și relevanța informațiilor furnizate publicului. Astfel, suntem de acord cu opinia potrivit căreia Răzvan M. Șuțu optează pentru „conceptul de corectitudine, în loc de obiectivitate” [5]. Imparțialitatea și obiectivitatea sunt principii abstracte esențiale care stau la baza jurnalismului de calitate. Acestea asigură că informațiile furnizate publicului sunt corecte, echilibrate și bazate pe dovezi verificabile. Respectarea acestor principii contribuie la menținerea încrederii publicului în mass-media și la funcționarea sănătoasă a unei societăți democratice.

Nu în ultimul rând *integritatea și responsabilitatea* constituie un alt principiu abstract în care integritatea profesională și responsabilitatea față de public sunt esențiale pentru credibilitatea mass-media. Integritatea și responsabilitatea sunt principii abstracte esențiale ale mass-media, fundamentale pentru funcționarea sănătoasă și eficientă a presei într-o societate democratică. În cadrul organizațiilor media, deciziile de adoptare a inovațiilor sunt luate, de obicei, de conducerea acestora. Autorul menționat mai sus afirmă că „implementarea inovației presupune acceptarea și adaptarea la noile condiții, timp în care, atât organizația, cât și tehnologia adoptată suportă transformări esențiale”.

Aceste principii definesc valorile și comportamentele care ar trebui să ghideze jurnaliștii și organizațiile media în activitatea lor zilnică. Deseori, mai ales în activitatea de creație responsabilitatea jurnalistului este foarte mare, creația acestuia trebuind să fie credibilă pentru marele public, „activitatea de creație a conținutului media devine responsabilitatea mai multor actori (...) ” [7].

Integritatea presupune onestitate, acuratețe și transparență, în timp ce responsabilitatea implică respectarea drepturilor individuale și servirea interesului public. Aceste principii sunt interconectate și se susțin reciproc, creând un cadru etic robust care ghidează activitatea jurnalistică și contribuie la menținerea unei prese libere și responsabile.

Desigur, în ceea ce privește mecanismele de autoreglementare concrete în tot sectorul media, vom observa din analiza pe care o vom realiza faptul că, aceasta implică în mod necesar o abordare mai coerentă a menţinerii şi îmbunătăţirii standardelor etice a profesiei de jurnalist sau de formator media, creând astfel premisele responsabilității jurnalistului si proteja efectiva a principiilor şi practiciilor libertăţii de exprimare.

Autoreglementarea media reprezintă un mecanism prin care industria media își stabilește propriile standarde și practici, fără a fi necesară intervenția guvernului sau a altor entități externe. Acest concept este important în contextul libertății presei și al libertății de exprimare, deoarece permite industriei media să își asume responsabilitatea pentru etica și calitatea informațiilor pe care le furnizează publicului.

Astfel, *un prim instrument* care implică dezvoltarea și implementarea autoreglementării media, îl constituie *standardele etice profesionale* pentru jurnaliști, dar și pentru alte persoane implicate în procesul de producție și difuzare a materialelor jurnalistice și a altor conținuturi media.

Aceste standarde pot include principii precum: *acurateţea, imparţialitatea, respectarea vieţii private şi a demnităţii umane.* În opinia noastră, exercitarea profesiei de jurnalist ar trebui să fie condiționată de existența unei forme de atestare profesională, o notorietate în breasla din care face parte, să fie recunoscut, atât prin mecanismele autoreglementării, cât şi prin cele ale reglementării, urmând să fie condiţionat pentru practicarea profesiei de un barem de studii, standard de moralitate, apartenenţă la o instituţie de presă şi o organizaţie profesională recunoscute în domeniu, care să garanteze pentru el şi să răspundă în solidar atunci când apar derapaje în exercitarea profesiei.

Așadar, prin stabilirea și respectarea unor standarde ridicate de etică și acurateţe în jurnalism, mass-media poate câștiga și menține încrederea publicului și poate evita potențialele consecințe negative ale abuzului de libertate de exprimare.

De asemenea, *un al doilea instrument* de autoreglementare media îl constituie *codurile de conduită, deontologice și practicile* recomandate pentru jurnaliști și pentru alte persoane implicate în producția și distribuția conținutului media. Aceste coduri pot servi ca ghiduri pentru comportamentul profesional și etic și pot ajuta la menținerea integrității și credibilității presei.

În prezent, *Codul deontologic al jurnalistului* din România, asemenea oricărui demers de autoreglementare se confruntă cu dificultăți legate de aplicarea efectivă a normelor sale.

„*Instituţiile mass-media reprezintă un segment important al societăţii din punct de vedere al exercitării simbolice*” [8, p.112]. În același sens, J. B. Thompson evidențiază faptul că puterea mediatică dobândește o semnificaţie cel puţin comparabilă cu puterea economică, cea politică şi puterea coercitivă a statului.

Un *al treilea instrument* de autoreglementare media îl reprezintă *organizațiile profesionale independente* – uniuni de creație, organizații profesionale și obștești, Uniunea jurnaliștilor, ONG-urile media, care, printre altele, au în vizor activitatea mass-mediei din perspectivă etică și deontologică. Sub acest aspect, organizațiile respective monitorizează modul în care instituțiile media respectă standardele etice și profesionale în preproducția, producția și postproducția media, evaluează comportamentul profesional al jurnaliștilor, modernizează codurile deontologice. Acestea pot fi formate din reprezentanți ai breslei jurnalistice, ai societății civile și ai publicului larg și pot oferi mecanisme de analiză, evaluare și soluționare a disputelor.

Organizațiile profesionale independente au un rol important în autoreglementarea media, întrucât promovează transparența actului de producere jurnalistică și responsabilitatea jurnaliștilor pentru materialele realizate. Activitățile pe care acestea le desfășoară, îndeosebi cele anuale – de totalizate a activității instituțiilor media și jurnaliștilor și de premiere a celor mai responsabili – au menirea să încurajeze jurnaliștii și organizațiile media să fie *„conectați”* la nevoile informaționale ale societății, receptivi – la așteptările,

solicitările și feedbackul publicului, precum și deschiși pentru dialog în vederea creării consensului social

Autoreglementarea mass-mediei poate contribui atât la creșterea încrederii în mass-media și la consolidarea relației cu publicul, cât și la menținerea unui echilibru între libertatea de exprimare și responsabilitatea socială a instituțiilor media, în general, și a jurnaliștilor, în particular.

Sub acest aspect, ca exemplu, aducem în discuție rolul Asociației Presei Independente din R. Moldova, care, timp de doi ani, în parteneriat cu mai multe organizații ale societății civile și mass-media locale și regionale din R. Moldova, a desfășurat o campanie susținută de informare și sensibilizare a publicului larg în privința serviciilor publice de calitate în regiuni și sprijinul oferit de UE pentru modernizarea Republicii Moldova.

Rezultatele și impactul activităților proiectului: *„Societatea civilă şi media regionale în sprijinul reformelor europene, dezvoltării durabile și participării cetățenilor la consolidarea democrației locale”,* activități care au fost prezentate la 25-26 octombrie 2021, în cadrul unui eveniment public. (*Evenimentul a fost organizat în cadrul proiectului „Abilitarea cetățenilor în Republica Moldova” (2019-2021), finanțat de către Uniunea Europeană şi implementat de Agenția de Cooperare Internațională a Germaniei (GIZ). Partenerul proiectului pentru creșterea potențialului de vizibilitate și implicare a cetățenilor este Asociația Presei Independente (API*))

În cele din urma , al cincilea mecanism cu impact asupra mediului mediatic îl specifică implicarea directă a publicului în procesele de monitorizare și evaluarea conținutului .Acest lucru poate fi realizat prin intermediul mecanismelor de plângere și feedback, precum și prin participarea la dezbateri și consultări publice privind standardele și practicile media.

Primul demers in cadrul al acestui mecanism consta in analizarea feedbackul primit in vederea stabiliri naturi acestuia respectiv dacă reprezintă o plângere legitimă sau un atac nefondat. În cazul unei plângeri legitime, este important să se răspundă prompt și profesional, oferind soluții sau clarificări. Pentru atacuri nefondate, este adesea mai bine ca situația să fie monitorizată, fără a răspunde imediat. Prin implicarea publicului în procesul de monitorizare și evaluare a conținutului media, se poate asigura o informare mai corectă, diversificată și responsabilă, contribuind astfel la dezvoltarea unei societăți mai informate și mai reziliente.

Este important ca autoreglementarea să fie susținută de un cadru legal adecvat și să fie supravegheată de organisme independente pentru a ne asigura că standardele sunt respectate și că există mecanisme eficiente pentru soluționarea plângerilor și sancționarea abuzurilor. Astfel, se poate promova o mass-media mai responsabilă și mai credibilă, care să servească interesele publicului în mod adecvat.

Astfel, considerăm faptul că, eficiența autoreglementării mass-media trebuie să fie dată de existența unui cadrul legal adecvat care să corespundă necesităților și provocărilor societății actuale, tocmai în vederea creării unei baze solide, care oferă garanții puternice pentru minim cele două drepturi fundamentale, respectiv *dreptul la liberă exprimare* și *accesul la informație*.

Dacă vorbim despre autoreglementatea mass-media în cele două țări, în România și R. Moldova, putem afirma că aceasta vine pe fondul schimbărilor politice care au avut loc după anul 1989. Astfel, cele două țări au depus eforturi considerabile în crearea premiselor și fundamentarea unei prese democratice, existând pe parcursul anilor probleme noi pentru profesia de jurnalist care, până în anul 1989 erau confruntate cu cenzura jurnalistică, atât în ceea ce privește presa scrisă cât și cea audiovizuală, care în acea perioadă era aservită puterii politice.

Implementarea autoreglementării în mass-media trebuie în mod necesar să încurajeze presa din ţările în tranziţie să-şi păstreze drepturile câştigate cu greu dar mai ales libertatea de exprimare, principiu fundamental al mass-media, atât scrisă cât și vorbită, cu respectarea îndeosebi a standardelor şi a principiilor responsabilităţii. Transformarea presei actuale într-o adevărată *„industrie"* a schimbat cu sine și mediul de lucru şi rolul jurnalistului în societatea contemporană.

Chiar dacă jurnaliştii contemporani nu mai servesc în mod exclusiv interesele statului, în prezent aceștia se pot trezi că servesc interesele proprietarului instituţiei de presă sau trustului media pentru care lucrează. Apariţia întreprinzătorilor cu interes minimal pentru presă ca profesie sau ca instrument al democraţiei nu favorizează dezvoltarea presei de interes public.

Autoreglementarea presupune stabilirea unor standarde concrete și acceptate de persoanele şi instituţiile cărora li se aplică, inclusiv găsirea unor tehnici şi mecanisme pentru implementarea acestora, bazate pe principii care să le confere credibilitate din partea publicului.

Câteva dintre principiile autoreglementării vor fi prezentate succint tocmai în scopul de a sublinia rolul acestora în crearea și menținerea unei prese libere în adevăratul sens al cuvântului, respectiv: principiul aderării voluntare, al independenței, transparenței, eticii și integrității profesionale, al participării publicului, cel al autonomiei organizaționale, al transparenței financiare.

a. Principiul aderării voluntare – acest principiu este fundamental pentru conceptul de autoreglementare. Legea nu are nici un rol în stabilirea, inițierea sau implementarea standardelor, iar cei care aderă la ele nu o fac sub ameninţarea unei sancţiuni legale, ci din motive pozitive, cum ar fi dorinţa de a îmbunătăţi statutul şi credibilitatea profesiei lor.

Principiul aderării voluntare este un concept fundamental în cadrul organizațiilor și asociațiilor profesionale, inclusiv în mass-media. Acesta stipulează că membrii aderă

la o organizație sau asociație pe baza propriei voințe, fără constrângere, și își asumă în mod conștient și liber respectarea regulilor, standardelor și normelor etice stabilite de acea entitate.

Această libertate garantează că aderarea nu este impusă și că fiecare membru se alătură din convingerea că valorile și principiile organizației respective sunt în concordanță cu propriile lor standarde etice și profesionale. Prin aderare, membrii acceptă să respecte codul deontologic și regulamentele interne ale organizației. Principiul aderării voluntare este esențial pentru funcționarea democratică și etică a organizațiilor profesionale din mass media. Acesta asigură că membrii sunt motivați de convingeri personale și profesionale, contribuind astfel la menținerea și promovarea standardelor înalte de jurnalism.

b. Principiul independenței mass-media - este esențial pentru asigurarea unei prese libere și echitabile. Aceasta înseamnă că mass-media ar trebui să fie liberă de influențe externe, fie ele politice, economice sau de altă natură, pentru a putea furniza informații corecte, obiective și nepărtinitoare publicului. Jurnaliștii și editorii trebuie să aibă libertatea de a lua decizii editoriale fără presiuni externe. Acest lucru include selectarea subiectelor, unghiul de prezentare a informațiilor și modul de abordare a subiectelor sensibile. Totodată mass-media trebuie să fie protejată împotriva oricăror forme de intimidare sau presiune din partea guvernului, corporațiilor, partidelor politice sau altor grupuri de interes. Prin aderarea la principiul independenței, mass-media își poate îndeplini rolul de a informa publicul în mod corect și obiectiv, contribuind astfel la o societate democratică și bine informată.

c. Principiul transparenței mass-media - este esențial pentru asigurarea încrederii publicului în sursele de informare. Acesta implică furnizarea de informații clare și accesibile despre operațiunile, sursele de finanțare, procesele editoriale și politica de corectare a greșelilor ale unei organizații media. Transparența contribuie la responsabilizarea mass-media și la consolidarea relației cu publicul. Principiul transparenței în mass-media este esențial pentru protejarea integrității jurnalistice, consolidarea încrederii publicului și responsabilizarea organizațiilor media. Prin implementarea și respectarea acestui principiu, mass-media poate contribui la informarea corectă și obiectivă a publicului, consolidând astfel fundamentul unei societăți democratice..

d. Principiul eticii și integrității profesionale al mass-media - este fundamental pentru asigurarea unui jurnalism de calitate, credibil și responsabil. Acest principiu implică respectarea unor standarde de conduită morală și profesională de către jurnaliști și organizațiile media, asigurând că informațiile sunt prezentate corect, obiectiv și cu respect față de drepturile și demnitatea tuturor părților implicate.

e. Principiul participării publicului în mass-media - este esențial pentru consolidarea relației dintre mass media și audiența sa, asigurând că publicul are un rol activ în

procesul de producție și evaluare a conținutului mediatic. Acest principiu promovează transparența, responsabilitatea și relevanța jurnalismului pentru comunitate. Prin respectarea și implementarea principiului participării publicului, mass media poate deveni mai responsabilă, mai transparentă și mai conectată cu comunitatea pe care o servește, contribuind astfel la dezvoltarea unei societăți informate și democratice.

f. Principiul autonomiei organizaționale - este crucial pentru a asigura independența editorială și operațională a instituțiilor media, permițându-le să funcționeze fără influențe sau presiuni externe care ar putea compromite integritatea și obiectivitatea jurnalismului. Acest principiu protejează capacitatea organizațiilor media de a-și gestiona activitățile și de a lua decizii autonome în ceea ce privește conținutul și operațiunile lor. Prin respectarea și implementarea principiului autonomiei organizaționale, mass media poate funcționa într-un mod liber, responsabil și transparent, contribuind astfel la informarea corectă a publicului și la protejarea democrației si a transparenței financiare.

g. Principiul transparenței financiare a mass-media - este esențial pentru asigurarea unei prese libere, independente și credibile. Acest principiu presupune dezvăluirea clară și completă a surselor de finanțare, a structurilor de proprietate și a altor aspecte financiare relevante, astfel încât publicul să poată evalua potențialele influențe și conflicte de interese care ar putea afecta imparțialitatea și obiectivitatea jurnalismului.

Problema efectului pe care îl urmăreşte autoreglementarea stă în centrul discuţiei despre scopul mass-media şi rolul jurnalistului într-o societate democratică. Prima datorie a jurnalistului este să slujească publicul oferindu-i, la timp, informaţii corecte, obiective, pe baza cărora se pot lua decizii şi se pot face alegeri.

Pentru a îndeplini rolul de *"câine de pază al democraţiei",* jurnaliştii trebuie să-şi menţină credibilitatea în faţa publicului. Pentru acest lucru este nevoie de înalte standarde etice de crearea unor sisteme eficiente de autoreglementare pentru a implementa aceste standarde care creşte nivelul de încredere dintre presă şi public. Problema responsabilităţii ne îndeamnă să ne gândim dacă autoreglementarea se aplică jurnaliştilor sau instituţiilor de presă – fie ele presă scrisă sau instituţii de audio-vizual. Jurnaliştii care se angajează individual să respecte un cod etic şi care se străduiesc să practice un jurnalism etic sunt responsabili în faţa propriei conştiinţe şi pot fi traşi la răspundere de colegi, în funcţie de standardele acceptate de asociaţia profesională sau de sindicatul de care aparţin.

Cu toate acestea, dacă acceptăm că unul dintre scopurile urmărite de autoreglementare este creşterea responsabilităţii, atunci este evident că autoreglementarea impusă de către alţi membri din breasla jurnalistică are limite şi nu poate satisface obiectivul responsabilizării faţă de public. Autoreglementarea nu se referă doar la jurnalişti ea trebuie să îi includă şi pe toţi cei care sunt răspunzători şi care, uneori, decid in mod direct conţinutul publicaţiilor, adică pe editori şi patroni de presă.

Cu alte cuvinte, *etica* poate fi pusă în practică de jurnalist şi poate fi îndrumată de breaslă, dar pentru o responsabilitate reală, reglementarea trebuie să opereze la nivel de sector, iar fiecare instituţie de presă trebuie să adere la standardele şi mecanismele de implementare relevante.

Etica jurnalistică este definită de Deuze M [9] în raport cu validitatea și legitimitatea demersului de a obține și difuza informații relevante pentru societate. Deși opiniile față de necesitatea unui cod care să reglementeze activitatea jurnaliștilor din perspectivă etică încă provoacă dezbateri aprinse în întreaga lume, jurnaliștii împărtășesc necesitatea respectării, în munca lor, a normelor etice.

Autoreglementarea se bazează în primul rând pe asumarea în comun de către membrii breslei a valorilor şi eticii pe care se construieşte comportamentul profesional.

Bibliografie:

1. POPA, D.T. (1999) *Dreptul comunicării*, Bucureşti, Editura Norma, pp. 344. ISBN 9739608507.
2. DOBRESCU P, BĂRGĂOANU A. (2003) *Mass media şi societatea.* Bucureşti, Editura Comunicare.ro, pp. 297. ISBN 9738376424.
3. MARIN, I. (2010) Presa, traiectoria bumerangului. În: *Punctul Critic nr.1, revistă trimestrială de diagnoză socială, politică şi culturală*, Bucureşti, Editura Niculescu, 2010.
4. ȚURCANU, D. (2015) Despre libertatea presei și democrație. În: *Rezumate ale comunicărilor. Conferința Științifică Națională cu Participare Internațională „Integrare prin cercetare și inovare”*. Chișinău: CEP USM, pp. 11-12. ISBN 978-9975-71-704-53.
5. ȘUȚU, R. M. (2015) *Fără granițe: Efectele digitalizării în redacțiile de știri*. București: Editura Universității din București. 276 p. ISBN 978-606-16-0626-9.
6. WILKINSON, J. S. (2009) Converging Communication, Colliding Cultures: Shifting Boundaries and the Meaning of „Our Field”. In: GRANT, A.E. and WILKINSON, J. S. (eds). *Understanding Media Convergeance: The State of the Field*. New York: Oxford University Press, pp. 98-116. ISBN 9780195327779.
7. BĂRGĂOANU-VASILIU, A. (2010) *Pentru o lege a presei*. Disponibil: www.jurnalismonline.ro
8. DEUZE, M. (2005) What is journalism? Professional identity and ideology of journalists reconsidered. In: *Journalism*. London: Sage Publications, vol 6, nr.4 pp. 442-464 . ISSN 1464-8849.

EDUCAȚIA TIMPURIE – FUNDAMENT AL CULTURII PĂCII PRIN FORMAREA VALORILOR MORALE ȘI SOCIALE

EARLY EDUCATION – A FOUNDATION OF THE CULTURE OF PEACE THROUGH THE DEVELOPMENT OF MORAL AND SOCIAL VALUES

CZU: 37.018.1:172.4 **https://doi.org/10.59295/eie2026.18**

Ludmila ARMANU,
educătoare, grad didactic I,
Grădinița de copii nr. 2, or. Durlești
E-mail: *liudaarmanu@gmail.com*

Rezumat. *Educația timpurie reprezintă cea mai sensibilă și formativă etapă a dezvoltării umane, în cadrul căreia se conturează valorile morale și sociale fundamentale. Cultura păcii depășește absența conflictului și presupune atitudini și comportamente bazate pe respect, toleranță, empatie, cooperare și comunicare nonviolentă. Lucrarea evidențiază de ce educația timpurie este esențială pentru construirea unei culturi a păcii, identifică valorile morale și sociale dezvoltate în instituțiile preșcolare și subliniază rolul crucial al educatorului și al metodelor educaționale utilizate pentru promovarea conviețuirii pașnice.*

Cuvinte-cheie: *educație timpurie, cultura păcii, valori morale, valori sociale, rolul educatoarei, educație nonviolentă.*

Summary. *Early childhood education represents the most sensitive and formative stage in human development, during which fundamental moral and social values are shaped. The culture of peace goes beyond the absence of conflict and involves attitudes and behaviors based on respect, tolerance, empathy, cooperation and nonviolent communication. This paper highlights why early childhood education is essential for building a culture of peace, identifies the moral and social values developed in preschool institutions, and emphasizes the crucial role of the educator and the educational methods used to promote peaceful coexistence.*

Keywords: *early childhood education, culture of peace, moral values, social values, educator'srole, nonviolent education.*

Introducere

Într-o societate marcată de conflicte, intoleranță și dificultăți de comunicare, educația pentru pace devine o necesitate stringentă. Cultura păcii nu înseamnă doar absența violenței, ci dezvoltarea capacității de a trăi împreună, de a respecta diversitatea și de a soluționa conflictele într-un mod constructiv [4, 6].

Educația timpurie constituie etapa esențială în formarea acestor competențe, de-

oarece în primii ani de viață se structurează bazele personalității copilului. Grădinița devine primul spațiu instituționalizat în care copilul învață reguli de convieţuire, relaționare și cooperare, având un impact major asupra dezvoltării sale ulterioare.

Educația timpurie este considerată esențială deoarece reprezintă perioada cu cea mai mare plasticitate cognitivă, emoțională și socială. În această etapă, copilul este deschis spre învățare, imitare și interiorizare a modelelor comportamentale oferite de adulți [9]. Valorile, atitudinile și comportamentele dobândite în copilăria timpurie au un caracter durabil. Copilul învață cum să reacționeze în situații de conflict, cum să își exprime emoțiile și cum să relaționeze cu ceilalți. Dacă aceste experiențe sunt ghidate într-un mod pozitiv, ele devin fundamentul unei conduite pașnice și responsabile. Astfel, educația timpurie nu doar previne comportamentele agresive, ci contribuie activ la formarea unei culturi a păcii bazate pe dialog și respect reciproc.

Context

Educația timpurie reprezintă cadrul privilegiat în care se formează primele valori morale și sociale ale copilului, valori care vor ghida comportamentul acestuia pe parcursul întregii vieți. Spre deosebire de etapele ulterioare de școlarizare, în educația timpurie valorile nu sunt transmise explicit sau teoretic, ci sunt interiorizate prin experiențe directe, relații interpersonale și modele comportamentale oferite de adulți semnificativi. Formarea culturii păcii este indisolubil legată de dezvoltarea unui set coerent de valori morale și sociale, care permit copilului să relaționeze armonios cu ceilalți și să gestioneze situațiile de conflict într-un mod constructiv.

Respectul – valoarea fundamentală a convieţuirii pașnice

Respectul reprezintă una dintre primele și cele mai importante valori formate în grădiniță. Copilul învață respectul față de sine, față de ceilalți copii și față de adulți, precum și respectul față de reguli, norme și bunuri comune. Prin activități cotidiene simple – așteptarea rândului, folosirea unui limbaj adecvat, acceptarea diferențelor – copilul interiorizează ideea că fiecare persoană are valoare și merită să fie tratată cu demnitate.

Respectul constituie fundamentul culturii păcii, deoarece lipsa acestuia generează conflicte, agresivitate și excludere socială.

Empatia – capacitatea de a-l înțelege pe celălalt

Empatia este valoarea care permite copilului să recunoască și să înțeleagă emoțiile celorlalți. În educația timpurie, empatia se dezvoltă prin interacțiuni zilnice, prin jocuri de rol, povești și situații de viață în care copilul este încurajat să se pună în locul celuilalt. Dezvoltarea empatiei contribuie semnificativ la prevenirea comportamentelor agresive și la consolidarea relațiilor pozitive. Un copil empatic este capabil să ofere ajutor, să manifeste grijă și să reacționeze cu sensibilitate față de nevoile celor din jur, elemente esențiale ale culturii păcii.

Toleranța și acceptarea diversității

Grădinița este primul mediu social extins în care copilul întâlnește diversitatea: diferențe de personalitate, temperament, ritm de dezvoltare, gen, cultură sau limbaj. Prin activități educaționale bine structurate, copilul învață să accepte aceste diferențe ca pe un aspect firesc al vieții sociale.

Toleranța nu presupune doar acceptare pasivă, ci respect activ și deschidere față de celălalt. Educația timpurie are rolul de a preveni stereotipurile și discriminarea, punând bazele unei societăți incluzive și pașnice.

Cooperarea și spiritul de echipă

Cooperarea este o valoare socială fundamentală care se formează prin jocurile de grup, activitățile comune și sarcinile realizate în echipă. Copilul învață să colaboreze, să împartă resursele, să negocieze și să urmărească un scop comun. Prin cooperare, copilul înțelege că succesul nu este doar individual, ci și colectiv. Această valoare este esențială pentru cultura păcii, deoarece promovează solidaritatea și reduce competiția distructivă.

Responsabilitatea și asumarea consecințelor

Responsabilitatea se formează treptat, prin implicarea copilului în activități adaptate vârstei și prin oferirea unor sarcini concrete. Copilul învață să își asume consecințele propriilor acțiuni, să respecte regulile și să contribuie la bunul mers al grupului. Responsabilitatea este o valoare-cheie în educația pentru pace, deoarece un individ responsabil este conștient de impactul comportamentului său asupra celorlalți.

Autocontrolul emoțional și gestionarea conflictelor

Educația timpurie are un rol esențial în dezvoltarea autocontrolului emoțional. Copilul învață să își recunoască emoțiile, să le exprime într-un mod adecvat și să gestioneze situațiile de frustrare sau conflict.

Prin medierea conflictelor și ghidarea emoțională oferită de educatoare, copilul dobândește strategii nonviolente de rezolvare a problemelor, competențe indispensabile culturii păcii.

Solidaritatea și ajutorul reciproc

Solidaritatea este valoarea care încurajează sprijinul reciproc și implicarea activă în binele comun. În grădiniță, copilul este stimulat să ajute, să împărtășească și să manifeste grijă față de ceilalți, dezvoltând un sentiment de apartenență la comunitate.

Această valoare consolidează relațiile sociale și contribuie la crearea unui climat educațional bazat pe siguranță și încredere.

Rolul educatoarei în formarea culturii păcii în educația timpurie

În educația timpurie, rolul educatoarei depășește semnificativ funcția tradițională de facilitator al învățării. Educatoarea devine un actor central în formarea culturii păcii, având o influență directă și profundă asupra dezvoltării morale, emoționale și sociale a

copilului. În primii ani de viață, copilul învață predominant prin imitație, iar comportamentul adultului semnificativ constituie principalul reper de conduită.

Astfel, educatoarea nu doar predă valori, ci le trăiește și le modelează prin propriul exemplu, prin atitudini, limbaj și mod de relaționare.

Educatoarea ca model axiologic și comportamental

Copiii observă atent comportamentul educatoarei și îl reproduc în interacțiunile lor zilnice. Modul în care educatoarea comunică, gestionează conflictele, își exprimă emoțiile și respectă diversitatea transmite mesaje educaționale puternice, adesea mai eficiente decât orice activitate planificată.

Printr-un comportament bazat pe respect, calm, empatie și echilibru emoțional, educatoarea devine un model axiologic autentic. Aceasta contribuie la formarea unei culturi a păcii prin exemplu personal, demonstrând copiilor cum pot fi trăite valorile morale în situații reale.

Educatoarea – mediator al relațiilor sociale

În mediul grădiniței, conflictele dintre copii sunt inevitabile și reprezintă oportunități educaționale valoroase. Rolul educatoarei este acela de mediator, nu de judecător. Prin intervenții adecvate vârstei, educatoarea îi sprijină pe copii să își exprime emoțiile, să înțeleagă perspectiva celuilalt și să identifice soluții pașnice.

Medierea conflictelor dezvoltă competențe sociale esențiale, precum negocierea, compromisul și respectarea regulilor. Aceste abilități sunt indispensabile pentru formarea unei conduite pașnice și responsabile.

Educatoarea ca ghid emoțional

Dezvoltarea inteligenței emoționale reprezintă o dimensiune esențială a educației pentru pace. Educatoarea are rolul de a sprijini copilul în recunoașterea, înțelegerea și gestionarea emoțiilor proprii. Prin dialog, reflecție emoțională și validarea trăirilor copilului, educatoarea contribuie la formarea autocontrolului și a empatiei. Un copil care își înțelege emoțiile este mai puțin predispus la comportamente agresive și mai capabil să relaționeze armonios cu cei din jur.

Educatoarea – creator al climatului educațional sigur

Un climat educațional bazat pe siguranță, încredere și acceptare este condiția esențială pentru formarea culturii păcii. Educatoarea are responsabilitatea de a crea și menține un mediu în care fiecare copil se simte valorizat, ascultat și protejat. Prin stabilirea unor reguli clare, aplicate consecvent, și prin promovarea comunicării nonviolente, educatoarea contribuie la prevenirea violenței și la dezvoltarea relațiilor pozitive între copii.

Educatoarea – facilitator al învățării valorilor morale

Formarea valorilor morale nu se realizează prin predare formală, ci prin experiențe educaționale integrate. Educatoarea planifică activități care permit copilului să experi-

menteze cooperarea, responsabilitatea și solidaritatea. Activitățile integrate, jocurile de cooperare, poveștile terapeutice și situațiile de viață simulate reprezintă contexte eficiente pentru interiorizarea valorilor culturii păcii.

Educatoarea – partener educațional al familiei

Promovarea culturii păcii presupune coerență între mediul familial și cel instituțional. Educatoarea are rolul de a colabora cu familia, oferind sprijin, consiliere și exemple de bune practici în educația copilului. Prin comunicare deschisă și parteneriat educațional, educatoarea contribuie la crearea unui front comun în formarea valorilor morale și sociale ale copilului.

Educatoarea – agent al schimbării sociale

Prin munca sa zilnică, educatoarea devine un agent al schimbării sociale, influențând nu doar copiii, ci și familiile acestora și comunitatea. Educația pentru pace începută în grădiniță are efecte pe termen lung, contribuind la formarea unor cetățeni responsabili, empatici și implicați social.

Astfel, rolul educatoarei în educația timpurie nu este doar pedagogic, ci profund social și moral.

Metode de învățare și strategii educaționale pentru formarea culturii păcii în educația timpurie

Formarea culturii păcii în educația timpurie presupune utilizarea unor metode de învățare adaptate particularităților de vârstă ale copilului, centrate pe experiență, interacțiune și relaționare. Metodele utilizate nu urmăresc doar dezvoltarea cognitivă, ci vizează, în mod integrat, dimensiunea emoțională, morală și socială a copilului. Educatoarea selectează și aplică metode care favorizează exprimarea emoțiilor, cooperarea, empatia și rezolvarea pașnică a conflictelor, contribuind astfel la interiorizarea valorilor culturii păcii.

Jocul de cooperare – metodă fundamentală în educația pentru pace

Jocul de cooperare este una dintre cele mai eficiente metode de formare a comportamentelor pașnice în educația timpurie. Spre deosebire de jocurile competitive, jocurile de cooperare urmăresc realizarea unui scop comun, implicând colaborarea tuturor copiilor. Prin aceste jocuri, copiii învață să comunice, să negocieze roluri, să se sprijine reciproc și să accepte diferențele dintre ei. Jocul de cooperare dezvoltă empatia, toleranța și spiritul de echipă, contribuind la reducerea comportamentelor agresive și la consolidarea relațiilor pozitive.

Jocul de rol – explorarea emoțiilor și a situațiilor conflictuale

Jocul de rol permite copilului să experimenteze diferite situații de viață într-un cadru sigur. Prin asumarea unor roluri variate, copilul învață să își exprime emoțiile, să înțeleagă perspectivele celorlalți și să identifice soluții pașnice pentru rezolvarea conflictelor.Această metodă contribuie la dezvoltarea autocontrolului emoțional și a competențelor sociale, fiind esențială pentru educația nonviolentă.

Poveștile terapeutice – instrument pentru educația morală și emoțională

Poveștile terapeutice constituie un instrument valoros pentru formarea valorilor morale și sociale. Ele oferă modele de comportament, situații problematice și soluții adaptate nivelului de înțelegere al copilului. Prin discuții ghidate după lectură, copilul este încurajat să reflecteze asupra emoțiilor personajelor, asupra consecințelor acțiunilor și asupra valorilor promovate, precum bunătatea, respectul și solidaritatea.

Învățarea prin experiență – educația pentru pace în situații reale

Învățarea prin experiență presupune implicarea directă a copilului în activități concrete, relevante pentru viața cotidiană. Situațiile reale de cooperare, ajutor reciproc sau rezolvare a problemelor devin contexte autentice de formare a culturii păcii. Prin această metodă, copilul nu doar învață despre pace, ci o trăiește în mod direct.

Comunicarea nonviolentă – metodă de prevenire a conflictelor

Comunicarea nonviolentă este o metodă educațională esențială în promovarea culturii păcii. Educatoarea modelează un limbaj bazat pe respect, exprimarea clară a emoțiilor și nevoilor, evitând etichetările și sancțiunile punitive. Copilul învață să își exprime nemulțumirile într-un mod adecvat și să asculte punctul de vedere al celorlalți, dezvoltând abilități de dialog și negociere.

*Medierea conflictelor – oportunitate educațională***.** Conflictele dintre copii sunt transformate în situații de învățare prin medierea ghidată de educatoare. Aceasta îi sprijină pe copii să identifice problema, să exprime emoțiile implicate și să găsească soluții acceptabile pentru toți. Medierea conflictelor contribuie la formarea responsabilității, a empatiei și a respectului reciproc.

Activitățile integrate – abordare holistică a educației pentru pace

Activitățile integrate valorifică simultan dimensiunea cognitivă, emoțională și socială a copilului. Prin îmbinarea limbajului, muzicii, mișcării și artei, copilul are oportunitatea de a-și exprima trăirile și de a interioriza valorile păcii într-un mod natural și creativ.

Rutinele zilnice – context educațional pentru valori

Rutinele zilnice (salutul, organizarea spațiului, masa, tranzițiile) reprezintă contexte educaționale valoroase pentru formarea culturii păcii. Prin respectarea regulilor și cooperarea în activitățile cotidiene, copilul învață disciplina pozitivă și responsabilitatea.

Parteneriatul cu familia – extinderea educației pentru pace

Implicarea familiei în procesul educațional consolidează formarea valorilor culturii păcii. Educatoarea colaborează cu părinții, oferind sugestii și strategii educaționale coerente, contribuind astfel la continuitatea mesajelor educaționale.

Strategii educationale și contexte de implementare a culturii păcii

Formarea culturii păcii în educația timpurie presupune valorificarea coerentă a tuturor contextelor educaționale în care copilul este implicat. Dincolo de activitățile cur-

riculare, activitățile extracurriculare reprezintă un cadru complementar esențial, oferind oportunități autentice de aplicare și consolidare a valorilor morale și sociale formate în grădiniță.

Activitățile extracurriculare nu constituie metode didactice propriu-zise, ci *forme de organizare a procesului educațional* care permit extinderea și aprofundarea experiențelor de învățare într-un context mai flexibil, nonformal și participativ.

Activitățile curriculare – baza formării valorilor culturii păcii

În cadrul activităților curriculare, educatoarea creează premisele formării culturii păcii printr-o abordare integrată, centrată pe copil. Aceste activități vizează dezvoltarea socio-emoțională, comunicarea, cooperarea și interiorizarea valorilor morale prin experiențe educaționale structurate. Activitățile curriculare asigură coerența, continuitatea și sistematicitatea procesului educațional, oferind copilului repere clare de comportament și relaționare.

Activitățile extracurriculare – extinderea și consolidarea culturii păcii

Activitățile extracurriculare completează și valorifică activitățile curriculare, oferind copilului contexte reale de manifestare a valorilor culturii păcii. Acestea se desfășoară într-un cadru mai puțin formal și permit implicarea activă a copilului în situații de viață concrete.

În educația timpurie, activitățile extracurriculare contribuie la:

- dezvoltarea spiritului comunitar și a sentimentului de apartenență;
- consolidarea empatiei și a solidarității;
- formarea responsabilității sociale;
- stimularea inițiativei și a participării active;
- dezvoltarea relațiilor pozitive între copii, familie și comunitate.

Tipuri de activități extracurriculare relevante pentru cultura păcii

Activitățile extracurriculare cu impact semnificativ asupra formării culturii păcii includ:

- activități cu caracter ecologic și de educație pentru mediu;
- activități artistice și culturale (teatru, muzică, arte plastice);
- serbări, matinee și evenimente tematice;
- proiecte educaționale desfășurate în parteneriat cu familia;
- activități de colaborare cu instituții și membri ai comunității locale.

Aceste activități oferă copilului oportunitatea de a experimenta cooperarea, respectul și responsabilitatea într-un cadru diferit de cel al activităților zilnice din grădiniță.

Activitățile extracurriculare – punte între grădiniță și comunitate

Un aspect esențial al activităților extracurriculare este rolul lor de legătură între grădiniță, familie și comunitate. Prin implicarea părinților și a comunității, copilul învață că valorile culturii păcii sunt relevante nu doar în cadrul instituției, ci și în viața socială.

Astfel, activitățile extracurriculare contribuie la formarea unei educații pentru pace cu impact socil.

Concluzii

Educația timpurie reprezintă fundamentul pe care se construiește personalitatea copilului și, implicit, societatea de mâine. Formarea culturii păcii începe încă din primii ani de viață, într-un cadru educațional care valorizează respectul, empatia, cooperarea și responsabilitatea. Grădinița nu este doar un spațiu de îngrijire și instruire, ci un mediu formativ complex, în care copilul învață să relaționeze, să comunice și să trăiască armonios alături de ceilalți.

Analiza realizată evidențiază faptul că educația timpurie are un rol esențial în prevenirea comportamentelor agresive și în dezvoltarea competențelor socioemoționale necesare unei conviețuiri pașnice. Valorile morale și sociale formate în această etapă timpurie au un caracter durabil, influențând modul în care copilul va gestiona relațiile interpersonale și situațiile de conflict pe parcursul întregii vieți.

Un rol determinant în acest proces îl are educatoarea, care devine model axiologic, mediator al relațiilor sociale, ghid emoțional și creator al unui climat educațional sigur și echilibrat. Prin propriul exemplu, prin strategiile educaționale utilizate și prin modul de organizare a activităților curriculare și extracurriculare, educatoarea contribuie decisiv la interiorizarea valorilor culturii păcii.

De asemenea, activitățile extracurriculare se conturează ca un context educațional valoros, în care copilul are posibilitatea de a aplica și consolida valorile învățate, într-un cadru nonformal și participativ. Acestea creează punți între grădiniță, familie și comunitate, asigurând coerența și continuitatea educației pentru pace.

În concluzie, cultura păcii nu se formează prin transmiterea unor concepte abstracte, ci prin experiențe educaționale autentice, relații bazate pe respect și modele comportamentale pozitive. Educația timpurie are misiunea fundamentală de a forma nu doar competențe cognitive, ci și conștiințe morale. Investind în educația timpurie, investim în construirea unei societăți mai pașnice, mai echilibrate și mai responsabile.

Bibliografie:

1. Ministerul Educației și Cercetării al Republicii Moldova. *Curriculum pentru educația timpurie*. Chișinău, 2018.
2. Ministerul Educației și Cercetării al Republicii Moldova. *Standardele de dezvoltare a copilului de la naștere la 7 ani*. Chișinău. 2018.
3. Ministerul Educației și Cercetării al Republicii Moldova. *Cadrul de referință al educației timpurii*. Chișinău, 2019.

4. UNESCO. *Education for Peace and Sustainable Development*. Paris, 2021.
5. UNESCO. *Learning to Live Together*. Paris, 2022.
6. UNESCO. *Culture of Peace Programme*. Paris, 2023.
7. UNICEF. *Early Childhood Development: The Key to a Full and Productive Life*. New York, 2017.
8. PIAGET, J. *Psihologia copilului*. București: Editura Didactică și Pedagogică, 2015.
9. VYGOTSKY, L. S. *Mind in Society*. Cambridge: Harvard University Press, 1978.
10. GOLEMAN, D. *Inteligența emoțională*. București: Curtea Veche, 2018.

EDUCAȚIA PRIN ACTIVITĂȚI EXTRACURRICULARE LA CLASELE PRIMARE

EDUCATION THROUGH EXTRACURRICULAR ACTIVITIES IN PRIMARY SCHOOL CLASSES

CZU: 373.3.091.398 **https://doi.org/10.59295/eie2026.19**

Tatiana SLACFENCO,
învățătoare, grad didactic 1,
IP LT Miguel de Cervantes Saavedra, Chișinău
ORCID: 0009-0001-3421-8441
E-mail: *slacfenco.tatiana@gmail.com*

Rezumat. *Educația este un proces continuu, nelimitat în timp și spațiu, care vizează formarea integrală a personalității pe baze etice și axiologice solide. În acest context, educația extracurriculară reprezintă o componentă esențială a educației nonformale, complementară celei formale, contribuind semnificativ la dezvoltarea cognitivă, socială, emoțională și morală a elevilor, în special la nivelul ciclului primar. Activitățile extracurriculare, caracterizate prin flexibilitate, voluntariat, interdisciplinaritate și orientare practică, facilitează transferul cunoștințelor în situații concrete de viață, stimulează creativitatea, cooperarea și autonomia și susțin formarea competențelor-cheie pentru viața școlară și socială. Prin rolul lor social, personal și educativ, acestea contribuie la creșterea motivației pentru învățare, la optimizarea climatului școlar și la integrarea armonioasă a elevilor în comunitate, răspunzând cerințelor educației contemporane și idealului educațional al dezvoltării holistice.*

Cuvinte-cheie: *educație permanentă, educație nonformală, activități extracurriculare, dezvoltare holistică, ciclul primar, competențe, socializare, motivație pentru învățare.*

Summary. *Education is a continuous process, not limited by time or space, aimed at shaping the individual's personality on solid ethical and value-based foundations. In this context, extracurricular education represents a key component of non-formal education, complementary to formal schooling, with a significant contribution to pupils' cognitive, social, emotional, and moral development, especially at primary level. Characterized by flexibility, voluntariness, interdisciplinarity, and practical orientation, extracurricular activities support the transfer of knowledge into real-life contexts, foster creativity, cooperation, and autonomy, and promote the development of essential life skills. Through their social, personal, and educational functions, these activities enhance motivation for learning, improve the school climate, and support pupils' harmonious integration into the community, in line with the demands of contemporary education and the ideal of holistic development.*

Keywords: *lifelong education, non-formal education, extracurricular activities, holistic development, primary education, competences, socialization, learning motivation.*

Introducere

Educația nu poate fi concepută ca un demers limitat în timp și spațiu, cu efecte restrânse asupra evoluției individuale. Dimpotrivă, formarea personalității pe baze etice și axiologice trebuie să fie un proces continuu, o dimensiune fundamentală a școlii și a societății. În contextul lumii contemporane, transformarea educației într-un proces permanent devine o necesitate imperativă. Acest ideal presupune colaborarea activă dintre familie, instituțiile de învățământ la toate nivelurile, organizațiile cu rol educativ și mass-media, care, prin influența sa majoră asupra formabilului, acționează ca veritabil vector educațional. În centrul acestui proces se află elevul, care trebuie sprijinit să-și construiască o viziune echilibrată și morală asupra lumii, bazată pe valori autentice și pe respectul față de ceilalți, integrându-se astfel armonios în viața socială.

Activitatea extracurriculară face parte din sfera educației nonformale, activată prin „organisme școlare conexe”, precum cluburi, cercuri sau organizații extrașcolare, afirmă G. Văideanu și o definește ca „o punte între cunoștințele asimilate la lecții și informațiile acumulate informal” [10]. Ele oferă cele mai eficiente metode de formare a caracterului copilului încă din clasele primare și au un rol foarte important datorită participării active a acestora, facilitând integrarea eficientă și rapidă a elevilor în colectivitate.

Pe de o parte, educaţia nonformală este mult mai flexibilă şi mai deschisă în raport cu interesele şi posibilităţile formabilului, proiectarea pedagogică a activităţilor extracurriculare este mai puţin formalizată, fiind orientată, mai degrabă, către interdisciplinaritate şi educaţie permanentă [5, pp. 26-27].

Aceste activități completează învățarea formală, oferind contexte variate de aplicare a cunoștințelor într-un cadru mai flexibil și mai atractiv. Între educația formală, realizată prin curriculum, și cea extracurriculară există relații de interdependență și complementaritate, fiecare contribuind în mod specific la formarea unui model complex de personalitate, în acord cu idealul educației.

I. Nicola menționează că „activitatea extracurriculară oferă independență mai mare elevilor și asigură o posibilitate de varietăți pentru manifestările disciplinare; ele presupun respectarea unei game variate de norme disciplinare [7, p. 288].

Activităţile extracurriculare sunt o modalitate prin care elevilor li se pot dezvolta anumite abilități, unele competențe, într-un mod mai puțin rigid, prin folosirea unor strategii moderne, a unor abordări pozitive care le stârnesc creativitatea și interesul pentru un anumit domeniu [12, p.3].

C. Țîru definește activitățile extracurriculare astfel: *„totalitatea activităților educative organizate și planificate în instituțiile de învățământ sau în alte organizații cu scop educațional, dar mai puțin riguroase decât cele formale și desfășurate în afara incidenței programelor școlare, conduse de persoane calificate, cu scopul completării*

formării personalității elevului asigurată de educația formală sau dezvoltării altor aspecte particulare ale personalității acestuia” [9].

Conform lui G. Văideanu, acestea sunt activități pedagogice instituționalizate, opționale, desfășurate în afara sistemului formal, adaptate intereselor și aspirațiilor elevilor pentru o dezvoltare holistică [10].

M. Bocoș specifică că activitățile extracurriculare pot fi caracterizate drept activități organizate în incinta sau în afara instituțiilor de învățământ complementar activităților curriculare, care sprijină dezvoltarea competențelor dobândite în mediul școlar. Fie că este vorba de activități sportive, artistice, muzicale sau academice, ele pot fi organizate sau la nivel școlar, sau în afara instituțiilor furnizoare de educație formală, menținând însă un anumit nivel de colaborare cu acestea. Vorbim aici de activități cu un grad de formalitate mai redus, gestionate de către persoane care dețin competențe în domeniul pedagogic [1, p. 74].

L. Cebanu este de părerea că „activitățile extracurriculare sunt activitățile complementare atractive care au o anumită strategie de desfășurare și scopuri concrete: aduc noul, surpriza intelectuală și afectivă, îmbină utilul cu plăcutul, creează posibilitatea de a observa faptele comportamentale ale elevilor în afara clasei, dezvoltă anumite laturi ale personalității elevilor [2, p. 10].

Activităților extracurriculare, conform lui M. Ștefan, se clasifică în baza unor criterii astfel [8, p. 35-36]:

Conform criteriului de conținut sunt: activități cu conținut cultural, artistic, spiritual; activități cu conținut științific și tehnico-aplicativ; activități sportive; jocuri distractive; activități cu caracter comunitar.

În funcție de forma de organizare: activități de masă; activități de cerc (specializate), unde se includ și echipele sportive, formațiile muzicale.

Prin participarea la cercuri, concursuri, activități artistice, sportive sau cultural-educative, elevii își dezvoltă competențe cognitive, sociale și emoționale, precum creativitatea, spiritul de cooperare, autonomia și încrederea în sine.

Activitățile extracurriculare se disting net de activitățile didactice formale printr-un ansamblu de particularități care le conferă un statut educațional specific și un rol complementar în formarea personalității elevilor. Potrivit lui G. Văideanu [10, p. 452], aceste activități au, în primul rând, un *caracter facultativ*, cadrul didactic având rolul de facilitator și animator, intervenind mai ales în antrenarea și motivarea copiilor/elevilor pentru participare, fără constrângeri de ordin curricular.

Un alt element definitoriu îl constituie *flexibilitatea conținutului*, acesta fiind stabilit în funcție de dorințele, preferințele și interesele elevilor. În acest sens, activitățile extracurriculare pornesc frecvent de la inițiativele elevilor, valorificând potențialul creativ, motivația intrinsecă și nevoia de autoexprimare. *Caracterul lor autentic* derivă din

faptul că se bazează pe experiența direct trăită de copii, pe situații reale de viață, ceea ce favorizează o implicare afectivă sporită și o învățare semnificativă.

Activitățile extracurriculare stimulează, totodată, *spiritul competițional*, fie la nivel individual, fie între grupuri de elevi, contribuind la dezvoltarea motivației pentru performanță, a perseverenței și a spiritului de echipă. În general, acestea au *caracter de grup*, facilitând cooperarea, comunicarea și integrarea socială. Prin natura lor, ele asigură o învățare implicită, practică și durabilă, ale cărei efecte se manifestă pe termen lung, dincolo de contextul școlar imediat.

Formele de organizare sunt mult mai flexibile comparativ cu cele ale activităților didactice, având adesea un pronunțat *caracter recreativ*, ceea ce sporește atractivitatea și gradul de participare. Evaluarea rezultatelor nu se realizează prin instrumente standardizate, ci preponderent prin modalități formative, precum lauda, încurajarea, aprecierea efortului depus și evidențierea participării active [ibidem].

Un aspect esențial îl reprezintă *atractivitatea acestor activități*, elevii participând într-o atmosferă de voie bună, optimism și entuziasm, cu implicare și dăruire. Totodată, numărul și frecvența activităților extracurriculare trebuie stabilite cu discernământ, astfel încât să țină cont de celelalte activități ale elevului și să se armonizeze cu acestea într-un ansamblu firesc, echilibrat și neforțat, care să sprijine dezvoltarea globală a personalității.

În urma analizei realizate, se poate afirma că activitățile extracurriculare se disting și prin alte caracteristici definitorii. Acestea au un caracter global, întrucât includ activități desfășurate atât în cadrul instituțiilor de învățământ, cât și în afara acestora, valorificând multiple spații educaționale. Totodată, ele îndeplinesc un rol complementar față de activitatea școlii, având un pronunțat caracter formativ, determinat de necesitatea asigurării unei dezvoltări armonioase și continue a elevilor. Acest rol se reflectă și în corelarea activităților extracurriculare cu curriculumul național și cu curriculumul la decizia școlii, pe care le completează și le îmbogățesc prin experiențe educaționale relevante. De asemenea, activitățile extracurriculare manifestă un caracter prospectiv, orientat spre formarea elevilor în raport cu cerințele sociale actuale și viitoare, pregătindu-i pentru adaptarea la situații noi și imprevizibile.

În același timp, activitățile extracurriculare au un caracter social, întrucât contribuie la dezvoltarea potențialului social al elevilor și se desfășoară frecvent în parteneriat cu instituții ale comunității locale. Ele sunt, totodată, dinamice, adaptându-se permanent schimbărilor și cerințelor mediului social, care influențează modalitățile de organizare și implementare. Caracterul selectiv este evidențiat prin faptul că participarea elevilor este voluntară, implicarea acestora fiind rezultatul alegerii personale. În plus, activitățile extracurriculare au un caracter pluri- și interdisciplinar, deoarece nu sunt limitate la o singură arie curriculară, ci integrează perspective diverse ale cunoașterii. Ele prezintă

și un caracter holistic, prin includerea parteneriatelor dintre școală, familie, comunitate și alte instituții, precum biserica. Caracterul teleologic se manifestă prin orientarea constantă spre atingerea unor finalități educaționale clar stabilite, iar caracterul democratic rezultă din organizarea acestora pe baza principiilor democrației și din contribuția lor la formarea comportamentelor și atitudinilor democratice ale elevilor [Apud 11, p. 4]

Activităţile extracurriculare oferă oportunităţi pentru dezvoltarea unor competenţe, în raport cu anumite obiective ce inspiră şi provoacă educabilul, atât pentru succesul lui educaţional, cât şi pentru cel din viaţa de zi cu zi. Acestea au o valoare importantă atât pentru dezvoltarea socială a educabilului, cât şi pentru cea personală, prin demersuri specifice şi particulare. Ele se remarcă prin voluntariat, complementaritate curriculară și accent pe dezvoltarea holistică, desfășurându-se în principal, în cadrul școlii sau organizații educaționale.

Educația extracurriculară îndeplinește funcții esențiale în completarea învățării formale, promovând dezvoltarea armonioasă a elevilor prin activități voluntare și practice. Acestea se clasifică în generale și specifice.

a) Funcțiile generale includ:

Funcția socială se concretizează prin facilitarea relaționării interpersonale și a cooperării între elevi, în contexte educaționale nonformale care favorizează munca în echipă și comunicarea eficientă. Activitățile extracurriculare contribuie la dezvoltarea sentimentului de apartenență la grup, la interiorizarea normelor sociale și la formarea competențelor civice, sprijinind educarea elevului ca viitor cetățean activ, responsabil și implicat în viața comunității.

Funcția personală vizează dezvoltarea dimensiunii individuale a personalității elevului, prin stimularea creativității, valorificarea talentelor și promovarea unui stil de viață echilibrat și civilizat. Prin diversitatea formelor de activitate, elevii își descoperă interesele, își consolidează autonomia și învață să-și gestioneze eficient timpul liber, aspecte care facilitează adaptarea și integrarea școlară armonioasă.

b) Funcțiile specifice includ

Funcția de dezvoltare curriculară presupune completarea și aprofundarea conținuturilor predate în cadrul orelor de curs, prin extinderea acestora în situații practice și experiențe concrete. Activitățile extracurriculare permit aplicarea cunoștințelor teoretice în contexte reale, favorizând transferul învățării și consolidarea competențelor dobândite, într-un mod accesibil și motivant pentru elevi.

Funcția de suplimentare experențială se realizează prin oferirea unor oportunități educaționale care nu pot fi integrate totalmente în activitatea didactică formală, precum cluburile artistice, sportive sau structurile de reprezentare ale elevilor. Aceste experiențe contribuie la dezvoltarea elevilor, valorifică învățarea experențială și sprijină succesul educațional prin implicare activă și participare voluntară.

Funcția de optimizare școlară are ca scop creșterea atractivității mediului școlar și îmbunătățirea climatului educațional. Prin caracterul lor relaxant și stimulativ, activitățile extracurriculare sporesc interesul elevilor pentru școală, reduc tensiunile și facilitează corelarea aptitudinilor individuale cu atitudinile și trăsăturile caracteriale, contribuind la formarea unei personalități echilibrate și motivate pentru învățare.

În organizarea activităților extracurriculare se va ține cont de următoarele principii [6]: *principiul accesului tuturor elevilor; principiul disponibilității; principiul abordării pedagogice holistice; principiul participării active a elevilor; principiul coerenței; principiul diversității și al alegerii; principiul securității; principiul evaluării; principiul parteneriatului puternic şi egal.*

În același timp, activitățile extracurriculare răspund nevoilor și intereselor individuale ale elevilor din ciclul primar, facilitând descoperirea aptitudinilor și talentelor personale. Ele favorizează socializarea, integrarea în grup și formarea unor valori morale și civice, precum responsabilitatea, respectul și fair-play-ul. Astfel, educația prin activități extracurriculare contribuie la realizarea unei educații centrate pe elev, orientată spre dezvoltarea armonioasă și echilibrată a copilului, în acord cu cerințele educației contemporane.

Educația prin activități extracurriculare oferă un set de experiențe sociale necesare, utile pentru fiecare elev, completând celelalte forme de educație prin [7]:

- valorificarea timpului liber al elevilor;
- oferirea de oportunități pentru valorificarea experiențelor de viață ale elevilor, prin cadrul mai flexibil și mai deschis;
- posibilitatea participării voluntare, individuale sau colective;
- existența unei game largi de activități pliate pe interesele elevilor;
- posibilitatea dezvoltării de capacități organizatorice, de autogospodărire, de management al timpului, de gândire critică, de adoptare a unor decizii sau de rezolvare de probleme;
- oferirea unui cadru de exersare și de cultivare a diferitelor înclinații, aptitudini și capacități, de manifestare a talentelor.

Elevii au posibilitatea de a participa la programe și activități de educație extracurriculară după cum urmează:

- programe europene pentru tineret;
- vizite de studiu în țară sau în alte țări, mese rotunde, ateliere teoretice și practice de pictură, muzică, fotografie, graffitti, teatru, IT, activități culturale de vizite la muzee, centre culturale, jocuri interculturale, jocuri de cooperare, discuții în grupuri mici despre probleme care îi preocupă pe tineri la ora actuală;
- taberele pentru elevi, cluburile elevilor, proiectele inițiale de organizații nonguvernamentale sau de alte instituții.

Concluzii

Printre beneficiile majore ale activităților extracurriculare se numără, în primul rând, *impactul pozitiv asupra performanței școlare* și asupra percepției elevilor față de instituția școlii. Numeroase cercetări evidențiază faptul că elevii implicați în astfel de activități obțin *rezultate academice superioare*, manifestă atitudini favorabile față de învățare și dezvoltă aspirații educaționale mai înalte. *Participarea constantă* la activități extracurriculare contribuie, astfel, la consolidarea motivației pentru studiu și la creșterea angajamentului școlar.

Un alt beneficiu semnificativ constă în posibilitatea *explorării intereselor personale și în lărgirea orizontului de cunoaștere*. Implicarea în activități diverse permite elevilor să-și descopere și să-și dezvolte pasiuni noi, contribuind la formarea unei viziuni mai ample asupra lumii. Totodată, succesele obținute în domenii de interes personal favorizează creșterea stimei de sine și a încrederii în propriile capacități. Activitățile extracurriculare oferă, de asemenea, multiple contexte de *interacțiune socială*, facilitând extinderea relațiilor interpersonale și dezvoltarea competențelor de comunicare. În plus, ele *valorifică timpul liber într-un mod constructiv*, transformând pauzele de la activitatea școlară în oportunități de relaxare activă și dezvoltare personală. Nu în ultimul rând, participarea la activități extracurriculare contribuie la formarea unor *aptitudini esențiale de viață*, precum responsabilitatea, cooperarea, perseverența și capacitatea de adaptare, indispensabile integrării sociale și profesionale ulterioare.

Bibliografie:

1. BOCOȘ, M. *Instruire interactivă. Repere pentru reflecție și acțiune*. Ediția a II-a. Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujeană, 2002. 472 p.,
2. CEBANU, L. *Managementul activităţilor extraşcolare*. Chişinău: Editura Institutul de Ştiinţe ale Educaţiei, 2015.
3. DEAC, E.A., MARCU, V., ORTAN, F. *Managementul activităţilor extracurriculare*. Oradea: Editura Universităţii din Oradea, 2003
4. DODON, N. *Activităţi extracurriculare*. Chişinău: Ed. ARC, 2013
5. GUȚU, Vl. (coord. științ.) BRAGARENCO, N., BURDUH, A., COSUMOV, M., COTOVIȚCAIA, D., FLOREA, V., ȘEVCIUC, M., ȚURCANU, C. *Cadrul de referință al educației și învățământului extrașcolar din Republica Moldova*. Ministerul Educației, Culturii și Cercetării al Republicii Moldova; Universitatea de Stat din Moldova, Chişinău, 2021, 98 p. ISBN 978-9975-152-98-3.
6. LAZĂR, V., CĂRĂŞEL, A. *Psihopedagogia activităţilor extracurriculare*. Craiova: Ed. Arves, 2007.

7. NICOLA, I. *Tratat de pedagogie şcolară*, Ediția a II-a, București: Editura Aramis, 2002
8. ŞTEFAN, M. *Educaţia extracurriculară*. Bucureşti: Editura ProHumanitate, 2000.
9. ŢÎRU, C. M. *Pedagogia activităţilor extracurriculare*. Suport de curs. Cluj-Napoca, 2007.
10. VĂIDEANU, G. *Educaţia la frontiera dintre milenii*. Bucureşti: Editura Didactică şi Pedagogică, 1988.
11. https://edituradart.ro/wp-content/uploads/2023/08/Carte-Rolul-activitatilor-extrascolare-in-educatia-copiilor-martie-2020-Vol.-II.pdf?utm_source=chatgpt.com
12. https://video.elearning.ubbcluj.ro/wp content/uploads/2016/08/134267_P7_Suport_curs.pdf

DIPLOMAȚIA CULTURALĂ - VALOAREA DIALOGULUI ȘI RESPECTULUI RECIPROC

CULTURAL DIPLOMACY – THE VALUE OF DIALOGUE AND MUTUAL RESPECT

CZU: 008 **https://doi.org/10.59295/eie2026.20**

Tatiana COJOCARU,
asistent universitar,
Universitatea de Stat din Moldova
E-mail: *tatianacojocaru13@gmail.com*

Rezumat. *Diplomația culturală înseamnă schimbul de idei, valori, tradiții și informații culturale între națiuni pentru a promova înțelegerea reciprocă și relații pașnice. Deși termenul este modern, diplomația culturală există de secole prin intermediul comercianților, călătorilor, artiștilor și exploratorilor, care au acționat ca ambasadori culturali informali. Articolul încearcă să demonstreze cât de utile sunt dialogul și respectul reciproc în relațiile dintre oameni, indiferent de vârstă. Fiecare dintre noi poate fi considerat „ambasador informal” sau „diplomat cultural”, deoarece în fiecare zi promovăm diferite valori pe care alegem să le împărtășim. În prezent, când lumea este globalizată, diplomația culturală joacă un rol-cheie în consolidarea relațiilor internaționale, reducerea stereotipurilor și încurajarea toleranței, dialogului și coexistenței pașnice între diferite culturi*.

Cuvinte cheie: *respect reciproc, toleranță, diplomație culturală și diversitate, dialogul culturilor.*

Summary. *Cultural diplomacy means the exchange of ideas, values, traditions, and cultural information between nations in order to promote mutual understanding and peaceful relations. Although the term is modern, cultural diplomacy has existed for centuries through traders, travelers, artists, and explorers, who acted as informal cultural ambassadors. The article tries to demonstrate how useful is the dialogue and mutual respect in relationships between people, regardless of age. Each of us can be considered „informal ambassadors” or „cultural diplomats”, as every day we promote different values that we choose to share. In present, when the world is globalized, cultural diplomacy plays a key role in strengthening international relations, reducing stereotypes, and encouraging tolerance, dialogue, and peaceful coexistence between different cultures*.

Key-words: *mutual respect, tolerance, cultural diplomacy and diversity, dialogue of cultures.*

Introducere

Termenul de „diplomație culturală” sau „diplomația între culturi” a fost stabilit recent, dar există și a fost practicat de secole. Exploratorii, călătorii, comercianții și artiștii pot fi considerați „ambasadori informali” sau „diplomați culturali”. De exemplu,

stabilirea rutelor comerciale, cum a fost „drumul mătăsii", a permis o interacțiune bazată pe cooperare conștientă și înțelegerea reciprocă în beneficiul tuturor. Astfel de eforturi de comunicare favorabilă și schimb de experiențe avantajoase tuturor celor implicați, pot fi considerate ca exemple timpurii de diplomație culturală. De-a lungul istoriei, interacțiunea popoarelor, studierea limbilor străine, acceptarea în comunități a oamenilor de confesiuni religioase și structuri sociale diferite, cu viziuni inovatoare, au îmbunătățit constant relațiile dintre oameni.

Politicianul și autorul american Milton C. Cummings (1933–2007) definește noțiunea de diplomație culturală contemporană, axând-o pe „schimbul de idei, informații, valori, tradiții, credințe și alte aspecte ale culturii, cu intenția de a promova înțelegerea reciprocă". Acest schimb cultural poate avea loc în diverse domenii și implică comunicare armonioasă, dar și respect între culturile implicate, bazate pe o mai bună înțelegere a valorilor respective și o susceptibilitate redusă la stereotipuri. Scopul unor astfel de acțiuni extinse este de a permite o interacțiune îmbunătățită și cooperare favorabilă între țări, popoare sau națiuni [4].

De exemplu, stabilirea rutelor comerciale, cum a fost „drumul mătăsii", a permis un schimb frecvent de impresii, cadouri și expresii culturale între comercianții din acea perioadă. Astfel de eforturi de schimb cultural și de comunicare pot fi considerate ca exemple timpurii de diplomație culturală.

Fiecare dintre noi putem fi considerați „ambasador informal" sau „diplomat cultural", căci zilnic promovăm diferite valori pe care le prețuim și alegem să le împărtășim. Cât de vizibil este rezultatul implicării noastre în promovarea culturii și cooperarea prin dialog într-o lume în care totul se trăiește cu viteză mare, este greu de spus. Cert este că trebuie să perseverăm, căci obiectivele mari se pot obține prin pași mici, dar executați constant.

Diplomația culturală oferă beneficii pe termen lung, fie că promovează interesele naționale, fie că îmbunătățește relațiile și înțelegerea socioculturală între diferite popoare. O strategie culturală presupune credinţa în propriile valori și ambiţia de a le promova în spaţiul internaţional ca valori universale. Este necesară o bogăţie materială şi umană, pentru a le putea susţine şi răspândi în lume, ca şi un „know-how" sau, cum spun francezii, „savoir faire" instituţional de calitate, susţinut enorm de voinţa politică. Dar împrumuturile culturale nu ar putea avea loc dacă ar lipsi respectul pentru valorile fiecărui popor în parte și dacă nu ar exista dialogul între diferite culturi. Popoarele niciodată nu au fost inițiatorii conflictelor, dar totdeauna au plătit costul acestora, care treptat au devenit tot mai mari și mai dramatice [6].

Destabilizarea globală, separarea lumii în blocuri și deteriorarea dialogului între țări, scoate în evidență că diplomația mondială a avut de suferit în ultima perioadă. Este timpul să acceptăm ideea că suntem egali - atât ca indivizi, cât și ca țări - și să ne

acceptăm așa diferiți cum suntem. Atunci nu vom avea nevoie de arme, ne vor ajunge cuvintele bune, spuse cu blândețe, nu în zadar există zicala: „vorba dulce, mult aduce”. Poate mai valoros ar fi pentru umanitate dacă vom înțelege că avem ce învăța unii de la alții și am înceta să ne judecăm unii pe alții. Este nevoie mai des să observăm trăsăturile noastre frumoase și să le apreciem mai mult, să cooperăm pentru a realiza obiective comune și să ne dezvoltăm împreună.

Se poate afirma că relaţiile culturale sunt actualmente un instrument prin care putem înlocui prejudecăţile tradiţionale prin înțelegerea diferențelor și prin cooperarea asumată. Însă începutul cooperării culturale, cât şi extinderea relaţiilor în domeniul ştiinţific și cultural dintre statele lumii, a fost posibilă în mare măsură datorită schimbărilor geopolitice, de la mijlocul anilor ’50, secolul al XX-lea, când s-a produs instituţionalizarea dialogului cultural dintre statele lumii. Acesta a fost necesar pentru a restabili o cooperare armonioasă şi solidară, care a fost ştirbită pe parcursul celor două războaie mondiale, și pentru a pune capăt naţionalismului agresiv şi sentimentului de ură dintre popoare. Anume în acea perioadă s-a decis înființarea unui mecanism internațional, o organizație ce ar contribui la o deschidere a relaţiilor politice încordate prin promovarea culturii, ca mijloc de comunicare. Odată cu crearea Organizației Națiunilor Unite (ONU) în 1945, 20 de state au hotărât să fondeze o agenție specializată a Națiunilor Unite pentru Educație, Știință și Cultură (UNESCO), care vizează direct diplomația culturală și publică, prin promovarea păcii și securității mondiale, prin cooperarea internațională în educație, știință și cultură. UNESCO include 194 de state și 12 membri asociați, precum și parteneri din sectorul neguvernamental, interguvernamental și privat. Cu sediul la Paris, Franța, UNESCO deține 53 de birouri regionale și 199 de comisii naționale, care îi facilitează mandatul global. Ca suport important pentru cultura și știința mondială, activitățile UNESCO s-au extins de-a lungul anilor, pentru a include asistența în traducerea și difuzarea literaturii mondiale, stabilirea acordurilor de cooperare internațională, pentru a asigura promovarea siturilor patrimoniului mondial de importanță culturală și naturală, apărarea drepturilor omului, inegalitatea digitală la nivel mondial și crearea unor societăți de cunoaștere incluzive prin informare și comunicare. Republica Moldova a devenit membru UNESCO cu drepturi depline la 27 mai 1992 și participă la acțiunile UNESCO, în cadrul activităților desfășurate sub egida convențiilor la care este parte. În acest an, Republica Moldova a fost aleasă, pentru prima dată, membru al Consiliului Executiv al Organizației Națiunilor Unite pentru Educație, Știință și Cultură (UNESCO), pentru mandatul 2025–2029.

Fără îndoială, cultura este o punte care unește oameni, popoare, țări și națiuni, iar unul din actorii-cheie care creează aceste sinergii sunt misiunile diplomatice ale țărilor. Diplomația culturală este dezvoltată ca o componentă a activității diplomatice, cultura fiind utilizată ca mijloc de realizare a obiectivelor fundamentale ale politicii

externe a statului: crearea unei imagini favorabile a țării, popularizarea culturii și limbii natale.

Diplomația culturală poate fi descrisă cel mai bine ca „un curs de acțiuni, care contribuie la consolidarea relațiilor culturale, la sporirea cooperării socioculturale, la promovarea intereselor naționale și nu numai”. Diplomația culturală poate fi practicată fie de sectorul public, fie de sectorul privat sau de societatea civilă [7].

Republica Moldova a lansat în luna septembrie 2025 „Concepția Diplomației Culturale”, care stabilește câteva obiective precum promovarea unei imagini pozitive a țării pe scena internațională, implicarea diasporei în acțiuni culturale și dezvoltarea de parteneriate în cadrul unor festivaluri, muzee, universități și organizații internaționale. Prin această inițiativă, cultura devine un adevărat ambasador al Moldovei, contribuind la promovarea imaginii țării peste hotare și la consolidarea legăturilor cu alte popoare.

De fapt, diplomaţia culturală este din ce în ce mai prezentă în promovarea valorilor democratice și implicarea societății civile. Cultura şi activităţile culturale pot fi utile pentru stimularea participării la procesul de democratizare, iar mai nou, proiectele culturale implementate în diaspora pot fi promovate prin mijloacele de comunicare în masă, care joacă un rol crucial în diplomaţia culturală. În prezent, actorii culturali interacţionează tot mai mult în mediul online, așa că diplomația culturală se răspândește mai rapid ca înainte și are efecte imediate. Anume din acest motiv, cei implicați în aceste activități trebuie să demonstreze maturitate și înțelepciune.

Cu toate că pentru artişti şi intelectuali pare evident, dimensiunea culturală a Proiectului European a avut nevoie de timp ca să fie recunoscută şi afirmată în documentele oficiale. Deşi Europa a fost şi este pentru noi, culturalii, în primul rând Cultură, încă din Evul Mediu şi până în prezent, totuşi construcţia europeană postbelică s-a făcut, cum se ştie, mai întâi în jurul polului economic şi monetar, apoi al celui juridic şi politic. Aceasta în asemenea măsură încât, de la Tratatul fondator de la Roma, din 1957, a fost nevoie să treacă 45 de ani, până la Tratatul de la Maastricht, din 1992, pentru ca menţionarea timidă a culturii să-şi facă apariţia. Multă vreme a fost aproape tabu să se vorbească despre politică culturală în sferele înalte europene de la Bruxelles, ceea ce a lăsat multor actori culturali impresia unei „Europe materialiste”.

O schimbare majoră a avut loc în 2007, când a fost adoptată prima strategie culturală a Comunităţii Europene. După un vast proces de consultare la nivelul tuturor ţărilor membre, a rezultat strategia intitulată „*O agendă europeană a culturii la ora mondializării”* şi cuprindea trei mari linii de acţiune: promovarea diversităţii culturale şi a dialogului intercultural, promovarea culturii ca un catalizator al creativităţii în cadrul Strategiei de la Lisabona și promovarea culturii ca element indispensabil în relaţiile externe ale Uniunii Europene. Astfel cultura a fost integrată sistematic în programele interne de dezvoltare ale UE: programul *Cultura 2000*, ce presupunea facilitarea mobilităţii

artiştilor şi operelor în cadrul UE, un Fond Cultural UE, crearea unui Forum cultural european, Parlamentul Cultural European (ECP), 2008 a fost declarat ca an al dialogului intercultural, instituirea unui Premiu literar european etc. În 2018 a apărut „*New European Agenda for Culture”*, care continuă direcțiile celei dintâi [3].

Diplomația culturală are multiple beneficii pentru promovarea cetățeniei globale, iar în fața omogenizării unei culturi globalizate, diplomația culturală va servi și ca o modalitate de a spori bunurile culturale naționale, dar și de a promova turismul și diversitatea culturală, creativitatea, precum și moștenirea culturală. În ultimii ani, s-au înmulțit acțiunile culturale internaționale: festivaluri de tot soiul, la ordinea zilei sunt coproducţiile creative de toate felurile. Orchestrele cu instrumentişti de toate naţionalităţile sunt la modă, la fel şi expoziţiile multinaţionale. A devenit firesc să existe grupuri formate de naţionalităţi diferite, care performează peste tot în lume. Și evident, totul are loc prin existența respectului reciproc și aprecierea identității fiecărui participant. Pe termen lung, mobilitatea noastră poate fi utilizată pentru a promova diversitatea culturală tot mai des.

Promovarea respectului pentru diversitatea culturilor, tradițiilor și valorilor, ceea ce formează o bază solidă pentru comportamente etice și incluzive. Dialogul dintre culturi diferite devine un instrument de colaborare armonios cu oameni de medii culturale diferite. Căci în contextul globalizării și al interconectării culturale permanente, creșterea generațiilor viitoare ar trebui să se axeze pe reducerea stereotipurilor și prejudecăților prin dezvoltarea unei perspective deschise și critice, bazate pe experiențe reale, și nu pe abordări preconcepute. Este necesară formarea de cetățeni globali, care să prețuiască valorile universale precum respectul, responsabilitatea, și solidaritatea, să devină responsabili, implicați și capabili să coopereze întotdeauna cu ușurință cu persoane din diferite țări și culturi [2].

Cultura are avantajul de a fi valoarea pe care cetăţenii fiecărui stat o pot împărtăşi cu ceilalți. Cetăţenii activi, tinerii/studenții din statele democratice sau în proces de democratizare, trebuie să înţeleagă valoarea dialogului cultural și într-o lume globalizată, în care țările sunt tot mai interdependente, diplomația culturală poate fi esențială pentru promovarea păcii și stabilității. Sprijinind înțelegerea reciprocă, încrederea și expunerea la diversitatea culturală, îmbunătățim relațiile internaționale în multe domenii de cooperare. Această formă unică de dialog intercultural are puterea de a consolida cooperarea multilaterală, dincolo de interesele concurente, abordând în același timp problemele stringente ale vremurilor noastre, cum ar fi: dezinformarea, inegalitățile sociale, insuficiența de produse alimentare și energetice, schimbările climatice conflictele armate și războaiele de durată etc.

În contextul unei epoci caracterizate de o globalizare fără precedent, importanța dialogului intercultural a devenit mai importantă ca niciodată. Având în vedere că

societățile devin din ce în ce mai diverse, datorită migrației, progreselor tehnologice și interdependenței economice, capacitatea de a trece peste diferențele culturale a devenit o abilitate fundamentală. Rolul dialogului intercultural este de a stimula înțelegerea reciprocă, promovarea păcii și construirea unei coexistențe armonioase într-o lume tot mai pluralistă. Prin globalizare, oamenii cu origini culturale și religioase diferite, s-au apropiat unii de alții, creând oportunități de cooperare, dar și provocări în menținerea armoniei. Respectul pentru diversitate devine nu doar o valoare abstractă, ci o practică zilnică în viața tinerilor, ceea ce contribuie la dezvoltarea unor relații sociale armonioase și incluzive. Într-o societate diversă, conflictele pot apărea ca urmare a diferențelor culturale, lingvistice sau de percepție. Promovarea respectului reciproc și găsirea compromisului prin dialogul deschis sunt esențiale în procesul de formare a tinerilor, care se vor obișnui să interacționeze constructiv. Exersarea abilităților de negociere sunt utile pentru că permit tinerilor să-și exprime punctul de vedere fără a provoca tensiuni, să își depășească propriile experiențe și să înțeleagă perspectivele altora, ca ulterior să găsească soluții care să fie acceptate de toate părțile implicate. Acest tip de competență socială este crucial pentru a evita escaladarea conflictelor și pentru a crea un mediu educațional sigur și incluziv [1].

Dialogul intercultural oferă o platformă pentru ca indivizii și comunitățile să se angajeze în conversații semnificative, să demonteze stereotipurile și să construiască respectul reciproc. Datorită integrării economiilor globale, a organizațiilor internaționale și a dezvoltării comunicării digitale, sunt necesare anumite mecanisme care să permită navigarea eficientă printre diferențele culturale. Fără un asemenea dialog, globalizarea riscă să exacerbeze neînțelegerile culturale, fragmentarea socială și polarizarea politică. Organizația Națiunilor Unite, sprijină dialogul intercultural ca mijloc de abordare a provocărilor globale, cum ar fi crizele legate de migrație, încălcările drepturilor omului și conflictele înrădăcinate în diviziuni etnice sau religioase. În inițiativele de dialog intercultural ale UNESCO se subliniază valoarea patrimoniului cultural comun în promovarea păcii și a înțelegerii [6].

Omenirea se confruntă cu provocări care face și mai indispensabil dialogul intercultural. Capacitatea de a se angaja în dialog va fi esențială pentru gestionarea acestor schimbări și pentru asigurarea coexistenței pașnice în societăți din ce în ce mai diverse. Progresele tehnologice, precum inteligența artificială și platformele digitale de comunicare, prezintă, de asemenea, atât oportunități, cât și provocări pentru dialog. În timp ce tehnologia poate facilita comunicarea interculturală la scară globală, aceasta poate, de asemenea, amplifica diviziunile prin dezinformare și discursuri de ură online. Promovarea dialogului constructiv în spațiile digitale, va fi o sarcină esențială pentru noi, în viitor.

Concluzii

Prin promovarea unui dialog deschis și sincer, putem preveni conflictele și putem soluționa rapid orice problemă care poate apărea. Astfel, comunicarea eficientă menține o atmosferă pașnică în comunitatea din care facem parte. Conflictul poate apărea în orice relație, dar modul în care îl gestionăm este esențial. Ascultarea și înțelegerea reciprocă ar fi cheile pentru rezolvarea neînțelegerilor care totuși pot rezulta din cauza diferențelor culturale. Prin urmare, mai mult ca oricând avem nevoie să dezvoltăm în rândul copiilor/tinerilor atitudinea tolerantă și comportamentul civilizat în situațiile de intersecție a diferitelor culturi: naționale, etnice, sociale, etc. Toleranța reprezintă respectul, acceptarea și aprecierea bogăției și diversității culturilor lumii noastre, fiind încurajată prin cunoașterea, deschiderea spiritului, libertatea gândirii, conștiinței și credinței. ONU a proclamat Ziua internațională a toleranței încă din 1995, semnată de statele membre. Toleranța este armonia în diferențe și nu-i doar o obligațiune de ordin etic, ci și o necesitate politică și juridică. Toleranța este o virtute care face ca pacea să fie posibilă și care contribuie la înlocuirea culturii războiului cu o cultură a păcii. Dar educația și promovarea pașnică a acceptării diferențelor trebuie să se desfășoare nu pentru tineri, ci împreună cu ei, zi de zi.

Îndemnul meu este să lucrăm împreună pentru a răspândi și promova diplomația culturală, bazată pe valorile umane universale în toate comunitățile noastre, începând de la cele mai fragede vârste.

Bibliografie:

1. BANKS, J.A. Multicultural Education: Characteristics and Goals. In: Banks, J. A. (ed.) *Multicultural Education: Issues and Perspectives*. 5th ed. New York: Wiley, 2019.
2. CAUNE, J. *Cultură şi comunicare*. Bucureşti: Ed. Cartea Românească, 2000.
3. COLBERT, F. *Marketing Culture and the Arts*. Montreal: HEC Press, 2007.
4. *Diplomația culturală: promovarea culturii și valorilor europene la nivel mondial*. https://www.europarl.europa.eu/news/ro/headlines/society/20101203STO05908/diplomatia-culturala-promovarea-culturii-si-valorilor-europene-la-nivel-mondial
5. *European Commission (2018). A New European Agenda for Culture*. [document oficial, accesibil pe europa.eu]
6. MULCAHY, K.V. *Cultural Policy: A Short Guide*. London: Routledge, 2006.
7. NEGRU, M. Diplomație culturală prin valorizarea patrimoniului istoric. Tema 1. Introducere. Disponibil: http://europa2020.spiruharet.ro/wp-content/uploads/2015/05/Europa2020-Negru-Curs-Tema-1.pdf (Accesat: 15.08.2025)
8. UNESCO (2005). *Convenția privind protejarea și promovarea diversității expresiilor culturale*. Paris. Disponibil online: www.unesco.org
9. UNESCO (2021). *Re|Shaping Policies for Creativity. Global Report*. [PDF online]

INTELIGENȚA ARTIFICIALĂ ÎN SLUJBA PROFESORULUI: INSTRUMENT SAU ÎNLOCUITOR?

ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN THE SERVICE OF THE TEACHER: TOOL OR REPLACEMENT?

CZU: 004.7:37.011-051 **https://doi.org/10.59295/eie2026.21**

Cristina CEBANU,
grad didactic II,
Centrul Republican pentru Copii și Tineret ARTICO
E-mail: *cristina.jitoreanu@gmail.com*

Rezumat. *Utilizarea inteligenței artificiale în educație diferă fundamental de înlocuirea profesorilor, deoarece IA reprezintă un instrument complementar, mai degrabă decât un substitut pentru interacțiunea umană. Aceasta susține învățarea personalizată, automatizează evaluarea și optimizează planificarea didactică, eliberând profesorii de sarcini repetitive. Bazată pe modele simbolice și subsimbolice, cum ar fi învățarea automată și învățarea profundă, IA oferă soluții inovatoare, dar implică și riscuri legate de prejudecăți și confidențialitatea datelor. Integrarea responsabilă necesită echitate, transparență și reglementări clare. Managementul educațional joacă un rol crucial în implementarea strategică a tehnologiei, asigurând un echilibru între inovație, valori pedagogice și menținerea rolului central al profesorului în procesul educațional.*
Cuvinte-cheie: *Inteligență artificială, personalizare, echitate, inovație educațională, management educațional.*

Summary. *The use of artificial intelligence in education differs fundamentally from replacing teachers, as AI represents a complementary tool rather than a substitute for human interaction. It supports personalized learning, automates assessment, and optimizes instructional planning, freeing teachers from repetitive tasks. Based on symbolic and subsymbolic models, such as machine learning and deep learning, AI provides innovative solutions but also involves risks related to bias and data privacy. Responsible integration requires fairness, transparency, and clear regulations. Educational management plays a crucial role in the strategic implementation of technology, ensuring a balance between innovation, pedagogical values, and maintaining the central role of the teacher in the educational process.*
Keywords: *artificial intelligence, personalization, equity, educational innovation, educational management.*

Diferența fundamentală dintre utilizarea inteligenței artificiale în educație și înlocuirea completă a cadrelor didactice constă în modul în care tehnologia este percepută și implementată ca partener în procesul educațional. În condițiile actuale, AI-ul reprezintă, în primul rând, un instrument sofisticat, menit să susțină și să optimizeze activitatea cadru-

lui didactic, mai degrabă decât să o înlocuiască total. Această perspectivă se bazează pe capacitatea AI-ului de a personaliza experiența de învățare, de a automatiza evaluările sau de a furniza suport pentru planificarea materialelor didactice, facilitând, astfel, munca profesorilor și creând condiții pentru o învățare mai adaptată nevoilor fiecărui elev. Totodată, utilizarea tehnologiei nu trebuie considerată ca un substitut pentru interacțiunea umană, ci ca o componentă complementară care poate elibera profesorii de sarcini repetitive și administrative, permițându-le să se concentreze pe aspectele pedagogice și pe relația cu elevii.

În același timp, trebuie avut în vedere că adoptarea pe scară largă a AI-ului presupune o serie de riscuri, precum dependența excesivă de tehnologie, reducerea controlului asupra procesului educațional și provocări în domeniul confidențialității datelor personale. În concluzie, dacă utilizată în mod responsabil, inteligența artificială poate deveni un partener valoros al profesorilor, dar înlocuirea completă rămâne, cel mai adesea, o scenariu improbabil, fiind necesară o abordare echilibrată ce să păstreze valoarea interacțiunii umane în actul educațional.

Fundamentul teoretic al inteligenței artificiale (IA) în domeniul educației se bazează pe o serie de definiții și delimitări precise, precum și pe modele și paradigme care structurează înțelesul și funcționarea acesteia. În primul rând, IA poate fi conceptualizată ca un ansamblu de sisteme informatice capabile să realizeze sarcini care tradițional necesitau inteligența umană, precum recunoașterea de modele, luarea deciziilor și învățarea. Se diferențiază două arii principale: AI slabă, orientată spre realizarea unor funcții specifice, și AI puternică, destinată să emuleze complet inteligența umană, inclusiv aspecte de conștientizare și autocontrol. Modelul simbolic, bazat pe reguli și logică formală, predomină în paradigmele teoretice inițiale, însă odată cu evoluția tehnologică, a apărut și învățarea automată, ce permite sistemelor să își îmbunătățească performanța pe baza datelor concrete. Aceste modele sunt completate de paradigme emergente, precum învățarea profundă, care utilizează rețele neuronale complexe pentru a realiza operațiuni de clasificare și predicție cu acuratețe sporită. Astfel, fundamentul teoretic al IA în educație integrează atât aspecte tehnice, cât și etice, asigurând un cadru conceptual solid pentru aplicarea acesteia în procesul didactic, dar și pentru abordarea critică a implicațiilor și limitărilor sale. În acest sens, înțelegerea diferențelor dintre modele și paradigma AI facilitează o utilizare responsabilă și strategică în contexte educaționale, în concordanță cu obiectivele pedagogice și cu respectarea principiilor etice.

„Conceptul central al IA moderne este agentul inteligent, ceva care percepe și acționează. Modul în care construim agenți inteligenți depinde de natura problemei cu care ne confruntăm. Aceasta, la rândul său, depinde de trei lucruri: 1. natura mediului în care agentul va opera; 2. observațiile și acțiunile care leagă agentul de mediu; 3. obiectivul agentului” [1, p. 33].

Modelele și paradigmele inteligenței artificiale reflectă diversitatea abordărilor conceptuale și tehnice în dezvoltarea sistemelor inteligente. În esență, acestea pot fi clasificate în două mari categorii: modele simbolice și modele subsimbolice.

Primele sunt bazate pe reprezentări explicite ale cunoștințelor și reguli logice, fiind caracterizate prin transparență și interpretabilitate, precum în sistemele expert. În contrast, modelele subsymbolice, precum rețelele neuronale, se bazează pe învățare din date mari, fiind capabile de a descoperi pattern-uri complexe, însă adesea fiind mai dificile de interpretat.

Paradigmele principale în IA includ și învățarea automată, învățarea profundă și logica *fuzzy*. Învățarea automată permite sistemelor să își îmbunătățească performanțele fără a fi explicit programate pentru fiecare sarcină, în timp ce învățarea profundă, bazată pe rețele neuronale *multilayer*, a revoluționat domeniul permițând recunoașterea avansată a imaginilor și procesarea limbajului natural. Paradigma logica *fuzzy*, pe de altă parte, oferă un cadru pentru gestionarea incertitudinii și a informației imprecise, fiind utilă în situații în care datele nu sunt complete sau precise.

Aceste modele și paradigme ne oferă perspective diferite asupra modului în care poate fi construită și interpretată inteligența artificială, influențând în același timp modul în care AI devine un instrument sau chiar un înlocuitor în domeniul educației. În funcție de scopurile și contextul de aplicare, anumite paradigme se dovedesc mai eficiente, iar combinațiile acestora pot duce la soluții inovatoare pentru susținerea procesului didactic.

Cercetătoarele Darii și Beldica susțin că „IA permite personalizarea traiectoriilor de învățare și automatizarea evaluării, reducând diferențele individuale și oferind feedback adaptive… medii imersive, sprijinite de mecanisme IA adaptive, pot îmbunătăți semnificativ învățarea atât la nivel cognitiv, cât și motivaționa” [2, p. 68-69].

Echitatea și evitarea părtinirilor reprezintă aspecte esențiale în integrarea inteligenței artificiale în mediul educațional. Sistemele AI, fiind bazate pe algoritmi și seturi de date, pot perpetua sau chiar amplifica inechități dacă nu sunt dezvoltate și implementate cu o atenție deosebită la aceste probleme. Părtinirile algoritmice apar atunci când datele de instruire reflectă stereotipuri sociale sau prejudecăți inveterate, ceea ce conduce la decizii discriminatorii sau la favorizarea anumitor grupuri în detrimentul altora. În context educațional, aceasta poate însemna, de exemplu, evaluări inechitabile pentru elevii provenind din medii socioeconomice diferite sau dificultăți în asigurarea accesului egal la resurse și oportunități.

Pentru a evita astfel de situații, este vital ca dezvoltatorii și utilizatorii AI să implementeze măsuri de corectare și control. Acestea includ procesul de auditare continuă a sistemelor, diversificarea seturilor de date și utilizarea de algoritmi echitabili, care să minimizeze părtinirile și să asigure o distribuție echitabilă a resurselor și rezultatelor. În plus, transparența în procesul decizional al algoritmilor și implicarea specialiștilor în

domenii precum sociologia, psihologia și etica pot contribui la identificarea și reducerea părtinirilor.

Promovarea unui cadru de utilizare responsabilă a AI în educație trebuie să aibă în centru respectarea diversității și a drepturilor fundamentale ale elevilor. Astfel, se poate construi un mediu în care tehnologia devine un instrument de consolidare a echității, dar nu un factor de discriminare. În concluzie, evitarea părtinirilor și promovarea echității în utilizarea AI sunt condiții sine qua non pentru ca tehnologia să servească cu adevărat interesului educațional și societății în ansamblul său.

Potențialul inteligenței artificiale ca instrument didactic se manifestă prin multiple beneficii, dar și prin provocări ce necesită o analiză atentă. În primul rând, AI poate contribui semnificativ la personalizarea procesului de învățare, adaptând conținutul și ritmul de studiu la nevoile fiecărui elev, ceea ce duce la o motivație crescută și rezultate mai bune. De asemenea, sistemele automate de evaluare și feedback permit o monitorizare constantă a progresului, asigurând intervenții rapide și eficiente în vederea corectării deficiențelor. În plus, AI devine un suport valoros în planificarea ofertei educaționale, facilitând dezvoltarea de programe didactice adaptabile, bine structurate și în concordanță cu cerințele actuale ale societății și ale pieței muncii.

Cu toate acestea, utilizarea AI ca instrument didactic trebuie să fie abordată cu precauție, pentru a evita dependența excesivă de tehnologie. În procesul de implementare, este esențial să se păstreze controlul asupra proceselor pedagogice, menținând rolul esențial al profesorului ca ghid, mentor și evaluator. În plus, implicarea datelor personale în sistemele inteligenței artificiale ridică probleme de confidențialitate și securitate, cereți reguli stricte și măsuri de protecție pentru a preveni abuzurile.

Astfel, AI poate transforma în mod semnificativ paradigma educației, dar nu trebuie confundat cu înlocuirea profesorului. În anumite scenarii, tehnologia devine un complement indispensabil, sprijinind și destinde procesele didactice, dar în alte contexte, înlocuirea parțială nu este încă plauzibilă, fiind condiționată de factori precum complexitatea socială și etică a învățământului. În concluzie, integrarea responsabilă a AI-ului în educație trebuie să fie ghidată de norme și standarde clare, de formarea adecvată a cadrelor didactice și de o implicare activă a tuturor stakeholderilor, pentru a asigura echilibrul între beneficiile tehnologice și valorile pedagogice fundamentale.

Concluzia evidențiază faptul că dinamica contemporană a inovației educaționale depinde în mod esențial de capacitatea managementului instituțional de a gestiona schimbările și de a implementa strategii adaptative, inovatoare și sustenabile. În contextul transformărilor rapide generate de evoluțiile tehnologice și de cerințele tot mai diverse ale elevilor și societății, liderii educaționali trebuie să promoveze o cultură organizațională deschisă, reziliență și orientată spre îmbunătățire continuă. Rolul managementului devine astfel crucial în identificarea oportunităților, gestionarea resurselor

și crearea de parteneriate și colaborări eficiente între actorii educaționali și comunitățile locale. Capacitatea de a adapta structurile organizaționale, de a promova leadershipul transformator și de a asigura o planificare strategică clară, sustenabilă și incluzivă contribuie semnificativ la succesul inovării. De asemenea, implementarea măsurilor de evaluare și validare a inovațiilor asigură un proces de învățare continuă și de ajustare în timp real, favorizând astfel dezvoltarea unei culturi inovatoare și competitive. În acest sens, investiția în formarea și sprijinul managerial, precum și în promovarea unei viziuni clare asupra rolului educației în societate, sunt elemente fundamentale pentru evoluția coordonată a instituțiilor de învățământ.

Astfel, managementul educațional devine un pilon esențial în conturarea unui sistem de învățământ adaptabil, rezilient și capabil să răspundă provocărilor contemporane, asigurând astfel un proces educațional relevant și de calitate pentru toate categoriile de beneficiari.

Bibliografie:

1. BUZU, I. GAMURARI, V. Evoluția fundamentelor spre un cadru normativ conceptual privind inteligența artificială (IA). În: *Revista Națională de Drept*, 2024, nr. 2(252), pp. 27-34. ISSN 1811-0770.
2. DARII, O., BELDIGA, M. Integrarea inteligenței artificiale în medii de realitate virtuală pentru simulări educaționale. În: *Tehnologii fizice avansate cu aplicarea UVS în monitorizarea şi modelarea factorilor de mediu*, Ed. Ediţia 6, 14 noiembrie 2025, Chişinău: Editura USM, 2025, Ediția a VI-a, pp. 63-70. ISBN (pdf) 978-9975-62-978-2
3. FULLAN, M. *The New Meaning of Educational Change*. 5th ed. New York: Teachers College Press, 2016. ISBN 978-0807758762.
4. HOLMES, W., BIALIK, M., FADEL, C. *Artificial Intelligence in Education: Promises and Implications for Teaching and Learning*. Boston: Center for Curriculum Redesign, 2019. ISBN 978-1733644303.
5. OECD. *AI in Education: Giving Every Student the Opportunity to Succeed*. Paris: OECD Publishing, 2021. ISBN 978-9264976078.
6. RUSSELL, S., NORVIG, P. *Artificial Intelligence: A Modern Approach*. 4th ed. Harlow: Pearson, 2021. ISBN 978-0134610993.
7. Standard moldovenesc. *SM ISO 690:2022 – Informare și documentare. Reguli pentru prezentarea referințelor bibliografice și citarea resurselor de informare*. Chișinău: Institutul de Standardizare din Moldova, 2022.
8. UNESCO. *Artificial Intelligence in Education: Challenges and Opportunities for Sustainable Development*. Paris: UNESCO Publishing, 2019. ISBN 978-9231003271.

PICTURA PE LEMN: INSTRUMENT METODOLOGIC PENTRU EDIFICAREA CULTURII PĂCII ÎN MEDIUL EXTRAȘCOLAR

WOOD PAINTING: CULTURE OF PEACE THROUGH EXTRACURRICULAR EDUCATION

CZU: 75.05:172.4:37.091.398 **https://doi.org/10.59295/eie2026.22**

Veronica JOSAN-ADOMNIȚA,
conducătoare de cerc „Arte plastic și design”, grad. did. I,
Centrul de Creație a Copiilor Orhei
E-mail: *josan.veronica2017@gmail.com*

Rezumat. *Articolul explorează valențele educative ale picturii pe lemn în contextul formării unei culturi a păcii la copiii de vârstă școlară în cadrul învățământului extrașcolar. Autorul analizează modul în care arta tradițională și procesul creativ contribuie la dezvoltarea toleranței, a rezilienței emoționale și a respectului pentru valorile culturale. Prin studiul de caz al cercului de pictură pe lemn de la CCC Orhei, sunt prezentate metodele didactice care transformă actul artistic într-un exercițiu de meditație și armonie socială.*
Cuvinte-cheie: *cultura păcii, educație extrașcolară, pictură pe lemn, creativitate, valori tradiționale, dezvoltare personală.*

Summary. *The article explores the educational values of wood painting in the context of fostering a culture of peace among school-aged children within extracurricular education. The author analyzes how traditional art and the creative process contribute to the development of tolerance, emotional resilience, and respect for cultural values. Through a case study of the wood painting workshop at the Children's Creation Center (CCC) in Orhei, the paper presents didactic methods that transform the artistic act into an exercise in meditation and social harmony. The results highlight the potential of traditional crafts to shape a balanced personality and promote non-violent communication.*
Keywords: *Culture of peace, extracurricular education, wood painting, creativity, traditional values, personal development.*

Introducere

Într-o lume marcată de conflicte și schimbări rapide, educația pentru pace devine o necesitate imperativă a sistemului educațional contemporan. Cultura păcii nu reprezintă doar absența războiului, ci un ansamblu de valori și comportamente care promovează dialogul și cooperarea. Instituțiile de învățământ extrașcolar oferă cadrul ideal pentru implementarea acestor valori, deoarece permit o abordare non-formală, centrată pe interesele și emoțiile elevului.

Printre principiile generale ale educației și învățământului extrașcolar, se numără,, principiul orientărilor valorice: axarea mai mult pe componenta conţinutală a educaţiei, pe cultivarea valorilor, ca: „om", „viaţă", „natură", „societate", „dragoste", „stimă" etc" [1, p. 36].

În contextul actual, educația extrașcolară joacă un rol vital în formarea unei culturi a păcii, cultivând valori fundamentale precum responsabilitatea civică, empatia și solidaritatea. Acest demers este esențial într-o lume marcată de tensiuni, unde cultivarea păcii devine o prioritate educațională.

Alături de beneficiarii Centrului de Creație a Copiilor Orhei, am explorat potențialul formativ al activității de pictură pe lemn ca metodă de promovare a înțelegerii reciproce și a armoniei interioare și sociale.

Imaginea 1. Produse ale elevilor cu tematica păcii, tehnica picturii pe lenm

Pictura pe lemn, dincolo de valențele sale estetice, este purtătoarea unui bogat tezaur de valori. Actul creației în sine, de la alegerea și pregătirea lemnului până la aplicarea culorilor și finisarea lucrării, implică o serie de procese cu un profund impact formativ:

- Răbdare și perseverență: Lucrul cu lemnul este un exercițiu de migală și atenție. Copilul învață să depășească etape, să aștepte uscarea straturilor de vopsea și să corecteze cu grijă eventualele greșeli, dezvoltându-și astfel toleranța la frustrare și perseverența.
- Respect pentru material și natură: Lemnul, ca materie primă vie, impune respect. Tinerii artiști învață despre esențele de lemn, despre textura și "povestea" fiecărei bucăți, cultivând o legătură profundă cu natura și resursele sale.

Figura 1. Dezvoltarea abilităților prin lucrul cu lemnul. Sursă: generat de IA

Pictura pe lemn are mai multe valențe educaționale exprimate prin conectarea cu tradiția și identitatea culturală, explorarea simbolurilor, consolidarea legăturii cu rădăcinile familiale, naționale, înțelegerea diversității culturale, sentimentul de apreciere a unicității patrimoniului cultural.

Conectarea cu tradiția și identitatea culturală: Pictura pe lemn este o punte de legătură cu trecutul. Prin studierea și reproducerea motivelor tradiționale, copiii se apropie de moștenirea culturală a înaintașilor, dezvoltând un sentiment de apartenență și mândrie națională. Acest atașament față de propria cultură este un prim pas esențial în înțelegerea și respectarea altor culturi, promovând un dialog intercultural.

Pentru a maximiza impactul pedagogic, pictura pe lemn poate fi integrată în programele de învățământ extrașcolar printr-o serie de activități practice și interactive, care stimulează atât creativitatea individuală, cât și colaborarea în grup:

- Ateliere tematice: Organizarea de ateliere axate pe descifrarea simbolurilor de pace și armonie din arta tradițională. Copiii pot cerceta semnificația motivelor, pentru ca mai apoi să le reinterpreteze în creațiile proprii, conferind un sens personal și contemporan acestor simboluri străvechi.
- Proiecte de grup: Realizarea unor lucrări colective (de exemplu, decorarea unei bănci de lemn pentru curtea școlii sau a unui panou decorativ comun) stimulează colaborarea, comunicarea eficientă și dezvoltă spiritul de echipă. Aceste proiecte creează micro-comunități în care se exersează respectul și înțelegerea reciprocă.

- Art -Terapie prin pictură: Procesul de creație în sine are un efect terapeutic dovedit. Concentrarea asupra detaliilor, mișcarea ritmică a pensulei și contactul cu materialul natural pot contribui la reducerea stresului și a anxietății, promovând o stare de calm interior și echilibru emoțional, aspecte fundamentale pentru dezvoltarea unei personalități armonioase.
- Dialog intercultural: Atelierele pot include și studiul comparativ al motivelor decorative din arta altor popoare. Această abordare evidențiază atât specificitățile culturale, cât și elementele universale care ne unesc, cultivând deschiderea și respectul față de diversitatea culturală și încurajând dialogul constructiv.

Pictura pe lemn transcende statutul unei simple tehnici de artă plastică, transformându-se într-un proces reflexiv și relational, cu o puternică vocație axiologică. Interacțiunea cu suportul natural face ca materialul simplu, lemnul, să devină un purtător de valoare, funcționând ca o metodă robustă de mediere și de cultivare a stării de pace.

Acest mediu artistic unic încurajează disciplina și răbdarea copiilor și acceptarea imperfecțiunii. Lemnul impune un ritm lent. Nevoia de a pregăti suprafața și de a picta cu precizie, integrând textura naturală, obligă la concentrare și la eliberarea tensiunii interioare, favorizând armonia interioară și echilibrul personal. Iar, nodurile și granulația lemnului nu pot fi ascunse și trebuie integrate în lucrare. Acest act devine o metaforă a toleranței și a acceptării diferențelor sau imperfecțiunilor la nivel interpersonal, esențiale pentru construirea unor relații pozitive.

Pentru a ilustra concret impactul acestei abordări, la Centrul de Creație a Copiilor Orhei, a fost organizat un atelier de confecționare a semnelor de carte din lemn cu ciucuri decorativi. Acest proiect a vizat în mod explicit transpunerea abstractului „Culturi a Păcii” în obiecte concrete, funcționale și personale, facilitând înțelegerea profundă a conceptului prin acțiune creativă și reflecție.

Atelierul a început cu o sesiune interactivă de discuții ghidate, în cadrul căreia copiii au avut ocazia să descifreze simbolistica culorilor asociate stării de pace și armoniei universale. S-au explorat semnificațiile nuanțelor: albastrul cerului senin, simbolizând calmul și libertatea; verdele naturii, reprezentând speranța și creșterea; albul purității, asociat cu inocența și noile începuturi. Ulterior, copiii au aplicat aceste culori ale păcii pe suportul de lemn, realizând propriile compoziții, fiecare având o interpretare personală a armoniei vizuale.

O componentă esențială a proiectului a fost integrarea mesajelor. Fiecare participant a avut libertatea de a alege sau de a formula o „Afirmație scurtă și directă” sau un „Mesaj legat de lectură și liniște” pe care l-a încorporat în designul semnului de carte. Această etapă a încurajat autoreflecția și exprimarea personală a valorilor:

Tabelul 1. Legătura dintre afirmațiile selectate de elevi și mesajul psihopedagogic

Afirmații scurte	*Pace în suflet, pace în lume.* *Alege pacea!* *Respiră pace.*	Stimularea responsabilității personale și a conștientizării stării de liniște interioară ca premisă a păcii globale.
Mesaje lectură/liniște	*Citește în liniște, trăiește în pace.* *Pacea unei pagini citite.* *Aici găsesc liniștea.*	Crearea unei conexiuni directe între liniștea interioară (prin actul lecturii) și pacea socială, cultivând armonia și echilibrul personal.

Metoda picturii pe lemn, integrată strategic în programele extrașcolare, oferă o platformă unică pentru dezvoltarea armonioasă a copiilor și tinerilor, contribuind esențial la edificarea unei culturi a păcii. Prin combinarea creativității artistice cu valori etice și civice, această abordare depășește granițele educației tradiționale, oferind o experiență holistică și profund transformatoare.

Pictura pe lemn are beneficii multidimensionale pentru participanți, cum ar fi: dezvoltarea autocontrolului emotional, gestionarea impulsurilor, dezvoltarea răbdării, canalizarea energiei creative, conducând la o mai bună reglare emoțională și la reducerea stresului.

Proiectele de grup, cum ar fi decorarea unor obiecte comunitare, îi învață pe participanți să lucreze împreună, să comunice eficient și să-și respecte contribuțiile reciproce, cultivând spiritul de echipă și solidaritatea.

Imaginea 2. Activitatea în grup de decorare a obiectelor comunitare

Explorarea motivelor tradiționale românești, alături de cele din alte culturi, stimulează deschiderea către diversitate și încurajează dialogul intercultural, facilitând acceptarea și respectul față de alte moduri de exprimare artistică și culturală.

Alegerea simbolurilor, culorilor și mesajelor, precum și adaptarea acestora la suportul de lemn, antrenează gândirea critică și creativă, ajutându-i pe copii să-și exprime ideile într-un mod original și personal.

Salade afirma că „arta răspunde unor nevoi reale pe care le simte orice persoană de a-şi lămuri unele idei, de a-şi motiva unele comportamente, de a-şi fundamenta unele atitudini, sugerând, explicând, valorificând sau problematizând. Prin caracterul ei stimulativ, tonic, optimist etc., arta împinge la iubirea adevărului, a binelui, a ştiinţei şi a vieţii" [8, p. 17].

Concluzii

Implementarea picturii pe lemn ca instrument reprezintă o investiție valoroasă în viitor. Nu doar că dezvoltă abilități artistice și manuale, dar cultivă și o serie de competențe socioemoționale esențiale: empatia, toleranța, răbdarea și respectul. Aceste competențe sunt pilonii unei culturi a păcii, contribuind la formarea unei noi generații capabile să construiască o societate mai armonioasă și mai solidară. Prin fiecare bucată de lemn transformată în artă, se plantează o sămânță de pace în sufletul fiecărui copil, cu speranța că aceasta va înflori într-un viitor mai bun pentru toți.

Cercetarea și activitățile practice desfășurate în cadrul Centrului de Creație a Copiilor Orhei demonstrează că pictura pe lemn reprezintă mai mult decât o simplă tehnică artistică, ea constituie o strategie educațională complexă pentru cultivarea unei culturii a păcii.

Implementarea temei „Culorile Păcii" a facilitat transpunerea unor concepte abstracte (pace, armonie, toleranță) într-un limbaj vizual accesibil. Procesul de lucru pe suport de lemn, care necesită rigoare și răbdare, a contribuit la dezvoltarea rezilienței emoționale și a gândirii critice.

Cadrul non-formal al Centrului de Creație a Copiilor Orhei s-a dovedit a fi mediul optim pentru acest demers pedagogic, oferind libertatea necesară exprimării sensibilității și explorării valorilor axiologice fără presiunea notării rigide, punând accent pe colaborare în detrimentul competiției.

Bibliografie:

1. BRAGARENCO, N., BURDUH, A., Marina COSUMOV. M. [et al.*]. Cadrul de referință al educației și învățământului extrașcolar din Republica Moldova*. MEC. Chișinău. 2020. 99 p.

2. CUZNEȚOV, L. *Pedagogia toleranței și a culturii păcii*, Editura CEP USM, Chișinău, 2010.
3. CUZNEȚOV, L. Pilonii educației de bază și cultura păcii. În: *Revista de Științe ale Educației*, Chișinău.
4. DELORS, J. *Comoara lăuntrică. Raportul UNESCO al Comisiei Internaționale pentru Educație în secolul XXI*, Editura Polirom, Iași, 2000.
5. Ministerul Educației și Cercetării al Republicii Moldova, *Codul Educației al Republicii Moldova*, nr. 152 din 17.07.2014.
6. Ministerul Educației și Cercetării al Republicii Moldova, *Curriculum pentru învățământul extrașcolar (Disciplinele artistice)*, Chișinău.
7. POSTOLACHI, E. *Arta populară și educația estetică a tinerii generații*, Editura Știința, Chișinău.
8. SALADE, D. Educaţia prin artă şi literatură, Bucureşti: Editura Didactică şi Pedagogică. 1973.
9. UNESCO, *Declaration and Programme of Action on a Culture of Peace* (A/RES/53/243), United Nations, 1999.

PACE GRAVATĂ ÎN METAL: CUM IA NAȘTERE O MONEDĂ COMEMORATIVĂ ȘI PUTEREA EI SIMBOLICĂ

PEACE ENGRAVED IN METAL: HOW A COMMEMORATIVE COIN IS BORN AND ITS SYMBOLIC POWER

CZU: 737.1 **https://doi.org/10.59295/eie2026.23**

Neli ȚURCANU,
metodistă în învățământul extrașcolar,
Centrul Republican pentru Copii și Tineret ARTICO
E-mail: *neli.turcanu@artico.md*

Rezumat. *În învățământului extrașcolar, activitățile educative sunt orientate spre dezvoltarea competențelor culturale, artistice și civice într-un mod interdisciplinar și aplicativ. Moneda comemorativă este un dialog materializat între trecut și viitor. Prin designul său, ea sintetizează valori colective și le transformă în mesaje durabile. Tema păcii evidențiază potențialul monedei de a deveni un vector al armoniei și al responsabilității culturale. În contextul învățământului extrașcolar, designul monetar se afirmă ca instrument pedagogic relevant, capabil să dezvolte competențe artistice, civice și identitare în sistemul de învățământ extrașcolar. Prin urmare, designul nu este doar o componentă estetică, ci un instrument pedagogic strategic, care transformă învățarea extrașcolară într-un proces mai atractiv, mai eficient și mai relevant pentru nevoile actuale ale copiilor și tinerilor, deoarece în societatea contemporană, în ritmul accelerat a schimburilor culturale și a mobilității informaționale, necesită forme sintetice și eficiente de comunicare.*

Cuvinte-cheie: *monedă comemorativă, design monetar, simbol, pace, educație extrașcolară, patrimoniu cultural.*

Summary. *In extracurricular education, educational activities are oriented towards the development of cultural, artistic and civic competences in an interdisciplinary and applied way. The commemorative coin is a materialized dialogue between the past and the future. Through its design, it synthesizes collective values and transforms them into sustainable messages. The theme of peace highlights the potential of the coin to become a vector of harmony and cultural responsibility. In the context of extracurricular education, monetary design asserts itself as a relevant pedagogical tool, capable of developing artistic, civic and identity competences in the extracurricular education system. Therefore, design is not only an aesthetic component, but a strategic pedagogical tool, which transforms extracurricular learning into a more attractive, more efficient and more relevant process for the current needs of children and young people, because in contemporary society, in the accelerated pace of cultural exchanges and information mobility, synthetic and efficient forms of communication are required.*

Keywords: *commemorative coin, monetary design, symbol, peace, extracurricular education, cultural heritage.*

Introducere

O monedă este un obiect mic, dar cu o încărcătură enormă. Ea concentrează într-un spațiu de câțiva centimetri idei, valori, momente istorice și, uneori, speranțe. Totodată, monedele au depășit funcția economică, devenind mesageri vizuali ai memoriei colective. În învățământul extrașcolar designul monedelor implică o *educație vizuală subtilă*: copiii și tinerii învață să recunoască simboluri, inscripții și coduri vizuale care comunică valori, mesaje morale sau istorice. Moneda devine astfel un *text vizual portabil*, prin care publicul poate interpreta simboluri, înțelege semnificații și recunoaște autoritatea emitentă, poate constitui un *model educațional valoros*, fiind utilizată ca material didactic complex, capabil să integreze istoria, arta, simbolistica și identitatea culturală.

Prin utilizarea monedelor comemorative ca material didactic, elevii își consolidează *identitatea culturală și sentimentul de apartenență*. Contactul direct cu simbolurile naționale și cu reprezentările istorice contribuie la interiorizarea valorilor culturale și la dezvoltarea respectului față de patrimoniu.

În acest sens, moneda devine un *mediator între trecut și prezent*, facilitând transmiterea memoriei colective într-un mod accesibil și atractiv.

Din punct de vedere al istoriei artelor plastice, monedele comemorative pot fi considerate mici opere de artă aplicată, situate la intersecția dintre sculptură, grafică și design industrial. Reliefurile, texturile și detaliile minuțioase reflectă măiestria gravorului și creativitatea designerului, iar libertatea de expresie artistică le permite să depășească constrângerile stricte ale monedei de circulație.

Mai mult, aceste monede contribuie la patrimoniul cultural, documentând și consolidând memoria colectivă. Ele captează epoci, ideologii și tradiții artistice într-un obiect de dimensiuni reduse, dar cu impact simbolic mare. Astfel, este atât un instrument educativ și cultural, cât și un exemplu relevant de adaptare a artei la funcționalitate, demonstrând modul în care estetica și simbolismul se pot împleti armonios.

Context

Moneda reprezintă unul dintre cele mai complexe artefacte ale civilizației umane, având o dublă natură: economică și artistică. Din perspectiva istoriei artelor plastice, moneda poate fi analizată ca un suport artistic miniatural, pe care se concentrează elemente de stil, iconografie și mesaj vizual, reflectând valorile și ideologiile unei epoci.

Fig.1: Primele monede, sec. VII, Asia Mică

Fig.2: Monede bătute de romani, valuta forte a antichității. Denarii

Din perspectiva evoluției artistice, primele monede se remarcă prin simplitatea limbajului vizual. Imaginea este redusă la semne esențiale: capete de animale (leu, taur), simboluri heraldice sau forme geometrice. Aceste reprezentări aveau rolul de a garanta autenticitatea și valoarea piesei, dar și de a afirma identitatea politică a comunității emitente.

Gravura monetară timpurie presupunea tehnici simple de batere, cu reliefuri accentuate și compoziții frontale. Spațiul limitat al monedei a determinat o concentrare maximă a mesajului vizual, anticipând principiile sintezei artistice (fig.1).

Inițial, moneda poate fi interpretată ca un suport artistic miniatural. Deși dimensiunile sale sunt reduse, moneda concentrează elemente fundamentale ale artei plastice: *linie, volum, relief* și *simbol*. Relația dintre imagine și suport impune soluții artistice specifice, diferite de cele ale sculpturii monumentale sau ale picturii.

Primele experiențe de reprezentare pe monedă demonstrează capacitatea artei de a se adapta funcției practice. Astfel, moneda devine un obiect situat la intersecția dintre utilitar și estetic, un precursor al artei aplicate, care ilustrează modul în care arta se adaptează contextului istoric și ideologic (fig.2).

Odată cu dezvoltarea medalisticii, apare ideea clară a obiectului metalic creat special pentru a marca un eveniment sau o personalitate. Medaliile nu aveau rol comercial, ci comemorativ și simbolic.

Această practică a influențat ulterior designul monetar, pregătind terenul pentru monedele comemorative moderne. Se produce astfel o *separare conceptuală între moneda de circulație și obiectul metalic cu funcție culturală și memorială.*

Belgium Numismatic Medal 1910 Brussels Mint VZ

Portretele lui Mihai Eminescu în medalistica română

Istoria monedei reflectă nu doar evoluția sistemelor economice, ci și transformarea profundă a funcției sale culturale și simbolice. Dacă inițial moneda a fost creată exclusiv pentru a facilita schimbul comercial, în timp ea a devenit un *suport al identității, al memoriei colective și al patrimoniului cultural*. Tranziția de la simplu instrument economic la obiect comemorativ și artistic reprezintă un proces istoric complex, influențat de schimbările politice, sociale și culturale.

Moneda comemorativă depășește statutul de obiect monetar sau de colecție, devenind un *instrument cultural activ,* cu un impact semnificativ în domeniul educației extrașcolare. Prin tematică, simboluri și valoare artistică, ea contribuie la formarea unei culturi istorice și vizuale la copii, reflectând următoarele obiective:

1. Moneda ca suport educativ informal

În educația extrașcolară – desfășurată prin muzee, expoziții, cercuri de creație, cluburi de numismatică sau activități culturale – moneda comemorativă devine un *material didactic vizual și tangibil.* Elevii și tinerii pot explora istoria, arta și simbolistica prin contact direct cu obiectul.

Spre deosebire de manuale, moneda oferă o experiență concretă: dimensiunea, reliefurile, textura și detaliile gravate stimulează curiozitatea și analiza vizuală. Astfel, procesul de învățare devine interactiv și interdisciplinar, combinând istoria, artele plastice, educația civică și patrimoniul cultural.

2. Dezvoltarea culturii vizuale și simbolice

Monedele comemorative contribuie la dezvoltarea *alfabetizării vizuale,* ajutând tinerii să înțeleagă limbajul simbolurilor. Interpretarea unei steme, a unui portret sau a unei compoziții artistice implică analiză critică și contextualizare istorică.

În activitățile extrașcolare, profesorii sau coordonatorii pot folosi moneda ca punct de plecare pentru discuții despre identitate, valori, evenimente istorice sau personalități culturale. Astfel, moneda devine un *text vizual educativ*, care stimulează gândirea reflexivă și capacitatea de interpretare.

3. Consolidarea identității culturale

Prin tematica abordată – aniversări istorice, personalități marcante, monumente sau tradiții – moneda comemorativă contribuie la *formarea identității culturale a tinerilor*. În cadrul atelierelor sau expozițiilor, elevii pot descoperi simboluri naționale și pot înțelege mai profund semnificația lor.

Această experiență susține dezvoltarea sentimentului de apartenență și respect față de patrimoniu. Moneda devine astfel un mijloc prin care istoria și cultura sunt interiorizate nu doar teoretic, ci și emoțional.

4. Stimularea creativității artistice

În cercurile de artă sau design, analiza monedelor comemorative poate inspira exerciții practice: realizarea unor schițe de monede tematice, reinterpretarea simbolurilor sau crearea unor compoziții miniaturale.

Prin aceste activități, moneda devine un model de *sinteză artistică*, demonstrând cum spațiul restrâns poate integra portret, simbol și inscripție într-o compoziție echilibrată. Elevii învață principii de design precum proporția, claritatea și armonia vizuală.

5. Dialog între generații și comunitate

Colecționarea monedelor comemorative creează adesea un *spațiu de dialog între generații*, în care experiențele și cunoștințele sunt transmise informal. Tinerii pot descoperi povești asociate unor evenimente istorice sau personalități, dezvoltând o relație mai profundă cu trecutul.

Nașterea unei monede comemorative implică o succesiune de etape conceptuale și tehnice:

- *Definirea conceptului tematic*: identificarea ideii centrale (pace, unitate, libertate etc.) prin formularea mesajului simbolic;
- *Documentarea iconografică*: studierea tradițiilor vizuale, a simbolurilor consacrate și a contextului istoric;
- *Elaborarea schițelor*: crearea compoziției într-un spațiu circular limitat (2–4 cm), integrarea textului legal și a imaginii simbolice;
- *Adaptarea tehnică*: transpunerea designului în model 3D, ajustarea reliefului și pregătirea matrițelor;
- *Emiterea și lansarea publică*: moment cu semnificație culturală și diplomatică, ce conferă designului statut oficial.

Acest proces demonstrează complexitatea echilibrului dintre expresia artistică și rigorile tehnice.

Temele alese pentru monedele comemorative reflectă istorie, cultură, natură și realizări umane. Ele pot fi împărțite în mai multe categorii:

- *Evenimente istorice*: aniversări ale momentelor importante din istoria națională sau internațională, cum ar fi Centenarul Marii Uniri, comemorarea revoluțiilor sau a marilor bătălii.
- *Personalități marcante*: lideri politici, artiști, scriitori, oameni de știință care au avut un impact semnificativ asupra societății. Portretul gravat pe monedă funcționează ca simbol al recunoașterii și respectului.
- *Patrimoniu cultural și arhitectural*: clădiri istorice, monumente, situri UNESCO sau simboluri regionale care evidențiază identitatea culturală a comunității.
- *Natură și biodiversitate*: plante, animale sau peisaje specifice regiunii, care promovează conștientizarea valorilor naturale și ecologice.

Simbolurile sunt alese pentru a comunica *mesaje universale sau locale,* pentru a fi recunoscute rapid și pentru a fi memorabile. Acestea pot fi:

- *Heraldice și religioase*: steme, cruci sau motive tradiționale care evocă autoritatea și sacralitatea.
- *Motive istorice și culturale*: arme, instrumente muzicale, opere de artă, porturi tradiționale, elemente arhitecturale sau coduri vizuale specifice unui eveniment.
- *Elemente stilizate sau inovative*: în monedele moderne, simbolurile pot fi integrate artistic, combinând tradiția cu inovația pentru a crea compoziții vizuale complexe și atractive.

Tematica și simbolurile nu sunt doar decorative; ele au funcții multiple:

- *Comemorativă*: fixează în memorie evenimente și personalități importante;
- *Educativă*: informează publicul despre valori istorice, culturale și morale;
- *Identitară*: consolidează legătura cetățeanului cu statul, comunitatea sau cultura națională;
- *Artistică*: permit libertatea de exprimare și dezvoltarea creativității designerului și gravatorului.

În Republica Moldova, emisiunile realizate de *Banca Națională a Moldovei* reflectă o preocupare constantă pentru promovarea patrimoniului istoric, spiritual și artistic. Aceste emisiuni pot fi valorificate în învățământul extrașcolar drept suport didactic pentru analiza simbolurilor, a compoziției plastice și a mesajului cultural.

Monedele comemorative emise de BNM sunt lucrări de artă monetară, produse de regulă din metale prețioase (aur sau argint), în tiraje limitate, și pot fi utilizate atât ca obiecte de colecție, cât și ca mijloc de plată legal. Fiecare monedă este prezentată în capsule de protecție și cutii speciale, însoțită de un certificat de autenticitate semnat de guvernatorul BNM și dat cu cod QR pentru detalii oficiale. Banca Națională a Moldovei.

Evoluția emisiunilor comemorative:

- 1996 – prima monedă comemorativă lansată de BNM, cu ocazia a 5 ani de la Proclamarea Independenței Republicii Moldova. Banca Națională a Moldovei
- 2000 – BNM inițiază seria dedicată mănăstirilor din Moldova, cu 20 de monede din argint ilustrând locașurile istorice ale țării. Banca Națională a Moldovei

De-a lungul anilor, au urmat multe serii tematice precum:

- „Personalități” – figuri culturale și istorice;
- „Evenimente istorice” – momente esențiale din istoria națională;
- „Sărbătorile, cultura, tradițiile Moldovei”;
- „Locașuri sfinte” și „Cartea Roșie a Republicii Moldova” – flora și fauna;
- Sport, știință și inovare, conace boierești, femei celebre etc.

Exemple recente de monede comemorative:

- ✓ „Mihai Eminescu” – dedicată poetului național la 175 de ani de la naștere, emisă în argint și aur.
- ✓ „Moldova în Zona Unică de Plăți în Euro (SEPA)” – marcată printr-o monedă comemorativă argintată cu valoarea nominală de 100 lei, simbolizând integrarea financiară europeană.
- ✓ „Paul Gore – 150 de ani de la naștere” și „Ciuf-de-câmp” – emise în 2025 ca parte din seriile „Personalități”.
- ✓ „Ziua Cărții” – dedicată lecturii și promovării culturii scrise.
- ✓ „Regina Maria – 150 ani de la naștere” – emisă în 2025 de BNM ca o expresie a legăturilor istorice și culturale regionale. [5]

Banca Națională a Moldovei oferă oportunități de dezvoltare și promovare ai designerilor din Republica Moldova prin organizarea concursului de proiect grafic pentru monede comemorative.

În calitate de designer am participat cu mare entuziasm la crearea designului grafic cu următoarele tematici:

1. *Mărțișorul - simbol al primăverii*
2. *Pace*
3. *Alexei Șciusev – 150 de ani de la naștere*
4. *Nicolae Donici - 150 de ani de la naștere*
5. *Canoe/ Performanțele sportului moldovenesc*
6. *Lupte libere/ Performanțele sportului moldovenesc*
7. *Haltere/ Performanțele sportului moldovenesc*
8. *Ziua cărții*
9. *100 ani de învățământ superior în Basarabia*
10. *Ziua Copilului*
11. *Moldova în Zona Unică de plăți Euro*
12. *Constantin Brâncuși – 150 de la naștere*
13. *USM - 80 de ani de la înființare*
14. *ASEM - 35 ani de la înființare*
15. *Sergiu Rădăuțanu – 100 ani de la naștere*
16. *Vasile Vasilache – 100 ani de la naștere*

Printre proiectele enumerate, au fost alese pentru a promova valorile materiale și a păstra patrimoniul cultural a Republicii Moldova următoarele creații:

- „Mărțișorul – simbol al primăverii”;
- „Nicolae Donici – 150 ani de la naștere;

- „Ziua cărții”;
- „35 ani de la înființarea ASEM”.

Aceste creații au fost *transmise cu dreptul de autor pentru valorificarea designului pe termen și teritoriu nelimitat de Banca Națională a Moldovei*.

În profesionalismul și operativitatea creării conceptului vizual din cadrul concursului organizat de BNM, privind elaborarea designului monedelor jubiliare și comemorative, emisiunea anilor 2023-2026, o amprentă semnificativă a marcat *Echipa CRCT „ARTICO”*. Datorită implicării în diverse proiecte educative din învățământul extrașcolar, am pus accent pe perfecționarea cunoștințelor avansate în tehnici de design, tendințelor actuale din domeniul arte profil arte plastice și abilităților de design grafic în software-uri de specialitate cum ar fi: *Adobe Photoshop, Corel DRAW, Adobe Illustrator* etc.

Studiul proiectelor realizate deservește drept sursă de inspirație în activitățile extrașcolare pentru cadrele didactice, folosind designul monedei ca reper pentru discuții despre identitate, valori, evenimente istorice sau personalități culturale. Astfel, moneda devine un *text vizual educativ*, care stimulează gândirea reflexivă și capacitatea de interpretare.

Studiu de caz 1

Tematica: „Mărțișorul – simbol al primăverii”

Mărțișorul este unul dintre cele mai reprezentative simboluri ale primăverii în România și Republica Moldova. Oferit la 1 martie, el marchează trecerea de la iarnă la anotimpul renașterii, al luminii și al speranței, este o tradiție recunoscută internațional.

Simbol al renașterii naturii prezintă primăvara, care aduce înverzirea pământului, înflorirea pomilor și revenirea păsărilor. Mărțișorul exprimă această reînnoire a vieții, fiind purtat ca semn al începutului unui nou ciclu natural.

Semnificația culorilor și elementelor în design:

✓ *Roșu* – viață, energie, vitalitate, căldura soarelui
✓ *Alb* – puritate, lumină, iarna care se retrage
✓ *Ghiocelul* – puritate și speranță
✓ *Firul* tradițional alb-roșu - lupta și armonia dintre anotimpuri.

Împletirea lor sugerează echilibrul dintre forțele naturii și victoria primăverii asupra frigului, promovând mesaj de *speranță și bucurie.*

Oferirea mărțișorului este un gest de afecțiune și apreciere. El transmite urări de:

- sănătate,

- noroc,
- prosperitate,
- începuturi frumoase.

Variante de proiect grafic

Obiceiul Mărțișorului a fost inclus în patrimoniul cultural imaterial al umanității de către *UNESCO*, fiind o tradiție vie care unește comunități și generații.

Mărțișorul nu este doar un ornament. Este un limbaj tăcut al comunității, o formă de a spune: „Îți doresc lumină.” În școli, în familii, în spațiul public, gestul oferirii creează punți invizibile între generații.

Este, presupun, cel mai mic obiect cu cea mai mare încărcătură simbolică. Un nod de ață care leagă timpul de speranță.

Studiu de caz 2

Tematica: „Ziua cărții”

Concept de design: „O carte citită - avânt spre libertate”

Structura compoziției: compilarea elementelor cu stilizări grafice.

Realizarea conceptului conform elementelor ce caracterizează :

- ✓ *carte* deschisă cu elemente în perspectivă, simbolizând aspirații spre un orizont prosper,
- ✓ *figură umană* stilizată, metamorfoză pe plan spiritual, libertate de a gândi, explora și de a te înaripa asemeni unei păsări;
- ✓ *poziționare în partea dreaptă* a elementelor, aspirații spre viitor prosper.
- ✓ *centrul de interes* a compoziției este focusată la lumina care radiază din figură umană, simbolizând rezultatul libertății explorată prin istorie, știință și creație literară.

Porumbelul – simbol al păcii

Porumbelul este unul dintre cele mai cunoscute simboluri universale ale păcii. Originea simbolului este asociată cu tradiția biblică (porumbelul care aduce ramura de măslin după potop), dar a fost consacrat artistic în secolul XX de către Pablo Picasso, prin celebra sa lucrare „Porumbelul Păcii”, realizată pentru Congresul Mondial al Păcii (1949).

Semnificații: puritate, speranță, armonie, libertate, încetarea conflictelor

În compoziție, porumbelul este reprezentat:

- așezat (pace stabilă),
- în profil îndreptat spre dreapta (aspirație spre un viitor prosper).

Creanga de măslin – simbol al reconcilierii

Creanga de măslin este un simbol străvechi al împăcării și al victoriei fără violență. În cultura antică greacă, ramura de măslin era asociată cu pacea și prosperitatea.

Semnificații: reconciliere, dialog, speranță într-un viitor mai bun, stabilitate.

Este redată:

- în ciocul porumbelului (mesaj clar de pace),
- încadrând textul „Noi vrem pace”.

Structură compozițională:

Compoziție centrală

- Porumbel alb în centru, cu aripile deschise.
- Creangă în cioc.
- Textul „Noi vrem pace” amplasat sus, cu litere clare, armonioase.

Mesaj artistic:

- dorința colectivă de armonie,
- speranța într-o lume fără conflicte,
- responsabilitatea generațiilor tinere pentru un viitor pașnic.

Perspectiva educațională

Designul are un rol esențial în învățământul extrașcolar, influențând atât calitatea experienței de învățare, cât și nivelul de implicare al elevilor. Un program extrașcolar bine conceput—vizual, pedagogic și organizațional—crește motivația, facilitează înțelegerea conținutului și creează un cadru mai atractiv pentru explorarea creativă.

- Ateliere: „Creează propria monedă pentru pace”.
- Analiză vizuală, simbolistică, storytelling vizual.
- Înțelegerea responsabilității reprezentării culturale.

Instrument strategic în activități extrașcolare

Utilizarea designului în contexte extrașcolare dezvoltă competențe transversale importante: gândire critică, rezolvarea problemelor, literatie vizuală, colaborare interdisciplinară și orientare către proiect. Atunci când elevii participă la activități care implică design (grafic, de produs, digital, arhitectural), ei deprind abilități aplicabile în domenii emergente ale economiei creative.

Concluzii

Impactul cultural al monedei comemorative în raport cu educația extrașcolară este complex și multidimensional. Ea funcționează ca instrument educativ, suport artistic, simbol identitar și catalizator al dialogului cultural. Prin prezența sa în muzee, colecții, ateliere și expoziții, moneda comemorativă contribuie la formarea unei conștiințe istorice și estetice, demonstrând că arta gravată în metal poate deveni un mijloc eficient de educație și dezvoltare culturală în învățământul non-formal.

Bibliografie:

1. CRĂCIUN, I. (2002) *Arta monetară și simbolismul monedei*. București: Editura Academiei Române.
2. KROLL, J. (2014) *The Art of Coins: Design, Culture and History*. London: Thames & Hudson.
3. HARLOW, M. (2011) *The Visual Language of Coinage: Design Principles and Aesthetics*. New York: Metropolitan Museum of Art.
4. STEWART, J. (2008) *Coin Iconography and Cultural Identity*. Cambridge: Cambridge University.
5. Banca Națională a Moldovei. (2025) *Monede comemorative*. https://www.bnm.md/ro/content/monede-comemorative
6. Moldpres. (2025) *National Bank of Moldova issues Mihai Eminescu commemorative coin*. Accesat la: https://www.moldpres.md
7. Oficial.md (2025). *Monede noi comemorative puse în circulație de BNM*. Accesat la: https://oficial.md
8. Logos-Press.md. (2025). *Commemorative coin "Queen Maria" issued*. Accesat la: https://logos.pres.md
9. www.historia.ro
10. https://stiinta-pentru-toti.ro
11. https://lyberti.com/martor-milenar-al-istoriei-omenirii/
12. Cadrul de referință al Educației și Învățământului Extrașcolar din Republica Moldova, MECC, Chișinău, 2020.

PROIECTELE EDUCAȚIONALE EXTRAȘCOLARE CA METODE INOVATOARE DE EDUCAȚIE AXIOLOGICĂ

EXTRA-SCHOOL EDUCATIONAL PROJECTS AS INNOVATIVE METHODS OF AXIOLOGICAL EDUCATION

CZU: 37.091.398:641.5 **https://doi.org/10.59295/eie2026.24**

Adela SLĂNINĂ,
grad didactic superior,
Colegiul Național de Comerț al ASEM
ORCID:0009-0001-7317-252X
E-mail: *slaninaadelapredare@gmail.com*

Rezumat. *Articolul examinează importanța valorificării tradițiilor culinare românești ca resursă educațională, culturală și profesională. Analiza se axează pe cunoașterea preparatelor tradiționale, a tehnicilor vechi de gătire și a valorii nutritive a alimentelor, contribuind la formarea unor competențe practice, antreprenoriale și de promovare a produselor locale. Studiul valorifică dezvoltarea abilităților de prezentare și promovare gastronomică. Contribuția articolului constă în conturarea unor constatări teoretico-metodologice utile pentru cadrele didactice, elaboratorii de politici educaționale și a altor actori implicați în reformarea educației.*

Cuvinte-cheie: *proiecte educaționale, metodă, învățarea prin proiecte, competențe, bucătăria moldovenească.*

Summary. *The article examines the importance of capitalizing on Romanian culinary traditions as an educational, cultural and professional resource. The analysis focuses on the knowledge of traditional dishes, old cooking techniques and the nutritional value of foods, contributing to the formation of practical, entrepreneurial and promotion skills for local products. The study capitalizes on the development of gastronomic presentation and promotion skills. The contribution of the article consists in outlining some theoretical and methodological findings useful for teachers, educational policy makers and other actors involved in education reform.*

Keywords: *competence, project, problem, educational process., method, project-based learning, skills, Moldovan cuisine.*

Introducere

Într-o societate globalizată și marcată de multiple tensiuni, educația își reafirmă rolul esențial în cultivarea valorilor umane fundamentale și în construirea unei culturi a păcii. Dacă educația formală răspunde în primul rând exigențelor curriculare, învățământul extrașcolar completează acest proces printr-o deschidere către experiențe de viață autentice, formarea caracterului și dezvoltarea competențelor sociale.

Educația extrașcolară reprezintă ansamblul de activități desfășurate în afara orelor obișnuite de curs, menite să completeze formarea elevilor. Ea include excursii, cercuri tematice, tabere, cluburi artistice, sportive sau științifice, voluntariat și proiecte comunitare. Aceste activități dezvoltă creativitatea, spiritul de echipă și responsabilitatea socială. Legătura cu pacea este una esențială. Pacea nu înseamnă doar absența conflictelor, ci și cultivarea valorilor umane: toleranța, respectul, dialogul și solidaritatea. Prin educația extrașcolară, elevii învață să comunice, să coopereze și să își rezolve neînțelegerile într-un mod pașnic. Educația extrașcolară este un instrument puternic de construire a păcii. Ea transformă școala într-un spațiu viu, unde tinerii nu doar acumulează cunoștințe, ci învață să devină cetățeni responsabili, toleranți și promotori ai unei lumi mai bune.

Din punct de vedere axiologic (al valorilor), învățământul extrașcolar este un spațiu privilegiat de cultivare a: toleranței și respectului față de diversitate culturală, etnică și religioasă; solidarității prin implicarea în proiecte de voluntariat și sprijin comunitar; responsabilității civice, ca fundament al unei societăți democratice și pașnice; empatiei și dialogului, elemente centrale în rezolvarea non-violentă a conflictelor. Astfel, educația extrașcolară are o misiune formativă ce depășește simpla transmitere de cunoștințe, devenind un teren fertil pentru interiorizarea valorilor păcii.

Metodologia învățământului extrașcolar se caracterizează prin *flexibilitate și interdisciplinaritate,* având ca obiectiv formarea holistică a elevului. Cele mai eficiente metode pentru promovarea culturii păcii sunt: învățarea prin proiecte – elevii colaborează la inițiative cu impact comunitar, dezvoltând spiritul civic și cooperarea; metode interactive – dezbateri, jocuri de rol, ateliere de comunicare non-violentă; educația artistică și culturală – ca mijloc de apropiere și înțelegere interculturală; educația sportivă – cultivând respectul reciproc și spiritul de echipă [1].

Învățarea prin proiecte este o metodă didactică care încurajează elevii să dobândească cunoștințe și abilități prin implicarea în proiecte practice, care au legătură cu probleme din viața reală. Fiecare nivel de învățământ poate aborda învățarea prin proiecte într-un mod diferit, adaptat la nevoile și capacitățile de învățare ale elevilor. Metoda proiectului oferă un cadru oportun profesorului pentru a-şi reorienta strategiile de predare/învățare/evaluare spre contextul extern în care se află şcoala, valorificând potențialul educațional al comunității locale, or, viața unei comunități adună laolaltă istorii mari şi mici, eroi şi oameni obişnuiți, trecut şi prezent – prin urmare, o imensă resursă de învățare [2].

Proiectele educaționale sunt rezultatul firesc al schimbărilor care au intervenit în viața instituțiilor de învățământ profesional tehnic, ca urmare a implementării procesului de democratizare și reformare a sistemului de învățământ. Pentru ca un proiect să aibă succes, elevul trebuie să fie motivat, pasionat de ceea ce face și capabil să-și gestioneze eficient timpul, beneficiind de sprijinul părinților. Este esențial parteneriatul coordonatori de proiect – părinți – elevi – administrație, precum și împărtășirea realizărilor cu aceștia. Orice proiect necesită multă muncă, iar orice succes necesită efort considerabil,

ingeniozitate, creativitate, diverse competențe, timp, dedicație și susținere. În cele din urmă această muncă îi umple de mândrie pe elevi, sporind astfel motivația și altor colegi. Implicându-se, ei își pot promova valorile, ideile și potențialul.

Instituțiile de învățământ nu sunt doar un loc pentru educaţie academică, ci şi pentru învăţarea abilităţilor sociale şi emoţionale, interacţiune şi sprijin social. În acest context, *Proiectul educativ „Gustul bun de odinioară”* contribuie la formarea unor specialiști în alimentație publică capabili să valorifice tradiția culinară românească într-un mod profesionist, creativ și sustenabil. De asemenea, contibuie la dezvoltarea competențelor profesionale ale elevilor de la specializarea *Alimentație publică* prin studierea, prepararea și promovarea preparatelor tradiționale, în vederea integrării acestora în oferta gastronomică modernă [2].

Acest viabil proiect a fost o colaborare a Colegiului Național de Comerț al ASEM cu Colegiul Tehnic Mihai Viteazul din localitatea Oradea, județul Bihor, având ca scop stimularea/implicarea elevilor în viața școlară și comunitară, îmbunătățirea calității învățământului prin metode inovatoare, dezvoltarea competențelor și integrarea tehnologiilor, modernizarea metodologiei de predare, crearea de resurse didactice noi, promovarea schimburilor de experiență.

Obiectivele proiectului s-au axat pe redimensionarea noțiunii de îmbunătățire a calității procesului de predare-învățare prin prezentarea unor exemple de bună practică de către unitățile de învățământ din rețea și prin participarea directă și indirectă la activități desfășurate de către acestea; formarea competențelor profesionale specifice domeniului alimentației publice; promovarea patrimoniului gastronomic tradițional românesc; dezvoltarea unei atitudini responsabile față de alimentația sănătoasă.

Figura 1. Etapele realizării unui proiect

Astfel, aplicarea metodei alternative a învățării și evaluării prin punerea în practică a competențelor proiectului educativ „Gustul bun de odinioară”, a generat nenumărate avantaje, creând relații de colaborare, oferind un nou cadru în dezvoltarea personalității elevului în vederea valorificării motivaționale prin organizarea diferitor activități, formând acea legătură organică de asigurare eficientă a procesului educativ.

Beneficiarii proiectului, profesori și elevi ai Colegiului Național de Comerț al ASEM, au desfășurat ateliere lucrative cu membrii echipei, realizând diferite produse tradiționale, începând cu Baba neagră, Plăcinta rece de Șerpeni, Pască cu brânză, Crăciunei, Hulubași etc., selectând ca punct de reper *Tematica sărbătorilor de iarnă* și a celor *Pascale* [3]. Elevii împreună cu profesorii implicați în proiect au muncit în echipe, combinând armonios plăcerea și dorința de a prepara produse unice, articole de patiserie ce au putut scoate la lumina rampei adevăratele sclipiri ale talentului unui copil, dornici de a făuri lucruri cu adevărat demne de admirat și apreciat. Astfel, eleva Galbura Nicoleta, originară din localitatea Șerpeni, a realizat un ghid de interviu cu gospodinele din sat la tema: *„Tradițiile și gastronomia locală- trecut și prezent”,* cu scopul de a dezvolta competența de comunicare, identificarea transformărilor gastronomiei locale de-a lungul timpului precum și evidențierea valorii culturale a tradițiilor culinare [5].

GHID DE INTERVIU

Nr.	*Gastronomia locală în trecut*	*Gastronomia locală în prezent*
1.	Ce rol avea gastronomia în viața comunității locale?	Ce preparate tradiționale se mai gătesc astăzi?
2.	Cum se transmiteau rețetele tradiționale ?	Ce schimbări ați observat în modul de preparare a mâncărurilor?
3.	Existau mâncăruri specifice pentru anumite sărbători sau evenimente importante?	Se mai respectă tradițiile culinare în cadrul sărbătorilor?
4.	Ce preparate tradiționale erau frecvent gătite în familia dumneavoastră în trecut?	Care este influența altor bucătării (străine) asupra gastronomiei locale?

Figura 2. Rezultatele analizei

Toate produsele realizate au fost prezentate în cadrul unor expoziții, ce au putut fi admirate cu drag de către elevii și profesorii Colegiului Național de Comerț. Lucrul în grup a reprezentat o competenţă pentru viaţă şi o parte importantă a unui mediu de învăţare bazat pe proiecte, elevilor oferindu-li-se posibilitatea de a realiza sarcini specifice, personalizate, astfel devinind mai responsabili pentru munca lor şi prin contribuţia proprie adusă la activitatea şi rezultatele grupului.

Figura 3. Modele de produse

Proiectul a conținut nu numai produsele finale solicitate, ci și concluzii. Reflexiile pe care le-a provocat asupra elevilor au demonstrat progresul, autoevaluarea cu privire la competențe, o secțiune mai complexă, care a pus în evidență alte competențe sau activități pe care elevul a vrut să le realizeze [4].

Concluzii

Educația și învățământul extrașcolar, prin dimensiunea lor axiologică și metodologică, oferă cadrul ideal pentru formarea unei culturi a păcii. Prin activități variate, atractive și centrate pe elev, acestea contribuie la dezvoltarea unei generații capabile să promoveze valori umane universale și să construiască o societate mai echitabilă și pașnică.

Bucătăria moldovenească nu este doar un set de rețete, ci o adevărată moștenire culinară care s-a dezvoltat de-a lungul secolelor. În fiecare fel de mâncare se află istoria și cultura transmise din generație în generație. Combinând influențele diferitelor popoare, bucătăria moldovenească își păstrează unicitatea și este o mândrie națională. De la aperitive simple până la vinuri rafinate, fiecare element al acestei bucătării vorbește despre un trecut bogat și despre diversitatea legăturilor culturale.

Bibliografie:

1. CRISTEA S., Instruirea prin proiecte. *Revistă de teorie și practică educațională a Centrului Educațional* PRO DIDACTICA Nr. 1 (107), 2018. ISSN 1810-6455. *Disponibil:* http://www.prodidactica.md/revista/Revista_107.pdf.
2. GORAŞ-POSTICĂ, V. Teoria şi metodologia managementului proiectelor educaţionale de intervenţie. Chişinău: CEP USM, 2013. 193 p.

3. Carte de bucate: *Redescoperă diversitatea Nordului Moldovei*. *Disponibil:*
4. https://www.adrnord.md/public/files/Carte-de-bucateB5-ROV3-2024adca5.pdf, (ADR Nord / PNUD, 2024), 32 p.
5. IAROVOI, V. *Cunoștințe privind alimentația tradițională*. Capitolul VII, Ministerul Educației și Cercetării. *Disponibil:* https://mecc.gov.md/ro/content/capitolul-vii-cunostinte-privind-alimentatia-traditionala
6. *https://emigrare.md/ro/bucataria-moldoveneasca/*

DEZVOLTAREA CULTURII PĂCII ÎN ÎNVĂȚĂMÂNTUL EXTRAȘCOLAR PRIN PROIECTE ARTISTICE INTERDISCIPLINARE E-TWINNING

DEVELOPING A CULTURE OF PEACE IN OUT-OF-SCHOOL EDUCATION THROUGH INTERDISCIPLINARY ARTISTIC PROJECTS E-TWINNING

CZU: 37.091.398:37.015.31:172.4 **https://doi.org/10.59295/eie2026.25**

Oxana COROLEAC,
Conducător de cerc „Arte plastice”, grad didactic I,
Centrul de Creație Tehnică, sectorul Buiucani, Chișinău
E-mail: *csiusarusa@gmail.com*

Rezumat. *Articolul examinează modalitățile prin care educația artistică extrașcolară contribuie la dezvoltarea competențelor interdisciplinare și la formarea valorilor socio-emoționale necesare unei culturi a păcii. Se analizează rolul proiectelor eTwinning ca instrument inovator de învățare colaborativă, bazată pe implicare activă, reflecție și experiențe interculturale. Prin activități centrate pe elev, metode interactive, abordări transdisciplinare și integrarea modelului CASEL, copiii își dezvoltă capacitatea de cooperare, empatie, responsabilitate și autoreglare emoțională – competențe esențiale pentru conviețuirea pașnică într-o societate modernă.*
Cuvinte-cheie: *abordare interdisciplinară, interdisciplinaritatea prin proiecte, conexiunea dintre discipline, învățarea pe bază de proiect, cultura păcii.*

Summary. *The article examines the ways in which extracurricular artistic education contributes to the development of interdisciplinary skills and the formation of socio-emotional values necessary for a culture of peace. The role of eTwinning projects as an innovative tool for collaborative learning, based on active involvement, reflection and intercultural experiences is analyzed. Through student-centered activities, interactive methods, transdisciplinary approaches and the integration of the CASEL model, children develop their capacity for cooperation, empathy, responsibility and emotional self-regulation – skills essential for peaceful coexistence in a modern society.*
Keywords: *interdisciplinary approach, interdisciplinarity through projects, connection between disciplines, project-based learning, culture of peace.*

Introducere

În contextul educației contemporane, dezvoltarea culturii păcii presupune crearea unor medii de învățare în care valorile colaborării, respectului, empatiei și responsabilității sunt cultivate sistematic. Educația extrașcolară, prin flexibilitatea și caracterul său creativ, poate deveni un spațiu privilegiat pentru formarea acestor competențe.

Proiectele interdisciplinare eTwinning răspund excelent acestor deziderate, deoarece stimulează gândirea critică, creativitatea și colaborarea interculturală. Integrând arta ca limbaj universal, aceste proiecte permit copiilor să-și exprime emoțiile, să dezvolte empatia și să experimenteze modele non-violente de comunicare și cooperare.

Necesitatea schimbării paradigmei educaționale a devenit evidentă din următoarele perspective:

- dezvoltarea insuficientă a competențelor socio-emoționale care stau la baza culturii păcii;
- lipsa oportunităților egale pentru elevi în ceea ce privește autoafirmarea, inițiativa și exprimarea creativității;
- dificultatea utilizării în siguranță și cu responsabilitate a instrumentelor digitale;
- nevoia de integrare a experiențelor interdisciplinare relevante, adaptate unei societăți aflate în continuă schimbare.

Fiecare copil este purtător al unei unicități afective și cognitive, iar educația în domeniul artei trebuie să răspundă acestei diversități. „Educaţia estetică are efecte pozitive asupra personalităţii elevilor. Într-o formulare sintetică, educaţia estetică este aceea care-l reînvaţă pe copil „să trăiască armonia interioară şi echilibrul între forţele imaginaţiei şi cele ale acţiunii, între vis şi realitate, între aspiraţiile eu-lui şi acceptarea realităţii, între îndatoririle faţă de sine şi cele faţă de semeni. A trăi în frumuseţempresupune interes pentru măsură şi armonie, deci o moralitate superioară; o pregătire morală superioară duce la bucurie – efect şi semn al armoniei interioare şi echilibrului – iar pe planul acţiunii la dinamism fecund” (Neacşu, 1988)”[APROTOSOAIE-IFTIMI, A.-M. Arta şi limbajele specifice. În: *Artă şi Educaţie Artistică*, 2012, nr. 1(19), pp. 7-18. ISSN 1857-0445. p. 8].

Centrul de Creație vine să stimuleze exprimarea potenţialului creativ al fiecărui copil, să încurajeze iniţiativele lui, ingeniozitatea şi curiozitatea, să ofere ocazii elevului de a lua singur decizii şi să stimuleze încrederea în sine, într-o atmosferă de comunicare liberă.

Activităţile extraşcolare urmăresc însuşirea de către copii a unor cunoştinţe, a unor priceperi şi deprinderi şi duc la formarea și dezvoltarea unei personalități creatoare. Activităţile interdisciplinare eTwinning urmăresc lărgirea şi adâncirea informaţiei, cultivă interesul pentru diferite ramuri ale ştiinţei, atrag copilul la folosirea timpului liber într-un mod plăcut şi util, orientează pe copii către formarea personalității. De aceea învățământul extrașcolar trebuie să fie deschis spre proiecte eTwinning, care au cele mai variate forme.

În experiența pedagogică, observăm că, dacă îi provocăm pe copii să-și folosească creativitatea pentru a rezolva problemele vieții reale, vor ieși lucruri magice: vor dezvolta gândirea critică, colaborarea și comunicarea. În acest context am observat că anume proiectele eTwinning formează la copii competențe care îi vor ajuta să reușească într-o societate în continuă schimbare. În proiectul STRIVE, realizat în anul școlar 2024-2025, implicarea elevilor prin cadrul CASEL s-a concentrat pe dezvoltarea activă

a competențelor de învățare social-emoțională (SEL). Această abordare a pus accent pe activități colaborative, experiențiale și reflexive, aliniate celor cinci competențe de bază ale CASEL: conștientizarea de sine, autogestionarea, conștientizarea socială, abilitățile de relaționare și luarea responsabilă a deciziilor. Elevii au participat la activități practice de grup și sesiuni de feedback, menite să stimuleze empatia, cooperarea și rezolvarea de probleme. Prin integrarea principiilor SEL în provocările lumii reale, proiectul STRIVE a promovat dezvoltarea personală, conexiunea între colegi, reziliența și formarea valorilor socio-emoționale necesare unei culturi a păcii.

Inovația proiectului constă în aplicarea unor metode pedagogice variate: chestionare, sumarizare, clarificare și predicție, învățare prin cooperare, organizare grafică și semantică, conștientizare de sine și autocontrol. Elevii au realizat produse finale colaborative, utilizând metode precum brainstorming, transdisciplinaritate, sistematizare, observare, analiză, postere, cărți electronice, puzzle-uri, texte literare, Folding Story, autoevaluare, evaluare sumativă, culegere colaborativă de informații, soluționarea problemelor și documentare comparativă. Aceștia au lucrat în echipe naționale și multinaționale, exprimându-se prin jocuri didactice, creație artistică, textul literar și postere. Fiecare echipă a compus un text literar care a fost parte unui produs comun - „Poema coloborativă” despre prietenia adevărată. Elevii au ales activitate în conformitate cu abilitățile și interesele lor: unii realizau desenele, alții imaginile digitale, crearea colajelor, cărților electronice, textului literar. Proiectul interdisciplinar a încurajat gândirea critică, creativitatea și expresivitatea prin lectură, artă și joc. Elevii și-au îmbunătățit stima de sine și motivația pentru învățare și comunicare. Activitățile au fost centrate pe copil, interactive și adaptate vârstei și nevoilor acestuia, respectând cerințele curiculare naționale. Obiectivele propuse au fost atinse cu succes: dezvoltarea inteligenței emoționale, a managementului emoțional.

În cadrul proiectului STRIVE, partenerii au utilizat o gamă variată de instrumente de comunicare: TwinSpace Chat, Facebook, Zoom, Viber, Gmail, Google Docs și Cava. Comunicarea s-a realizat într-un mod deschis și colaborativ, atât între cadrele didactice, cât și între elevi, prin întâlniri online regulate pentru planificarea, desfășurarea și evaluarea activităților. Colaborarea a fost eficientă, asigurând atât lucrul sincron (videoconferințe și activități interactive în timp real), cât și asincron (documente partajate, schimb de idei și resurse). Fiecare partener a avut responsabilitatea de a coordona cel puțin o activitate și de a contribui la realizarea unui produs comun. Elevii au avut un rol activ în toate etapele proiectului. Au propus idei, au formulat soluții și au participat la activități bazate pe realitatea cotidiană, dezvoltându-și competențele artistice, digitale, sociale și emoționale. Profesorii și elevii au elaborat împreună conținuturi educaționale, au creat sarcini și au identificat instrumente TIC relevante pentru învățarea socio-emoțională.

Profesorii au colaborat în ateliere tematice pentru a explora cadrul CASEL (Collaborative for Academic, Social and Emotional Learning), concentrându-se pe cele cin-

ci competențe-cheie: conștientizarea de sine, autogestionarea, conștientizarea socială, abilitățile de relaționare și luarea responsabilă a deciziilor. În cadrul acestor întâlniri, profesorii au analizat punctele forte și provocările implementării SEL, împărtășind strategii eficiente și metode practice. A fost creată o carte electronică comună – „Schimb de resurse” – care reunește instrumente utile pentru activități aliniate cu principiile CASEL. Elevii au participat la numeroase activități creative și reflective. În etapa dedicată autocunoașterii, aceștia au realizat postere „Despre mine”, evidențiind emoțiile, interesele și punctele lor forte. Această activitate a stimulat introspecția și exprimarea autentică. În cadrul jocurilor CASEL, elevii au reflectat asupra emoțiilor trăite zilnic și au învățat modalități constructive de gestionare a acestora. Prin activități precum „Jurnalizarea emoțională”, „Discuțiile ghidate” și „Exercițiile de empatie”, „Povestea colaborativă” elevii au dezvoltat conștientizarea de sine și abilitățile relaționale.

„ În încercarea de a-i ajuta pe elevi să facă faţă cerinţelor educaţionale şi aspectelor socio-emoţionale care le însoţesc, au fost proiectate şi implementate tot mai multe programe de învăţare socio-emoţională (SocialEmotional Learning – SEL) care să ofere suport în gestionarea emoţiilor şi în abordarea constructivă a diverselor situaţii (Yeager, 2017). Pornind de la premisa conform căreia competenţele socio-emoţionale (CSE) reprezintă abilităţi care trebuie dezvoltate asemeni oricăror altor abilităţi academice (Aguilar et al., 2019), modelul CASEL (Collaboration for Academic, Social,and Emotional Learning) a fost creat pentru a sprijini o abordare holistă aevoluţiei copiilor şi adolescenţilor şi pentru a facilita implementarea SEL” [5].

În cadrul componentei de luare a deciziilor responsabile, elevii au proiectat propria lor „Școală socio-emoțională a viitorului”, folosind instrumente digitale diverse și aplicând în mod colaborativ competențele SEL. Rezultatele au fost prezentate într-o galerie electronică comună.

Părinții au fost implicați activ prin ateliere dedicate: au creat „Arbori genealogici ai emoțiilor și valorilor”, au scris bilețele motivaționale pentru copii, le-au așezat simbolic în copaci de hârtie, oferindu-le elevilor un mesaj emoțional de sprijin. A doua zi, copiii au avut o „călătorie emoțională” în care au împărtășit bilețelele, au încercat să-și ghicească autorii și au discutat deschis despre emoții și valori.

Fiecare școală parteneră a sărbătorit finalul activităților CASEL printr-un atelier colaborativ. Un exemplu este atelierul online „Împreună prin emoții”, la care elevii au creat siluete expresive colorate în funcție de emoțiile lor și au reflectat asupra trăirilor personale. Activitatea a încurajat lucrul în echipă și exprimarea creativă.

Siguranța digitală a fost o componentă importantă. Elevii au participat la activități eSafety, au completat puzzle-uri și au discutat despre protejarea datelor personale și utilizarea responsabilă a internetului.

Pentru evaluarea activităților, s-au aplicat chestionare Google, iar întâlnirile online au fost documentate video și încărcate pe YouTube. Elevii au participat la schimburi de idei despre importanța rezilienței emoționale în educație și despre formarea valorilor socio-emoționale necesare unei culturi a păcii.

Acest proiect a stimulat cooperarea, reziliența, deschiderea interculturală și competențele de comunicare non-violentă. Activitățile au demonstrat că educația artistică poate deveni un instrument valoros pentru promovarea culturii păcii:

- arta ajută la exprimarea și reglarea emoțiilor;
- colaborarea internațională reduce stereotipurile și crește toleranța;
- reflectarea emoțională consolidează empatia;
- metodele participative dezvoltă competențele civice și de responsabilitate;
- siguranța digitală susține o comunicare etică și respectuoasă.

Concluzii

Experiența proiectelor eTwinning demonstrează că educația extrașcolară poate deveni un spațiu esențial pentru formarea unei culturi a păcii. Prin integrarea artei, a competențelor socio-emoționale și a colaborării internaționale, elevii își dezvoltă:

- reziliența emoțională;
- capacitatea de cooperare;
- empatia;
- creativitatea;
- responsabilitatea personală și socială.

Aceste competențe, odată consolidate, contribuie la construirea unei societăți armonioase, bazate pe dialog, respect și colaborare.

Pentru mine și colegii mei participarea în proiecte înseamnă cooperare, entuziasm, competență, implicare, noutate, diversitate, calitate, optimism, aventură, lucru în echipă. Pentru copii, participările în proiectele internaționale eTwinning înseamnă descoperiri și colegi din toată Europa, ocazia de a-și dezvolta şi arăta noi aptitudini, de a folosi creativ instrumentele digitale care fac parte din lumea contemporană, care depăşesc combinaţia clasică pix și hârtie.

Bibliografie:

1. BREBEN, S., GONGEA, E. *Metode interactive de grup*. Craiova: Arves. 2002
2. CERGHIT, I., NEACȘU, I. *Prelegeri pedagogice*. Iași: Editura: Polirom. 2001
3. CIOLAN, L. *Învățarea integrată – fundamente pentru un curriculum transdisciplinar*. Iași: Polirom. 2008
4. MICLEA, M. *Psihologie cognitivă*. Iași: Polirom. 1999

5. NEGRU, I.A. Programe de învățare socio-emoțională bazate pe modelul CASEL: o analiză exploratory a literaturii. În: *Revista de Pedagogie/ Journal of Pedagogy*, 2025 (1). p.3-23. (accesat: 22.12.2025). Disponibil pe: https://www.researchgate.net/publication/394572966_Programe_de_invatare_socio-emotionala_bazate_pe_modelul_CASEL_o_analiza_exploratorie_a_literaturii
6. PREDA, V. *Metoda proiectelor la vârstele timpurii*. București: Miniped.b2005

ACTIVITĂȚILE NONFORMALE - CHEIA SPRE DESCIFRAREA VALORILOR NAȚIONALE ȘI EUROPENE

NON-FORMAL ACTIVITIES – THE KEY TO UNCOVERING NATIONAL AND EUROPEAN VALUES

CZU: 37.018:37.035:37.017 **https://doi.org/10.59295/eie2026.26**

Margareta CEBOTARI,
grad didactic superior,
Colegiul Național de Comerț al ASEM, Chișinău,
ORCID: 0009-0008-0023-4276
E-mail: *margareta.cebotari1@gmail.com*

Rodica PANAGUȚA,
grad didactic superior,
Colegiul Național de Comerț al ASEM, Chișinău,
ORCID: 0000-0003-2214-4753
E-mail: *rodicapanagu81@gmail.com*

Rezumat. *Valorile naționale sunt principiile, credințele și tradițiile comune care definesc identitatea și unitatea unui popor, cum ar fi patriotismul, respectul pentru istorie și cultură, solidaritatea. Acestea contribuie la coeziunea socială, la unitatea în jurul unor obiective comune și la formarea conștiinței naționale, fiind transmise prin educație socială și familală. Se regăsesc în acțiunile individuale, în activitatea comunității și în modul în care indivizii interacționează. Orientările valorice devin repere care ghidează comportamentul oamenilor și influențează deciziile lor. Educaţia în baza valorilor reprezintă una dintre cele mai importante şi actuale aspecte şcolare care contribuie la cunoaşterea trecutului şi la formarea cetăţeanului activ şi util societăţii. Valorile pot integra conţinuturi, activităţi didactice sau extradidactice. În scopul eficientizării promovării valorilor, descriem acțiuni practice centrate pe formarea competențelor de dezvoltare a educației prin intermediul activităților nonformale.*

Cuvinte-cheie: *Valori universale, valori europene, valori naționale, educația formală, informală, activități nonformale.*

Summary. *National values are the shared principles, beliefs, and traditions that define the identity and unity of a people, such as patriotism, respect for history, culture and solidarity. They contribute to social cohesion, to unity around common goals, and to the formation of national consciousness, being transmitted through social and family education. These values are reflected in individual actions, in community activities, and in the way individuals interact. Value orientations become reference points that guide people's behavior and influence their decisions.*

Value-based education represents one of the most important and relevant aspects of schooling, contributing to the understanding of the past and the formation of active and useful citizens within society. Values can be integrated into curricular and extracurricular activities. To enhance the effectiveness of promoting values, we describe practical actions focused on developing educational competences through non-formal activities.

Keywords: *universal values, European values, national values, formal education, informal education, non-formal activities*.

Introducere

Instituţiile de învăţământ valorifică tezaurul axiologic al culturii materiale şi spirituale prin intermediul disciplinelor de studiu. Conţinuturile educaţiei umaniste sunt valori prin definiţie, având un caracter transcurricular şi transdisciplinar, ele se regăsesc în formula valorilor fundamentale, europene, naţionale. În contextul actual, marcat de dinamism social și diversitate culturală, calitatea educației depinde în mod esențial de capacitatea sistemului educațional de a integra coerent valorile în cele trei dimensiuni ale educației: formală, nonformală și informală. Articolul își propune să evidențieze rolul educației axiologice în asigurarea continuității și interdependenței dintre aceste dimensiuni, identificând repere teoretico-aplicative de promovare a valorilor prin prisma activităților nonformale ca factor determinant al educației de calitate.

Analiza valorilor culturale, politice și sociale în evoluția istorică constituie un demers esențial pentru înțelegerea mecanismelor de funcționare ale societăților umane. Fiecare perioadă istorică a generat un set specific de valori, care au influențat atât organizarea politică, cât și relațiile sociale și expresiile culturale. Ideea de valori a existat încă din Antichitate și Evul Mediu, dar era gândită și formulată diferit față de sensul modern al termenului. În Antichitate filosofii greci au discutat despre *bine, virtute, frumos, dreptate*. În Roma antică se accentuau valori civice și practice – virtus (curaj, demnitate), pietas (respect pentru zei și familie), iustitia (dreptate). Mai mulţi filosofi, dar în primul rând Socrate, Platon, Aristotel, au reflectat în operele sale constituirea unor valori sociale, apreciind rolul lor primordial în educaţie, formare civică şi profesională. Astfel, Socrate este prolific, subliniind faptul că doar cunoaşterea este valoarea supremă pentru om/subiect. Numai omul instruit, conştient şi raţional poate fi o fiinţă morală, afirmă el. Socrate printre primii propune următoarea clasificare a valorilor – măsura, frumosul, raţiunea/mintea, cunoştinţele şi, la sfârşit, plăcerile [8, p. 95-106]. Rezumativ, frumosul, adevărul şi măsura (binele) acestea constituie valorile general-umane fiind valabile şi în prezent, dar completate cu multiple particularităţi contemporane. În Evul Mediu valorile erau gândite mai ales prin prisma religiei creștine. Sfântul Augustin a văzut adevăratele valori ca fiind *binele suprem* (Dumnezeu), *iubirea* și *adevărul, cumpătarea, curajul, dreptatea* (virtuțile cardinale). În cultura medievală, valorile sociale erau legate de onoare, loialitate, credință, ascultare față de Dumnezeu și autoritate. Popoarele Europei din Evul Mediu

și Epoca Modernă, inclusiv și spațiul românesc, se aseamănă prin aspiraţii, solidaritate, creştinare, lupta antiotomană [4, p. 9]. Unirea politică a lui Mihai Viteazu a alimentat ideea modernă de națiune și identitate națională, fiind un model și pentru alte state europene [2, p. 145-146]. Modele de valori găsim și în ideile Iluminismului, dar acestea aveau o mare doză de utopie. Le identificăm în scrierile filosofilor John Locke, David Hume, J. J. Rousseau, cum ar fi: dreptul natural, libertatea persoanei, gândirea, toleranța religioasă [3, p.165-166]. Napoleon, despot luminat, răspândește ideile revoluției franceze din 1789 în Europa. Ele oferă modele și valori: egalitatea, suveranitatea, libertatea națională [1, p.276]. Diferența față de modernitate este că în Antichitate și Evul Mediu valorile erau mai degrabă văzute ca adevăruri absolute (binele, virtutea, voia divină), pe când în epoca modernă și contemporană ele sunt înțelese adesea ca relative, culturale, umaniste, naționale, istorice, discutate în termeni de „axiologie” (știința valorilor).

Conţinuturile educaţiei umaniste au caracter transcurricular şi se regăsesc în formula valorilor fundamentale: binele, adevărul, dreptatea, frumosul, libertatea și a valorilor europene: toleranţa etnică, culturală şi religioasă, cooperarea, interculturalilatea, respectul demnităţii umane şi a drepturilor omului, libertatea de exprimare şi circulaţie, dar și a valorilor naţionale: ideal naţional, identitate, demnitate, solidaritate, suveranitate, limbă, istorie, cultură etc [11, p. 122-123]. Absoluta noutate a sistemului de valori în epoca contemporană este că se construieşte pe temeiul integrării valorilor europene şi a celor naţionale [13].

Valorile constituie repere normative esențiale în procesul educațional, orientând atât finalitățile, cât și strategiile didactice. La nivel teoretic, educaţia axiologică sau educaţia pentru valori este stipulată prin documentele normative de politică educaţională. Istoria şi Educaţia pentru societate sunt disciplinele şcolare ce ocupă un loc central în promovarea acestor valori.

Promovarea educației axiologice în curriculumul național [12] se exprimă prin dezvoltarea unor valori esențiale, integrate în toate activitățile educaționale: formală, nonformală și informală, pentru formarea unor cetățeni responsabili și conștienți de provocările societății contemporane. Educația formală, nonformală și informală nu funcționează izolat, ci într-o relație de complementaritate și interdependență. Profesorul universitar Sorin Cristea, specialist cu renume în științele educației, afirmâ că [7, p. 15-20] dimensiunea axiologică se bazează pe valorile pedagogice generale (binele moral, adevărul științific, utilitatea adevărului științific aplicat, frumosul din artă, natură, societate, care reflectă cerințele generale de dezvoltare normală a omului și a societății, aflate la baza construcției finalităților educației și a conținuturilor generale ale educației (morale, științifice/ intelectuale, aplicate/ tehnologice, profesionale, estetice, psihofizice) pe baza lor sunt construite documentele curriculare.

Analizând cele trei dimensiuni ale educației în opinia a doi cercetători: Sorin Cristea și Vladimir Guțu găsim puncte comune. Astfel, educația informală, în viziunea lor, este

o acțiune ocazională, paralelă, spontană, difuză, o totalitate de informații neintenționate, voluminoase cu care este confruntat individul în practica de toate zilele și care nu sunt selectate, organizate și prelucrate din punct de vedere pedagogic. La realizarea acestei forme de educație contribuie: familia, mass-media, biserica, muzeele, strada etc. Educația formală este văzută drept o activitate în cadru instituțional, organizată sistemic și realizată de cadrele didactice permanente, pe baza unui curriculum oficial, în timp și spațiu. Educația nonformală este o realitate mai puțin formalizată sau neformalizată, însă cu efecte formative, favorizează învățarea prin trăire, cooperare și reflecție [10, p. 371-381]. Totuși, eficiența educației axiologice este amplificată prin corelarea acesteia cu educația nonformală, care oferă contexte flexibile și participative de aplicare a valorilor, și cu educația informală, care favorizează interiorizarea lor prin experiențele cotidiene.

Această interdependență dintre cele trei forme ale educației contribuie la coerența mesajului axiologic și la evitarea fragmentării procesului formativ. În această ordine de idei în cadrul proiectului „Promovarea şi dezvoltarea educaţiei interculturale în formarea iniţială a cadrelor didactice”, implementat de Centrul Educaţional PRO DIDACTICA a fost elaborat Ghidul metodologic și suport de curs Educație interculturală pentru viitorii pedagogi, unde sunt propuse și valorificate experiențe de învăţare și promovare a valorilor [5].

Referinţe tangenţiale asupra sistemului de învăţământ extraşcolar regăsim în mai multe acte normative și proiecte de stat prin care se încearcă o abordare exhaustivă, dar totodată generalizantă a sistemului educațional extraşcolar. Rezultatele acestor inițiative au generat multiple publicații (monografii, articole, concepte curriculare) centrate pe educația nonformală și promovarea ei la nivel național și academic. Capitole dedicate formelor educației găsim în materialele mai multor conferinţe ştiinţifice cu participare internaţională. Tematica lor se referă la diverse aspecte ale domeniului educaţiei în spiritul valorilor general-umane, europene şi naţionale, precum şi al cunoaşterii şi valorificării patrimoniului cultural. Prin intermediul unei analize critice a literaturii, putem evidenția modalitățile prin care educația poate fi integrată în sistemele educaționale formale și nonformale, contribuind astfel la îmbunătățirea calității procesului de învățare și la dezvoltarea unor competențe esențiale pentru secolul XXI [9, p. 30-41].

Factorul prioritar în educația pentru valori a fost şi va rămâne sistemul de instruire şi educaţie prin intermediul lecţiilor zilnice. Elevii de la treapta liceală trebuie să conştientizeze şi să resimtă esenţa dezvoltării umane prin valori autentice şi spirituale ale societăţii. Conştientizarea să fie mai apoi transpusă în acţiuni şi fapte. Activităţile didactice pot să ia forme foarte diverse. Trebuie reținut faptul că metodele în educația pentru valori nu sunt niște concepte simplificate. Predarea modernă în vederea realizării unei educații axiologice nu este limitată la o singură metodă, ci se combină 3-4 metode într-o singură secvență de învățare. Metodele în educația pentru valori sunt extrem de

variate, bazate pe experiențe: întâlniri cu alți oameni, simularea sau interpretarea de roluri, dezbateri, ateliere culturale și artistice, vizite tematice (muzee, centre culturale, prezentare și discuții, analiza mijloacelor media, analiza statistică, etc. Un rol deosebit în formarea obiectivelor menţionate pentru dezvoltarea valorilor îl au strategiile didactice de predare-învăţare: prelegere cu activităţi interactive, utilizarea filmelor didactice, mese rotunde, simulare de situaţii, analize de conţinut, studii de caz, problematizarea etc.

Activitățile nonformale devin tot mai mult un vector al promovării valorilor educaționale. Educația nonformală reprezintă un spațiu privilegiat al educației axiologice, întrucât oferă contexte flexibile, participative și experiențiale pentru interiorizarea valorilor. Mediul de rezidenţă al şcolii corelează, şi el, cu unul sau altul dintre domeniile artei. Astfel, și în țările vecine preferinţele elevilor se împart între mai multe domenii, aşa cum arată tendinţa generală. Școala oferă ocazii de a participa la evenimente culturale precum teatru, concerte, spectacole de dans, filme etc. Experienţele legate de vizitarea unor muzee, galerii, expoziţii, activităţi dedicate practicării artelor în clasă sau în afara şcolii, întâlniri cu artişti, prezentări despre diferite forme artistice, sunt menționate în rapoartele managerilor instituțiilor [6, p. 221-234].

Reieșind din abordarea teoretică a conceptelor valorilor fundamentale, europene, naționale pe care se întemeiază procesul educațional din Republica Moldova, propunem modalități de realizare transpuse în practica educaţională prin intermediul activităților nonformale pentru a le forma elevilor competenţe axiologice. În spiritul promovării valorilor naționale s-a desfășurat în cadrul Colegiului Național de Comerț al ASEM, Atelierul practic – aplicativ cu genericul: „Drama poporului basarabean reflectată în sursele istorice, literare și audio-vizuale”, având ca obiectiv să scoată în evidență drama poporului basarabean reflectată nu numai în documente istorice, texte literare, dar și prin intermediul secvențelor de film, spectacol, videoclip. Utilizarea surselor audio- vizuale a oferit posibilitatea elevilor să perceapă lumea cu totul diferit şi provocator. Vizionarea secvențelor video (spectacol, film, videoclip) a avut obiective și sarcini bine stabilite: prezentarea răspunsurilor la cadru de întrebări din algoritmul propus, discutarea rezultatelor în grupuri mici și alcătuirea rezumatului / produsului, pornind de la materialul suport. Utilizarea secvențelor au scos la iveală și alte modalități de a învăța istoria. Pe lângă noile informații și cunoștințe obținute după urmărirea secvențelor video, s-a constituit înțelegerea mai profundă a temei, pe dimensiunea sa globală și, într-un final, schimbările de atitudine față de subiect, exprimarea gândurilor și sentimentelor spontane generate, a trăirilor emoționale. Astfel, integrarea mijloacelor audio-vizuale în predarea istoriei și literaturii române are un impact pozitiv, fie ca o completare a instruirii, fie ca mijloc de învăţare, având un rol important în formarea şi dezvoltarea valorilor naționale. Sursele audio, inclusiv piesele muzicale, reprezintă mai mult decât un instrument de lucru, este cheia spre descifrarea valorilor culturale ale unei naţiuni.

Educația cinematografică pune accent pe utilizarea filmelor în cadrul procesului educațional, deoarece acestea îi conferă atractivității valoare în actul de predare-învățare, elevul trăiește intensitatea emoțiilor. „ Adevărurile nu mor - o lecție de istorie altfel”- așa și-au intitulat proiectul o echipă de profesori de la Colegiul Național de Comerț al Academiei de Studii Economice din Chișinău care au organizat proiecția filmului „Siberia din oase” pentru câteva sute de studenți. Comunitatea elevilor CNC al ASEM au avut ocazia să vizioneze și să trăiască emoția unei lecții de viață, vizionând filmul cutremurător „Siberia din oase”. Elevii-spectatori au simțit emoții profunde din moment ce au apărut copii pe ecran. Soarta nemiloasă nu i-a trecut cu vederea nici pe ei. Strigătele de durere ale protagoniștilor au pătruns în sufletul privitorilor, încât s-a produs un efect paralel: lacrimile șiroiau atât pe chipurile copiilor de pe ecran, care au prezentat ororile trăite, cât și a celor din sala de spectacol, deja din secolul al XXI-lea, care și-au completat cunoștințele cu noi informații, învățând o lecție de istorie. Pentru a clarifica orice ambiguități și pentru a completa impresia despre film cu alte informații interesante, la sfârșitul filmului, când starea afectivă a trecut orice așteptare, spectatorii au avut deosebitul prilej să dialogheze cu cei care au creat acest film: Leontina Vatamanu, regizoarea filmului „Siberia din oase”, Virgil Mărgineanu, producătorul filmului și Președintele Uniunii Cineaștilor, Zinaida Bolea, conferențiar universitar, doctor în psihologie, care a apărut pe ecran în timpul vizionării filmului. Cu deosebite afecțiuni, îndemnăm să vizionați interviurile pe pagina Colegiului Național de Comerț al ASEM.

Constatăm că diseminarea schimbului de bune practici și colaborare între cadrele didactice din instituțiile de învățământ tehnic, prin abordarea interdisciplinară, orientată pe promovarea și dezvoltarea interesului elevilor pentru cunoașterea valorilor naționale, își are o eficiență sporită. Un șir de activități au fost realizate prin lansarea Proiectelor educaționale cu caracter comunitar: „ Eroii nu mor niciodată”, „ Oamenii de lângă noi”. Conferințe, mese rotunde, ateliere, dezbateri s-au desfășurat la diferite etape ale acestora ca, de exemplu: Conferința Științifico-Literară Națională cu titlul *„Spiritul plurivalent al lui Dimitrie Cantemir”,* Conferința Națională cu genericul „*Din negura de vremi apar chipuri de eroi”.* Masa rotundă cu tema: *„Străzile vorbesc- 5 minute de istorie”* a fost un prilej de interacțiune între participanți, diseminare a experienței și cunoștințelor din domeniu. Străzile: Petru Rareș, Mitropolit Bănulescu Bodoni, Nicolae Titulescu, Alexei Mateevici, bulevardul Grigore Vieru, stradela pietonală Eugen Doga din Chișinău, strada Unirii și strada Vasile Mahu din or. Orhei, strada Mihalcea Hâncu din or. Hîncești au fost în atenția elevilor prezenți la activitate. Este de remarcat că pe parcursul a 3 ani au derulat diverse activități în cadrul proiectelor și au oferit o oportunitate unică elevilor și profesorilor din cele patru instituții de învățământ profesional tehnic: Colegiul Național de Comerț al ASEM, Centrul de Excelență în Medicină și Farmacie, Centrul de Excelență în Construcții și Colegiul Politehnic din Bălți „Raisa Pocalo”, de a reflecta

asupra modului în care putem deveni cu toții ambasadori ai culturii noastre, prin inițiative simple, dar semnificative. Fie că este vorba de promovarea meșteșugurilor tradiționale, păstrarea poveștilor locale sau organizarea de evenimente care celebrează patrimoniul, fiecare gest contează. Valorile naționale au fost prezentate de către elevi prin comunicări științifico-literare, joc de rol raportate la istorie, la tradițiile autohtone. Printre produsele elevilor s-au regăsit: interviuri, recenzii digitale și booktral-uri. Produsele elaborate au scos în evidență activitatea de cercetare a autorilor, competențele digitale, de dezvoltare personală, socială și de a învăța să înveți, competențele civice.

Prin antrenarea elevilor în diverse activități nonformale, dezvoltăm valori: adevărul, cooperarea, solidaritatea, limba, istoria, cultura. Menționăm, în acest sens, participarea elevilor în Proiectul „Adevăruri despre trecut” în cadrul Proiectului Transfrontalier de parteneriate „Educație online fără hotare”. Ca aspect aplicativ, membrii echipelor „Tinerii Cercetători”(elevi ai CNC al ASEM) și elevii echipei partenere „LITIST” din Arad, Vrancea (România) s-au implicat în activități de cercetare, într-un format larg, inclusiv în cadrul proiectelor STE(A)M, având drept scop valorificarea surselor istorice, literare și audio -vizuale ca oportunitate pentru studierea subiectelor la istorie și literatură română. Fotografii din cadrul activităților au fost plasate în albumul foto GOOGLE, iar produsele au fost expuse în cartea digitală Booc Creator. Elevii s-au întâlnit virtual. Echipele și-au împărtășit realizările din cercetarea proprie în baza unor surse ştiintifice, creând propriul produs digital, au cercetat și au elaborat prezentări cu suport multimedia. Elevii au fost jurnaliști de suces unde au intervievat supraviețuitori ai foametei și deportărilor, au realizat videouri, demostrând abilități nu numai istorice, dar și lingvistice la rubrica colaborare transfrontalieră. Ei au constatat că drama poporului român s-a manifestat pe ambele maluri ale Prutului în perioada stalinistă. Un feedback al proiectului vine să demonstreze și impresiile elevilor, ca, de exemplu: coeziune și spirit de echipă, armonie și identitate de neam, unirea prin proiecte de colaborare etc.

Concluzii

În concluzie, formula *valorilor fundamentale, europene și naţionale,* constatăm că metodele în educația pentru valori și prin valori sunt extrem de variate, așa cum au fost arătate în studiu. Valorile pot integra diverse conţinuturi, activităţi didactice sau extradidactice. Respectul faţă de valorile naţionale şi educarea elevilor în spiritul identităţii şi unităţii naţionale reprezintă unul din obiectivele prioritare pentru cadrele didactice în cadrul desfăşurării procesului educaţional, cunoaşterea şi însuşirea valorilor este reperul fundamental al umanizării personalităţii şi al dezvoltării potenţialului său creativ, psihologic şi social. Activitățile nonformale reprezintă un instrument eficient de promovare a valorilor educaționale, contribuind la realizarea educației integrale și de calitate. Ele asigură continuitatea și interdependența dintre educația formală, nonformală și

informală, susținând formarea competențelor axiologice necesare adaptării individului la societatea contemporană. Toate activitățile nonformale îşi au misiunea şi importanţa lor, ele sunt cheia spre descifrarea valorilor unei națiuni.

Bibiografie:

1. CAPRENTIER, J. și LEBRUN, F. *Istoria Europei*. București: Humanitas, 1997. 583 p. ISBN 973-28-0789-X.
2. CONSTANTINIU, F. *O istorie sinceră a poporului român*. București: Univers Enciclopedic, 1997. 587 p. ISBN 973- 9243-07-X.
3. DUMITRESCU, D.; M. MANEA și M. POPESCU. *Culegere de surse istorice. Lumea contemporană*. București: Nomina, 2014. 224 p. ISBN 978-606-535-666-1.
4. PARASCHIV N. și CRISTEA N. *Europa Contemporană. Sinteze de istorie pentru clasa a XI-a.* București: All Educational, 2008. 107 p. ISBN 978-973-684-691-5.
5. Universitatea de Stat „Alecu Russo” din Bălţi. *Ghid metodologic și suport de curs Educație interculturală pentru viitorii pedagogi*. Chișinău: Centrul Educațional „Pro Didactica”, 2020. Disponibil:https://mecc.gov.md/sites/default/files/ghid_eic_balti_ro.pdf (Accesat 2026-12-01)
6. COSUMOV, M. și Gh. NICOLAESCU. Sistemul de evaluare în educaţia nonformală din țările vecine ale Republicii Moldova. În: *Educaţia de calitate în contextul provocărilor societale*: Materialele conferinţei ştiinţifice cu participare internaţională, 21 octombrie 2022. Culegere de rezumate. Chişinău: UPS „Ion Creangă”, 2022, pp. 221-234. Disponibil: http://dspace.usarb.md:8080/xmlui/bitstream/handle/123456789/6223/Cosumov_Sistemul.pdf?sequence=1&isAllowed=y (accesat 2026-12-01)
7. CRISTEA, S. Educația de calitate: obiect de studiu specific al pedagogiei. În: *Educaţia de calitate în contextul provocărilor societale*: Materialele conferinţei ştiinţifice cu participare internaţională, 21 octombrie 2022. Culegere de rezumate. Chişinău: UPS „ Ion Creangă”, 2022, pp. 15-20. Disponibil: :https://conferinte.stiu.md/sites/default/files/evenimente/volum%20conferin%C8%9B%C4%83_final.pdf (Accesat 2026-12-01)
8. CUŞCĂ, V. Unele particularităţi în evoluţia valorilor politice, educaţionale şi juridice în Grecia antică şi în perioada contemporană. In: *Educaţia în spiritul valorilor naţionale şi universale din perspectiva dialogului pedagogic*: Lucrările Simpozionului științific internațional, ediția a 2-a, 27-28 martie 2020. Culegere de studii. Chişinău: UPS „ Ion Creangă”, 2020, pp. 96-105. ISBN 978-9975-3452-6-2. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/Volum_Simpozion_2020_UPS_Creanga.pdf[accesat 2026-12-01].

9. MUNTEANU, T. Educația nonformală: o tranziție dinspre teorie către aplicabilitate în contextul educațional. În: *Educația și învățământul extrașcolar: elemente de convergență formal-nonformal*: conferința științifică cu participare internațională în domeniul învățământului extrașcolar, ediţia a 3-a, 6-7 decembrie 2024. Chişinău: CEP USM, 2025, pp. 30-41. ISBN 978-9975-62-863-1. Disponibil: https://msuir.usm.md/server/api/core/bitstreams/328b5b38-f8e9-4273-bbd9-27ba703f9c89/content (Accesat 2026-13-01)
10. SUVAC, S. Analiza manualelor de istorie din Republica Moldova şi Romania privind promovarea valorilor naţionale, europene şi universale. În: *Educaţia în spiritul valorilor naţionale şi universale din perspectiva dialogului pedagogic*: lucrările Simpozionului ştiinţific internaţional, ediţia a II-a, 27-28 martie 2020. Culegere de studii. Chişinău: UPS „Ion Creangă”, 2020, pp. 371-381. ISBN 978- 9975-3452-6-2. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/Volum_Simpozion_2020_UPS_Creanga.pdf (Accesat 2026-12-01)
11. URSU, V. Valorile şi competenţele culturale în Curriculum şi manualele de „Educaţie civică” pentru liceu. In: *Cercetarea şi valorificarea patrimoniului naţional şi universal în învăţământul preuniversitarl*, 22-23 aprilie 2016. Culegere de studii. UPS „Ion Creangă”. Chișinău, 2016, pp. 122-131. ISBN 978-9975-46-291-4. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/Patrimoniul_in_invatamintul_preuniversitar_UPS_2016.pdf (Aaccesat 2026-12-01)
12. GUŢU, V. Educația formală, nonformală și informală: delimitări și puncte de tangență. *Univers Pedagogic*. 2020, nr. 2(66), pp. 14-20. ISSN 1811-5470.
13. PÂSLARU, V. Valoare și educație axiologică: definiție și structurare. *Didactica Pro*. 2006, nr. 1 (135), pp. 3-8. ISSN 1810- 6455. Disponibil: https://www.prodidactica.md/revista/Revista_35.pdf (Aaccesat 2026-12-01)

IMPACTUL PROIECTULUI *„PATRIMONIUL CULTURAL NAȚIONAL CA RESURSĂ DE DEZVOLTARE DURABILĂ”* – RĂDĂCINI CULTURALE ȘI ORIZONTURI EDUCATIVE

THE IMPACT OF THE PROJECT “NATIONAL CULTURAL HERITAGE AS A RESOURCE FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT” – CULTURAL ROOTS AND EDUCATIONAL HORIZONS

CZU: 37.091:008:502.131.1 **https://doi.org/10.59295/eie2026.27**

Aurelia ATANASOV, gr. did. I,
Colegiul Național de Comerț al ASEM
ORCID:0009-0006-8899-758X
E-mail: *aurelia_atanasov@yahoo.com*

Nadejda SCOBIOALĂ, gr. did. II,
Colegiul Național de Comerț al ASEM,
ORCID: 0000-0003-2214-4753
E-mail: *nadejda.scobioala@gmail.com*

Rezumat. *Articolul abordează importanța proiectului de parteneriat educațional „Patrimoniul cultural național ca resursă de dezvoltare durabilă” care are drept scop conștientizarea și aprecierea valorilor patrimoniului cultural național în rândul elevilor, profesorilor și comunității, promovând, în același timp, principiile dezvoltării durabile. Instrumentul strategic al proiectului este promovarea valorilor universale și formarea unei culturi civice bazate pe respect, solidaritate, responsabilitate și pace. În concordanță cu direcțiile moderne ale educației axate pe durabilitate, proiectul integrează dimensiunea culturală în activități formale și nonformale, prin colaborarea dintre următoarele instituții de învățământ: Colegiul Național de Comerț al ASEM, Centrul de Excelență în Construcții, Centrul de Excelență în Medicină și Farmacie „Raisa Pocalo”, Colegiul Politehnic din orașul Bălți, muzee, biblioteci, autorități locale și comunitate. Cercetarea demonstrează că valorificarea patrimoniului cultural contribuie semnificativ la consolidarea identității culturale, la cultivarea atitudinilor de respect și la dezvoltarea competențelor interculturale ale elevilor.*

Cuvinte-cheie: *patrimoniu cultural, dezvoltare durabilă, educație nonformală, valori, parteneriat educațional.*

Summary. *The present study analyzes the educational partnership project “National Cultural Heritage as a Resource for Sustainable Development” as a model for integrating cultural heritage into sustainable education frameworks. The project seeks to enhance learners’ awareness and appreciation of national cultural heritage while fostering adherence to the principles of sustainable development. Its conceptual framework is grounded in the promotion of universal*

values and the formation of civic culture based on respect, solidarity, responsibility, and peace. Consistent with contemporary paradigms in education for sustainable development, the initiative operationalizes the cultural dimension across formal and non-formal educational contexts through inter-institutional collaboration involving the National College of Commerce of ASEM, the Center of Excellence in Construction, the "Raisa Pocalo" Center of Excellence in Medicine and Pharmacy, the Polytechnic College of Bălți, alongside museums, libraries, local authorities, and community actors. The research findings substantiate that the systematic valorization of cultural heritage plays a significant role in reinforcing cultural identity, promoting intercultural understanding, and developing students' intercultural competencies.

Keywords: *cultural heritage, sustainable development, non-formal education, values, educational partnership.*

Introducere

În contextul noilor orientări curriculare, proiectul de față își propune să integreze dimensiunea culturală în procesul educațional formal și nonformal, prin colaborarea dintre instituțiile de învățământ, muzee, biblioteci și comunitate. Cercetarea evidențiază faptul că valorificarea patrimoniului cultural național contribuie la consolidarea identității culturale, la cultivarea atitudinilor de respect față de diversitate și la dezvoltarea competențelor interculturale ale elevilor.

Articolul dat analizează impactul proiectului național *„Patrimoniul cultural național ca resursă de dezvoltare durabilă”* asupra elevilor, profesorilor și comunității, evidențiind modul în care educația culturală contribuie la formarea unei generații responsabile și conștiente de identitatea sa. Dimensiunea proiectului s-a constituit în jurul inițiativei comune a mai multor instituții educaționale din Republica Moldova, care au recunoscut că tradiția, literatura și identitatea culturală pot deveni instrumente didactice cu un impact major asupra formării elevilor. Pentru aceste instituții, patrimoniul cultural național nu este doar un element al trecutului, ci o resursă contemporană, cu potențial educativ, axiologic și formativ. Metodologia s-a bazat pe observarea participativă, analiza activităților extracurriculare și interpretarea impactului axiologic al acestora asupra formării personalității tinerilor.

Educația pentru dezvoltare durabilă s-a consolidat și a devenit, în ultimele decenii, o direcție majoră a politicilor educaționale internaționale. În acest context, patrimoniul cultural – material și imaterial – capătă o importanță pedagogică incontestabilă. UNESCO reamintește că „patrimoniul nu este doar despre trecut, ci despre resursele necesare pentru viitorul comunităților” [7], subliniind astfel forța identitară și rolul formator al patrimoniului cultural al fiecărei națiuni. „Evoluția conceptului de *proiect educațional* reflectă o tranziție de la metode tradiționale de predare către abordări centrate pe elev, care promovează învățarea activă și integrată. De-a lungul timpului, accentul s-a mutat spre implicarea directă a elevilor în procesul educațional, dezvoltarea competențelor

transversale și aplicarea cunoștințelor în contexte reale. Această perspectivă modernă asupra proiectelor educaționale subliniază importanța pregătirii elevilor pentru provocările complexe ale societății contemporane” [6, p.96].

Într-o epocă în care educația pentru dezvoltare durabilă se află în centrul politicilor curriculare, proiectul a reușit să transforme patrimoniul într-un „laborator viu”, în care elevul învață prin experiență directă: vizite, dialoguri cu meșteri populari, explorări ale spațiilor culturale și activități de documentare. În acest cadru, tradițiile, obiceiurile și simbolurile comunității devin conținuturi curriculare aplicate, care consolidează atât identitatea individuală, cât și cea colectivă.

Pentru sistemul educațional, patrimoniul este mai mult decât un material de studiu: este o sursă vie de învățare, care unește cunoașterea cu experiența și identitatea. De aceea, axele valorice ale noii reforme curriculare pentru învățământul profesional tehnic au fost orientate spre dezvoltarea personalității elevului în spiritul durabilității și către un orizont cultural, intercultural și multicultural adaptat lumii globalizate. În Republica Moldova, proiectele educaționale dedicate patrimoniului sunt cu atât mai necesare, cu cât ele oferă tinerilor șansa de a se apropia de tradiții, meșteșuguri și sărbători, redescoperind astfel rădăcinile și identitatea înaintașilor lor [1].

Proiectul se desfășoară pe baza unui plan bine structurat, cu activități interactive și metode variate de învățare, axate pe colaborare, cercetare și comunicare. Printre activitățile de amploare care au marcat desfășurarea proiectului se numără:

- Conferința științifico-practică cu genericul: „*Familia și localitatea mea, promotori ai patrimoniului cultural național*”, gazda căreia a fost Centrul de Excelență în Medicină și Farmacie „Raisa Pocalo”.

Această activitate a avut ca obiectiv consolidarea legăturii elevilor cu propriile rădăcini culturale. Valorificarea patrimoniului cultural „neinstituționalizat”, conservat în colecții personale și de familie, constituie una dintre temele centrale abordate în cadrul conferinței. În acest context, a fost pus un accent deosebit pe modalitățile de păstrare și punere în valoare a moștenirilor personale, precum și pe recuperarea istoriilor vechi sau recente din cadrul familiilor și comunităților locale.

Este evident că fiecare bun de patrimoniu poartă în sine o poveste, chiar și atunci când este uitat, ascuns sau lipsit de un „certificat de naștere”. Prin documentare și interpretare, aceste obiecte pot fi recontextualizate și readuse la viață, oferind sens și continuitate memoriei culturale. Activitatea a reprezentat, totodată, o oportunitate valoroasă de a scoate din anonimat creațiile meșteșugului casnic.

Participanții au elaborat prezentări PowerPoint bazate pe jurnale de călătorie culturală, prin intermediul cărora au documentat și interpretat elemente de patrimoniu din localitățile de proveniență, precum case memoriale, muzee locale, obiecte arhaice, tradiții familiale și ritualuri comunitare. Elevii au analizat atât patrimoniul material, cât

și cel imaterial al comunităților lor, aducând în prim-plan familii și persoane care contribuie la transmiterea valorilor culturale de la o generație la alta. Activitatea a stimulat dezvoltarea mândriei identitare și a consolidat conștientizarea rolului esențial al familiei în conservarea și perpetuarea tradițiilor.

- Conferința științifico-literară națională cu genericul: „*Cultură, valori și identitate națională*”, gazda căreia a fost Instituția Publică Centrul de Excelență în Construcții.

Luna lui Mărțișor nu marchează doar începutul primăverii, ci și aniversarea unor personalități notorii care au lăsat o amprentă profundă asupra culturii și identității naționale, de aceea activitatea dată a vizat valorificarea conținuturilor printr-o abordare interdisciplinară, concepută să trezească interesul elevilor pentru descoperirea și aprecierea valorilor naționale.

O acțiune importantă a fost dedicată perioadei de renaștere națională și revenire la autenticele valori spirituale, referindu-se la poeții care au stat în fruntea luptei pentru limbă, libertate, alfabet și tricolor, simboluri ale demnității și verticalității: Grigore Vieru, Ion Hadârcă, Adrian Păunescu, Leonida Lari, Ion Vatamanu, Dumitru Matcovschi, Nicolae Dabija ș.a. Acești maeștri ai slovei erau niște figuri mesianice, care au conceput poezia ca pe o armă de luptă, modalitate de exprimare și susținere a idealului național. În acest context, elevii, participanți la conferință, au prezentat un recital de poezie patriotică. Iar simbolul păcii a fost adus în scenă prin interpretarea la chitară a cântecelor din repertoriul celor două inimi gemene – Doina și Ion Aldea- Teodorovici.

Evenimentul a oferit, de asemenea, o oportunitate valoroasă pentru a cerceta frumosul unor vieți proeminente și contribuția unor personalități marcante născute în luna martie, oameni dintr-o bucată, care și-au lăsat geniala amprentă în literatură, artă, muzică, gândirea românească. Printre tematicile abordate s-au regăsit: „Ana Blandiana – freamăt liric al libertății și conștiinței românești”, „Alecu Russo – promotor al idealurilor pașoptiste”, „Gheorghe Asachi – vizionar al științei, culturii și educației naționale”, „Eugen Doga – renumit compozitor născut de Mărțișor”.

Pe lângă produsul „Opera lui Ion Creangă – un Univers de datini și obiceiuri”, prezentarea „sfătosului bunic” din Humulești care a fost completată cu o expoziție de jurnale, postere și lucrări grafice, elevii au prezentat și un filmuleț relevant realizat chiar de ei, intitulat „Ion Creangă – scriitor și promotor al identității naționale”.

Anual, în primele zile ale primăverii, românii sărbătoresc Mărțișorul, o tradiție străveche încărcată de adânci simboluri și semnificații: Mărțișorul-talisman al norocului, al prețuirii și bunăstării. Așa că o secțiune a Conferinței a fost dedicată simbolisticii și unor asemenea obiceiuri, cum ar fi ritualurile de purificare ale începutului de primăvară, semnificația tradițiilor pascale, legenda Mărțișorului (sărbătoare inclusă de UNESCO în patrimoniul universal).

O direcție prioritară a proiectului este încurajarea creativității și a interesului pentru cercetarea și cunoașterea personalităților care au oglindit istoria națională, revenirea la tradiții, la sacru. După cum spunea poetul: „Mă-ntorc spre ce mi-e sfânt și-aproape/ Și-mi curge sufletul ca grâul” (Grigore Vieru).

- Conferință științifico-practică: „*Personalități remarcabile și lecții de viață valoroase*”, gazda căreia a fost Colegiul Politehnic din Bălți.

În această etapă, accentul s-a pus pe interviul ca metodă de cercetare culturală [4]. Elevii au realizat interviuri cu meșteri populari: țesători, cojocari, olari, sculptori în lemn, creatori de costume tradiționale. Activitatea a urmărit două direcții principale: dezvoltarea competențelor de comunicare, ascultare activă și formulare a întrebărilor și descoperirea valorilor etice, estetice și identitare transmise de meșteșugari.

Un moment important în cadrul conferinței l-a reprezentat podcastul *„Memoria care ne unește – valorificarea patrimoniului prin istorii de viață”*, la care a fost invitată doamna Lidia Pădureac, prim-prorector al USARB și doctor în istorie. Dialogul a evidențiat importanța memoriei colective și a istoriilor de viață în procesul de conservare și valorificare a patrimoniului cultural, subliniind rolul educației, al familiei și al comunității în transmiterea valorilor identitare către noile generații. Interviul dat a oferit elevilor repere esențiale pentru înțelegerea patrimoniului nu doar ca moștenire materială, ci ca experiență vie, purtată și transmisă prin oameni.

Interviurile, reunite în cadrul acestui proiect, conturează o adevărată hartă a valorilor spirituale și culturale care definesc identitatea comunităților noastre. Aceste dialoguri aduc în prim-plan oameni care modelează nu doar materia, ci și memoria colectivă a neamului. Ele se derulează între dimensiunea sacră și formativă a credinței, surprinsă în dialogul „*Cei care mai știu să clădească sufletul lumii*” cu preotul Anatolie Gârbu, și arta prelucrării lemnului, ca expresie a patrimoniului imaterial, reflectată în interviurile cu meșterii Vladimir Vasilache și Grigorie Posternac.

Tradiția care prinde viață „din mâinile meșterului” este ilustrată prin povestea Viorică Aștefănoaie, recunoscută pentru măiestria în prelucrarea fibrelor vegetale și care creează obiecte cu valoare culturală din pănuși, paie, spice de grâu și flori de câmp. Arta lucrului în piele, îmbinată cu pasiunea și excelența profesională, este prezentată prin parcursul lui Valentin Frunză, cel mai renumit pantofar din Moldova. În plus, interviul cu meșterul popular Maria Ciobanu completează această galerie de portrete autentice, evidențiind rolul crucial al creatorilor populari în păstrarea și transmiterea patrimoniului cultural.

Prin contactul direct cu oamenii care păstrează tradiția vie și prin istoria lor de viață, elevii au acumulat o experiență profundă, emoțională, care a generat reflecții, respect și inspirație.

- Atelier teoretico-aplicativ: „*Explorarea identității culturale prin meșteșug: tradiții, emoții și valori*”, gazda căreia este Colegiul Național de Comerț al ASEM (în desfășurare).

În cadrul atelierului, elevii vor organiza o expoziție de obiecte artizanale și meșteșugărești: broderii, țesături, ceramică, obiecte din lemn, accesorii tradiționale etc. Activitatea are un caracter aplicativ și creativ, oferind elevilor posibilitatea de a explora direct tehnicile tradiționale și de a le integra în produse realizate de ei înșiși. Detalii suplimentare vor fi oferite în etapa finală a proiectului, însă premisele indică o experiență de învățare complexă, ce îmbină cunoașterea teoretică cu practica artistică.

Toate aceste activități, dezvoltate în conformitate cu politicile educaționale moderne, și-au propus să contribuie la formarea identității culturale și personale a elevilor, să cultive spiritul civic și responsabilitatea față de patrimoniu, să stimuleze empatia și toleranța interetnică, să încurajeze orientarea către valori universale și dialog intercultural, precum și să dezvolte competențele interculturale, în conformitate cu recomandările și standardele UNESCO.

Prin caracterul interdisciplinar al activităților, elevii au reușit să conecteze limba și literatura cu istoria, arta, tehnologia digitală și educația civică, descoperind semnificații multiple și profunde ale culturii naționale. Astfel, proiectul a consolidat rolul patrimoniului cultural ca instrument pedagogic esențial în formarea unei generații conștiente, responsabile și conectate la propria identitate.

Activitățile inițiate în cadrul proiectului s-au orientat nu doar spre desfășurarea propriu-zisă a etapelor educaționale, ci și spre crearea unor produse finale relevante, care să permită evaluarea procesului de învățare, a progresului elevilor și a eficienței strategiilor didactice. Aceste produse au servit drept dovezi materiale ale implicării elevilor, ale gradului lor de creativitate, ale competențelor formate și, nu în ultimul rând, ale modului în care patrimoniul cultural a fost internalizat și reinterpretat prin activități interdisciplinare. Realizarea produselor finale a stimulat autonomia elevilor, capacitatea de documentare, utilizarea tehnologiei, expresivitatea vizuală și verbală, colaborarea și munca în echipă și, nu în ultimul rând, dezvoltarea sensibilității culturale.

Principalele categorii de produse finale realizate în proiect, însoțite de explicații privind rolul lor pedagogic, sunt:

Jurnalul de călătorie culturală a fost conceput ca un portofoliu personal al elevului [5, p.266], în cadrul căruia au fost documentate elemente de patrimoniu identificate în mediul local, precum monumente, situri istorice, tradiții, obiceiuri și practici comunitare. Acesta a inclus fotografii și ilustrații realizate de elevi, contribuind la dezvoltarea spiritului de observație și a atenției pentru detalii, alături de informații istorice și culturale obținute prin cercetare individuală. Totodată, jurnalul a integrat reflecții personale, oferind elevilor posibilitatea de a-și exprima propriile percepții asupra valorilor culturale. În acest mod, jurnalul a devenit o expresie a procesului de învățare, un cadru de articulare între cunoașterea obiectivă și experiența subiectivă, favorizând dezvoltarea competențelor cognitive și metacognitive.

Elevii s-au implicat în realizarea de *mini-documentare* [3, p.23] dedicate elementelor de patrimoniu local, pornind de la descoperirea poveștilor comunității. Ei au purtat interviuri cu persoane în vârstă, meșteri populari sau experți locali, pătrunzând astfel în memoria vie a comunității. În același timp, au surprins în imagini și secvențe video monumente, tradiții și activități meșteșugărești, adăugând comentarii care evidențiau modul în care patrimoniul contribuie la dezvoltarea durabilă – un exercițiu de interpretare socială și ecologică. Prin acest proces, elevii nu au mai fost doar receptori de informație, ci adevărați creatori de conținut cultural, făcând vizibile și promovând valorile locale într-un mod personal și autentic.

O altă categorie de produse a fost reprezentată de *albumele foto* și *expozițiile virtuale*, [3, p.23] care au cuprins fotografii ale clădirilor cu valoare istorică, imagini ale meșteșugurilor în proces de realizare și documentarea tradițiilor locale. Fiecare imagine a fost însoțită de descrieri explicative, prin care elevii au analizat semnificația culturală a elementelor prezentate și au propus strategii de conservare, precum și programe de restaurare, tururi ghidate sau ateliere dedicate transmiterii tradițiilor. Aceste expoziții au evidențiat capacitatea elevilor de a evalua patrimoniul într-un mod critic și de a sugera soluții concrete pentru protejarea și promovarea valorilor locale.

Pliantele [3, p.23] au fost gândite pentru publicul larg și au cuprins informații despre tradiții, obiceiuri, meșteșuguri locale și personalități remarcabile, alături de recomandări pentru turiști privind activități sustenabile, precum drumeții, vizite la muzee sau participarea la ateliere artizanale. Realizarea acestor materiale a contribuit la dezvoltarea abilităților de comunicare, sinteză și design vizual ale elevilor, transformându-i în adevărați ambasadori ai patrimoniului local.

Evaluarea finală a proiectului s-a realizat prin: *observare participativă*, atât individuală, cât și de grup; *analiza produselor educaționale* (portofolii, fotografii, prezentări, interviuri); *interviuri informale* cu actori culturali și meșteri populari; *analiza impactului axiologic*, prin care s-a urmărit modul în care elevii au internalizat valori precum respectul, solidaritatea, responsabilitatea; *corelarea competențelor dobândite* cu cele prevăzute în curriculumul național.

Această evaluare calitativă a parteneriatului a evidențiat transformări semnificative în atitudinile elevilor față de patrimoniu, comportamentele lor culturale, nivelul de implicare în activități și abilitatea de a interpreta și valorifica tradițiile. Elevii au devenit mai conștienți de identitatea lor culturală, mai empatici față de diversitate și mai preocupați de păstrarea valorilor comunitare. În acest mod, parteneriatul a extins procesul de învățare dincolo de sala de clasă, permițând elevilor să descopere valoarea tradiției prin experiențe directe, nu doar prin informații teoretice. Educația nonformală a completat astfel, în mod natural, curriculumul formal, iar proiectul s-a dovedit a fi un veritabil catalizator al toleranței și al dialogului intercultural.

Rezultatele confirmă importanța parteneriatelor educaționale și necesitatea extinderii acestora la nivel național. Cultura trebuie integrată firesc în educație, iar patrimoniul trebuie abordat ca o resursă fundamentală în formarea unei societăți responsabile, solidare și sustenabile. Toate acestea devin valide prin interdisciplinaritate, „concept care se referă la integrarea cunoștințelor, a metodelor și a perspectivelor din mai multe discipline școlare pentru a aborda o problemă complexă sau pentru a înțelege un fenomen dintr-o perspectivă mai amplă” [2, p. 4].

Concluzii

În concluzie, proiectul „Patrimoniul cultural național ca resursă de dezvoltare durabilă” a arătat că educația culturală poate transforma profund elevii, modelându-le identitatea și personalitatea. Tradițiile, odată studiate doar teoretic, au devenit instrumente vii de învățare, iar instituția de învățământ profesional tehnic s-a transformat într-un spațiu deschis, interdisciplinar și plin de valori. Prin implicarea directă în explorarea patrimoniului local, elevii au descoperit frumusețea rădăcinilor culturale și responsabilitatea de a le păstra și promova. Astfel, instituția de învățământ nu mai este doar o instituție de instruire, ci un adevărat centru în care memoria și valorile comunității prind viață, iar tinerii devin adevărați ambasadori ai identității culturale.

Bibliografie:

1. Cadrul de referință al educației și învățământului extrașcolar din Republica Moldova, Chișinău, 2020. Disponibil: https://mecc.gov.md/sites/default/files/cadrul_de_refrinta_al_educatiei_si_invatamantului_extrascolar.pdf (Aaccesat 2026-01-18)
2. Cadrul de Referință al Curriculumului Național, Chișinău, 2025. Disponibil: https://mecc.gov.md/sites/default/files/crcn_aprobat.pdf (Aaccesat 2026-01-18)
3. Curriculumul disciplinar la Educație pentru societate în învățământul profesional tehnic și Ghidul de implementare a curriculumului. Aria curriculară: științe socioumanistice. Consultanți naționali: Silviu GÎNCU, Magdalena RUSNAC-FRĂSINEANU, Chișinău, 2023.
4. DRAGOMIR, Gabriel Mugurel. *Revitalizarea invatarii prin metoda interviului*. Volumul I, București: Editura Pro Universitaria, 2021. 230 p. ISBN: 978-606-26-1424-9.
5. OPREA, Crenguța-Lăcrămioara. *Strategii didactice interactive: repere teoretice și practice*. București: Editura Didactică și Pedagogică, 2007. 318 p. ISBN 978-973-30-1695-3.
6. STRATAN, V. și T. MUNTEANU, Proiectele educaționale: sinergia educației formale și nonformale. În *Conferința științifică cu participare internațională în domeniul învățământului extrașcolar* „Educația și învățământul extrașcolar: elemen-

te de convergență formal-nonformal”, ediţia a 3-a, Chişinău, 6-7 decembrie 2024. Chişinău: CEP USM, 2025. pp. 93-109. ISBN 978-9975-62-863-1. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/93-109_2.pdf (Aaccesat 2026-01-18)

7. UNESCO. *Education for Sustainable Development Goals: Learning Objectives* [online]. 2017 [citat 16 ianuarie 2026]. Disponibil: https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000247444

STRATEGII DE DEZVOLTARE A ABILITĂȚILOR DE REZOLVARE A CONFLICTELOR ÎN CLASELE PRIMARE

STRATEGIES FOR DEVELOPING CONFLICT RESOLUTION SKILLS IN PRIMARY SCHOOL STUDENTS

CZU: 373.3.015.31:37.064.3 **https://doi.org/10.59295/eie2026.28**

Felicia CERNAT, studentă,
Facultatea de Psihologie, Științe ale Educației,
Sociologie și Asistență Socială,
Universitatea de Stat din Moldova
E-mail: *felicia.cernat@artico.md*

Rezumat. *Studiul de față explorează dezvoltarea abilităților de rezolvare a conflictelor la elevii din învățământul primar prin implementarea unor strategii educaționale interactive. Cercetarea se bazează pe teorii educaționale și psihologice contemporane, care subliniază importanța învățării socio-emoționale în primii ani de școală. Studiul a fost realizat într-o instituție de învățământ primar și a implicat elevi din clasele a III-a și a IV-a. Datele au fost colectate prin chestionare adaptate și observație sistematică, aplicate înainte și după un program de intervenție educațională. Rezultatele indică o îmbunătățire semnificativă a abilităților elevilor de a comunica asertiv, de a colabora eficient și de a gestiona constructiv conflictele interpersonale. Constatările evidențiază rolul esențial al profesorilor în facilitarea interacțiunilor sociale pozitive și confirmă eficiența strategiilor educaționale structurate în crearea unui climat pozitiv în clasă.*

Cuvinte-cheie: *rezolvare a conflictelor, învățământ primar, competențe socio-emoționale, strategii educaționale, colaborare.*

Summary. *The present study explores the development of conflict resolution skills among primary school students through the implementation of interactive educational strategies. The research is grounded in contemporary educational and psychological theories that emphasize the importance of social-emotional learning in early schooling. The study was conducted in a primary school setting and involved students from grades III and IV. Data were collected using adapted questionnaires and systematic observation, applied before and after an educational intervention program. The results indicate a significant improvement in students' abilities to communicate assertively, collaborate effectively, and manage interpersonal conflicts constructively. The findings highlight the essential role of teachers in facilitating positive social interactions and confirm the effectiveness of structured educational strategies in fostering a positive classroom climate.*

Keywords: *conflict resolution, primary education, social-emotional skills, educational strategies, collaboration.*

Introducere

În contextul educațional contemporan, dezvoltarea competențelor socio-emoționale reprezintă o prioritate esențială a procesului instructiv-educativ, în special în ciclul primar, etapă fundamentală în formarea personalității copilului [27, 31]. Școala nu mai are doar rolul de a transmite cunoștințe academice, ci și responsabilitatea de a sprijini elevii în dezvoltarea abilităților de relaționare, comunicare eficientă, autocontrol emoțional și adaptare socială [17, 18].

Conflictele interpersonale apar frecvent în mediul școlar ca urmare a diferențelor de opinii, a nevoilor emoționale nesatisfăcute sau a dificultăților de comunicare specifice vârstei școlare mici [20]. În lipsa unor strategii adecvate de gestionare a conflictelor, aceste situații pot genera tensiuni, comportamente agresive, scăderea stimei de sine și deteriorarea climatului educațional [10]. De aceea, este necesar ca elevii să fie sprijiniți sistematic în învățarea unor modalități constructive de rezolvare a conflictelor.

Literatura de specialitate subliniază faptul că abilitățile de rezolvare a conflictelor pot fi dezvoltate prin intervenții educaționale bine structurate, care promovează cooperarea, empatia și comunicarea asertivă [4, 7]. Cadrele didactice joacă un rol determinant în acest proces, prin crearea unui mediu sigur și stimulativ, în care elevii sunt încurajați să își exprime emoțiile și opiniile într-un mod respectuos și responsabil [3].

Prezentul studiu își propune să evidențieze importanța implementării unor strategii educaționale orientate spre dezvoltarea abilităților de rezolvare a conflictelor în clasele primare, precum și impactul acestora asupra comportamentului social al elevilor și asupra climatului relațional din clasă.

Metodologie

Cercetarea a fost realizată în cadrul Instituției Publice Liceul Teoretic „Lucian Blaga" din municipiul Chișinău, pe parcursul anului școlar 2024–2025. Demersul investigativ a avut drept scop analizarea nivelului de dezvoltare a abilităților de rezolvare a conflictelor la elevii din ciclul primar și evaluarea eficienței unor strategii educaționale aplicate în mod sistematic.

Lotul de cercetare a fost constituit din 59 de elevi din clasele a III-a și a IV-a, cu vârste cuprinse între 9 și 11 ani. Selecția participanților a fost realizată pe criterii de accesibilitate, cu respectarea principiilor etice ale cercetării educaționale, asigurându-se confidențialitatea datelor și participarea voluntară a elevilor.

Studiul s-a desfășurat în trei etape distincte. Etapa de constatare a avut ca obiectiv identificarea nivelului inițial al abilităților de rezolvare a conflictelor, fiind utilizate metode precum observația sistematică a comportamentului elevilor în situații de interacțiune

și aplicarea unor chestionare adaptate vârstei școlare mici. Etapa formativă a constat în implementarea unui program de intervenție educațională, bazat pe activități interactive, jocuri de rol, exerciții de cooperare și discuții dirijate, menite să dezvolte competențe de comunicare asertivă, empatie și colaborare. Etapa de control a urmărit evaluarea impactului strategiilor aplicate, prin reaplicarea instrumentelor utilizate în etapa inițială și compararea rezultatelor obținute.

Datele colectate au fost analizate prin metode descriptive și comparative, permițând evidențierea modificărilor survenite în comportamentul social al elevilor și în modalitățile acestora de gestionare a conflictelor. Rezultatele obținute au contribuit la formularea concluziilor privind eficiența strategiilor educaționale utilizate în dezvoltarea abilităților de rezolvare a conflictelor în clasele primare.

Rezultate

Analiza datelor obținute în urma desfășurării cercetării evidențiază o îmbunătățire semnificativă a comportamentelor colaborative și a utilizării stilului constructiv de rezolvare a conflictelor în rândul elevilor participanți. Compararea rezultatelor din etapa de constatare cu cele din etapa de control indică o evoluție pozitivă în ceea ce privește modul de gestionare a situațiilor conflictuale și calitatea interacțiunilor interpersonale.

În etapa inițială a cercetării, o parte semnificativă a elevilor manifesta dificultăți în exprimarea emoțiilor, tendințe de evitare sau reacții impulsive în situații de conflict. După implementarea programului formativ, s-a constatat o creștere a capacității elevilor de a identifica emoțiile proprii și ale colegilor, de a comunica într-un mod mai calm și asertiv și de a căuta soluții bazate pe cooperare și respect reciproc.

Rezultatele obținute prin observația sistematică au relevat o reducere a comportamentelor agresive verbale și fizice, precum și o creștere a frecvenței comportamentelor prosociale, precum oferirea de ajutor, negocierea și asumarea responsabilității în rezolvarea conflictelor. De asemenea, elevii au demonstrat un nivel mai ridicat de empatie, manifestând o mai bună înțelegere a perspectivelor diferite și o disponibilitate crescută pentru dialog.

Aceste constatări confirmă eficiența strategiilor educaționale aplicate și subliniază impactul pozitiv al intervențiilor formative asupra dezvoltării competențelor socio-emoționale ale elevilor din ciclul primar, contribuind la îmbunătățirea climatului relațional din clasă.

Discuții

Rezultatele obținute în cadrul cercetării confirmă ipoteza formulată inițial, potrivit căreia aplicarea unor strategii educaționale orientate spre dezvoltarea abilităților de rezolvare a conflictelor contribuie la îmbunătățirea comportamentului social al elevilor din

ciclul primar. Evoluțiile constatate în ceea ce privește comunicarea asertivă, empatia și cooperarea indică eficiența intervențiilor educaționale desfășurate în mod sistematic.

Aceste constatări sunt în concordanță cu literatura de specialitate, care evidențiază rolul esențial al inteligenței emoționale și al educației socio-emoționale în dezvoltarea armonioasă a copilului. Studiile din domeniu subliniază faptul că elevii care beneficiază de contexte educaționale favorabile dezvoltării competențelor socio-emoționale manifestă o capacitate sporită de adaptare, relaționare pozitivă și gestionare constructivă a situațiilor conflictuale.

Totodată, rezultatele cercetării evidențiază importanța rolului cadrului didactic ca mediator al relațiilor interpersonale și facilitator al învățării sociale. Prin utilizarea strategiilor interactive, profesorul contribuie la crearea unui climat educațional sigur și cooperant, în care elevii sunt încurajați să își exprime emoțiile, să respecte perspectivele celorlalți și să participe activ la soluționarea conflictelor.

Prin urmare, datele obținute confirmă relevanța includerii educației pentru rezolvarea conflictelor ca dimensiune integrată a procesului instructiv-educativ din ciclul primar, având un impact pozitiv atât asupra comportamentului individual al elevilor, cât și asupra relațiilor din cadrul grupului-clasă.

Concluzii

În urma analizei rezultatelor cercetării, se poate concluziona că aplicarea strategiilor educaționale interactive reprezintă un demers eficient în dezvoltarea competențelor socio-emoționale ale elevilor din ciclul primar. Activitățile desfășurate au contribuit la formarea abilităților de comunicare asertivă, empatie și colaborare, facilitând gestionarea constructivă a conflictelor interpersonale.

Studiul evidențiază necesitatea integrării sistematice a educației pentru rezolvarea conflictelor în activitatea didactică zilnică, nu doar ca intervenție punctuală, ci ca parte integrantă a curriculumului și a practicii pedagogice. Dezvoltarea acestor competențe încă din primii ani de școlaritate are un impact semnificativ asupra climatului educațional și asupra adaptării sociale a elevilor.

În concluzie, strategiile educaționale orientate spre educația socio-emoțională contribuie la crearea unui mediu școlar pozitiv, bazat pe respect reciproc și cooperare, susținând dezvoltarea armonioasă a personalității elevilor și prevenirea comportamentelor conflictuale pe termen lung.

Bibliografie:

1. BOCOȘ, M. *Fundamentele pedagogiei. Teoria și metodologia instruirii*. Cluj-Napoca: Editura Polirom, 2019.

2. BOCOȘ, M. *Ghid practic pentru profesorii din învățământul primar: Strategii și metode didactice interactive*. Cluj-Napoca: Editura Polirom, 2020.
3. BOCOȘ, M. *Metodologia cercetării educaționale. Fundamente teoretice și aplicații practice*. Cluj-Napoca: Editura Polirom, 2021.
4. CASEL (Collaborative for Academic, Social, and Emotional Learning). *The CASEL Guide to Effective Social and Emotional Learning Programs*. Chicago: CASEL, 2021. Disponibil: https://casel.org/guide/ (Accesat 23 februarie 2025)
5. CASEL. *Measuring the Impact of SEL Programs in Schools*. Chicago: CASEL, 2023. Disponibil: https://casel.org/state-of-sel/ (Accesat 4 decembrie 2024).
6. CASEL. *The State of Social-Emotional Learning in Schools: A Review of Current Research.* Chicago: CASEL, 2020. Disponibil: https://casel.org/measuring-sel/ (Accesat 17 ianuarie 2025)
7. CASELMAN, T. D. *Teaching Kids to Manage Conflict: A Social Emotional Learning Curriculum*. Columbia: Youthlight, Inc., 2021.
8. CERGHIT, I. *Metode de învățământ: diversificare și inovare*. Iași: Editura Polirom, 2018.
9. DASCĂL, A. *Dimensiuni ale colaborării didactice în învățământul primar*. București: Editura Universității din București, 2022.
10. DENHAM, S. A., BASSETT, H. H., & ZINSSER, K. *Early Childhood Social and Emotional Development: Advancing the Field of Measurement*. Cham: Springer, 2021.
11. DEUTSCh, M. *The Resolution of Conflict: Constructive and Destructive Processes*. New Haven: Yale University Press, 2019.
12. ELIAS, M. J., & LEVERETT, L. *Assessing Social and Emotional Learning Outcomes in Schools.* New York: Routledge, 2022.
13. FREY, N., FISHER, D., & SMITH, D. *Collaborative Learning Techniques: A Handbook for College and University Teachers.* San Francisco: Jossey-Bass, 2021.
14. GAVRA, A. *Metode și tehnici de evaluare a competențelor sociale la elevi*. București: Editura Didactică și Pedagogică, 2022.
15. GHERASIM, L. R., & BUTNARU, S. *Psihologia educației și dezvoltării umane*. Iași: Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, 2020.
16. GHERGHUȚ, A. *Strategii de evaluare a competențelor sociale și emoționale în școală*. Iași: Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2020.
17. GOLEMAn, D. *Inteligența emoțională*. București: Editura Curtea Veche, 2006.
18. GOLEMAn, D. *Working with Emotional Intelligen*ce. New York: Bantam Books, 2018.
19. GORDON, T. *Teacher Effectiveness Training: The Program Proven to Help Teachers Bring Out the Best in Students of All Ages*. New York: Three Rivers Press, 2018.

20. GUȚU, V. *Psihopedagogia conflictului în mediul școlar*. Chișinău: Editura Universității de Stat din Moldova, 2019.
21. JOHNSON, D. W., & JOHNSON, F. P. *Joining Together: Group Theory and Group Skills.* New York: Pearson Education, 2009.
22. NEACȘU, I. *Metodologia instruirii interactive*. Iași: Editura Polirom, 2015.
23. NEACȘU, I. Învățarea academică și performanța școlară. Iași: Editura Polirom, 2020. Disponibil: https://polirom.ro/autori/738-ioan-neac%C8%99u (Accesat 4 februarie 2025)
24. NEGOVAN, V. *Evaluarea dezvoltării socio-emoționale a copiilor în școală*. București: Editura Universitară, 2019.
25. NEGOVAN, V. *Inteligența emoțională și rezolvarea conflictelor la copii*. București: Editura Universitară, 2022.
26. OPFER, D., & PEDDER, D. *Developing Social Skills through Interactive Learning Activities.* New York: Routledge, 2022.
27. PÂNIȘOARĂ, G. *Comunicarea eficientă. Strategii pentru dialog constructiv în educație*. București: Editura Polirom, 2021.
28. PÂNIȘOARĂ, G. *Educația socio-emoțională în învățământul primar*. București: Editura Didactică și Pedagogică, 2021.
29. PÂNIȘOARĂ, I. O. *Psihologia educației pentru profesorii din învățământul primar*. București: Editura Polirom, 2020.
30. PETROVAI, D. *Managementul conflictelor în educație*: Teorie și practică. Iași: Editura Polirom, 2021.
31. POTOLEA, D., & TOMA, S. *Psihopedagogia copilului. Dezvoltarea socială și emoțională în școală*. București: Editura Didactică și Pedagogică, 2020.
32. STAN, C. *Evaluarea psihopedagogică: metode și tehnici aplicate în învățământul primar.* București: Editura Universității din București, 2021.
33. STAN, C. *Psihologia copilului și a adolescentului*. București: Editura Universității din București, 2021.
34. STOICESCU, S., & NICA, E. *Didactica învățământului primar*. Iași: Editura Polirom, 2012.
35. THOMAS, K. W., & KILMANN, R. H. THOMAS-KILMANN. *Conflict Mode Instrument (TKI).* Mountain View, CA: CPP, Inc., 2002.

REZOLUȚIA

Conferinței științifice cu participare internațională în domeniul învățământului extrașcolar
EDUCAȚIA ȘI ÎNVĂȚĂMÂNTUL EXTRAȘCOLAR: PERSPECTIVE AXIOLOGICE ȘI METODOLOGICE PENTRU CULTURA PĂCII
5-6 decembrie 2025, Chișinău

Partenerii Conferinței - Centrul Republican pentru Copii și Tineret ARTICO, Facultatea de Jurnalism și Științe ale Comunicări a Universității de Stat din Moldova, Facultatea Științe ale Educației a Universității Pedagogice de Stat „Ion Creangă” din Chișinău, Facultatea Psihologie, Științe ale Educației, Sociologie și Asistență Socială a Universității de Stat din Moldova, Asociația pentru Educație și Formare „TopFormalis”, Oradea, România, Centrul Educațional PRO DIDACTICA, Chișinău, Republica Moldova, Academia „Educație fără frontiere”, Chișinău, Republica Moldova, Proiectul Erasmus+ *PeaceEdu – Curriculum Reform to promote education for peace in Ukraine, Georgia and Moldova.*

Comitetul științific, comitetul organizatoric, vorbitorii în ședința plenară și în secțiunile conferinței, audiența conferinței de circa 55 de reprezentanți ai instituțiilor de educație și învățământ extrașcolar, învățământ general, profesional tehnic, superior din Republica Moldova, România, Polonia, China, Sri Lanka, cercetători și cadre didactice interesate de educația nonformală, au contribuit la realizarea scopului evenimentului de a valorifica potențialul educației și învățământului extrașcolar în formarea culturii păcii, prin promovarea valorilor axiologice și a abordărilor metodologice inovatoare, facilitând schimbul de experiență și bune practici între specialiști din diverse domenii educaționale.

Cadrul tematic general al chestiunilor abordate de vorbitori la Conferință a configurat aspecte privind fundamentele valorice ale educației pentru pace, evoluția curriculară și rolul politicilor educaționale, integrarea tehnologiilor emergente și a inteligenței artificiale în procesul formativ, valorificarea educației formale, nonformale și extracurriculare în dezvoltarea culturii păcii, a gândirii critice, incluziunii sociale și implicării civice, precum și rolul mass-mediei, al artei și al comunicării în promovarea dialogului intercultural, a solidarității intergeneraționale și a responsabilității sociale într-un context global marcat de provocări contemporane.

Războiul din Ucraina face ca pacea - ca valoare - să fie percepută nu doar ca un ideal invocat în legătură cu conflictele trecutului, cu relațiile interumane sau cu echilibrul interior, ci ca o realitate fragilă și necesară, pentru a cărei realizare trebuie să acționăm, să promovăm dialogul, toleranța și respectul reciproc, să consolidăm educația pentru valori și să ne implicăm activ în prevenirea conflictelor și susținerea coeziunii sociale. Putem

înțelege pe deplin valoarea păcii prin tragedia vecinilor noștri: vieți pierdute, comunități devastate, persoane refugiate și destine frânte, toate acestea reflectând costurile umane și sociale profunde ale războiului și subliniind necesitatea imperativă de a proteja, consolida și promova pacea ca fundament al unei societăți durabile.

Conferința științifică cu participare internațională în domeniul învățământului extrașcolar „Educația și învățământul extrașcolar: perspective axiologice și metodologice pentru cultura păcii” a facilitat un dialog constructiv între cercetători, educatori, factori de decizie și practicieni din domeniul educației asupra păcii ca ideal uman și provocare contemporană.

În ședința plenară „Educația pentru pace: fundamente valorice și perspective metodologice”, vorbitorii au abordat probleme privind formarea culturii păcii la tânăra generație, rolul educației formale și nonformale în dezvoltarea gândirii critice, valorilor și competențelor civice, integrarea tehnologiilor emergente și a inteligenței artificiale în procesul educațional, consolidarea învățării prin implicare, rolul activităților extracurriculare, precum și contribuția mass-media, a artei la promovarea incluziunii sociale, a dialogului intercultural și a dezvoltării durabile**.**

În secțiunile tematice ale Conferinței: „Media, comunicarea și artele pentru pace: reprezentări, sensibilizare și impact educativ” și „ Educația pentru pace și valori în învățământul general: metode, competențe și bune practici”, vorbitorii au abordat dezvoltarea competențelor de comunicare la copii și tineri, educația incluzivă și utilizarea tehnologiilor asistive și a inteligenței artificiale în procesul educațional, formarea valorilor și a culturii păcii prin activități extracurriculare și nonformale, consolidarea relației școală–comunitate și promovarea cetățeniei active, precum și utilizarea artelor, lecturii și metodelor interactive în formarea atitudinilor pro-sociale, a gândirii critice și a dialogului intercultural.

Conferința a subliniat necesitatea reevaluării abordărilor metaforizate ale păcii și formării, la copii și tineri, a unor percepții realiste despre valoarea păcii pentru viața cotidiană, coeziunea socială, respectul drepturilor fundamentale, incluziunea și solidaritatea între comunități, precum și pentru dezvoltarea durabilă și stabilitatea societății în contextul provocărilor contemporane și a formulat următoarele **concluzii și orientări** privind perspectivele axiologice și metodologice pentru cultura păcii în educația și învățământul extrașcolar:

- fortificarea și extinderea practicilor educaționale existente, deja validate în sistem;
- revizuirea și actualizarea periodică a curriculumului de bază și a celor opționale din perspectiva educației pentru pace și a noilor educații emergente;
- elaborarea de resurse didactice moderne, inclusiv în format digital și deschis (RES), adaptate nevoilor actuale ale elevilor și cadrelor didactice;

- digitalizarea și actualizarea manualelor, caietelor elevului și a materialelor auxiliare existente;
- consolidarea colaborării dintre Ministerul Educației și Cercetării, societatea civilă și partenerii de dezvoltare în procesul de elaborare a noilor generații de curricula și manuale; precum și revitalizarea parteneriatelor durabile dintre sectorul public și cel asociativ, în vederea instituționalizării schimbărilor educaționale orientate spre cultura păcii și dialog intercultural;
- consolidarea educației pentru pace prin trecerea de la abordări teoretico-declarative la practici educaționale aplicative, centrate pe situații reale de viață, comunicare și cooperare;
- integrarea sistematică a competențelor de comunicare, gândire critică și rezolvare nonviolentă a conflictelor în activitățile formale, nonformale și extracurriculare;
- valorificarea tehnologiilor digitale și a inteligenței artificiale ca instrumente educaționale pentru incluziune, personalizarea învățării și dezvoltarea competențelor sociale ale elevilor;
- extinderea utilizării metodelor interactive (joc de rol, învățare prin cooperare, proiecte comunitare, ateliere creative, educație outdoor) în formarea atitudinilor pro-sociale și a responsabilității civice;
- consolidarea parteneriatului școală–familie–comunitate–organizații educaționale și culturale în promovarea culturii păcii și a cetățeniei active;
- intensificarea rolului artelor, literaturii și mass-mediei ca spații de reflecție, sensibilizare și formare a valorilor democratice și interculturale;
- dezvoltarea unor programe sustenabile de educație pentru pace, bazate pe incluziune socială, echitate, solidaritate intergeneraională și participare activă a tinerilor la viața comunității.

Din perspectiva formării culturii păcii, se evidențiază faptul că acest proces nu poate fi redus la intervenții punctuale, ci presupune un lanț coerent de acțiuni educaționale, care se desfășoară progresiv în contexte formale, nonformale și informale, cu implicarea activă a familiei, școlii și comunității. Educația pentru pace se confirmă astfel ca un demers transversal, care contribuie la dezvoltarea empatiei, a responsabilității sociale și a comportamentelor prosociale.

În același timp, învățarea pe tot parcursul vieții se afirmă ca un proces esențial pentru adaptarea la schimbările rapide ale societății contemporane, facilitând dezvoltarea competențelor profesionale, a gândirii critice, a autonomiei intelectuale și a capacității de rezolvare a problemelor complexe. Utilizarea strategiilor metacognitive, a metodelor interactive și a tehnologiilor digitale susține acest proces, amplificând accesul la cunoaștere și eficiența învățării.

O concluzie esențială vizează formarea conștiinței critice, care nu poate fi obținută exclusiv prin instruire formală sau experiență nonformală, ci prin convergența acestora, în cadrul unui proces educațional reflexiv, care le permite indivizilor să interpreteze, să evalueze și să integreze critic realitatea socială. În acest sens, educația contemporană trebuie să depășească logica adaptării și să cultive capacitatea de distanțare reflexivă față de presiunile și automatismele sociale.

Educația extrașcolară și nonformală, inclusiv prin activitățile desfășurate în centre educaționale și culturale, demonstrează un impact semnificativ în promovarea culturii păcii, a dialogului intercultural și a incluziunii sociale. Totodată, acestea contribuie la transformarea conceptelor teoretice în experiențe de învățare autentice, relevante pentru dezvoltarea personală și socială a beneficiarilor.

În plan internațional, se constată că sustenabilitatea educației pentru pace depinde de diversificarea mecanismelor de finanțare, implementarea unor sisteme de evaluare complexe și dezvoltarea unor parteneriate funcționale între școli, ONG-uri și comunități. Numai astfel educația pentru pace poate depăși statutul de intervenție marginală și poate deveni un proces educațional structural, cu impact durabil.

Nu în ultimul rând, simbolurile păcii și patrimoniul cultural asociat acestora constituie un limbaj universal al umanității, cu rol esențial în educația pentru cetățenie, dialog intercultural și solidaritate. În contextul Republicii Moldova, integrarea acestor simboluri în educație și în viața comunitară consolidează valorile de responsabilitate, respect și coeziune socială, iar moștenirea culturală a creatorilor de valori spirituale continuă să inspire formarea generațiilor actuale.

Aceste dimensiuni converg către ideea că educația contemporană trebuie înțeleasă ca un sistem integrat, dinamic și participativ, orientat spre formarea unor persoane autonome, reflexive și responsabile, capabile să contribuie activ la construirea unei societăți pașnice, incluzive și durabile.

6 decembrie 2025

EDUCAȚIA ȘI ÎNVĂȚĂMÂNTUL EXTRAȘCOLAR:
PERSPECTIVE AXIOLOGICE ȘI
METODOLOGICE PENTRU CULTURA PĂCII

CULEGERE DE ARTICOLE ȘTIINȚIFICE
Conferință științifică cu participare internațională în domeniul învățământului extrașcolar
Ediția a IV-a

EDUCATION AND EXTRACURRICULAR LEARNING:
AXIOLOGICAL AND METHODOLOGICAL PERSPECTIVES FOR A
CULTURE OF PEACE

The scientific conference with international participation in the field of extracurricular education

---

Asistență computerizată – *Maria Bondari*

Bun de tipar 2026. Formatul 70x100 $^{1}/_{12}$.
Coli de tipar 22,6. Coli editoriale 17,0.
Comanda. Tiraj 30 ex.

Editura USM
str. Al. Mateevici, 60, Chișinău, MD 2009
e-mail: *edituraусm@gmail.com*

EDUCAȚIA ȘI ÎNVĂȚĂMÂNTUL EXTRAȘCOLAR: PERSPECTIVE AXIOLOGICE ȘI METODOLOGICE PENTRU CULTURA PĂCII

Conferință științifică cu participare internațională în domeniul învățământului extrașcolar

Eveniment înregistrat pe: https://conferinte.stiu.md/event_page/1568

Centrul Republican pentru Copii și Tineret ARTICO
Bd. Ștefan cel Mare și Sfânt, 169, Chișinău, Republica Moldova
E-mail: metodica@artico.md, Web: http://artico.md/resurse/